

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ЧАСТНОПРАВНИ НАУКИ“

**ИСКОВЕ НА КРЕДИТОРА
В ИЗПЪЛНИТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО**

Дисертация

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Професионално направление: 3.6 Право (Граждански процес)

ДИСЕРТАНТ:

Васил Райчев Райчев

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

доц. д-р Таня Панайотова Градинарова

София, 2023 г.

Съдържание

	стр.:
Използвани съкращения	5
Увод	9
Глава първа – Исторически и сравнителноправен преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство	15
§ 1 – Възникване на правните средства за защита на кредитора	15
§ 2 – Исторически преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство по българското право	19
1. Законът за гражданското съдопроизводство от 1892 г. и Законът за заповедното съдопроизводство от 1898 г.	19
1.1. Защита на кредиторското вземане	19
1.2. Оспорване на вземането на конкуриращ кредитор	23
2. Законът за гражданското съдопроизводство от 1930 г.	25
2.1. Защита на кредиторското вземане	25
2.2. Оспорване на вземането на конкуриращ кредитор	28
3. Гражданският процесуален кодекс от 1952 г.	29
3.1. Защита на кредиторското вземане	29
3.2. Оспорване на вземането на конкуриращ кредитор	32
§ 3 – Сравнителноправен преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство	33
1. Френското право	33
2. Немското право	38
3. Англосаксонското право	40
4. Други национални законодателства	45
Глава втора – Обща характеристика на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство	53
§ 1 – Теоретично осветляване на понятието „кредитор“	53
§ 2 – Специфика на средствата за защита	56
§ 3 – Отграничения от общата искова защита	60

§ 4 – Отграничения от исковата защита на длъжника	69
Глава трета – Искът на кредитора за установяване на вземането	
по издадена заповед за изпълнение	76
§ 1 – Приложно поле	76
§ 2 – Предмет	83
§ 3 – Подведомственост	88
§ 4 – Подсъдност	91
§ 5 – Предпоставки за предявяване	93
1. Общи предпоставки	93
2. Специални предпоставки	98
§ 6 – Страни	103
§ 7 – Тежест на доказване	109
§ 8 – Субективни и обективни усложнения	117
1. Субективни усложнения	117
2. Обективни усложнения	126
§ 9 – Съдебното решение и неговите правни последици	128
§ 10 – Проблеми в практиката	137
1. Относно специфичния правен характер на указанията на съда и на срока за предявяване на иска	137
2. Относно изменението на основанието на иска	146
3. Относно увеличаването на размера на иска	148
4. Относно намаляването на размера на иска	150
5. Относно преминаването от установителен към осъдителен иск	152
6. Относно преминаването от осъдителен към установителен иск	154
7. Относно сроковете, в които може да бъде направено изменението на иска	154
8. Относно обезпечението на иска	155
9. Относно защитата на кредитора в спорното право	160
§ 11 – Проблеми в актуалната нормативна уредба и предложения <i>de lege ferenda</i>	163
1. Проблеми в актуалната нормативна уредба	163
2. Предложения <i>de lege ferenda</i>	166
Глава четвърта – Искът на кредитора за оспорване на вземането	

на друг конкуриращ кредитор	170
§ 1 – Приложно поле	170
§ 2 – Предмет	179
§ 3 – Подведомственост	184
§ 4 – Подсъдност	185
§ 5 – Предпоставки за предявяване	186
1. Общи предпоставки	186
2. Специални предпоставки	190
§ 6 – Страни	193
§ 7 – Тежест на доказване	202
§ 8 – Субективни и обективни усложнения	206
1. Субективни усложнения	206
2. Обективни усложнения	207
§ 9 – Съдебното решение и неговите правни последици	210
§ 10 – Проблеми в практиката	215
1. Относно възможността искът да е не само отрицателен установителен, но и осъдителен	215
2. Относно правния интерес от предявяване на иска	217
3. Относно несъщинския сурогационен характер на иска	224
4. Относно обезпечението на иска	231
5. Относно иска с предмет публично вземане	233
§ 11 – Проблеми в актуалната нормативна уредба и предложения <i>de lege ferenda</i>	235
1. Проблеми в актуалната нормативна уредба	235
2. Предложения <i>de lege ferenda</i>	241
Заключение	245
Използвана литература	252

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АдМС	– Административен съд
АИ	– академично издателство
англ.	– английски
АПК	– Административнопроцесуален кодекс
АрбС	– Арбитражен съд
арг.	– аргумент
АС	– Апелативен съд
АССГ	– Административен съд – София-град
БАН	– Българска академия на науките
БНБ	– Българска народна банка
бр.	– брой
БТПП	– Българска търговско-промишлена палата
букв.	– буквално
ВАД	– вътрешно арбитражно дело
ВАДвС	– Висш адвокатски съвет
ВАС	– Върховен административен съд
в. гр. д.	– въззивно гражданско дело
ВКС	– Върховен касационен съд
ВС	– Върховен съд
в. т. д.	– въззивно търговско дело
в т.ч.	– в това число
в. ч. гр. д.	– въззивно частно гражданско дело
в. ч. т. д.	– въззивно частно търговско дело
ГД	– Главна дирекция
ГК	– Гражданска колегия
гл. т.	– гледна точка
г. о.	– гражданско отделение
ГПК	– Граждански процесуален кодекс
ГПКРФ	– Граждански процесуален кодекс на Руската федерация

ГПКФ	– Граждански процесуален кодекс на Франция
гр. д.	– гражданско дело
ДВ	– Държавен вестник
ДИ	– държавно издателство
ДОПК	– Данъчно-осигурителен процесуален кодекс
ДР	– допълнителни разпоредби
д. см. х-р	– дело от смесен характер
ДФ	– държавна фирма
ДФЕС	– Договор за функциониране на Европейския съюз
ЕК	– Европейска комисия
ЕП	– Европейски парламент
ЕС	– Европейски съюз
ЕСПЧ	– Европейски съд по правата на човека
ж.	– жалба
ЗАдв	– Закон за адвокатурата
ЗГС	– Закон за гражданското съдопроизводство
ЗЗД	– Закон за задълженията и договорите
ЗЗС	– Закон за заповедното съдопроизводство
ЗИД	– закон за изменение и допълнение
ЗКИ	– Закон за кредитните институции
ЗМТА	– Закон за международния търговски арбитраж
ЗН	– Закон за наследството
ЗНА	– Закон за нормативните актове
ЗОО	– Закон за особените залози
ЗПЗП	– Закон за подпомагане на земеделските производители
ЗС	– Закон за собствеността
ЗСВ	– Закон за съдебната власт
ЗЧСИ	– Закон за частните съдебни изпълнители
ИК	– издателска къща
исп.	– испански
КГИП	– Кодекс на гражданските изпълнителни процедури

к. д.	– конституционно дело
КЗПЧОС	– Конвенция за защита правата на човека и основните свободи
кн.	– книга
КРБ	– Конституция на Република България
КС	– Конституционен съд
КТ	– Кодекс на труда
лат.	– латински
напр.	– например
нем.	– немски
НК	– Наказателен кодекс
нор.	– норвежки
НР	– Народна република
НРБ	– Народна република България
НС	– Народно събрание
ок.	– около
ОПКК	– Общ процесуален кодекс на Колумбия
ОС	– Окръжен съд
ОСГК	– Общо събрание на Гражданската колегия
ОСГТК	– Общо събрание на Гражданската и Търговската колегия
о.с.з.	– открито съдебно заседание
ОСС	– Общо събрание на съдиите
ОСТК	– Общо събрание на Търговската колегия
отм.	– отменен
от н.е.	– от новата ера
ПВ	– Правилник за вписванията
ППВС	– Постановление на Пленума на Върховния съд
пр.н.е.	– преди новата ера
ред.	– редакция
респ.	– респективно
РКС	– Решение на Конституционния съд
РС	– Районен съд

РУ	– Русенски университет
рус.	– руски
САС	– Софийски апелативен съд
Сб.	– сборник
с-в	– състав
СГС	– Софийски градски съд
СЕС	– Съд на Европейския съюз
см.	– смесен
сръб.	– сръбски
съед.	– съединени
съотв.	– съответно
съст.	– съставители
т.	– точка
т. д.	– търговско дело
ТЗ	– Търговския закон
ТК	– Търговска колегия
т. о.	– търговско отделение
ТП	– Тълкувателно постановление
ТР	– Тълкувателно решение
ТРРЮЛНЦ	– Търговски регистър и регистър на юридическите лица с нестопанска цел
тълк. д.	– тълкувателно дело
усл.	– условията
фр.	– френски
ЦРОЗ	– Централен регистър на особените залози
ч. гр. д.	– частно гражданско дело
ч. т. д.	– частно търговско дело
CAS	– Court of Arbitration for Sport
CNPFT	– Centre National de la Fonction Publique Territoriale

Увод

Отношенията между кредитора и неговия длъжник винаги са представлявали интерес не само за юристите, но и за обществото изобщо. Поради това защитата на кредитора, респ. санкционирането на длъжника са намерили отражение в художествената литература, изобразителното изкуство, киното. Така напр. във фантастичния свят, описан от американския писател Джордж Р. Р. Мартин в книгата му „Игра на тронове“, част от поредицата „Песен за огън и лед“, длъжниците са осъждани да се присъединят към Нощния страж – армия от войници, които охраняват Вала (огромна ледена стена, разделяща Седемте кралства от дивите племена и страховитите бели бродници, които живеят на север); „заклетите братя“ от Нощния страж са изложени на постоянен студ, водят оскъден начин на живот, обличат се само в черно, отказват се от земите и титлите си, прекъсват връзката със семействата си, нямат право да се женят и изпълняват службата си до живот, като дезертърството се наказва със смърт; в резултат на службата им в Нощния страж дълговете им се опрощават¹. Българското право познава института на личното задържане на длъжника², което има аналогична правна последица – погасяване на дълга.

Обект на изследване в правната наука са определен вид обществени отношения, които имат правно значение, възникват по повод защитата или реализирането на определени права и водят до настъпването на определени правни последици. Обект на настоящото научно изследване са обществените отношения, които възникват във връзка със защитата на кредитора – заявител в заповедното производство или вискател по вече образувано изпълнително дело. Това са процесуалноправни отношения, възникващи по повод защитата на едно субективно материално право на кредитора – неговото вземане, която има за цел удовлетворяването на легитимния кредиторски интерес да получи от длъжника следващата му се престация. Разглежданите отношения имат както частноправен, така и публичноправен елемент, тъй като се развиват пред орган на държавната власт – съда, по законоустановен (гражданскопроцесуален) ред.

---

¹ Вж. Мартин, Дж. Р. Р. Игра на тронове. С.: ИК „Бард“, 2001, 452-453.

² Вж. Глава IX от ЗГС /1892 г./ – „За личното задържане“.

Понятието „предмет на изследване“ е по-тясно от понятието „обект на изследване“ и обхваща определено правоотношение или правоотношения, които са част от обекта на правно изследване. В настоящия случай предмет на изследване е определен вид защита на кредитора, а именно исковата защита, респ. гражданскопроцесуалните правоотношения, в рамките на които тя се реализира. Непосредствен предмет на настоящото изследване са два конкретни иска: искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение, *de lege lata* уреден в чл. 422, ал. 1 ГПК, и искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор, уреден в чл. 464, ал. 1 ГПК.

Темата на настоящото научно изследване е „Искове на кредитора в изпълнителното производство“. Правната теория³ и съдебната практика⁴, определят кредитора като „господар на изпълнителното производство“, поради което защитата на неговия легитимен правен интерес, а именно удовлетворяването на неговото вземане, заема централно място в изпълнителния процес. Изпълнителният процес от своя страна е определян в теорията като „венецът на съдопроизводството“⁵. Ето защо избраната тема има важно обществено значение, тъй като ефективната защита на кредитора по исков ред е израз на принципите на справедливостта и на правовата държава, установени в преамбюла на Конституцията на Република България, а оттам – и гаранция за доверието в правосъдието изобщо.

В българската правна литература са налице научни изследвания, в които изпълнителното производство е разгледано в неговата цялост – самостоятелно⁶ или наред с общия исков процес⁷. Наскоро бе издадено подробно коментарно съчинение, посветено

---

³ Вж. Мутафчиев, Г. Граждански процес. Изпълнително производство. Трето, допълнено и преработено издание. С.: Нова звезда, 2005, с. 68.

⁴ Вж. Решение № 102 от 10.07.2015 г. по гр. д. № 1136/2015 г. на ВКС, ГК, III г. о., Определение № 665 от 13.11.2017 г. по ч. т. д. № 2269/2017 г. на ВКС, ТК, II т. о.

⁵ Вж. Мутафчиев, Г. Граждански процес..., с. 2.

⁶ Вж. напр. Мутафчиев, Г. Изпълнително производство на НР България. Сравнително-правно изследване. С.: Университетско издателство „Климент Охридски“, 1989; Мутафчиев, Г. Граждански процес..., 2005; Градинарова, Т. Гражданско изпълнително производство (курс лекции, първа част). Русе: Издателски център при РУ „А. Кънчев“, 2015; Градинарова, Т. Гражданско изпълнително производство (курс лекции). Втора част. Русе: Издателски център при РУ „А. Кънчев“, 2016.

⁷ Вж. напр. Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Том IV: Изпълнително производство. Първо издание. С.: 1946; Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право. Четвърто допълнено и преработено издание. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1988.

на изпълнителния процес⁸, което е съобразено в дисертационния труд. Следва да се отбележи също така, че исковата защита на длъжника е била предмет на задълбочено научно съчинение от Живко Сталев⁹. Липсва обаче самостоятелно всеобхватно изследване, посветено само на исковата защита на кредитора в заповедното и изпълнителното производство, включително на актуалната нормативна уредба и проблемите, които пораждат исковите по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК. Това е и един от мотивите за избора на темата на дисертацията.

Темата на настоящото научно изследване е основана на актуалната нормативна уредба на исковите на кредитора в изпълнителното производство по българското право. Проблемът за защитата на кредитора – заявител в заповедното производство или вискател по вече образувано изпълнително дело, представлява интерес не само за правната доктрина, но и за практикуващите юристи. Тя има важно практическо значение. В българската юриспруденция изпълнителното производство е било предмет на тълкувателната практика на Върховния съд – ТР № 90 от 01.11.1972 г. на ОСГК на ВС, ППВС № 3 от 18.11.1980 г. по гр. д. № 3/1980 г., а при действието на актуалния процесуален закон Върховният касационен съд прие редица тълкувателни решения по въпроси, свързани с изпълнителното производство – ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС, ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС, ТР № 4 от 11.03.2019 г. по тълк. д. № 4/2017 г. на ОСГТК на ВКС, ТР № 8 от 02.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС, ТР № 6 от 20.05.2022 г. по тълк. д. № 6/2020 г. на ОСГТК на ВКС, ТР № 2 от 22.11.2022 г. по тълк. д. № 2/2021 г. на ОСГТК на ВКС, ТР № 3 от 28.03.2023 г. по тълк. д. № 3/2020 г. на ОСГТК на ВКС. Освен това в последните години се формира богата съдебна практика по приложението на исковата защита по чл. 422 и чл. 464 ГПК, която изисква задълбочено проучване, анализиране и теоретично осветляване. В настоящото научно изследване, наред с посочената задължителна и казуална практика, е разгледана и практиката на Конституционния съд по въпроси, свързани с изпълнителното производство, както и по отделни въпроси – практиката на Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата, на Съда

---

⁸ Вж. Градинарова, Т., М. Обретенова, Д. Димитров, Б. Николова, К. Машев, Г. Хорозов, Н. Колев. Актуални проблеми на гражданския изпълнителен процес. Приложен коментар. Анализ на съдебната практика. С.: ИК „Труд и право”, 2023.

⁹ Вж. Сталев, Ж. Исковата защита на длъжника срещу принудителното изпълнение. Годишник на Софийския университет, Юридически факултет, том XLIII, 1947/1948.

на Европейския съюз, на Европейския съд по правата на човека, на Спортния арбитражен съд, на Върховния съд на САЩ и др. Практическото значение на анализиранияте в настоящото научно изследване правни проблеми е допълнителен самостоятелен мотив за избора на така формулираната тема на дисертацията.

Непосредствената цел на настоящата научна разработка е да бъде направено самостоятелно всеобхватно изследване, посветено на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство и в частност – на исковете по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК. Акцент на изследването са проблемите, които пораждаат изследваните институти по българското право, но темата е разгледана също така и в исторически и сравнителноправен план. Косвена цел на настоящото научно изследване е чрез теоретичното осветляване на разглежданите проблеми от една страна да се постигне точно и безпротиворечиво прилагане на съответните правни норми в българската юридическа практика, в т.ч. в съдебната такава, а от друга страна – да бъдат отправени предложения *de lege ferenda*, които да способстват констатираните проблеми да бъдат разрешени по законодателен път.

В хода на настоящото научно изследване са използвани следните методи на правно изследване: историческият метод, тъй като е разгледано развитието на защитата на кредитора в исторически план; сравнителноправният метод, тъй като правната уредба на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство по българското право е съпоставена с нормативната уредба на същата материя в чужди правни системи; логическият метод, тъй като конкретните правни норми са съпоставени и с духа на закона; индуктивният и дедуктивният методи, тъй като за да бъде всеобхватно научното изследване, изводите в него са формирани както от частното към общото, така и от общото към частното; правно-догматичният метод, тъй като всеобхватното изследване на поставения проблем предполага проучване и анализ и на научните достижения и формулираните постулати в правната доктрина.

По отношение на изследваните правни норми са прилагани следните видове тълкуване: езиково тълкуване, тъй като следва да бъде изяснено значението на употребените в нормите термини и мотивите за избор на даден термин от законодателя; граматическо тълкуване, тъй като следва да бъде изяснен смисълът на разпоредбите с оглед използването в тях граматически категории; систематично тълкуване, тъй като за да

бъде изяснен смисълът на определена разпоредба, следва същата да бъде съпоставена с други такива и да бъде изяснено систематичното и функционалното ѝ място в закона; логическо тълкуване, тъй като смисълът на нормата следва да бъде изяснен и с оглед духа на закона и принципите в правото; историческо тълкуване, тъй като актуалната редакция на правната норма следва да бъде съпоставена с предходните ѝ редакции, както и с аналогични разпоредби от отменени закони. В хода на научната разработка е анализирано тълкуването на относимите норми както от ВС, ВКС и съдебната практика, така и от правната доктрина.

В хода на настоящото научно изследване са използвани четири групи литературни източници: източници относно историческото развитие на разглежданите институти; източници, дефиниращи основните понятия в дисертацията; източници, съдържащи основните доктринални схващания по темата; източници, разглеждащи защитата на кредитора в чужди правни системи. Използваните литературни източници са на български, английски, френски, испански и руски език.

Дисертацията е организирана в шест основни самостоятелни обособени части – увод, четири глави, всяка от които се състои от параграфи, а параграфите от своя страна – от подпараграфи, и заключение.

Уводът на дисертационния труд очертава предмета и целите на научното изследване, мотивите за избор на темата, актуалността и значимостта на последната в обществен и практико-теоретичен план, използваните методи на правно изследване, видове тълкуване и литературни източници, както и структурата на дисертацията.

Глава първа е озаглавена „Исторически и сравнителноправен преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство“ и се състои от три параграфа: § 1 – „Възникване на правните средства за защита на кредитора“, § 2 – „Исторически преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство по българското право“ и § 3 – „Сравнителноправен преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство“. В § 1 накратко е разгледано възникването на правните средства за защита на кредитора (в римското право и след Античния период), а в § 2 е направен исторически преглед на поставения научен проблем по българското право след Освобождението (по Закона за гражданското съдопроизводство от 1892 г. и Закона за заповедното производство от 1898 г., Закона за гражданското съдопроизводство от 1930 г. и Гражданския процесуален

кодекс от 1952 г.). § 3 се състои от четири подпараграфа, като във всеки от тях е разгледана нормативната уредба на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство съответно във френското, немското, англосаксонското право (с акцент върху правото на Великобритания и САЩ) и в други национални законодателства на държави от Европа, Азия, Южна Америка и Африка в сравнителноправен план с нормативната уредба на поставения научен проблем в българското право.

Глава втора е озаглавена „Обща характеристика на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство“ и се състои от четири параграфа: § 1 – „Теоретично осветляване на понятието „кредитор““, § 2 – „Специфика на средствата за защита“, § 3 – „Отграничения от общата искова защита“, и § 4 – „Отграничения от исковата защита на длъжника“. В посочените параграфи последователно е направено теоретично осветляване на понятието „кредитор“, съпоставено с понятието „взискател“, анализирана е спецификата на разгледаните средства за защита – исковете по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК, и са направени отграничения от общата искова защита и от исковата защита на длъжника.

Глава трета и Глава четвърта заемат централно място в дисертацията и са озаглавени съответно „Искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение“ и „Искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор“, като двете глави имат идентична структура и всяка от тях се състои от единадесет параграфа. Всяка от главите е посветена на един от двата иска, които са непосредствен предмет на научното изследване – искът по чл. 422, ал. 1 ГПК и искът по чл. 464, ал. 1 ГПК, като в параграфите последователно са разгледани приложното поле на иска, предметът му, подведомствеността му, подсъдността му, предпоставките за предявяването му, страните по него, тежестта на доказване, субективните и обективни усложнения, съдебното решение по иска и неговите правни последици, проблемите в практиката, проблемите в актуалната нормативна уредба и предложения *de lege ferenda*.

Заключението на дисертацията обобщава приносните моменти според виждането на автора, формулираните предложения *de lege ferenda* и основните тенденции в развитието на разгледаните институти, констатирани в хода на научното изследване.

Текстът е съобразен с действащото законодателство и съдебната практика към 20.04.2023 г.

Глава първа – Исторически и сравнителноправен преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство

§ 1 – Възникване на правните средства за защита на кредитора

Една от най-известните дефиниция на правото – че то е „*изкуство за справедливото и доброто*“, чието авторство често се преписва на Улпиан, в действителност е заимствана от него от бележития римски юрист и политик Публий Ювенций Целз¹⁰, който в началото на II в. от н.е. е управител на римската провинция Тракия, обхващаща голяма част от днешните български земи. Доколкото римското частно право се прилага (а и развива) и на територията на днешна България, може да се приеме, че то е част от българската правна традиция.

Първоначално в римското право връзката между кредитора и длъжника, наричана облигация (от *obligare* – обвързвам /лат./), се изразява във физическото обвързване на длъжника с вериги или волски жили, а впоследствие тази буквална, физическа обвързаност се е превръща в *iuris vinculum* (правна връзка, букв. правни вериги) между длъжника и неговия кредитор¹¹.

В легисакционния процес (ок. V в. пр.н.е.¹² – ок. 150 г. пр.н.е.¹³) процесуалното средство, с което кредиторът може да потърси защита на нарушеното си право, е акцията (*actio*), чийто съвременен еквивалент е искът. Видовете *legis actiones* (искове), с които кредиторът може да защити своя интерес, са пет: *legis actio sacramentum* (процесът започва с тържествена клетва /*sacramentum*/ на всяка от страните, като в случай че клетвата на някоя от тях се окаже лъжовна, страната трябва да принесе в жертва 5 вола или 5 овена, а в по-късното развитие на института – да плати парична сума), *legis actio per iudicis postulationem* (ищецът заявява пред магистрата, че ответникът му дължи определена престация, като сочи правното ѝ основание; ако ответникът възрази, ищецът моли магистрата да назначи съдия), *legis actio per conductionem* (ищецът заявява пред

---

¹⁰ Вж. Андреев, М. Римско частно право. С.: Софи-Р, 1992, с. 45.

¹¹ Пак там, 270-272.

¹² Пак там, с. 92.

¹³ Вж. Riggsby, A. M. Roman law and the legal world of the Romans. New York: Cambridge University Press, 2010, p. 117.

магистрата, че ответникът му дължи определена престация, без да сочи правното ѝ основание; ако ответникът възрази, ищецът го поканва да се яви пред съдията след 30 дни), *legis actio per manus iniectioem* (кредиторът тържествено поставя ръка върху своя неизправен длъжник пред магистрата и ако длъжникът не се издължи незабавно, кредиторът има право в продължение на 60 дни да го държи окован в своя частен затвор, а впоследствие при неплащане на дълга – да го продаде в робство или дори да го убие), *legis actio per pignoris capionem* (кредиторът взима вещ на длъжника и я задържа, докато дългът му бъде изплатен; не се извършва пред магистрата, но кредиторът следва да произнесе точно определени думи, за да не бъде обвинен в кражба или разбойничество)¹⁴.

Във формуларния процес (ок. 150 г. пр.н.е. – I в. от н.е.¹⁵) ищецът може да предяви множество различни искове за защита на правата си, като те могат да бъдат разделени на: гражданни искове (с предмет права, признати от официалното право *ius civile*) и преторски искове (с предмет права, признати *ad hoc* от претора); *actiones in ius* (с предмет установяването на твърдяното от ищеца право) и *actiones in factum* (с предмет установяването на определени факти, което автоматично води до постановяване на осъдително решение); *actiones in personam* (чрез които се защитават относителни облигационни права, каквито са кредиторските вземания) и *actiones in rem* (чрез които се защитават абсолютни вещни права като правото на собственост); реиперсекуторни искове (с които се иска възстановяването на определено право в патримониума на ищеца или паричната му равностойност – такива са исковете на кредитора срещу длъжника) и пенални искове (с които се иска налагането на наказание за извършен деликт)¹⁶ и др. Познат е и институтът на принудителното изпълнение – когато длъжникът не изпълнява осъдително решение, кредиторът има право да предяви срещу него специалния иск *actio iudicati*, който може да бъде преодолян само ако длъжникът осигури поръчители, които да гарантират, че ако задължението отново не бъде изпълнено, кредиторът ще получи присъдената с решението сума в двоен размер. Въз основа на *actio iudicati* съдебният магистрат издава в полза на кредитора заповед за изпълнение срещу личността на длъжника (което се изразява в отвеждането на длъжника в частния затвор на кредитора, докато отработи дълга) или срещу имуществото му (което се изразява във въвеждане на

¹⁴ Вж. Андреев, М. Цит. съч., 95-99.

¹⁵ Вж. Riggsby, A. M. Op. cit., p. 112.

¹⁶ Вж. Андреев, М. Цит. съч., 117-120.

кредитора във владение на цялото имущество на длъжника */missio in bonum/* и в продаване на имуществото на публичен търг, вследствие на който провеждащият търга магистрат възлага имуществото на предложилия най-висока цена купувач */emptor bonorum/*)¹⁷.

В служебния когнитивен процес (31 – 476 г. от н.е.¹⁸) принудителното изпълнение не търпи съществено развитие, но все пак следва да се отбележи, че стремежът на законодателя през този период е личното задържане на длъжника да се осъществява само от органите на държавата (не от кредитора), а принципът за изпълнение върху цялото имущество на длъжника е изоставен, като когато на кредитора е присъдена парична сума, в негова полза може да бъде учреден залог върху определени вещи на длъжника (*pignus ex iudicati causa captum*)¹⁹.

Като средство за защита на кредитора, който не е напълно сигурен в основанието на вземането си или не разполага с достатъчно средства за съдебната му защита в пълен размер, римското право познава и частичния иск²⁰.

Следва да се отбележи, че освен договорите (*contractus*) като източник на облигационни отношения, Римското право признава т.нар. квазиконтракти (*quasi ex contractu*), представляващи извъндоговорни източници на облигационни отношения – воденето на чужда работа без пълномощие (*negotiorum gestio*) и неоснователното обогатяване (*solutio indebiti*)²¹, които разширяват обхвата на защитата на кредитора.

Макар и да е достигнал до наши дни чрез Дигестите, част от Юстиниановия кодекс (VI в. от н.е.), Павловият иск (*actio Pauliana*), чрез който кредиторът може да иска да бъдат отменени увреждащите го действия на неговия длъжник²², също е едно от средствата за защита на кредитора, познати от римското право.

През Средновековието (V – XV в.) правото в Европа се развива на базата на римската правна традиция, но е силно повлияно от християнството, като през вековете влиянието на религията върху правото се засилва и някои от достиженията на древната римска правна наука избледняват. Християнският постулат, че човек трябва да прощава на

---

¹⁷ Пак там, 130-133.

¹⁸ Вж. Riggsby, A. M. Op. cit., 17-19.

¹⁹ Вж. Андреев, М. Цит. съч., 149-150.

²⁰ Вж. Цолова, К. Частичният иск. С.: Сиби, 2012, с. 11.

²¹ Вж. Mousourakis, G. Roman Law and the Origins of the Civil Law Tradition. Cham-Heidelberg-New York-Dordrecht-London: Springer, 2015, 142-143.

²² Подробно вж. Macqueron, J. Histoire des obligations. Le droit romain. Aix-en-Provence: Faculté de Droit et de Science Politique, 1971, 363-370.

длъжниците си, ако иска Бог да опрости греховете му²³, влияе негативно на защитата на кредитора. През Средновековието тя най-често се осъществява извънсъдебно и е предварителна, като се изразява в гаранции, които кредиторът получава още при сключването на договора (задатък, отметнина, залог, поръчителство и др.).

След разпада на Западната Римската империя през V в. основен наследник на нейните традиции е Византия, която приспособява римското право към формиращите се феодални отношения²⁴. В актовете на византийското право защитата на кредитора има казуистична уредба, като се изразява преди всичко в предоставянето на кредитора на частноправни гаранции за събиране на вземането му. Така например според Византийската Еклога (726 г.) когато кредиторът е дал в заем пари и длъжникът му е изпаднал в забава, кредиторът е длъжен два или три пъти в присъствието на свидетели да покани длъжника да изпълни задължението си, а в случай че длъжникът не се издължи, кредиторът има право да продаде вещите му, които държи в залог, и да се удовлетвори от стойността им²⁵. В чл. 67 от Земеделския закон (VIII в.) пък е уредена т.нар. антихреза – договор, по силата на който длъжникът предоставя на кредитора свой недвижим имот, като кредиторът има право да получава доходите от имота до погасяването на дълга²⁶. Според Синтагмата на Матей Властар (1335 г.) кредиторът заемодател, получил в залог вещь на длъжника, пък има не само право, но и задължение да събира плодовете от вещта, като ги приспада от дълга²⁷.

През Ренесанса (XV – XVII в.) с възвръщането на интереса към културата и ценностите на гръцката и римската Античност се възвръща и интересът към трудовете на римските юристи. Бурното развитие на търговията и стокообмена през периода на Великите географски открития води и до развитие на правото, което се изразява в появата на нови правни институти и в усъвършенстването на вече познати такива, включително и по отношение на правните средства за защита на кредитора. След създаването на първите банки в Италия през XV в. нуждата от удобно и безопасно средство за плащане в чужбина води до установяване на практиката банкерите да издават писмени документи, които представляват едностранно обещание за плащането на парична сума в място, различно от

---

²³ Вж. Матей 6:12.

²⁴ Вж. Токушев, Д. История на българската средновековна държава и право. С.: Сиби, 2009, 46-47.

²⁵ Пак там, 158-159.

²⁶ Пак там, с. 57.

²⁷ Пак там, с. 159.

това, в което се издава актът, от издателя на документа, негов пратеник или представител – *cambium per litteras* или *cambium impurum* /лат./, чрез които се спестяват разходи по пренасянето на пари в брой и се избягва опасността от нападения от разбойници²⁸. Това са първообразите на менителницата и запис на заповед, които са правни средства за удовлетворяване на интереса на кредитора и до днес (чл. 455 – 538 ТЗ).

В следващите векове правото се създава и развива под въздействието на хуманизма, който извежда на преден план човека като основна ценност за сметка на Бога, и рационализма, според който до истината се достига по пътя на разума и изследването на причинно-следствените връзки, като религиозната догматика е отхвърлена. Така възникват две противоположни концепции за правото, които се конкурират до XX в. – Школата на естественото право, която приема, че правото е изначално вътрешноприсъщо на човека, то е част от неговата природа (естество), и Школата на правния позитивизъм, която приема, че правото е само това, което се съдържа в закона, то няма битие извън закона. Предмет на настоящото научно изследване е защитата на кредитора според позитивното право – тази, която е нормирана от закона, и в частност тази, която се осъществява по съдебен исков ред.

§ 2 – Исторически преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство по българското право

1. Законът за гражданското съдопроизводство от 1892 г. и Законът за заповедното съдопроизводство от 1898 г.

1.1. Защита на кредиторското вземане

След възстановяването на българската държавност през 1878 г. гражданският процес се развива по правилата на т.нар. постановления по гражданското съдопроизводство²⁹, като Законът за гражданското съдопроизводство /обн. ДВ, бр. 31 от

---

²⁸ Вж. Павлова, М. Записът на заповед и менителницата. С.: Софи-Р, 1998, 13-14.

²⁹ Вж. чл. 1268 ЗГС /1892 г./.

08.02.1892 г./ е първият законов нормативен акт, който съдържа уредба на гражданския процес в Третата българска държава.

В ЗГС /1892 г./ изпълнителното производство има нормативна уредба, макар и на него да не е посветен един конкретен сегмент от закона, като нормите са организирани в шест глави: Глава IV – „Общи правила за принудително изпълнение на съдебните решения и определения на постановленията и други актове“, Глава V – „Обръщане взысканието върху движимо имущество“, Глава VI – „Обръщане взысканието върху недвижим имот“, Глава VII – „За принудителното предаване на присъдения имот“, Глава VIII – „За разпределението на събраната сума между няколко взыскатели“, и Глава IX – „За личното задържане“. Следва да се отбележи, че за обозначаване на принудителното изпълнение в закона се използват два термина – „принудително изпълнение“ (използван само 3 пъти), разглеждано от гл. т. на публичния (държавен) интерес като осъществяване на публичните, властнически правомощия на държавата по изпълнение на издаваните от нейните органи актове, и „взыскание“ (много по-широко използваният термин), разглеждано от гл. т. на частноправния интерес като принудително реализиране на частните материални субективни права, които длъжникът не иска да изпълни доброволно. В някои разпоредби на закона взысканието се припокрива смислово с притезанието, като подчертава облигационната връзка между кредитора и длъжника. Именно на понятието „взыскание“ е производно и понятието „взыскател“, с което още от ЗГС /1892 г./ се обозначава една от страните в изпълнителното производство – титулярят на изпълняемото право. Орган по изпълнението е съдебният пристав³⁰, чийто правен статут до голяма степен се припокрива със статута на държавните съдебни изпълнители в актуалната нормативна уредба. По този начин органът по изпълнението е различен от органа, който осъществява контрол за неговата законосъобразност – съда, пред който подлежат на обжалване действията на съдебния пристав³¹.

В ЗГС /1892 г./ защитата на кредитора може да бъде осъществена и посредством института на т.нар. лично задържане, при което не е налице материално (имуществено) удовлетворяване на кредиторския интерес, като целта е кредиторът да получи морално удовлетворение, а върху длъжника да бъде оказан превъзпитателен ефект, който да го

---

³⁰ Вж. чл. 829, чл. 830, чл. 831, чл. 837 ЗГС /1892 г./.

³¹ Вж. чл. 1052 – 1055 ЗГС /1892 г./.

превърне в изряден платец и съвестен член на обществото. Личното задържане се изразява в задържането на длъжника в затвора³², което се допуска по молба на вискателя с определение на окръжния съд³³, въз основа на което се издава особен изпълнителен лист³⁴. Продължителността на задържането се определя от съда според размера на неизплатеното задължение, като максималният период, за който длъжникът може да бъде задържан, е 5 години³⁵. Правните последици от личното задържане са, че след пристъпване към него вискателят няма право да иска прилагането на други изпълнителни способности спрямо длъжника, а след изтичане на срока на задържането длъжникът се счита за „свободен“ от дълга, за който е бил задържан, т.е. вземането на вискателя към него се погасява³⁶.

Паралелно със ЗГС /1892 г./ действа Законът за заповедното съдопроизводство /обн. ДВ, бр. 277 от 15.12.1897 г., в сила от 01.01.1898 г./. Поради това заповедното производство, уредено в Глава тридесет и седма от ГПК /2008 г./ не е нов за българската правна система институт, въпреки че между актуалното заповедно производство и това по ЗЗС се откриват някои съществени разлики. Подобно на актуалното такова³⁷, заповедното производство по ЗЗС е специално факултативно двустранно съдебно производство за защита-санкция, предназначено да създаде необходимото изпълнително основание, при наличие на изискуемо вземане, което длъжникът не оспорва, но не изпълнява доброволно. Това изпълнително основание в ЗЗС е наречено „заповед за плащане“³⁸ (еквивалент на заповедта за изпълнение по действащия ГПК). Заповедното производство по ЗЗС обаче, за разлика от актуалното такова, е исково – когато негов предмет е парично вземане, то започва въз основа на подадена от ищеца искова молба, към която ищецът следва да приложи нотариален акт или нотариално заверен частен акт, удостоверяващ вземането му срещу ответника³⁹ (по подобие на заявлението за издаване на заповед за незабавно изпълнение по чл. 418 ГПК, към което заявителят следва да приложи някой от документите по чл. 417 ГПК). Доколкото производството изначално тръгва като исково, по него се дължи държавна такса (наричана „съдебно мито“), по общите правила, в пълен

---

³² Вж. чл. 1098 ЗГС /1892 г./.

³³ Вж. чл. 1072 ЗГС /1892 г./.

³⁴ Вж. чл. 1082 ЗГС /1892 г./.

³⁵ Вж. чл. 1083 ЗГС /1892 г./.

³⁶ Вж. чл. 1086 ЗГС /1892 г./.

³⁷ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, I ч., с. 70.

³⁸ Вж. чл. 2, ал. 1 ЗЗС.

³⁹ Пак там.

размер⁴⁰, а не в намален размер, каквото е актуалното правило относно държавната такса по заявление за издаване на заповед за изпълнение съгласно чл. 12 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по ГПК. По исковата молба съдът се произнася в закрито заседание (наречено „разпоредително“)⁴¹, като проверява редовността ѝ и редовността на приложения към нея документ от външна страна⁴² (по което проверката прилича на тази по чл. 411, ал. 2 и чл. 418, ал. 2 ГПК), но характерна особеност е, че в заповедното производство съдът следи служебно и за това дали вземането не се е погасило по давност⁴³, в отклонение от установения и в действащия към онзи момент материален закон принцип, че съдията прилага давността „по длъжност“ само ако страната иска да се ползва от нея⁴⁴. Ако съдът „даде ход на исковата молба“⁴⁵, т.е. ако уважи искането, издава заповед за плащане, която се връчва на ответника, като в нея съдът му указва (оригиналният термин е „предлага“), че следва в двуседмичен срок да плати на ищеца дължимата сума заедно с лихвите и съдебните разноси или да подаде възражения⁴⁶. Тук се открива още една разлика с актуалната нормативна уредба на заповедното производство – неслучайно законодателят е използвал понятието „възражения“ в мн. ч., а не „възражение“ в ед. ч., тъй като, за разлика от възражението по чл. 414 ГПК, което може да е бланкетно, възраженията по ЗЗС следва да са аргументирани, да оборват основателността на ищцовата претенция. В този етап от развитието на заповедното производство по ЗЗС се проявява и същинската искова защита на кредитора, подобна на защитата по чл. 422 ГПК – съгласно чл. 8 ЗЗС ако длъжникът е подал възражения срещу заповедта, съдът служебно назначава ден за разглеждане на делото най-късно в двуседмичен срок от получаването на възраженията, като делото се гледа по реда на съкратеното съдопроизводство по чл. 269 и сл. ЗГС /1892 г./, а в решението си съдът следва да се произнесе и по възраженията на ответника⁴⁷. Поради това в теорията Силви Чернев приема, че заповедното производство по ЗЗС, за разлика от

---

⁴⁰ Вж. чл. 29 ЗЗС.

⁴¹ Вж. чл. 4, ал. 1 ЗЗС.

⁴² Вж. чл. 5, ал. 1, т. 1 и т. 3 ЗЗС.

⁴³ Вж. чл. 5, ал. 1, т. 2 ЗЗС.

⁴⁴ Вж. чл. 5 от Закона за давността /1898 г./.

⁴⁵ Вж. чл. 5, ал. 2 ЗЗС.

⁴⁶ Вж. чл. 6 ЗЗС.

⁴⁷ Вж. чл. 11 ЗЗС.

актуалното такова, има състезателен характер⁴⁸. Съществена разлика между двете нормативни уредби е, че по ЗЗС искът на кредитора за съществуване на вземането се предявява преди, а не след издаването на изпълнителното основание – заповедта за плащане (заповедта за изпълнение), какъвто е актуалният процесуален ред. Ето защо искът по чл. 2, ал. 1 ЗЗС винаги е осъдителен, докато искът по чл. 422, ал. 1 ГПК поначало е установителен, макар и да може да бъде и осъдителен, когато не е издадена заповед за изпълнение (чл. 415, ал. 3 ГПК).

За пълнота следва да се отбележи, че наред с производството по издаване на заповед за плащане за парични вземания, ЗЗС урежда и производство по менителници или записи на заповед между търговци, в което кредиторът може да иска направо против ответника да се издаде изпълнителен лист⁴⁹ (подобно на хипотезата на чл. 418, ал. 1 ГПК, в която заедно със заповедта за незабавно изпълнение се издава и изпълнителен лист), както и производство по иски за изпразване на наети помещения, в което ищецът наемодател (наречен „наемодавец“) иска издаването на „заповед за изпразване на помещението“⁵⁰, като тези искиви производства се развиват по същата процесуална логика.

1.2. Оспорване на вземането на конкуриращ кредитор

Отношенията между конкуриращите вискатели в ЗГС /1892 г./ са уредени в Глава VIII – „За разпределението на събраната сума между няколко вискатели“, като следва да се отбележи, че в това заглавие законодателят е използвал коректния термин „вискатели“ (за разлика от заглавието на актуалната разпоредба на чл. 464 ГПК, в което е използван неprecизният с оглед вече образуваното изпълнително производство термин „присъединен кредитор“)⁵¹.

Съгласно чл. 1064 ЗГС /1892 г./ ако събраната сума е недостатъчна за пълното удовлетворение на всичките предявени за вискание вземания, то съдебният пристав извършва разпределение на сумата по установения в чл. 1065 ред, като съгласно чл. 1067

---

⁴⁸ Вж. Чернев, С. Заповедно производство. С.: Сиби, 2012, с. 27.

⁴⁹ Вж. чл. 14 и сл. ЗЗС.

⁵⁰ Вж. чл. 21 и сл. ЗЗС.

⁵¹ Разликите между понятието „кредитор“ и понятието „вискател“ са разгледани в Глава втора, § 1 от дисертацията.

съставената сметка се представя на длъжника и на присъстващите вискатели, които се призовават за това в канцеларията на пристава за един определен ден. Защитата на конкуриращия вискател е уредена в чл. 1068, ал. 1 ЗГС /1892 г./, съгласно който жалбите на длъжника и на вискателите против сметката се приемат в седмодневен срок от деня, който е определен за предявяването на сметката, и се разрешават от съда. *Per argumentum a contrario* от ал. 2 на разпоредбата подадена жалба спира разпределението и то не се счита за окончателно.

Защитата по чл. 1068, ал. 1 ЗГС /1892 г./ разкрива някои съществени разлики от защитата на конкуриращия вискател според актуалната нормативна уредба (чл. 464 ГПК), макар двете да си приличат по специалното суспензивно обезпечително действие, което има сезирането на съда. На първо място, правно-техническото средство, с което вискателят разполага, е жалба, а не иск, респ. производството по чл. 1068, ал. 1 ЗГС /1892 г./, макар и да е състезателно, не е исково, каквото е производството по чл. 464 ГПК. На второ място, срокът за подаване на жалбата – седмодневен от деня, в който е предявено разпределението, е значително по-кратък от срока по чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК – едномесечен от разпределението. На трето място, активно легитимирани да подадат жалба са както вискателите, така и длъжникът, а по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК активно легитимирани са само конкуриращ вискател. Пасивната процесуална легитимация по жалбата не е изрично уредена, но с оглед обстоятелството, че решението на съда по нея не може да е различно спрямо някои от вискателите и/или длъжника, се налага изводът, че всички те са задължителни необходими другари, подобно на ответниците по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК. Най-съществената разлика между двете производства е в предметния им обхват – ако предмет на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК може да е единствено вземане на друг вискател, чието съществуване се оспорва (материално субективно право), то предмет на жалбата по чл. 1068, ал. 1 ЗГС /1892 г./ е законосъобразността на „сметката“ по разпределението, респ. надлежното извършване на процесуалните действия на съдебния пристав по разпределяне на осребреното имущество на длъжника. Спорно е дали в жалбата сметката, изготвена от съдебния пристав, може да бъде оспорена поради това, че вземането на някой от другите вискатели не съществува, респ. че този вискател е следвало да бъде изключен от разпределението, тъй като не е действителен кредитор на длъжника. Това би било оспорване на материалното право по същество, което по принцип

следва да се осъществи по исков ред. Ето защо считам, че приложното поле на жалбата по чл. 1068, ал. 1 ЗГС /1892 г./, е ограничено до процесуалната законосъобразност на действията на съдебния пристав по разпределението.

Така се оказва, че по ЗГС /1892 г./ защитното средство на вискателя срещу участието на привиден кредитор в разпределението е предявяването на отрицателен установителен иск, уреден в чл. 192, ал. 2 ЗГС /1892 г./. В текста на посочената разпоредба е изрично установено, че с този иск може да се иска констатирането на несъществуването на дадено задължение, като предпоставка за допустимост на иска е ищецът да има интерес да установи това веднага чрез съдебно решение, какъвто интерес вискателят, изправен пред опасността да не успее да събере вземането си поради участието на привиден кредитор в разпределението, несъмнено има. Ответници по отрицателния установителен иск следва да са привидният вискател и длъжникът, доколкото в ЗГС /1892 г./ необходимото другарство има изрична уредба в чл. 245. Като обезпечение на предявения отрицателен установителен иск ищецът не може да поиска спиране на изпълнението или на предаването на суми по разпределението, доколкото по ЗГС /1892 г./ обезпечителните мерки са изчерпателно изброени в чл. 544 – възбрана на недвижим имот, секвестър (запор) на движимо имущество, залог и поръчителство, но ищецът може да поиска в негова полза да бъде наложен секвестър върху паричните средства на привидния вискател до размера на оспореното вземане, като по този начин, дори и на последния да бъдат изплатени суми по разпределението, това да не застрашава удовлетворяването на вземането на ищеца.

2. Законът за гражданското съдопроизводство от 1930 г.

2.1. Защита на кредиторското вземане

Законът за гражданското съдопроизводство /обн. ДВ, бр. 246 от 01.02.1930 г., в сила от 01.04.1930 г./ кодифицира материята на българското гражданско процесуално право⁵².

В ЗГС /1930 г./ на изпълнителното производство вече е посветен конкретен сегмент от закона – Част II – „Изпълнително производство Общи правила“. Производството по

---

⁵² Вж. чл. 1022 ЗГС /1930 г./.

издаване на изпълнителен лист (уредено в Част I, Книга четвърта, Глава III – „Издаване на изпълнителни листове от съдилищата“) и заповедното производство (уредено в Част I, Книга втора, Глава Ха – „Заповедно съдопроизводство“) обаче не са уредени като част от изпълнителното производство, какъвто нормативен подход е използвал законодателят в Част пета от ГПК.

В ЗГС /1930 г./ изпълнителното производство има по-подробна уредба, отколкото в ЗГС /1892 г./. Терминът „взискание“ е изоставен за сметка на термина „изпълнение“, който се използва и до днес. Терминът „взискател“ също е изоставен и заменен с термина „ищец по изпълнението“⁵³, който утвърждава процесуалния (макар и не съдебен) характер на изпълнителното производство. Орган по изпълнението е съдията-изпълнител⁵⁴, като действията му подлежат на обжалване (контрол за законосъобразност) пред съда, издал изпълнителния лист⁵⁵.

С влизането в сила на ЗГС /1930 г./ и отмяната с него на ЗГС /1892 г./⁵⁶ личното задържане на длъжника като форма на защита на кредитора, при която кредиторът получава морално (но не и материално, имуществено) удовлетворение, а върху длъжника се оказва превъзпитателен ефект, остава в историята.

Заповедното производство по ЗГС /1930 г./, макар и да следва процесуалната логика на заповедното производство по ЗЗС (като отново е факултативно и двустранно), за разлика от него не е исково и няма състезателен характер, поради което се доближава до заповедното производство по ГПК. Изпълнителното основание, чието издаване се иска, вече се нарича „заповед за изпълнение“⁵⁷ (а не „заповед за плащане“). Заповедното производство по ЗГС /1930 г./ започва с подаването на молба до околийския съдия или председателя на областния съд в зависимост от родовата подсъдност на делото⁵⁸, като в израз на традицията от ЗЗС в новия закон все пак се посочва, че подаването на молбата за издаване на заповед за изпълнение произвежда действие на подаване на искова молба⁵⁹. В отклонение от предишния квазисъстезателен характер на заповедното производство обаче

---

⁵³ Вж. чл. 635 ЗГС /1930 г./.

⁵⁴ Вж. чл. 634 ЗГС /1930 г./.

⁵⁵ Вж. чл. 656 ЗГС /1930 г./.

⁵⁶ Вж. чл. 1022 ЗГС /1930 г./.

⁵⁷ Вж. чл. 156а ЗГС /1930 г./.

⁵⁸ Вж. чл. 156в, ал. 1 ЗГС /1930 г./.

⁵⁹ Вж. чл. 156г ЗГС /1930 г./.

към молбата не се прилага препис за длъжника⁶⁰. При проверката на молбата съдът не следи служебно за това дали вземането се е погасило по давност⁶¹, каквато е и съвременната концепция за давността. Любопитно е да се отбележи, че заповедта за изпълнение трябва да съдържа не само имената, презимената и местожителствата (адресите) на кредитора и длъжника, но също и занятията (професиите) и прякорите им⁶². Заповедта се връчва на длъжника, който в двуседмичен срок от връчването ѝ следва да изпълни искането на кредитора или да представи възражения, към които обаче длъжникът следва да представи и доказателствата, които ги подкрепят⁶³, респ. възраженията не са бланкетни (за разлика от възражението по чл. 414 ГПК). Съгласно чл. 156ж ЗГС /1930 г./ ако длъжникът представи възражения, искането се разглежда по реда на съкратеното съдопроизводство, като молбата и възраженията заместват исковата молба и отговора, а ако не представи възражения, околийският съдия или председателят на областния съд по молба на кредитора му издава изпълнителен лист. Така защитата на кредитора относно вземането му по издадена заповед за изпълнение по ЗГС /1930 г./ е опростена, улеснена и ускорена, като допълнително предявяване на установителен иск (като това по чл. 422 ГПК) не е необходимо, поради което не е лишен от правна логика изводът, че нормативната уредба на заповедното производство по ЗГС /1930 г./ в някои отношения е по-добра от актуалната именно тъй като легитимният кредиторски интерес, а именно кредиторът да получи бързо и пълно удовлетворяване на вземането си, е по-ефективно защитен.

За пълнота следва да се посочи, че приносителите по менителници и записи на заповед⁶⁴ и кредиторите по вземания, обезпечени с ипотека⁶⁵, могат да искат направо издаване на изпълнителен лист в тяхна полза въз основа на съответния акт.

---

⁶⁰ Вж. чл. 156в, ал. 3 ЗГС /1930 г./.

⁶¹ Вж. чл. 156в, ал. 2 във вр. с чл. 82 ЗГС /1930 г./.

⁶² Вж. чл. 156е, ал. 1 ЗГС /1930 г./.

⁶³ Вж. чл. 156е, ал. 2 ЗГС /1930 г./.

⁶⁴ Вж. чл. 156к и сл. ЗГС /1930 г./.

⁶⁵ Вж. чл. 156т и сл. ЗГС /1930 г./.

2.2. Оспорване на вземането на конкуриращ кредитор

В ЗГС /1930 г./ исковата защита на конкуриращ кредитор има изрична уредба, която по смисъл е еквивалентна на производството по чл. 464 ГПК, но в някои отношения прилича и на производството по чл. 422 ГПК.

Както и по ЗГС /1892 г./⁶⁶, така и по ЗГС /1930 г./ всеки ищец по изпълнението (взискател) има право да обжалва извършеното и предявено от съдията-изпълнител разпределение, като жалбата има специално суспензивно обезпечително действие, тъй като спира разпределението⁶⁷. Предмет на жалбата обаче може да бъде единствено процесуалната законосъобразност на действията на съдията-изпълнител по разпределението. Съгласно чл. 856, ал. 1 ЗГС /1930 г./ ако в жалбата си някой от ищите по изпълнението възразява, че вземането на някой друг от тях не трябва да участва в разпределението поради това, че то е безпарично и направено във вреда на кредиторите, съдът в такъв случай, по искане на лицето, което е направило това възражение, му дава месечен срок, считан от деня на определението, да заведе пред надлежния съд иск по чл. 140 от Закона за задълженията и договорите /1893 г./, и предписва на съдията-изпълнител да не предава сумата, която, според разпределението, се припада на оспореното вземане, а да я внесе на съхранение в Българската земеделска банка или в Българската централна кооперативна банка до свършване на делото. Тук именно се открива и основната прилика с производството по чл. 422 ГПК – при направено от някой от кредиторите възражение относно съществуването на самото материално право на друг кредитор (неговото вземане) съдът „прехвърля топката в полето“ на оспорващия кредитор, като му указва, че следва да предяви иск срещу привидния кредитор. Този иск е отрицателен установителен (каквото поначало е и искът по чл. 464, ал. 1 ГПК) и се разглежда по реда на съкратеното съдопроизводство⁶⁸.

Следва да се отбележи, че в ЗГС /1930 г./ изрично е посочено, че искът за оспорване на чуждото вземане се предявява при усл. на чл. 140 ЗЗД /1893 г./, съгласно който кредиторите могат да оспорват от свое име актовете, които длъжникът с измама е

---

⁶⁶ Вж. чл. 1068 ЗГС /1892 г./.

⁶⁷ Вж. чл. 854 ЗГС /1930 г./.

⁶⁸ Вж. чл. 856, ал. 2 ЗГС /1930 г./.

извършил в ущърб на техните права, респ. сурогационният характер на иска е признат на нормативно ниво.

Едномесечният срок за предявяване на иска не е преклузивен – с този срок *ex lege* се удължава специалното суспензивно обезпечително действие по отношение на разпределението, макар и съдът вече да се е произнесъл по жалбите на останалите ищци по изпълнението (които не се отнасят до материални права). Поради това иск за оспорване на вземането на привиден кредитор, предявен след срока по чл. 856, ал. 1 ЗГС /1930 г./, е допустим, но след изтичането на срока искът следва да бъде осъдителен (каквото е искът и на конкуриращия вискател, подаден след срока по чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК), тъй като сумата, определена за привидния кредитор, вече му е предадена и следва ищецът да иска от съда ответникът да бъде осъден да я върне.

Когато искът е предявен в срок и е отрицателен установителен, съгласно разпоредбата на чл. 856, ал. 2 ЗГС /1930 г./ съдебното мито (държавната такса) по него се плаща след окончателното свършване на делото от страната, която го е загубила – законодателят справедливо е отчел, че интересът на ищеца от предявяването на отрицателния установителен иск е негативен, поради което ищецът не следва изначално да бъде товарен да плаща държавна такса, определена върху размера на чуждото вземане, което ищецът така или иначе не търси и не може да получи (в обратния смисъл е практиката на ВКС по чл. 464 ГПК, в която, според мен неправилно, се приема, че цената на иска, респ. дължимата държавна такса, се определя въз основа на размера на оспореното вземане⁶⁹).

3. Гражданският процесуален кодекс от 1952 г.

3.1. Защита на кредиторското вземане

Въпреки че е приет при действието на КРБ от 1947 г., която е силно повлияна от промяната на политическия режим в страната през 1944 г., Гражданският процесуален кодекс /обн. ДВ, бр. 12 от 08.02.1952 г., в сила от 12.02.1952 г./ (обозначаван в теорията и

---

⁶⁹ Вж. Определение № 402 от 26.06.2012 г. по ч. т. д. № 350/2012 г. на ВКС, ТК, I т. о., Определение № 466 от 02.11.2016 г. по ч. т. д. № 1835/2016 г. на ВКС, ТК, I т. о.

в настоящото изложение като ГПК /отм./) не е подчинен на определена политическа идеология.

В ГПК /отм./ изпълнителното производство е уредено в самостоятелен сегмент от закона – Част пета – „Изпълнително производство“. Подобно на уредбата в ЗГС /1930 г./, производството по издаване на изпълнителен лист не е уредено като част от изпълнителното производство, а е уредено в Част втора, Дял III – „Производство по издаване на изпълнителен лист“.

Титулярят на изпълняемото право е наречен с понятието „взискател“⁷⁰, познато от ЗГС /1892 г./, а орган по изпълнението е съдебният изпълнител⁷¹ (макар и да има период, в който той е заменен от съдия-изпълнителя, а от 2005 г. е позната и фигурата на частния съдебен изпълнител), като действията му подлежат на контрол за „правилност“ първоначално пред районния съд, а след изменението на чл. 333, ал. 1 (Изм. - ДВ, бр. 105 от 2002 г.) – пред окръжния съд по местоизпълнението⁷². В тази връзка следва да се отбележи, че действията на съдебния изпълнител, които подлежат на обжалване от взискателя и длъжника, не са *numerus clausus*, което дава по-добра защита и на двете страни в изпълнителното производство в сравнение с актуалната уредба по ГПК, макар и да би могло да доведе до забавяне на изпълнителния процес.

Съществена промяна в сравнение с действалите до този момент процесуални закони е, че в ГПК /отм./ институтът на заповедното производство е отменен. Вместо него обаче са нормативно уредени т.нар. несъдебни изпълнителни основания⁷³ (чл. 237, б. „в“ и сл. ГПК /отм./), въз основа на които страната може да се снабди с изпълнителен лист, а в Глава XXIV е уреден редът за оспорване на вземането по изпълнителния лист, като тази процедура, с оглед целта си – по-просто, лесно и бързо събиране на определени видове вземания, и процесуалната логика, по която се развива, в много отношения наподобява заповедното производство и дори има някои предимства пред него.

Съгласно чл. 237 ГПК /отм./ в първоначалната му редакция, наред с актовете на съда, на принудително изпълнение подлежат и редица несъдебни актове, сред които: документите, с които се установяват подлежащи на изпълнение вземания на държавните

---

⁷⁰ Вж. чл. 324, ал. 2 ГПК /отм./.

⁷¹ Вж. чл. 323 ГПК /отм./.

⁷² Вж. чл. 332 и сл. ГПК /отм./.

⁷³ Вж. Чернев, С. Цит. съч., с. 29.

предприятия, банките и кооперациите, според особените за тях закони; постановленията на административните органи, по които допускането на изпълнението е възложено на гражданските съдилища; записите на заповед, менителниците и приравнените на тях други ценни книжа на заповед; нотариалните актове относно съдържащите се в тях задължения за заплащане на парични суми или други заместими вещи, както и задължения за предаване владението на определени вещи; други документи, въз основа на които законът допуска да се издава изпълнителен лист. През годините кръгът на подлежащите на принудително вземане несъдебни актове е разширяван, като в последната редакция на нормата преди отмяната ѝ последната буква на разпоредбата е „м“⁷⁴. По писмена молба на молителя, препис от която не се връчва на длъжника, въз основа на някой от посочените в чл. 237 актове съдът издава изпълнителен лист⁷⁵. При проверката на молбата съдът проверява единствено дали актът, въз основа на който се иска издаване на изпълнителен лист, е редовен от външна страна и дали удостоверява подлежащо на изпълнение вземане срещу лицето, против което се иска издаване на листа⁷⁶.

Видно от изложеното дотук, процедурата по чл. 242 и сл. ГПК /отм./ много се доближава до процедурата по чл. 418 ГПК с разликата, че по актуалната уредба заедно с изпълнителния лист формално се издава и заповед за незабавно изпълнение (което считам за процесуално разточителство, доколкото изпълнителният лист е достатъчен въз основа на него да се образува изпълнително производство). По ГПК /отм./ длъжникът може в седемдневен срок от получаване на призовката за доброволно изпълнение да предяви възражения, подкрепени с убедителни писмени доказателства, че присъдената сума не се дължи, или в същия срок да представи надлежно обезпечение за кредитора, като при наличието на някоя от тези предпоставки съдът спира изпълнението⁷⁷. В месечен срок от деня, в който определението за спиране на изпълнението е влязло в сила, кредиторът трябва да предяви иск за установяване на вземането си, а в противен случай издаденият изпълнителен лист се обезсилва⁷⁸. Искът по чл. 252 ГПК /отм./ има множество прилики с иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, особено в хипотезата на издадени заповед за незабавно изпълнение и изпълнителен лист по чл. 418 ГПК – когато е предявен в законоустановения

---

⁷⁴ Вж. чл. 247 (ред. към ДВ, бр. 36 от 02.05.2006 г.) ГПК /отм./.

⁷⁵ Вж. чл. 242 ГПК /отм./.

⁷⁶ Вж. чл. 243 ГПК /отм./.

⁷⁷ Вж. чл. 250 ГПК /отм./.

⁷⁸ Вж. чл. 252 ГПК /отм./.

срок, искът е установителен и уважаването му с влязло в сила решение води до стабилизиране на изпълнителния лист; с изтичането на месечния срок за предявяване на иска изпълнителният лист се обезсилва, но от този момент нататък кредиторът може да защити вземането си, като предяви осъдителен иск срещу длъжника и при уважаването му с влязло в сила решение отново да се снабди с изпълнителен лист.

В литературата Силви Чернев критикува наличието на несъдебни изпълнителни основания по ГПК /отм./, като поддържа, че същите са несъвместими със „*стандартите на защита на правата на човека*“ – чл. 6, пар. 1 КЗПЧОС, и тези, установени с Регламент (ЕО) № 805/2004 на ЕП и на Съвета от 21.04.2004 г. за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания и Регламент (ЕО) № 1896/2006 на ЕП и на Съвета от 12.12.2006 г. за създаване на процедура за европейска заповед за плащане⁷⁹.

3.2. Оспорване на вземането на конкуриращ кредитор

Защитата на конкуриращ вискател е уредена в чл. 359 ГПК /отм./, съгласно който когато един от вискателите оспорва съществуването на вземането на друг вискател, той трябва да предяви иск срещу него и длъжника, като предявяването на иска спира предаването на сумата, определена за вискателя с оспореното вземане, а ако искът не бъде предявен в месечен срок от разпределението, сумата се предава на вискателя. Според ал. 2 на разпоредбата искът може да бъде основан и на факти, които предхождат издаването на акта. Чл. 464 ГПК до голяма степен възпроизвежда текста на посочената отменена разпоредба, като следва да се отбележи, че в последната е използван по-прецизният термин „вискател“ (а не просто „кредитор“). Защитата на конкуриращия вискател е искова, като, подобно на иска по чл. 464 ГПК, искът по чл. 359 ГПК /отм./ има специално суспензивно обезпечително действие (тъй като предявяването му спира предаването на сумата, определена за ответника вискател) и е отрицателен установителен, ако е предявен в месечния срок, а осъдителен – ако е предявен след неговото изтичане, когато сумата вече е предадена на привидния кредитор.

За разлика от уредбата по ЗГС /1930 г./, по ГПК /отм./ задължителното необходимо другарство между ответниците – привидният кредитор и длъжникът, възниква *ex lege*, от

---

⁷⁹ Вж. Чернев, С. Цит. съч., 30-31.

самия текст на разпоредбата, в която се посочва, че искът се предявява срещу конкуриращия вискател и длъжника, а не се извлича по тълкувателен път с оглед естеството на спора.

Както по отношение на иска по чл. 464 ГПК, така и по отношение на този по чл. 359 ГПК /отм./ може да се приеме, че искът има несъщински сурогационен характер, доколкото с него ищецът вискател упражнява не само едно свое право, но и едно право на бездействащия длъжник, който не оспорва вземането на конкуриращия кредитор. Всички тези характеристики на иска ще бъдат разгледани подробно по-нататък в изложението по повод актуалната нормативна уредба на защитата на кредитора в изпълнителното производство.

§ 3 – Сравнителноправен преглед на защитата на кредитора в изпълнителното производство

1. Френското право

В знаменитата си творба „За духа на законите“ („*De l'esprit des lois*“ /фр./) френският романист, юрист и философ Шарл дьо Монтескьо (1689 - 1755) пише, че формалностите на правото са необходими, за да бъде постигната свободата⁸⁰. Това е максимата, която се стремят да следват френските законодатели още от Революцията през 1789 г. до наши дни. Защитата на кредитора, разгледана като свободата му да получи пълно удовлетворяване на неговия легитимен кредиторски интерес, също не може да бъде постигната без „формалностите на правото“.

Според френската правна теория материалното право, по повод на което възниква облигацията, е едно, като от гл. т. на кредитора то се нарича вземане, а от гл. т. на длъжника – дълг⁸¹ (задължение). Облигацията се състои от позитивен аспект – вземането, и негативен аспект – дълга⁸² (задължението). Френската литература разглежда вземането като лично право (*droit personnel* /фр./), изградено от три елемента – кредиторът (който

---

⁸⁰ Вж. Montesquieu, C. *Esprit Des Lois*. Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, 1844, p. 481.

⁸¹ Вж. Dionisi-Peyrusse, A. *Droit civil*. Tome 2. Les obligations. Paris: CNPFT, 2008, p. 11.

⁸² Вж. Bihl, P. *Droit civil général*. Paris: Dalloz, 2010, p. 33.

може да изисква престацията), длъжникът (който трябва да изпълни престацията) и обектът на престацията⁸³, който най-често е парична сума. Принципът, че цялото имущество на длъжника служи за удовлетворение на кредитора, е признат и в правото на Франция, но под това понятие френското право разбира не състоянието на имуществото на длъжника към датата на възникване на облигационната връзка, а състоянието на имуществото му към датата, когато кредиторът е поискал (поканил) длъжника да изпълни задължението си⁸⁴. Като средство за защитата на кредитора френската литература приема и развалянето на договора⁸⁵. Френското право признава и правото на кредитора, когато длъжникът му е в неплатежоспособност, да поиска „в негово име“ („*en son nom*“ /фр./) изпълнението на един договор, по който кредиторът не е страна (еквивалент на иска по чл. 134 ЗЗД), като в теорията този иск е наречен косвен иск (*action oblique* /фр./)⁸⁶. Бездействието на длъжника се разглежда като процесуална предпоставка за допустимост на иска⁸⁷ (докато в българската правна теория бездействието се тълкува по-стриктно – ако напр. длъжникът е изпратил нотариална покана на своя длъжник, но не е предявил иск за защита на вземането си, искът на кредитора му по чл. 134 ЗЗД би бил допустим). При Павловия иск намерението на длъжника да увреди кредитора е ирелевантно за спора⁸⁸ (което улеснява процесуалната защита на кредитора с оглед доказването на предпоставките за основателност на иска), докато според чл. 135, ал. 4 ЗЗД когато действието е извършено преди възникване на вземането, то е недействително, ако е било предназначено от длъжника и лицето, с което той е договарял, да увреди кредитора. Френското право забранява на кредитора да търси вземането си по пътя на неоснователното обогатяване, когато разполага с иск за претендирането му на договорно основание⁸⁹, който принцип е заложен и в чл. 59, ал. 2 от българския ЗЗД, реципиран именно от френския закон. По отношение на цесията френското право дава допълнителна защита на кредитора цесионер, като поставя изискването рискът от неплатежоспособност на длъжника да е *maîtrisé*⁹⁰ (премерен, букв. овладян), каквото изискване чл. 99 и сл. ЗЗД

---

⁸³ Вж. Dionisi-Peyrusse, A. Droit civil. Tome 1. Les personnes, la famille, les biens. Paris: CNPFT, 2007, p. 158.

⁸⁴ Ibidem, p. 156.

⁸⁵ Вж. Dionisi-Peyrusse, A. Droit civil. Tome 2..., p. 94.

⁸⁶ Ibidem, p. 118.

⁸⁷ Ibidem, p. 230.

⁸⁸ Ibidem, 231-232.

⁸⁹ Ibidem, p. 162.

⁹⁰ Ibidem, p. 223.

не поставя. Допълнителна защита във френската правна система кредиторът получава и от обстоятелството, че държавна такса за образуване на производства по граждански дела се дължи само по изключение⁹¹.

Според френската литература задължението е изпълняемо (*exigible* /фр./), когато облигацията няма модалитет (срок или отлагателно условие), който да отлага момента, в който възниква правото на кредитора да получи плащането⁹². Френската правна теория приема, че когато длъжникът не изпълнява задължението си или го изпълнява лошо, кредиторът следва да го покани да изпълни, за да го постави в забава; ако длъжникът продължи да не изпълнява, кредиторът може да поиска от съда да осъди длъжника да изпълни задължението си принудително, като съдът му разпореди да изпълни незабавно; кредиторът може също така да поиска налагането на обезпечителна мярка⁹³. Обезпечителните мерки са разглеждани като средство на кредитора да се сдобие с необходимото време, за да получи изпълнително основание и да премине към принудително изпълнение⁹⁴.

Актуалният френски изпълнителен процес не познава непреките изпълнителни основания, като изпълнителните основания са само преки и директно въз основа на тях може да бъде иницирано принудително изпълнение. Поради това изпълнителният лист няма уредба във френското право. Изпълнителните основания са изчерпателно посочени в чл. L111-3 Кодекса на гражданските изпълнителни процедури (*Code des procédures civiles d'exécution* /фр./), като всички изпълнителни основания са издадени от органи, изпълняващи публични функции, но не всички са съдебни – напр. изпълнителни основания са и специален вид нотариални актове, „изготвени в изпълнителна форма“, нотариално заверени споразумения за развод по взаимно съгласие, споразумения, постигнати в процедури по медиация, и др. Производството по издаване на изпълнително основание в полза на кредитора е по-опростено и се развива по-бързо от това по ГПК, като е избегнато едновременното съществуване на непряко изпълнително основание (каквото е заповедта за изпълнение по българското право) и изпълнителен лист, а двукратното

---

⁹¹ Вж. Цолова, К. Частичният..., с. 15.

⁹² Вж. Bihl, P. Op. cit., p. 268.

⁹³ Вж. Dionisi-Peyrusse, A. Droit civil. Tome 2..., p. 92.

⁹⁴ Ibidem, p. 233.

сезиране на съда за защита на едно и също вземане (каквото се осъществява по реда на чл. 410/чл. 418 ГПК и чл. 422 ГПК) във френския граждански процес не е необходимо.

Съгласно чл. 1405 и сл. от Гражданския процесуален кодекс на Франция (*Code de procédure civile* /фр./) за парични вземания на договорно основание кредиторът може да иска издаването на разпореждане, съдържащо заповед за плащане (*ordonnance portant injoction de payement* /фр./), като подаде искане (*demande* /фр./) до съда, към което прилага справка, съдържаща необходимите изчисления за определяне на размера на вземането (аналогична на тази по чл. 366 ГПК), неговото основание (договора) и всички останали документи, които го доказват. Характерна особеност (и разлика с българското право) е, че в искането си кредиторът може да поиска изрично, в случай че длъжникът подаде възражение (*opposition* /фр./), делото да бъде незабавно изпратено на компетентния исков съд. Ако на база на представените документи искането изглежда вероятно основателно, съдът издава разпореждане (*ordonnance* /фр./), съдържащо заповед за плащане за съответната сума. Ако съдът отхвърли искането – изцяло или частично, решението му (*décision* /фр./) не подлежи на обжалване, но кредиторът може да предяви иск за вземането си или за съответната част от него по общите правила. Съдебният изпълнител (*huissier de justice* /фр./) връчва препис от искането, доказателствата към него и разпореждането (по електронен път) на длъжника, като в едномесечен срок от връчването (аналогичен на срока по чл. 414, ал. 2 ГПК) длъжникът има право да подаде възражение пред съда, издал разпореждането. След като констатира постъпилото възражение, компетентният съд насрочва делото в открито заседание за разглеждане по общия ред с призоваване на страните, като връчва препис от възражението на кредитора (което показва, макар и да не е установено изрично в закона, че възражението не е бланкетно като възражението по чл. 414 ГПК). Решението по делото (*jugement* /фр./) има характер на разпореждане, съдържащо заповед за плащане (букв. термин е „замества“ – „*se substitue à*“ /фр./), поради което не подлежи на обжалване. Влязлото в сила разпореждане, срещу което не е подадено възражение в срок, или заместващото го решение се предявяват на съдебния изпълнител за започване на принудително изпълнение срещу длъжника.

Чл. R125-1 и сл. КГИП урежда т.нар. опростена процедура за събиране на малки вземания (*procédure simplifiée de recouvrement des petites créances* /фр./), при която за вземания на договорно основание до 5 000 евро кредиторът, без да разполага с

изпълнително основание, може да поиска от съдебния изпълнител да изпрати покана на длъжника. Ако в едномесечен срок от получаването на поканата длъжникът я „приеме“, съдебният изпълнител има право да събере вземането от длъжника или от посочено от него лице; ако длъжникът „откаже“ поканата или не отговори в срок, кредиторът следва да поиска издаването на изпълнително основание по общия ред.

Следвайки принципа на Монтескьо, че свободата е най-висшата ценност и правото е призвано да я защитава, ГПКФ не възприема делението на исковете на установителни, осъдителни и конститутивни. Съгласно чл. 31 ГПКФ *„искът е отворен към всички, които имат легитимен интерес да бъде уважена или да бъде отхвърлена дадена претенция, с изключение на случаите, в които законът предоставя на определени лица изключителното право да предявят или да оспорят дадена претенция, или да защитават определен интерес“*. Посочената формулировка е колкото правна, толкова и философска, като прогласява не просто правото, а свободата на предявяване на иск и въздига в основна процесуална предпоставка за допустимост на иска наличието на правен интерес, без оглед на това дали с него се цели установяването на дадено право или правоотношение (установителен иск), осъждането на ответника на извърши или да се въздържи от извършването на нещо (осъдителен иск) или настъпването на промяна в правната сфера на страните (конститутивен иск). Разпоредбата на чл. 31 ГПКФ е правното основание на всички иски, които не са изрично предвидени в закона. Доколкото във френското право вискателят не разполага със специален иск, с който да може да оспори вземането на друг вискател в рамките на вече образувано изпълнително производство (каквото е искът по чл. 464, ал. 1 ГПК), чл. 31 ГПКФ е основанието и на тази негова претенция. Тъй като предявяването на иска няма да има специално суспензивно обезпечително действие, ищецът вискател следва да поиска спиране на изпълнението като обезпечение на иска по общия ред (чл. R531-1 и сл. КГИП).

Любопитна форма на защита на кредитора е уредена в чл. 270 от Гражданския кодекс на Франция (*Code civil /фр./*), съгласно който при развода единият от съпрузите може да бъде задължен да плати на другия парична сума, която да компенсира, доколкото е възможно, неравенството, което прекратяването на брака създава по отношение на условията на живот на съпрузите. Самата разпоредба на закона казва, че тази престация няма характер на издръжка, а има договорен характер (*caractère forfaitaire /фр./*).

Допълнителна защита на кредитора законът дава в хипотезата, когато възрастта или здравословното състояние не му позволяват да покрива нуждите си – в този случай кредиторът има право не на еднократна престация, а на пожизнена рента (*rente viagère* /фр./)⁹⁵.

2. Немското право

Основите на съвременното немско право се откриват в идеите на Имануел Кант (1724 - 1804), според когото правото е съвкупността на условията, ограничаващи произвола на едни по отношение на други чрез обективния общ закон на свободата и следователно изключващи юридическите конфликти в обществото; според Кант истинското призвание на правото е да гарантира на нравствеността социално пространство, в което тя би могла нормално да се проявява и в което би успяла да реализира безпрепятствено свободата на индивида⁹⁶. Така за Кант правото се явява мяра на свободата⁹⁷. Според Кант законът е „правило на необходимото съществуване, без което дори природата не би съществувала“⁹⁸. Основно понятие в теорията на Кант е категоричният императив – абстрактният априорен нравствен закон, чието спазване обаче следва да се гарантира от държавата чрез нейната принудителна сила, всяко право да има качеството на принудително право⁹⁹. Израз на тази гарантирана с държавната принуда свобода е и защитата на кредитора.

Гражданският процесуален кодекс на Германия (*Zivilprozessordnung* /нем./) дава преимущество на непреките изпълнителни основания, като въз основа на тях съдът следва да издаде изпълнителен препис (*Vollstreckungsbescheid* /нем./), а въз основа на изпълнителния препис вискателят може да поиска започването на принудително изпълнение. Непреките изпълнителни основания обаче са както съдебни – заповедите за изпълнение (*Mahnbescheiden* /нем./), окончателните съдебни решения, неокончателни съдебни решения, чието предварително изпълнение е допуснато, решения за допускане на

⁹⁵ Вж. Dionisi-Peyrusse, A. Droit civil. Tome 1..., 87-89.

⁹⁶ Вж. Грациански, П., В. Зоркин, Л. Мамут, В. Нерсесянц, Е. Розин. История на политическите и правните учения. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1989, с. 201.

⁹⁷ Вж. Бойчев, Г. Въведение в правото. Част втора. Философия на правото. С.: Юриспрес, 2006, с. 33.

⁹⁸ Вж. Кант, И. Критика на чистия разум. С.: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013, с. 271.

⁹⁹ Вж. Грациански, П. и др. Цит. съч., 199-202.

обезпечителен заповед (Arrest /нем./) и на временни и обезпечителни мерки (einstweilige Verfügungen /нем./) и др., така и несъдебни – спогодби, постигнати пред арбитражен съвет (Vergleiche vor Gütestellen /нем./), спогодби, сключени от адвокати (Anwaltsvergleiche /нем./), нотариални актове (notarielle Urkunden /нем./), и др. Характерна особеност е, че по немското право длъжникът има право да подаде възражение (Einspruch /нем./) срещу изпълнителния препис в двуседмичен срок от връчването му и това негово действие трансформира производството по издаване на изпълнителен препис в двустранно, състезателно исково такова, поради което съдът дава на молителя двуседмичен срок, в който кредиторът да представи доводи относно дължимостта на вземането си (своеобразна искова молба), като този срок е преклузивен и неподаването на доводи в него води до обезсилване на изпълнителния лист. Орган по изпълнението в Германия е съдебният изпълнител (Gerichtsvollzieher /нем./) и именно на него се предявява за изпълнение влезият в сила изпълнителен препис.

В германската правна система заповедното производство (Mahnverfahren /нем./) има нормативна уредба, близка до тази по българското право. То е специално самостоятелно факултативно формално двустранно несъстезателно производство. За разлика от българското заповедно производство, чийто предмет може да бъде и предаването на движима вещ, която длъжникът е получил със задължение да я върне или е обременена със залог или е прехвърлена от длъжника със задължение да предаде владението (чл. 410, ал. 1, т. 2 ГПК), германското заповедно производство може да има за предмет единствено парични вземания, но пък, противно на ограничения предметен обхват на обикновената заповед за изпълнение по българското право (чл. 410, ал. 1, т. 1 ГПК), в немското право липсва нормативно ограничение относно размера на вземането. Непрякото изпълнително основание, чието издаване кредиторът иска, е заповедта за изпълнение (Mahnbescheid /нем./). Подобно на специалната родова подсъдност по чл. 411, ал. 1 ГПК, заявлението за издаване на заповед за изпълнение се подава до районния съд (Amtsgericht /нем./), но в отклонение от българското право в Германия заявленията за издаване на заповед за изпълнение са местно подсъдни на районния съд по адреса на заявителя, а не на длъжника (което е допълнително средство за гарантиране на защитата на кредитора). В заявлението кредиторът може да направи искане за трансформиране на заповедното производство в исково такова при подадено възражение срещу заповедта от

длъжника. Съдът извършва проверка на заявлението за неговата редовност от формална страна, подобна на проверката по чл. 411, ал. 2 ГПК, и ако не констатира нередовности, издава заповед за изпълнение, която се връчва на длъжника. Заповедта за изпълнение е непряко изпълнително основание – въз основа на заповедта не може да бъде иницирано изпълнително производство, а единствено да бъде издаден изпълнителен препис. В двуседмичен срок от връчването на заповедта за изпълнение (по-кратък от едномесечния срок по чл. 414, ал. 2 ГПК) длъжникът има право да подаде възражение (*Widerspruch* /нем./) срещу нея, което не следва да бъде мотивирано, а може да бъде бланкетно (подобно на възражението по чл. 414 ГПК). В случай че длъжникът подаде възражение и в случай че заявителят е направил такова искане в заявлението си, заповедното производство автоматично се трансформира в исково такова, като съдът дава възможност на заявителя (вече ищец) да изложи допълнителни доводи в подкрепа на основателността на претенцията си в двуседмичен срок (това негово процесуално право е близко по съдържание до правото на допълнителна искова молба в производството по търговски спорове – чл. 372 ГПК). В случай че длъжникът не подаде възражение в срок, съдът издава изпълнителен лист, като подаденото след издаването му възражение се счита за възражение срещу изпълнителния лист и изпълнението може да бъде спряно само ако длъжникът представи обезпечение. Ако кредиторът не поиска издаване на изпълнителен лист въз основа на заповедта в 6-месечен срок от получаването ѝ, тя се обезсилва.

Разгледаната уредба на защитата на кредиторското вземане, за което е поискано издаването на заповед за изпълнение, разкрива, че и в немското право не е налице изискване за двукратно сезиране на съда за защита на едно и също вземане, каквото се осъществява по реда на чл. 410/чл. 418 ГПК и чл. 422 ГПК, при това под страх от настъпване на неблагоприятни последици за кредитора при пропускане на едномесечния срок по чл. 415, ал. 4 ГПК, като констатираните разлики поставят под съмнение целесъобразността и ефективността на актуалната българска нормативна уредба.

3. Англосаксонското право

Англосаксонската правна система значително се отличава от континенталните правни системи, в които водещ източник на правото е законът (писаното право,

позитивното право) и към които спада и българската правна система. В англосаксонската правна система основен източник на правото е прецедентът (съдебната практика). Поради това в тази правна система от основно значение за решаване на делото са фактите, а не толкова общите принципи на правото¹⁰⁰, като съдията създава правото.

Великата харта на свободите (*Magna Carta Libertatum* /лат./), наричана в българската литература още Магна харта, издадена от английския крал Джон I Безземни през 1215 г., е един от актовете, които според практиката на Върховния съд на Обединеното кралство¹⁰¹ са част от Конституцията на Великобритания, като са в сила и до днес. Макар и приет през Средновековието, този акт е част от действащото право на Обединеното кралство и поради това е разгледан в настоящия параграф, а не в предходния такъв, посветен на историческото развитие на защитата на кредитора. Въпреки че по своя правен характер Хартата е договор между краля и бароните, разбунтували се срещу неограничената кралска власт, в нея са прогласени редица права на обикновените поданици на Короната. Поради това Магна харта е призната като един от актовете с най-голямо значение за развитието на теорията за основните права на човека не само във Великобритания, а и в световен мащаб, тъй като е послужила като основа за Декларацията за независимост на САЩ от 1776 г., за Конституцията на САЩ от 1787 г., за френската Декларация за правата на човека и гражданина от 1789 г. и др. В Магна харта, макар и не изчерпателно и с характерната за средновековното право казуистика, са регламентирани и отношенията между кредитора и длъжника. В клауза 9 от Хартата е визиран институтът на принудителното изпълнение, като клаузата въвежда правилото, че нито кралят, нито неговите съдебни пристави имат право да отнемат земя или доход от земята (рента) за погасяването на дълг, докато длъжникът има движимо имущество, достатъчно да погасява дълга; поръчителите на длъжника не следва да бъдат безпокоени, докато самият длъжник има възможност да погасява дълга си; само ако поради липса на средства длъжникът няма възможност да погасява дълга си, поръчителите му следва да отговорят за него; ако желаят, поръчителите могат да задържат земите на длъжника и доходите от тях, докато получат удовлетворение на платеното от тях за негова сметка, освен ако длъжникът не докаже, че е погасил задълженията си спрямо тях. Според клауза 10 от Хартата ако някой,

---

¹⁰⁰ Вж. Mousourakis, G. Op. cit., p. 304.

¹⁰¹ Вж. R (HS2 Action Alliance Ltd) v Secretary of State for Transport (2014) Supreme Court.

който е взел пари назаем, почине преди дългът му да е изплатен, наследниците му не дължат лихва върху дълга, докато са непълнолетни; ако дългът бъде цедиран на Короната, тя има право да получи само главницата. Според клауза 11 от от Хартата ако мъж почине, докато дължи пари, съпругата му може да запази своя наследствен дял и да не погасява дълга с него; ако е оставил непълнолетни деца, за техните нужди също могат да бъдат заделени средства в зависимост от размера на неговите земи; дългът следва да се изплаща от останалото имущество, от което се приспада и дължимото към феодалните лордове. От посочените клаузи може да се направи заключение, че Магна харта осигурява преди всичко защитата на длъжника (и неговите наследници), тъй като властта на кредитора през Средновековието е била неограничена, особено когато в ролята на кредитор е била държавата, олицетворявана от кралската власт. Някои от посочените клаузи имат и процесуален характер, доколкото уреждат правилата, по които се осъществява принудителното изпълнение. Основно средство за защитата на длъжниковото имущество е несеквестрируемостта, като нормата, че върху задължения на непълнолетни лица не се начислява и респ. дължи лихва, съответства и на модерния принцип на социалната държава и *de lege ferenda* би могла да намери израз и в българското законодателство. Основният извод, който може да бъде направен въз основа на клаузите от Магна харта, уреждащи отношенията между кредитора и длъжника, е, че правата на кредитора започват там, където свършват правата на длъжника, респ. че защитата на кредитора не се реализира безконтролно и неограничено, а в определени нормативно установени рамки и при зачитане на достойнството и основните човешки права на длъжника и неговите правоприемници. Израз на този принцип в българското право *de lege lata* са институтът на несеквестрируемостта (чл. 444 ГПК), ограниченият предметен обхват на заповедното производство (чл. 410, ал. 1, т. 1 и 2 ГПК), действието на възражението по чл. 414 ГПК (което при това може да бъде бланкетно), възможността длъжникът, който е бил лишен от възможност да оспори вземането, да подаде възражение пред въззивния съд (чл. 423 ГПК) и др.

Нормативните актове, уреждащи принудителното изпълнение във Великобритания, са Законите за длъжниците (*Debtors Acts* /англ./) от 1869 г. и 1878 г. Според тях в шестгодишен срок от влизане в сила на съдебния акт, с който е установен дългът, кредиторът има право да поиска от съда издаването на заповед (*order* /англ./) за парично

плащане. В производството по издаване на заповедта длъжникът се призовава и изслушва относно имущественото си състояние, като съдът (съдията) преценява върху кое имущество е най-подходящо да бъде насочено изпълнението и ако са налице условията за това, издава заповед в полза на кредитора, въз основа на която последният може да започне принудително изпълнение срещу длъжника¹⁰². Това производство има някои прилики със заповедното производство за издаване на заповед за плащане по българския ЗЗС /1898 г./. Посочените закони допускат и личното задържане на длъжника в затвора, но само по изключение, напр. ако с акт на съда длъжникът е бил осъден да плаща издръжка и не изпълнява това свое задължение, като максималната продължителност на задържането е 1 година и то не води до погасяване на дълга¹⁰³ (за разлика от личното задържане по ЗГС /1892 г./; наказателна отговорност за осъдения да плаща издръжка, който съзнателно не го прави, обаче е предвидена и в актуалната разпоредба на чл. 183, ал. 1 НК). Може да се направи извод, че с оглед принципа за гарантиране на интересите на длъжника, въведен с Магна харта, защитата на кредитора в правото на Обединеното кралство не се реализира бързо и по съкратена процедура, като принудителното изпълнение подлежи на засилен съдебен контрол.

В духа на Магна харта, Върховният съд на САЩ подчертава, че основният критерий, който съдилищата следва да съблюдават при разрешаването на спорове между кредитори и длъжници, е „крехкият баланс между интересите на кредиторите и длъжниците“ (*“the careful balance between the interests of creditors and debtors”* /англ./)¹⁰⁴. Защитата на кредитора в американското право се основава на чл. 4, раздел 1 от Конституцията на САЩ, съгласно който публичните актове, регистри и съдебните процеси на всеки щат се ползват с пълно доверие и кредит във всеки друг щат (т.нар. „*Full Faith and Credit Clause*“ /англ./). По силата на тази клауза кредиторът може въз основа на постановено в негова полза съдебно решение да поиска издаване на изпълнителен лист срещу длъжника във всеки щат, както и да предяви изпълнителния си лист за изпълнение във всеки щат, като по този начин осуети възможността длъжникът да се укрие или да

---

¹⁰² Вж. Gerlis, Stephen M., P. Loughlin. Civil Procedure. London: Cavendish Publishing Limited, 2001, 467-470.

¹⁰³ Ibidem, с. 468.

¹⁰⁴ Вж. Clark v. Rameker, U.S., No. 13-299, 6/12/14; Taggart v. Lorenzen, U.S., No. 18-489, 6/3/19.

укрие свое имущество¹⁰⁵. Практиката на федералните съдилища допуска издаването на изпълнителен лист в полза на кредитора, без длъжникът да е уведомен за заявлението или без да му бъде дадена възможност да бъде изслушан пред съда, когато има реален риск длъжникът бързо и лесно да укрие или унищожи своето имущество¹⁰⁶. В тази връзка следва да се отбележи, че в българското право препис от молбата за издаване на изпълнителен лист не се връчва на длъжника (чл. 405, ал. 1, изр. 2 ГПК) и от това правило няма изключения. В САЩ орган по изпълнението е шерифът¹⁰⁷ и именно на него се предявява за изпълнение изпълнителният лист. Според практиката на федералните съдилища налагането на запор върху имуществото на длъжника след снабдяване с изпълнителен лист по съкратена съдебна процедура, без длъжникът да е уведомен предварително и да му е дадена възможност да бъде изслушан пред съда, е противоконституционно¹⁰⁸. В това отношение българското право дава предимство на защитата на кредитора, като допуска наложените запори и възбрани да бъдат съобщени на длъжника чак с поканата за доброволно изпълнение (чл. 428, ал. 2 ГПК). Американското право обаче познава т.нар. запорна заповед (*garnishment order* /англ./), с която съдът нарежда на трето лице, което има дълг към длъжника, да плати направо на кредитора¹⁰⁹, което е едно допълнително средство за реализиране на неговата защита. Американската юриспруденция признава на кредитора и едно специално право – т.нар. *replevin*. Възникнало като част от обичайното право, в началото то е принадлежало на длъжниците и се е изразявало във възможността арендаторите на имоти да си върнат владението на техни движими вещи, които собствениците на имотите са задържали поради предполагаеми дългове на арендаторите, до решаването на въпроса за дълговете от съда¹¹⁰. Впоследствие *replevin* е бил признат и в полза на кредитора, като се изразява във възможността той да задържи имущество на длъжника, още преди вземането му да е установено с влязло в сила съдебно решение, т.е. докато длъжникът е само предполагаем.

---

¹⁰⁵ Вж. Friedenthal, J. H., A. R. Miller, J. E. Sexton, H. Hershkoff. Civil Procedure. Cases And Materials. Eleventh Edition. St. Paul: West Academic, 2013, 175-176.

¹⁰⁶ Ibidem, p. 1205.

¹⁰⁷ Ibidem, p. 1217.

¹⁰⁸ Ibidem, p. 319.

¹⁰⁹ Ibidem, p. 346.

¹¹⁰ Вж. Yeazell, Stephen C., J. C. Schwartz. Civil Procedure. Ninth Edition. New York: Wolters Kluwer, 2016, p. 236.

Това право на кредитора се признава изрично и в практиката на Върховния съд на САЩ¹¹¹ (като е подобно по съдържание на правото на задържане по чл. 91 ЗЗД, макар и приложното му поле да е по-широко).

Любопитно е да се отбележи, че в Хонконг именно поради по-голямата свобода, която имат съдиите при ръководенето на процеса при правните системи от англосаксонски тип, изразяваща се и във възможността съдията да налага глоби не страните (множество и в значителен размер) за неспазване на процесуалните срокове и други техни процесуални задължения, след реформата в гражданското правораздаване през 2009 г. съдопроизводството става по-бързо и ефективно, като се развиват все по-малко състезателни производства, а страните все по-често постигат спогодба или се насочват към уреждане на споровете помежду си чрез медиация, в резултат на което страните понасят и по-малко съдебни разноски¹¹². В контекста на защитата на кредитора подобни санкционни мерки, надхвърлящи законната лихва за забава и обичайните съдебни разноски, биха възпрели длъжника да прави неоснователни възражения за недължимост на вземането и да шиканира процеса в очакване кредиторът да се дезинтересира или да настъпи абсолютна погасителна давност.

От изложеното в настоящия подпараграф може да се заключи, че, доколкото разглежданите в него правни системи са от прецедентен тип, в тях липсва еквивалент на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство в актуалната ѝ нормативна уредба по българското право.

4. Други национални законодателства

Поради изключително големия брой национални правни системи, респ. още по-големия брой институти и производства относно защитата на кредитора, предвидени във всяка от тях, в настоящия подпараграф от дисертацията са разгледани избирателно законодателствата на някои държави, в които защитата на кредитора е уредена по сходен начин в сравнение с българското право, или напротив – такива, които коренно се различават от него, както и някои нестандартни законодателни разрешения. Поради това

---

¹¹¹ Вж. *Mitchell v. W. T. Grant Co.*, U.S., No. 72-6160, 5/13/74.

¹¹² Вж. *Uzelac, A. Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*. Cham-Heidelberg-New York-Dordrecht-London: Springer, 2014, p. 143.

настоящият сравнителноправен преглед не се ограничава до търсенето на правни институти, еквивалентни на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство по българското право, с оглед особеностите на уредените в различните национални правни системи средства за защита на кредитора и специфични производства.

Сред законодателствата на другите държави членки на ЕС следва да се посочи правната система на Испания, чийто Закон за гражданския процес (*Ley de Enjuiciamiento Civil* /исп./) не познава изпълнителния лист. Испанското право допуска издаването на пряко изпълнително основание както въз основа на съдебни актове и арбитражни решения и споразумения, така и въз основа на административни актове (*escrituras públicas* /исп./), въз основа на екземпляри на търговски споразумения, подписани от страните и от търговски посредник – член на професионално сдружение (*corredor de comercio colegiado* /исп./), при условие че са придружени от удостоверение, в което посредникът удостоверява, че договърът съответства на вписаното, и въз основа на ценни книги – поименни или на приносител, емитирани законно с цел обезпечаване на задължения. Вискателят (*ejecutante*, букв. „изпълнител“ /исп./) подава молба за изпълнение (*demanda ejecutiva* /исп./) до първоинстанционния съд, който извършва формална проверка за редовност на молбата и в случай че не открие нередовности, съдът издава т.нар. обща заповед за изпълнение (*orden general de ejecución* /исп./) – пряко изпълнително основание, а специален съдебен служител (*Letrado de la Administración de Justicia responsable de la ejecución* /исп./) издава постановление (*decreto* /исп./), в което се посочват изпълнителните способности, които следва да бъдат използвани в конкретния случай, както и начините за установяване на имуществото на длъжника (*ejecutado* /исп./). Заповедта, постановлението и препис от молбата за изпълнение се връчват на длъжника, като той има възможност да подаде два вида възражение (*oposición* /исп./) – процесуалноправно, относно нарушения в процедурата по издаване на общата заповед за изпълнение, което се разглежда в закрито заседание и чието уважаване води до отмяна на заповедта и прекратяване на изпълнителното производство, и материалноправно, относно съществуването на самото вземане, в който случай съдът образува състезателно производство, като насрочва делото в открито заседание за разрешаване на материалноправния спор и в зависимост от изхода му потвърждава или отменя общата заповед за изпълнение. Разгледаната нормативна уредба дава възможност кредиторът по-лесно и бързо да се снабди с пряко изпълнително

основание за вземането си (наричано „обща заповед за изпълнение“). Тази уредба е израз на застъпената в испанската правна литература концепция за кредитора като централна фигура в облигационното отношение, поради което и възможността той да удовлетвори интереса си от цялото имущество на длъжника е залегнала дори в дефиницията на облигация, обединяваща чл. 1.088 и 1.911 от Гражданския кодекс на Испания (*Código civil* /исп./) – „право на кредитора, насочено към това да получи от длъжника престация за даване, действие или бездействие и гарантирано с цялото налично имущество на длъжника“¹¹³. Испанската правна теория определя принудителното изпълнение като „последната стъпка, която кредиторът трябва да направи, за да види удовлетворен своя интерес“¹¹⁴. Така отново възниква въпросът дали с оглед принципите на бързина и процесуална икономия в процеса и по-ефективната защита на кредитора *de lege ferenda* не трябва да бъде преразгледано паралелното съществуване на заповедта за изпълнение, респ. заповедта за незабавно изпълнение и изпълнителния лист по българското право, както и необходимостта кредиторът два пъти да сезира съда за защита на едно и също вземане – един път с подаването на заявление за издаване на заповед за изпълнение и втори път с предявяването на иск по чл. 422, ал. 1 ГПК, като при това непредявяването на иска в преклузивния срок по чл. 415, ал. 4 ГПК да води до неблагоприятни последици за кредитора.

Сред законодателствата на европейските държави, които не са членки на ЕС, следва да се отбележи правото на Норвегия, в което защитата на кредитора е максимално либерализирана и при определени предпоставки дори поставена в зависимост единствено от неговата собствена воля. В Закона за споровете (*Tvisteloven* /нор./), приет през 2005 г., е предвидена възможност кредиторът да се снабди с изпълнителен лист въз основа на писмено изявление (уведомление), което той самият е отправил до длъжника¹¹⁵.

В правото на Сърбия защитата на кредитора е регламентирана по начин, подобен на този по ЗГС /1930 г./. Според Закона за гражданското процесуално производство (*Zakon o parničnom postupku* /срб./) кредиторът може да иска от съда срещу длъжника да бъде издадена заповед за плащане (*platni nalog* /срб./) – въз основа на „доказващ документ“

---

¹¹³ Вж. Мoya, F. A. *Lecciones de Derecho Civil II. Obligaciones y contratos*. Castelló de la Plana: Publicaciones de la Universidad Jaume I, 2009, p. 19.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 90.

¹¹⁵ Вж. Uzelac, A. *Op. cit.*, p. 116.

или, без да е необходимо прилагането на такъв документ, за парични вземания, чиято равностойност в динари не надвишава 2 000 евро. Интересна особеност е, че във втората хипотеза заповед за плащане може да се издаде само срещу главния длъжник (а не и срещу поръчителя, както допуска чл. 410 ГПК). Срещу заповедта за плащане длъжникът може да подаде възражение, като в този случай, както и ако съдът е отказал да издаде заповед за плащане, производството автоматично се трансформира в състезателно исково такова и съдът насрочва делото за разглеждане в открито заседание (така възниква въпросът дали изискването заявителят изрично да предяви иск по чл 422, ал. 1 ГПК за вземането си по българското право, т.е. втори път да сезира съда, при положение че веднъж вече е поискал съдействие за защита на вземането си от него, не забавя и не затруднява излишно защитата на кредитора). В тази връзка следва да се отбележи, че сръбският процесуален закон не прави разлика между заявление и искова молба, като и двете се обозначават с понятието “*tužba*”. В исковото производство страните могат да излагат нови факти и да представят нови доказателства, а ответникът – да прави нови възражения по оспорената част от заповедта, до края на първото заседание по делото.

Защитата на кредитора в правото на Русия има уредба, която разкрива някои прилики с тази в българското законодателство. Съгласно чл. 121, ал. 1 от Гражданския процесуален кодекс на Руската федерация за вземания до определен размер (50 000 рубли) кредиторът има право да поиска т.нар. съдебна заповед (*судебный приказ* /рус./). Съдебна заповед може да бъде издадена и въз основа на запис на заповед (*вексель* /рус./), стига отказът на поемателя да плати сумата по запис на заповед да е удостоверен от нотариус¹¹⁶. Според ал. 2 на чл. 121 ГПКРФ съдебната заповед е изпълнителен документ (пряко изпълнително основание), поради което издаването на изпълнителен лист въз основа на нея не е необходимо. Съгласно чл. 128 ГПКРФ копие от съдебната заповед се връчва на длъжника, като той може да представи възражения срещу заповедта в 10-дневен срок (който е значително по-кратък от едномесечния срок по чл. 414, ал. 2 ГПК). Съгласно чл. 129 ГПКРФ при постъпили възражения съдът отменя издадената съдебна заповед, като указва на кредитора, че вземането му може да бъде предявено в исково производство. Противно на разпоредбата на чл. 415, ал. 4 ГПК, руското право не предвижда срок, в

---

¹¹⁶ Вж. Суханов, Е. А. Российское гражданское право. Том II. Обязательственное право. Москва: Статут, 2015, с. 919.

който искът на кредитора следва да бъде предявен, тъй като изпълнителното основание (съдебната заповед) вече е обезсилено. Поради това и искът винаги е осъдителен, за разлика от иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, който поначало е установителен. Следва да се отбележи, че по руското право вискателят не разполага със специален иск, с който да може да оспори вземането на друг вискател (аналогичен на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК), като съгласно чл. 121 от Закона за изпълнителното производство вискателят може да обжалва постановленията, действията и бездействията на съдебния пристав (в т.ч. и тези, свързани с разпределението), но само относно тяхната процесуална законосъобразност, пред административния съд. Друга принципна разлика в отношенията между кредитор и длъжник, но този път в интерес на кредитора е, че по руското право върху паричните задължения обичайно се дължи лихва от самото възникване на облигационната връзка, което може да предхожда падежа на задължението¹¹⁷ (докато съгласно чл. 86, изр. 1 ЗЗД длъжникът дължи обезщетение в размер на законната лихва от деня на забавата). Защитата на кредитора в Русия се гарантира и от разпоредбата на чл. 196, ал. 3 ГПКРФ, която овластява съда да излезе извън пределите на заявената претенция, като присъди в полза на ищеца и повече от поисканото, ако искът му е основателен (макар и само в случаите, когато такава възможност е предвидена в закона). Това законодателно решение е израз на руската правна теория, която, стъпвайки върху защитната функция на правото на иск, определя образуваното въз основа на иска съдебно производство като „охранително правоотношение“¹¹⁸ (без да го приравнява на охранително производство, което е едностранно и има за цел издаването на охранителен акт в полза на молителя¹¹⁹). В същия дух в българската правна литература Живко Сталев посочва, че съдът се явява „страж на закона“, когато признава възникналите независимо от процеса и преди процеса субективни права с онова тяхно съдържание и правна квалификация, които точно следват от закона¹²⁰.

При прегледа на правните системи на държавите от Азия се установява, че в правото на Китай процесуалната логика, по която се реализира защитата на кредитора (а и

---

¹¹⁷ Вж. Суханов, Е. А. Российское гражданское право. Том I. Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права. 4-е издание стереотипное. Москва: Статут, 2015, с. 472.

¹¹⁸ Вж. Осокина, Г. Л. Право на защиту в исковом судопроизводстве (право на иск). Томск: Издательство Томского университета, 1990, с. 37.

¹¹⁹ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., 661-662.

¹²⁰ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. С.: Сиела, 2007, с. 132.

на длъжника) е близка до тази по българското право. В специално производство за събиране на дългове (*dunning procedure* /англ./) кредиторът има право да инициира срещу длъжника т.нар. безспорно дело (*non-contested case* /англ./), за което заплаща държавна такса в нисък размер. Длъжникът обаче има право да подаде възражение, за което не заплаща държавна такса (подобно на възражението по чл. 414 ГПК), и по този начин да превърне вземането в спорно. От този момент нататък кредиторът следва да защити вземането си, като предяви иск срещу длъжника (подобно на производството по чл. 422 ГПК), по общия ред и при заплащане на държавна такса по общите правила. В литературата това законодателно решение търпи критика, тъй като исковото производство може да продължи прекалено дълго и през това време имуществото на длъжника да намалее (било поради амортизации и погиване, било поради разпореждания на длъжника с него), което да доведе до невъзможност за удовлетворяване на кредитора¹²¹.

В правните системи, базирани на шериата (мюсюлманското право), интересите на кредитора са защитени в най-малка степен. Според ислямската правно-политическа идеология нормите на шериата имат божествен произход, като произлизат пряко от Аллах, който ги е изпратил на пророка Мохамед, и тяхното предназначение е да насочват вярващите в единствено правилния път, но и да уреждат частноправните отношения между правоверните¹²². В държавите, чиито правни системи са базирани на шериата, основни източници на правото са Коранът – свещената книга на мюсюлманите, Сунната – устните предания (хадиси) за живота и поведението на пророка Мохамед, Иджмата – съгласувано мнение между ислямските богослови (улеми), органите на държавната власт и правоверните по въпроси от религията, правото и обществения живот, киясът – тълкуването и правоприлагането на нормите на шериата по аналогия, и фетвите – писмени отговори на върховните религиозни водачи, с които се разяснява религиозен, политически или юридически въпрос или се дава становище по отделен казус¹²³. Субсидиарен източник на правото е адетът (правният обичай). В отношенията между кредитора и длъжника Коранът предписва дългът да се записва, под диктовката на длъжника и в присъствието на свидетели (двама мъже или един мъж и две жени), които да могат да бъдат призовани при

---

¹²¹ Вж. Uzelac, A. Op. cit., p. 172.

¹²² Вж. Токушев, Д. Цит. съч., с. 218.

¹²³ Пак там, 218-221.

спорове относно дълга¹²⁴. Коранът в максимална степен защитава интересите на длъжника, като забранява лихвата¹²⁵ (поради което банките в държавите с правни системи, базирани на шериата, не начисляват лихви по кредитите). Освен това Коранът повелява, че ако длъжникът е в затруднение, трябва да му се даде отсрочка, докато финансовото му положение се подобри¹²⁶. В резултат на посочените норми на шериата принудителното изпълнение подлежи на строг съдебен контрол, като напр. според Правилата и процедурите за събиране на дългове от физически лица (*Debt Collection Regulations and Procedures for Individual Customers* /англ./), приети през 2018 г. от Централната банка на Саудитска Арабия, налагането на запор върху банковата сметка на физическо лице и преводът на средства от сметката на длъжник физическо лице в полза на кредитора, освен ако не е извършен със съгласието на длъжника, се допускат само с изричен акт на съда.

Сред законодателствата на държавите от Южна Америка интересно законодателно решение се открива в правната система на Колумбия, която въпреки че е от континентален (позитивноправен) тип, поставя защитата на кредитора в зависимост от преценката на съдията във всеки конкретен случай. Този законодателен подход е израз на испаноезичната правна теория, според която съдията е „изпълнител на правото“ („*ejecutor del Derecho*“ /исп./)¹²⁷, като неговото тълкуване на закона се превръща в закон¹²⁸ (за разлика от българската правна система, в която съдията не е „господар на закона“, а подчинен на закона¹²⁹ – чл. 117, ал. 2, изр. 2 КРБ). Съгласно чл. 422 от Общия процесуален кодекс на Колумбия (*Código General del Proceso* /исп./) кредиторът може да иска издаването на изпълнителен лист (*título ejecutivo* – букв. „изпълнителен титул“ /исп./) не само въз основа на съдебни актове, а и за принудително изпълнение на всички изрични, ясни и изискуеми задължения („*obligaciones expresas, claras y exigibles*“ /исп./), обективирани в документи, които произлизат от длъжника или неговия праводател, и представляват пълно доказателство („*plena prueba*“ /исп./) срещу него. Преценката за това, дали приложеният документ представлява пълно доказателство, или не, принадлежи изцяло на съдията. Независимо от изпълнителния лист, който се издава в полза на

---

¹²⁴ Вж. Коран 2: 282.

¹²⁵ Вж. Коран 2: 278.

¹²⁶ Вж. Коран 2: 280.

¹²⁷ Вж. De Deza, L. Juicio de las leyes civiles. Madrid: Dykinson, 2016, p. 24.

¹²⁸ Ibidem, 106-107.

¹²⁹ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., с. 43.

кредитора, съгласно чл. 430 ОПКК съдията издава и изпълнителна заповед (*mandamiento ejecutivo* /исп./), с която нарежда на длъжника да изпълни задължението в определен срок, различен в зависимост от вида на вземането. Длъжникът има право да обжалва изпълнителната заповед, но само поради формални недостатъци (процесуална незаконосъобразност) на изпълнителния лист, а не и поради недължимост на вземането (като материално право). Ако съдът отмени изпълнителната заповед, кредиторът може да предяви установителен иск за вземането си по реда на бързото производство (*proceso directo* /исп./) или по общия исков ред, като в случай че предяви иска си в кратък, 5-дневен срок, в исковото производство ответникът няма право на възражение за погасяване на вземането поради изтекла давност.

Несъдебните изпълнителни основания, които колумбийското право допуска, не се признават в правото на една държава от Африка – Зимбабве. Любопитно е да се отбележи, че приетите през 2021 г. Правила на Висшия съд на Зимбабве (*High Court Rules* /англ./, с уточнението, че Висшият съд */High Court/*, който освен правораздавателни има и нормотворчески функции, е различен от Върховния съд */Supreme Court/*) кодифицират материята както на гражданския, в т.ч. на изпълнителния, така и на наказателния процес. Съгласно чл. 69 от Правилата изпълнителен лист (*writ of execution* /англ./) може да бъде издаден само въз основа на съдебно решение (*judgement* /англ./), като изпълнителният лист се издава не от съдия, разглеждащ спорове, а от съдия по вписванията (*registrar* /англ./) и се предявява за изпълнение на шерифа, който е орган по изпълнението. Противно на правилото на чл. 408, ал. 1 ГПК, че изпълнителният лист се издава в един екземпляр, зимбабвийското право допуска издаването на изпълнителния лист в повече екземпляри, като титулярят носи отговорност, ако злоупотреби с предявяването им. В българското право съществуването на множество екземпляри от изпълнителния лист също ще се окаже допустимо при влизане в сила на разпоредбата на чл. 408, ал. 1 ГПК (Изм. и доп. - ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 01.07.2024 г.), която постановява, че изпълнителният лист се издава в електронна форма. Друга специфична особеност на зимбабвийското процесуално право е, че изпълнителен лист не може да бъде издаден за погасено по давност вземане (респ. при искането за издаването му съдията по вписванията следи за давността служебно, каквото правомощие по чл. 406, ал. 1 ГПК съдът няма), но ако вземане, за което вече е бил издаден изпълнителен лист, се погаси по давност, изпълнителният лист не се обезсилва.

Глава втора – Обща характеристика на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство

§ 1 – Теоретично осветляване на понятието „кредитор“

За да бъдат постигнати в пълен обем целите на настоящото научно изследване, следва централното понятие в него – понятието „кредитор“, да бъде осветлено теоретично, като бъде направен опит да се изясни неговият юридически смисъл.

Произходът на термина „кредитор“ („*creditor*“ /лат./) идва от латинския глагол „*credere*“ („*credo*“ в 1 л., ед. ч.), който означава „вярвам“, но и „имам доверие в някого“¹³⁰. Оттам може да се направи логически извод, че в Древния Рим кредиторът е бил възприеман като лице, спечелило доверието на околните и най-вече на своите съконтрахенти, поради това, че надлежно изпълнява уговорките си с тях и поетите задължения, в резултат на което очаква да получи дължимите му насрещни престации (от „*praestare*“ /лат./ – „доставям“, „предоставям“¹³¹).

В българската правна литература, разглеждаща материята на облигационното право, акцентът е насочен не толкова върху фигурата на кредитора, колкото върху самото облигационно правоотношение, като кредиторът е разглеждан в качеството му на страна в него. Според Иван Апостолов облигационното право може да се определи като релативно субективно право, ядрото на което се образува от правото на едната страна, наречена кредитор, да иска от другата, наречена длъжник, извършването на известна престация, т.е. осъществяването на известен резултат¹³². Изхождайки от римското частно право, по същия начин дефинира облигацията и Михаил Андреев¹³³. Александър Кожухаров стъпва върху посочената дефиниция на понятието „облигационно право“, но я доразвива, като приема, че от гл. т. на кредитора облигационното право или правото на вземане е онова имуществено субективно право, по силата на което едно лице (кредитор) може да иска (да претендира) от определено друго лице (от длъжника) една престация, т.е.

---

¹³⁰ Вж. Ourliac, P., J. De Malafosse. Histoire du Droit privé. 1 / Les Obligations. Paris: Presses Univeristaires de France, 1957, p. 14.

¹³¹ Ibidem.

¹³² Вж. Апостолов, И. Облигационно право. Част първа. Общо учение за облигацията. С.: Издателство на БАН, 1990, с. 13.

¹³³ Вж. Андреев, М. Цит. съч., с. 274.

осъществяването на един резултат, чрез който се задоволява един негов признат правен интерес¹³⁴. Кожухаров посочва, че облигационното отношение съдържа за кредитора едно субективно право, което той нарича облигационно право, право на вземане или само вземане; удовлетворяването на това право кредиторът може да иска само от длъжника, само спрямо него той има претенция за осъществяването на един резултат¹³⁵. Ангел Калайджиев формулира конкретна, кратка дефиниция на понятието „кредитор“, като посочва, че с термина „кредитор“ се означава страната в облигационното отношение, която е титуляр на субективното право¹³⁶, а облигационното отношение от своя страна е правоотношение между две лица – кредитор и длъжник, по силата на което кредиторът може да иска от длъжника осъществяването на определен резултат¹³⁷.

В българската нормативна база „кредитор“ е легално понятие, което при това се използва често в нормативни актове от различна степен, но няма изрична легална дефиниция. В ГПК напр. терминът „кредитор“ е използван общо 29 пъти, като в някои случаи, както ще бъде изяснено по-нататък, употребата му е непрецизна.

В практиката си ВКС определя кредитора като титуляр на субективно материално гражданско право, противопоставимо на длъжника¹³⁸.

В обобщение на изложеното дотук може да се приеме, че под понятието „кредитор“ в широк смисъл следва да се разбира лице – титуляр на субективно материално притезателно право, на което съответства насрещното задължение на друго лице (длъжник) за определена престация. В тесен смисъл кредиторът е титуляр на вземане, което трябва да му бъде престирано (платено) от длъжника.

За целите на настоящото научно изследване понятието „кредитор“ следва да бъде разграничено от понятието „взискател“. В правната теория, съдебната практика, а дори и в нормативни актове тези две понятия неправилно са възприемани като синоними, въпреки че в действителност са с различно правно значение, не са взаимозаменяеми и между тях не следва да бъде поставян знак за равенство.

---

¹³⁴ Вж. Кожухаров, Ал. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Нова редакция и допълнения П. Попов. С.: Юриспрес, 2002, 12-13.

¹³⁵ Вж. Кожухаров, Ал. Облигационно право. Обща част. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1954, с. 6.

¹³⁶ Вж. Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. Четвърто издание. С.: Сиби, 2007, с. 31.

¹³⁷ Пак там, с. 35.

¹³⁸ Вж. Решение № 86 от 30.06.2017 г. по гр. д. № 1164/2015 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Решение № 37 от 02.04.2020 г. по гр. д. № 4500/2016 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

Съществено различие между двете понятия е, че „взискател“ е понятие на гражданския процес и в частност – на гражданския изпълнителен процес, докато понятието „кредитор“ е присъщо на множество правни отрасли (облигационно право, търговско право, банково право, застрахователно право, финансово право и др.). Понятието „взискател“ е характерно само и единствено за изпълнителното производство, то не може „да съществува“ извън това специфично производство. При действието на ГПК /отм./ в редакцията му към 1989 г. Георги Мутафчиев подчертава, че *„призоваването към живот на изпълнителното производство за защита на установеното право получава правен характер както при исковия процес, когато то е волеизявено в определена процесуална форма“* от взискателя¹³⁹. В друг свой по-късен труд Мутафчиев прави опит да дефинира понятието „взискател“ (макар и прекалено стеснително), като пояснява, че взискател е този, който се сочи в изпълнителния лист като титуляр на правото, което трябва да бъде осъществено чрез принудително изпълнение¹⁴⁰. Таня Градинарова дава ясна и изчерпателна дефиниция на понятието съобразно актуалната нормативна уредба, отчитайки спецификите и функцията на дефинираното правно качество и посочвайки, че взискател е лицето, от чието име се води изпълнителното производство, като взискателят е носител на изпълняемото право¹⁴¹. Тази дефиниция на понятието „взискател“ се споделя и от Валентина Попова¹⁴².

Подобно на понятието „кредитор“, понятието „взискател“ също е легално понятие, което е широко използвано в различни нормативни актове, но при него също липсва изрична легална дефиниция.

В практиката си ВКС определя взискателя като титуляр (носител) на подлежащо на принудително изпълнение вземане¹⁴³. Освен това в съдебната практика взискателят често е наричан „господар на изпълнителното производство“¹⁴⁴.

---

¹³⁹ Вж. Мутафчиев, Г. Изпълнително производство..., с. 13.

¹⁴⁰ Вж. Мутафчиев, Г. Граждански процес..., с. 29.

¹⁴¹ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, I ч., с. 126.

¹⁴² Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право. 10-то преработено и допълнено издание. С.: Сиела, 2020, с. 1051.

¹⁴³ Вж. Решение № 33 от 31.03.2016 г. по гр. д. № 3271/2015 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Решение № 30 от 12.06.2018 г. по т. д. № 1872/2017 г. на ВКС, ТК, I т. о.

¹⁴⁴ Вж. Решение № 102 от 10.07.2015 г. по гр. д. № 1136/2015 г. на ВКС, ГК, III г. о., Определение № 665 от 13.11.2017 г. по ч. т. д. № 2269/2017 г. на ВКС, ТК, II т. о.

В обобщение на гореизложените становища може да се приеме, че под понятието „взискател“ в широк смисъл следва да се разбира лицето, от чието име се води изпълнителното производство и което е носител на изпълняемото право. В тесен смисъл взискателят е титуляр на вземане или непарично притезание, което е предмет на принудително изпълнение в рамките на изпълнително производство.

Видно от изложеното дотук, взискателят е кредитор, който е иницирал изпълнително производство за събирането на вземането си или за осъществяване на непаричното си притезание срещу длъжника. Поради това може да се приеме, че кредитор е родово понятие, а взискател – видово, като отношението между двете понятия е като между общо и частно. Всеки взискател е кредитор, но не всеки кредитор е взискател. Нещо повече, взискател е процесуално качество, докато кредитор е материалноправно качество.

За настоящото научно изследване, чийто непосредствен предмет е искът по чл. 464, ал. 1 ГПК, е важно да се отбележи, че в заглавието и в текста на разпоредбата на чл. 464 ГПК законодателят неправилно е използвал термина „кредитор“ вместо по-коректния термин „взискател“, тъй като при усл. на чл. 464 ГПК е налице конкуренция именно между взискатели – кредитори, които вече са иницирали изпълнително производство за принудително събиране на вземанията си срещу един и същ длъжник, като са получили качеството „взискател“ в изпълнителния процес било по тяхна молба (по реда на чл. 456 ГПК), било по право (на основание чл. 458 или чл. 459 ГПК).

В допълнение към горното следва да поясня, че Глава четвърта на настоящата дисертация, посветена на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, е озаглавена „Искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ *кредитор*“ (а не „Искът на взискателя за оспорване на вземането на друг конкуриращ *взискател*“, което чисто терминологично би било по-прецизно) с цел подчиняване на заглавието на главата на заглавието на целия дисертационен труд, а именно „Искове на *кредитора* в изпълнителното производство“.

§ 2 – Специфика на средствата за защита

Както бе посочено в уводната част на дисертацията, обект на настоящото научно изследване са обществените отношения, които възникват във връзка със защитата на

кредитора – заявител в заповедното производство или вискател по вече образувано изпълнително дело. Тези отношения имат процесуалноправен характер и възникват по повод защитата на едно частно субективно материално право на кредитора – неговото вземане, с която защита се цели удовлетворяването на неговия легитимен кредиторски интерес да получи от длъжника следващата му се престация. В подкрепа на този извод е и практиката на КС, според която удовлетворяването на надлежно установените публични и частни задължения трябва да се обезпечи чрез ефективно, бързо проведено изпълнително производство, насочено не към самоцелно санкциониране на личността на длъжника, а най-вече към издирване на негово секвестрируемо имущество и прехвърлянето му до размера на установеното парично вземане в патримониума на съответния кредитор¹⁴⁵. Разглежданите отношения имат както частноправен, така и публичноправен елемент, тъй като възникват по повод частноправно вземане, но се развиват пред орган на публичната държавна власт – съда, по законоустановен (гражданскопроцесуален) ред.

Предметът на изследване е конкретно правоотношение или правоотношения, които се включват в обекта на правно изследване. Защитните мерки са правна власт, предоставена на един субект на правото в частноправните отношения, с която той може сам да принуди друг субект да изпълни юридическото си задължение¹⁴⁶. В настоящия случай предмет на изследване е конкретен вид защита на кредитора, а именно исковата защита, която обхваща определен вид защитни мерки (средства) – исковете. Непосредствен предмет на настоящото изследване са два конкретни иска: искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение, *de lege lata* уреден в чл. 422, ал. 1 ГПК, и искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор, уреден в чл. 464, ал. 1 ГПК.

В теорията е общовъзприето становището, че гражданският процес предлага три основни способа на защита-санкция – исков, изпълнителен и обезпечителен процес¹⁴⁷. В мотивите към т. 5 от ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция също посочва, че исковият, обезпечителният и изпълнителният процес са трите форми на процесуална защита, с които разполага страната, която се счита за титуляр на накърнено материално субективно право. Страната избира съответната

---

¹⁴⁵ Вж. РКС № 2 от 31.03.2011 г. по к. д. № 2/2011 г.

¹⁴⁶ Вж. Вж. Бойчев, Г. Цит. съч., с. 37.

¹⁴⁷ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., с. 27.

форма на защита в зависимост от формата на накърняване на правото ѝ: ако правото ѝ е оспорено – исковия процес, ако правото ѝ е застрашено – обезпечителния процес, ако правото ѝ е неудовлетворено – изпълнителния процес. Трите форми на процесуална защита не са последователни фази на един и същ процес, а може да се осъществят както във всяка последователност, така и паралелно.

В теорията Александър Кожухаров посочва, че законът поставя на разположение на кредитора възможността да предяви претенцията си по съдебен ред, т.е. да ангажира съдебната и принудително изпълнителната организация на държавата, за да реализира отговорността на длъжника и чрез реализирането ѝ да постигне реално и пряко дължимия резултат, доколкото това е възможно, респ. да получи сурогата на резултата, ако прякото му осъществяване не е вече възможно¹⁴⁸. Георги Бойчев дефинира правната принуда като въздействие върху правните субекти, предвидено в позитивното право с цел тяхното поведение да протича в съответствие с вложената в правото воля; принудата е оценъчно явление, което се институционализира в правото и така участва във формирането на неговите метаюридически качества¹⁴⁹. В някои случаи провеждането на исково производство се оказва условие, за да бъде впоследствие реализирана и правната принуда (напр. при производството по чл. 422 ГПК), а в други – образуването на изпълнително производство се оказва условие, за да бъде иницирано исково такова (напр. при производството по чл. 464 ГПК).

Защитата, предмет на настоящото научно изследване, се осъществява по съдебен исков ред. Правната уредба на разглеждания проблем – исковете на кредитора в изпълнителното производство, е в Част пета на ГПК, озаглавена „Изпълнително производство“. В теорията изпълнителното производство се определя като производство със санкционен характер, което цели да осъществи независимо и противно на волята на длъжника по изпълнението дължимата от него престация, като възстанови нарушеното притезание на кредитора и го удовлетвори¹⁵⁰. Конкретните два иска са средства за защита на кредитора само при изпълнение на парични притезания. Исковете се предявяват пред гражданския съд, като могат да бъдат разгледани по общия исков ред или по реда на

---

¹⁴⁸ Вж. Кожухаров, Ал. Облигационно право. Обща..., с. 14.

¹⁴⁹ Вж. Бойчев, Г. Цит. съч., 34-36.

¹⁵⁰ Вж. Сталев, Ж. Изпълняемо право и изпълнителен процес. Годишник на Софийския университет, Юридически факултет, том XL, С., 1944/1945, том XLC, С., 1945/1946, 33-34; Градинарова, Т. Цит. курс, I ч., с. 14.

производството по търговски спорове, в случай че са налице предпоставките на чл. 365 ГПК. Страните участват в производството в качеството си на частноправни субекти, като са равнопоставени и съдът им осигурява равна възможност да упражняват предоставените им права (чл. 9 ГПК). Предмет на съдебния спор като правило са частни вземания на кредитора срещу длъжника (чл. 422, ал. 1 ГПК) или на конкуриращ кредитор срещу длъжника (чл. 464, ал. 1 ГПК). Всичко изложено дотук обуславя принадлежността на настоящото изследване към научната област „Граждански процес“.

При изследване на структурата на разглежданите гражданскоправни норми се установява, че разпоредбите на чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК съдържат диспозиции, чиито хипотези са уредени в други разпоредби на процесуалния закон (уреждащи общите предпоставки за предявяване на иска или специални такива – напр. чл. 415 ГПК по отношение на предпоставките за предявяване на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК). Санкциите на разглежданите норми като елементи от тяхната структура също са уредени в други разпоредби на процесуалния закон, уреждащи възможните развития на исковото производство и последиците на съдебното решение, с което то приключва (напр. чл. 296 – 299 ГПК).

За да бъде очертана спецификата на разглежданите искове, следва да бъде направена характеристика на правните норми, уреждащи тези искове (чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК), съобразно класификацията на правните норми според общата теория на правото. Нормите на чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК са общи, тъй като се съдържат в нормативен акт, при това в такъв, който урежда първично обществените отношения, предмет на цял клон на правната система (гражданското процесуално право) – кодекс (чл. 4, ал. 1 ЗНА). Нормите поначало са императивни, тъй като са създадени в израз на държавната власт (империума) в сферата на правосъдието и в интерес на цялото общество (в което не следва да се допускат самоуправствени прояви), макар и самото право на иск да е предоставено на волята на правните субекти. Нормите са абсолютно определени (стриктни), защото се прилагат така, както са формулирани, без да е възможно субектите да се отклонят от тяхното действие по свое усмотрение. Нормите са регулативни, тъй като уреждат определени обществени и в частност процесуални отношения, а не установяват дефиниции на понятия. Нормите са публичноправни, тъй като уредените в тях права се упражняват пред орган на държавна власт, по съдебен ред, и

процесуалноправни (в частност гражданскопроцесуални), тъй като уреждат процесуални (в частност гражданскопроцесуални) права, каквото е правото на иск. Поради това нормите са несамостоятелни, тъй като следва да се приложат заедно с други (процесуални) норми, доколкото гражданският процес е динамичен и се осъществява посредством постепенното реализиране на множество свързани помежду си и поначало обусловени и зависими една от друга правни норми¹⁵¹. Въпреки че са публичноправни, нормите са установени в частен интерес, тъй като предоставят защита на частни субективни права. На последно място, нормите са оправомощаващи, тъй като предоставят на правните субекти определени процесуални права, които, както бе посочено, субектите не са длъжни да реализират, но биха могли да реализират, за да защитят свои субективни материални права, каквото е кредиторското вземане.

§ 3 – Отграничения от общата искова защита

Искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение (чл. 422, ал. 1 ГПК) и искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор (чл. 464, ал. 1 ГПК) са средствата за искова защита на кредитора – заявител в заповедното производство (което в действащия процесуален закон е уредено в частта „Изпълнително производство“) или вискател във вече образувано изпълнително производство. За да бъдат изяснени правният характер и особеностите на тази специфична искова защита, тя следва да бъде съпоставена с общата искова защита. Поради това в настоящото научно изследване следва да бъдат разгледани, макар и накратко, същностните характеристики на исковия процес, в който централно място заема правото на иск, както и видовете искове, респ. защитата, която всеки от тях дава. Тъй като темата на дисертацията е „Искове на кредитора в изпълнителното производство“, понятието „иск“ е основополагащо в нея, поради което то също следва да бъде осветлено теоретично, подобно на разгледаните в § 1 от настоящата глава понятия „кредитор“ и „вискател“. Доколкото обаче непосредствен предмет на научната разработка са конкретните два посочени иски, в настоящия параграф са разгледани основни теоретични положения, без да се претендира за изчерпателност.

---

¹⁵¹ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., с. 34.

В процесуалната теория се приема, че гражданският исков процес възниква въз основа на твърдение – основателно или не, за накърнено субективно материално право, респ. за незаконосъобразно развитие на гражданскоправни (търговскоправни) отношения. Известно е, че основна цел на исковия процес е разрешаването на възникналия правен спор¹⁵², но от гл. т. на ищеца цел на процеса е защитата на накърненото му субективно материално право, която може да се изрази във възстановяването на предишното правомерно положение между страните или в пораждането на ново правомерно положение, благоприятно за титуляря на накърненото материално субективно право (ищеца), при условие че съдът намери претенцията му за основателна. При това положение разрешаването на спора в полза на титуляря на накърненото материално субективно право за насрещната страна в процесуалното правоотношение (ответника) ще породи задължение за понасяне на санкция за правонарушението, наложена от защитния орган (съда)¹⁵³. Именно поради това исковият процес има защитно-санкционна функция спрямо страните по делото.

Основен „двигател“ на исковия процес е правото на иск. То е централно понятие на исковия процес¹⁵⁴. Относно правния характер на това право съществуват множество теории, възникнали в различни исторически етапи от развитието на правната наука, като четири от тях се отличават най-силно поради същностни различия в основните си положения. За целите на настоящото изложение те само ще бъдат посочени, без да бъдат анализирани подробно, с оглед необходимия преход от иска (респ. правото на иск) като понятие, съдържащо се в заглавието на дисертацията, към конкретните икове, които са неин непосредствен предмет.

Първата теория е материалноправната теория, според която правото на иск се припокрива със самото материално право, чиято защита се търси, и поради това с право на иск разполага единствено лицето, чиято претенция е основателна, респ. лице, чиято претенция не е основателна, изобщо не разполага с право на иск¹⁵⁵.

Втората теория е процесуалноправната теория, която разглежда правото на иск като правото на всяко лице да отпрати претенция към съда, на което право съответства

---

¹⁵² Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., с. 123.

¹⁵³ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., с. 39.

¹⁵⁴ Пак там, с. 163.

¹⁵⁵ Вж. Абрашев, П. Гражданско съдопроизводство (лекции), том II. С.: Царска придворна печатница, 1914, 2-3.

задължението на съда да разгледа претенцията¹⁵⁶; ако се следва тази теория, всеки иск следва да се приема за разглеждане като допустим. Разновидност на процесуалноправната теория е застъпената в руската правна литература конституционноправна теория за правото на иск, според която всички конституционно установени права съществуват постоянно и не се погасяват дори и след многократната им реализация, като това важи и за правото на иск, наричано още „право на съдебна защита“¹⁵⁷. Наличието на преклузивни срокове в процеса, чието изтичане препятства упражняването на редица процесуални права, обаче опровергава тази теория.

Третата теория е материално-процесуалната теория, която обединява първите две. Според нея правото на иск има две страни – процесуална и материалноправна, като процесуалната страна се състои в правото да се предяви иск, а материалноправната – в правото да се иска уважаване на иска; липсва ли една от двете съставки, липсва и правото на иск. Въпреки че тази теория е по-комплексна и завършена от първите две, при нея отново се достига до извода, че когато липсва материалноправната съставка (т.е. когато искът е неоснователен), лицето не разполага с право на иск¹⁵⁸.

Четвъртата теория е съвременната теория за правото на иск, която отчита недостатъците на формулираните преди нея по-ранни теории; тя е най-прагматична и доминира в съвременната правна наука. Според нея правото на иск представлява правомощие на определени лица (надлежни страни) да възбудят чрез иск производството за разрешаване на конкретен граждански спор със сила на пресъдено нещо, като в българската правна традиция тази теория се застъпва от Живко Сталев¹⁵⁹, а впоследствие е възприета и се поддържа във всички останали курсове у нас¹⁶⁰. Именно на тази теория стъпва и настоящата научна разработка при изследването на исковете по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК *de lege lata*. Според общовъзприетото от тази теория, правото на иск възниква извън процеса и преди процеса, като в периода от възникването му до сезирането на съда (с подаването на искова молба) правото се намира в латентна фаза (Сталев го нарича „потенциално право“¹⁶¹), впоследствие, по време на развитието на

---

¹⁵⁶ Вж. Силяновски, Д., Ж. Сталев. Граждански процес. С.: ДИ „Наука и изкуство”, том I, 1958, 245-246.

¹⁵⁷ Вж. Осокина, Г. Л. Цит. съч., 15-16.

¹⁵⁸ Пак там, 9-10.

¹⁵⁹ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., с. 167.

¹⁶⁰ Вж. напр. Иванова, Р. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 166.

¹⁶¹ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., с. 168.

процеса, е в динамична фаза, а след приключването на процеса с влязло в сила решение се погасява и престава да съществува. В руската правна литература е застъпено становище, че правото на иск като всяко явление от обективната действителност се развива в три етапа: възникване, реализация и прекратяване (погасяване)¹⁶². В българската правна теория надделява разбирането, че по своето естество правото на иск е едно потестативно процесуално правомощие, спадащо в общата категория на публичните субективни права (тъй като е насочено към орган на държавна власт – съда)¹⁶³. Правото на защита на субективното материално право се осъществява чрез създаване на гражданско процесуално отношение¹⁶⁴. Правото на иск не е обусловено нито от основателността на иска, нито от неговата допустимост, като съществува и когато искът е недопустим¹⁶⁵.

Считам, че правото на иск е основно човешко право, което в съвременните правни системи винаги е гарантирано на конституционно ниво; подобно на модела на атома, правото на иск има ядро – субективното материално право, чиято защита се търси, и обвивка – процесуалното право тази защита да бъде реализирана; едва когато съдът установи, че обвивката (процесуалното право) е налице, т.е. че искът е допустим, той може да установи и дали под обвивката има ядро (материалното право), т.е. дали искът е основателен. Всички изброени характеристики намират приложение и по отношение на исковите, предоставящи защита на кредитора в изпълнителното производство – искът за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение и искът за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор. В контекста на разгледаните икове обаче правото на иск не е достатъчно, за да осигури търсената с него защита, а следва след неговото упражняване или паралелно с неговото съществуване ищецът да разполага и с право на принудително изпълнение.

Видно от изложеното дотук, основна търсена последица на исковия процес е разрешаването на правния спор със сила на пресъдено нещо (*res judicata*). Тя действа като защита в полза на страната, чието правно твърдение съдът е потвърдил, и брани правото, което е неоснователно оспорено, или правото, засегнато от неоснователната правна претенция, но същевременно тя действа като санкция за страната, чието правно твърдение

---

¹⁶² Вж. Осокина, Г. Л. Цит. съч., с. 24.

¹⁶³ Вж. Иванова, Р. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 166.

¹⁶⁴ Вж. Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част, Дял I. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1972, с. 184.

¹⁶⁵ Вж. Силяновски, Д., Ж. Сталев. Цит. курс, т. I, 245-246.

съдът е отрекъл¹⁶⁶. Сталев посочва, че когато със сила на пресъдено нещо се потвърждава едно право, тя действа правозасилващо спрямо него, а когато със сила на пресъдено нещо се отрича едно право, тя действа правопрепятстващо спрямо него и правопредпазващо спрямо застрашените от него права¹⁶⁷. В теорията се приема, че силата на пресъдено нещо обезпечава защитната функция на процеса по отношение на спорното материално право, като, на първо място, задължава страните да преустановят правния спор, на второ място, регулира бъдещото поведение на страните съобразно установеното от съда правно положение, и, на трето място, погасява правото на иск посредством непререшаемостта на спора¹⁶⁸. В тази връзка и в мотивите към т. 3 от ТР № 7 от 31.07.2017 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС са посочени трите съставки на съдържанието на силата на пресъдено нещо: правоустановяващо, правопотвърждаващо или правоотричащо спорното право действие, което трансформира спорното правоотношение в безспорно; регулиращо действие, произтичащо от установеното с решението правно положение, задължаващо страните да съобразяват поведението си за в бъдеще със съдебно установеното правно положение; непререшаемост на спора. Първите две споменати съставки на силата на пресъдено нещо са намерили нормативен израз в разпоредбата на чл. 298, ал. 1 ГПК, според която решението влиза в сила между същите страни, за същото искане и на същото основание, а третата нейна съставка – в разпоредбата на чл. 299, ал. 1 ГПК, според която спор, разрешен с влязло в сила решение, не може да бъде пререшаван.

Силата на пресъдено нещо следва да бъде зачитана *ex officio* не само от съдилищата, но и от другите държавни органи (чл. 297 ГПК), като действието ѝ не е обусловено от позоваване на нея от някоя от страните, макар и съдът да няма задължение да издирва дали между същите страни, за същото искане и на същото основание е налице влязло в сила съдебно решение¹⁶⁹. Независимо от всичко изложено дотук, макар и по изключение, силата на пресъдено нещо може да бъде преодоляна – посредством отмяната като извънреден способ за атакуване на влезли в сила решения (чл. 303 и сл. ГПК).

Силата на пресъдено нещо е типична защитно-санкционна последица на всички съдебни решения, включително и на решенията по исковете, предмет на настоящото

---

¹⁶⁶ Вж. Стамболиев, О. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 29.

¹⁶⁷ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., 147-148.

¹⁶⁸ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., 302-303.

¹⁶⁹ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., 154-155.

научно изследване. Именно защитно-санкционните последици на съдебното решение, чието настъпване желае ищецът, са критерият за разделяне на исковете на установителни, осъдителни и конститутивни.

Изложените в настоящия параграф виждания относно видовете искове в зависимост от вида на търсената защита са общоприети в процесуалната теория¹⁷⁰, а в настоящото научно изследване се споменават накратко, за да бъдат открити характерните особености на исковете, които са непосредствен предмет на дисертацията.

С установителния иск ищецът цели да установи съществуването или несъществуването на дадено право или правоотношение (чл. 124, ал. 1 ГПК), а по изключение, когато това е предвидено в закон – да установи съществуването или несъществуването на даден факт с правно значение (чл. 124, ал. 4 ГПК). Предмет на установителния иск могат да бъдат както притезателни, така и непритезателни права. Единствена защитно-санкционна последица на решението, с което съдът уважава установителния иск (т.нар. установително решение), е силата на пресъдено нещо. Поради това в правната теория се приема, че установителният иск има субсидиарен характер по отношение на другите два вида искове – осъдителния и конститутивния, тъй като те дават по-голяма защита на накърненото право на ищеца с оглед допълнителните правни последици на решенията по тях.

С осъдителния иск ищецът иска ответникът да бъде осъден да извърши определено действие или да се въздържа от извършването на определено действие. Осъдителният процес цели да подготви принудителното изпълнение на предявеното от ищеца право (вземане)¹⁷¹. Поради това предмет на осъдителния иск могат да бъдат само притезателни права – такива, които изискват извършването на дадена престация от насрещната страна. Наред със силата на пресъдено нещо, типична защитно-санкционна последица на решението, с което съдът уважава осъдителния иск (т.нар. осъдително решение), е и изпълнителната сила – възможността ищецът да иска принудително изпълнение на своето изискуемо притезателно право въз основа на изпълнително основание, макар и непряко, каквото е осъдителното съдебно решение (чл. 404, т. 1 ГПК). Въз основа на това непряко изпълнително основание обаче ищецът може да се снабди с изпълнителен титул, наричан

---

¹⁷⁰ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., с. 162.

¹⁷¹ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., с. 120.

още от Живко Сталев „процесуална ценна книга“¹⁷² – изпълнителен лист (чл. 405, ал. 1 ГПК), а въз основа на него – и да образува срещу ответника изпълнително производство (чл. 426, ал. 1 ГПК). Доколкото изпълнителната сила на решението поначало не може да съществува самостоятелно като негова защитно-санкционна последица, а съществува паралелно със силата на пресъдено нещо, то следва да се приеме, че и силата на пресъдено нещо поначало е една от предпоставките за възникване на правото на принудително изпълнение. Изключение от това правило се открива по отношение на невлезлите в сила осъдителни решения на въззивните съдилища (чл. 404, т. 1 ГПК), макар и принудителното изпълнение в тази хипотеза да се осъществява под риск от снабдяването на длъжника с обратен изпълнителен лист срещу вискателя при отхвърляне на иска с влязло в сила решение (чл. 245, ал. 3 ГПК).

С конститутивния иск ищецът иска съдът да постанови правна промяна, която да настъпи в правната сфера на ищеца и на ответника. Поради това предмет на конститутивния иск могат да бъдат само потестативни права – такива, които предизвикват правна промяна (пораждане, изменение или прекратяване на граждански правоотношения), но конститутивни искове могат да бъдат предявени само в изрично предвидените в закон случаи (чл. 124, ал. 3 ГПК), защото поначало едностранната намеса в чужда правна сфера е недопустима. Нещо повече, предмет на конститутивния иск могат да бъдат само потестативни права, които се упражняват само по съдебен ред (напр. правото по чл. 19, ал. 3 ЗЗД да се поиска обявяване на сключения предварителен договор за продажба на недвижим имот за окончателен или правото по чл. 87, ал. 3 ЗЗД да се поиска разваляне на договор, с който се прехвърлят вещни права върху недвижим имот), тъй като ако потестативното право може да бъде упражнено извънсъдебно (напр. правото да се развали сключен в устна форма договор за заем за послужване на химикалка), за ищеца няма да е налице правен интерес от предявяването на конститутивен иск и искът му ще бъде недопустим. Наред със силата на пресъдено нещо, типична защитно-санкционна последица на решението, с което съдът уважава конститутивния иск (т.нар. конститутивно решение), е конститутивното действие – настъпването на промяна в правното положение между страните.

---

¹⁷² Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., с. 547.

Непосредствен предмет на дисертацията са два конкретни иска: искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение, уреден в чл. 422, ал. 1 ГПК, и искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор, уреден в чл. 464, ал. 1 ГПК. В типичния случай и двата иска са установителни, респ. установителни са и решенията, с които исковете се уважават, поради което защитно-санкционна последица на решенията е силата на пресъдено нещо. Докато обаче искът по чл. 422, ал. 1 ГПК като правило е положителен установителен, тъй като с него ищецът кредитор иска със сила на пресъдено нещо да бъде установено съществуването на неговото вземане срещу ответника длъжник, то искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е отрицателен установителен, тъй като с него ищецът кредитор иска със сила на пресъдено нещо да бъде установено, че вземането на ответника конкуриращ кредитор към другия ответник – длъжника, не съществува. Поради това в типичния случай правният интерес от предявяването на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е позитивен, а правният интерес от предявяването на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК – негативен.

Доколкото двата разглеждани иска са различни средства за защита с различен предмет (различни вземания), няма процесуална пречка ищецът кредитор да е предявил иск за установяване на вземането си срещу длъжника и в същото време да е предявил и иск за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор, като производствата по чл. 422 ГПК и чл. 464 ГПК се развиват паралелно. Следва да се отбележи обаче, че в тази хипотеза производството по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК се явява преюдициално по отношение на производството по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, тъй като ако кредиторското качество на ищеца бъде отречено с влязло в сила решение, ще отпадне и легитимацията му да оспори вземането на другия кредитор и производството по чл. 464 ГПК ще следва да бъде прекратено като недопустимо. Поради това на основание чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК производството по чл. 464 ГПК ще следва да бъде спряно до окончателното приключване на производството по чл. 422 ГПК.

Исковете по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК предизвикват научен интерес и необходимост от теоретично осветляване, тъй като видът им не може да бъде определен еднозначно във всички случаи и те невинаги са установителни, а при определени предпоставки могат да бъдат осъдителни. Искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е осъдителен¹⁷³,

---

¹⁷³ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 975.

когато липсва заповед за изпълнение (чл. 415, ал. 3 ГПК), тъй като в тази хипотеза правният интерес за ищеца вече е не само да бъде установено със сила на пресъдено нещо вземането му срещу ответника, а и ответникът да бъде осъден да му плати спорната сума, респ. ищецът да се снабди с изпълнително основание срещу ответника. В дисертацията се застъпва становището, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК също може да бъде осъдителен, когато е предявен извън срока по чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК (едномесечен от разпределението) и в резултат на това сумата, определена за кредитора с оспореното вземане, вече е предадена на последния от съдебния изпълнител, тъй като от този момент нататък правният интерес за ищеца вече е не само да бъде установено със сила на пресъдено нещо несъществуването на вземането на ответника конкуриращ кредитор, а и този ответник да бъде осъден да върне по банковата сметка на съдебния изпълнител сумата, която е получил неоснователно от него в резултат от разпределението. Изводи в подкрепа на това становище се откриват и в съдебната практика¹⁷⁴. Така в определени хипотези решенията, с които са уважени исковете по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК, могат да имат като защитно-санкционна последица не само сила на пресъдено нещо, но и изпълнителна сила. Изложените дотук съображения налагат извода, че тези два иска, които са непосредствен предмет на настоящото научно изследване, имат специфичен правен характер и могат да бъдат дефинирани като искове от хибриден тип, тъй като изначално, при абстрактното разглеждане на всеки от тях в теоретичен план, без да са известни конкретните обстоятелства, при които даденият иск е предявен, видът на иска не може да бъде определен. Следва да се отбележи, че понятието „искове от хибриден тип“ се използва за целите на настоящото научно изследване, в хода на което не е констатирана употребата на това понятие в теорията или в съдебната практика до момента.

За пълнота следва да се посочи, че доколкото предмет на исковете по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК никога не са потестативни права, тези искове не могат да бъдат конститутивни, респ. конститутивни не могат да бъдат и постановените по тях съдебни решения. Поради това конститутивните искове и конститутивните съдебни решения по-нататък няма да бъдат предмет на настоящото научно изследване.

---

¹⁷⁴ Вж. Определение № 756 от 22.12.2011 г. по ч. гр. д. № 641/2011 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Определение № 464 от 01.11.2016 г. по ч. т. д. № 553/2016 г. на ВКС, ТК, I т. о.

Искът по чл. 464, ал. 1 ГПК разкрива и една друга своя специфична особеност – може да се приеме, че той има несъщински сурогационен характер, тъй като посредством този иск ищецът възискател, макар и да притежава типична процесуална легитимация и да не е процесуален субституент, упражнява не само свое (произтичащо от изрична законова норма), но и чуждо право – правото на длъжника да оспори дължимостта на вземането на конкуриращия възискател. Впрочем собственият интерес на кредитора не е аргумент срещу сурогационния характер на иска, а напротив – още в правната доктрина от началото на ХХ в. се приема, че за да може кредиторът да предяви иска на своя длъжник, трябва да има интерес от това¹⁷⁵. Активното поведение на ищеца е провокирано от пасивното поведение на длъжника – ищецът е мотивиран да предяви иска, защото длъжникът бездейства и не оспорва вземането на другия кредитор срещу него. Независимо че по силата на изричната разпоредба на чл. 464, ал. 1, изр. 1 ГПК длъжникът формално е ответник по иска, неговият интерес също е (или най-малко следва да бъде) задължението му спрямо другия ответник (негов кредитор) да бъде отречено с влязло в сила решение, т.е. искът да бъде уважен, а не отхвърлен, какъвто е типичният стремеж на ответника в процеса. В литературата се посочва, че в производството по чл. 464 ГПК длъжникът може и да няма интерес да оспорва изпълняемото право на привидния възискател, ако напр. последният е конституиран в резултат на симулативна сделка или симулативен процес¹⁷⁶, но считам тази хипотеза за частен случай, а в общия случай длъжникът следва да се стреми задължението му да отпадне, респ. искът по чл. 464 ГПК да бъде уважен, доколкото и в процеса до доказване на противното следва да се презюмира добросъвестността, а не недобросъвестността на страните.

§ 4 – Отграничения от исковата защита на длъжника

Исковата защита на длъжника в изпълнителното производство се изразява в оспорване на материалното право на кредитора, което се претендира срещу длъжника. Възприето е, че тя има две проявления – искова защита на длъжника при липса на

---

¹⁷⁵ Вж. Планиол, М. Елементарно ръководство по гражданско право с предговор от И. Фаденхехт. С.: Печатница „Балкан“, 1919, с. 66.

¹⁷⁶ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., с. 811.

материалноправни предпоставки на изпълнителния процес и искова защита на длъжника в заповедното производство.

Исковата защита на длъжника при липса на материалноправни предпоставки на изпълнителния процес се осъществява посредством иска по чл. 439, ал. 1 ГПК. Разпоредбата на чл. 439 ГПК е озаглавена „Оспорване на вземането“. Ищец по иска е длъжникът в изпълнителното производство, а ответник – вискателят. Тъй като предявяването на иска е предвидено в законова норма, не е необходимо ищецът специално да доказва правния си интерес от предявяването му¹⁷⁷. Предмет на иска е несъществуването на притежателното право, което подлежи на удовлетворяване в изпълнителното производство – изпълняемото право¹⁷⁸. По своя правен характер искът е отрицателен установителен, тъй като с предявяването му ищецът цели да бъде установено със сила на пресъдено нещо, че вземането на вискателя срещу него не съществува. Поради това и решението по него е установително. Следва да се отбележи, че Димитър Силяновски, макар и при действието на различна, понастоящем отменена нормативна уредба, поддържа становището, че искът за оспорване на вземането е конститутивен, тъй като цели да обяви „недопустимостта на принудителното изпълнение“¹⁷⁹. Специална предпоставка за надлежното упражняване на иска е установена в ал. 2 на чл. 439 ГПК, а именно искът на длъжника да се основава само на факти, настъпили след приключването на съдебното дирене в производството, по което е издадено изпълнителното основание. Ако искът с посочено правно основание чл. 439, ал. 1 ГПК се основава на факти, настъпили преди приключването на съдебното дирене в производството, по което е издадено изпълнителното основание, искът следва да бъде оставен без разглеждане като недопустим и производството по него да бъде прекратено (а не да бъде отхвърлен като неоснователен)¹⁸⁰. В случай че искът по чл. 439, ал. 1 ГПК бъде уважен с влязло в сила решение, със сила на пресъдено нещо ще бъде установено, че отреченото с иска изпълняемо право не е съществувало или е престанало да съществува въз основа на нововъзникналите факти от основаниято на предявения иск, а в случай че искът бъде

---

¹⁷⁷ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 98.

¹⁷⁸ Пак там, 97-98.

¹⁷⁹ Вж. Силяновски, Д. Цит. курс, т. IV, 205-206.

¹⁸⁰ Вж. Определение № 233 от 17.04.2009 г. по ч. т. д. № 239/2009 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 639 от 10.11.2009 г. по ч. гр. д. № 471/2009 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Определение № 313 от 25.03.2011 г. по ч. т. д. № 156/2011 г. на ВКС, ТК, II т. о.

отхвърлен с влязло в сила решение, със сила на пресъдено нещо ще бъде установено, че към момента на приключване на съдебното дирене в този процес отричаното от длъжника изпълняемо право съществува¹⁸¹.

Следва да се посочи, че с оглед разгледаните характеристики в съдебната практика е изложено становището, че искът на длъжника за оспорване на вземането на вискателя (уреден в чл. 254 ГПК /отм./, а понастоящем – в чл. 439, ал. 1 ГПК) по своята правна същност е аналогичен на иска на вискателя за оспорване на вземането на друг вискател по чл. 464, ал. 1 ГПК¹⁸².

Освен съпътстващата изпълнителния процес искова защита на длъжника посредством иска по чл. 439, ал. 1 ГПК, Таня Градинарова разграничава още превантивна и последваща искова защита на длъжника. Процесуалното средство за реализиране на превантивната искова защита на длъжника е установителният иск срещу кредитора, с който длъжникът отрича правото му да пристъпи към принудително изпълнение (чл. 124, ал. 1 ГПК)¹⁸³, а процесуалното средство за реализиране на последващата искова защита на длъжника е осъдителният иск по чл. 55, ал. 1, предл. 3 ЗЗД – за връщане на полученото от вискателя на отпаднало основание (материалноправно незаконно принудително изпълнение)¹⁸⁴.

Особената искова защита на длъжника в заповедното производство се осъществява посредством иска по чл. 424, ал. 1 ГПК. Разпоредбата на чл. 424 ГПК е озаглавена „Иск за оспорване на вземането“. Ищец по иска е длъжникът в заповедното производство, а ответник – заявителят. Подобно на иска по чл. 439, ал. 1 ГПК, предмет на иска по чл. 424, ал. 1 ГПК е несъществуването на изпълняемото право. С иска по чл. 424, ал. 1 ГПК обаче ищецът цели да разкрие фактическа и доказателствена непълнота, допусната поради обективна невъзможност да бъдат узнати обстоятелства или да бъдат представени писмени доказателства за тях до изтичане на срока за възражение¹⁸⁵. По своя вид искът е отрицателен установителен, тъй като с предявяването му ищецът цели да бъде установено със сила на пресъдено нещо, че вземането на заявителя срещу него не съществува. Поради това и решението по него е установително. Специална предпоставка за надлежното

---

¹⁸¹ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., 111-112.

¹⁸² Вж. Решение № 224 от 19.11.2010 г. по в. т. д. № 65/2010 г. на АС – Велико Търново.

¹⁸³ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., 96-97.

¹⁸⁴ Пак там, с. 117.

¹⁸⁵ Пак там, с. 255.

упражняване на иска е установена в ал. 2 на чл. 424 ГПК, а именно искът да бъде предявен в тримесечен срок от деня, в който на длъжника е станало известно новото обстоятелство, или от деня, в който длъжникът е могъл да се снабди с новото писмено доказателство, но не по-късно от една година от погасяване на вземането. Ако искът е предявен след изтичането на законоустановения преклузивен срок, той следва да бъде оставен без разглеждане като недопустим и производството по него да бъде прекратено (а не да бъде отхвърлен като неоснователен)¹⁸⁶. В случай че искът по чл. 424, ал. 1 ГПК бъде уважен с влязло в сила решение, със сила на пресъдено нещо въз основа на новооткритите факти или документи ще бъде установено, че отреченото с него вземане по заповедта не е съществувало, а в случай че искът бъде отхвърлен с влязло в сила решение, със сила на пресъдено нещо ще бъде установено, че към момента на приключване на съдебното дирене в този процес отричаното от длъжника вземане по заповедта съществува¹⁸⁷.

Видно от изложеното дотук в настоящия параграф, исковата защита на длъжника в изпълнителното производство се осъществява посредством предявяването на типични отрицателни установителни икове (по чл. 439, ал. 1 ГПК и по чл. 424, ал. 1 ГПК), докато, както бе изяснено в предходния параграф, исковата защита на кредитора се осъществява посредством икове, които могат да бъдат както установителни, така и осъдителни (по чл. 422, ал. 1 ГПК и по чл. 464, ал. 1 ГПК).

Докато исковите по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК могат да бъдат предявени паралелно, като ищец и по двата да е един и същ кредитор, макар и в тази хипотеза двата иска да са в отношение на преюдициалност помежду си, то предпоставките за предявяване на исковите по чл. 439, ал. 1 ГПК и чл. 424, ал. 1 ГПК са взаимноизключващи се, което изключва и възможността за паралелното им предявяване, ако се отнасят до едни и същи факти, настъпили към един и същ момент. Това се дължи на обстоятелството, че съгласно изричната разпоредба на чл. 439, ал. 2 ГПК искът на длъжника по ал. 1 може да се основава само на факти, настъпили след приключването на съдебното дирене в производството, по което е издадено изпълнителното основание, докато с иска по чл. 424, ал. 1 ГПК длъжникът може да оспори вземането по исков ред,

---

¹⁸⁶ Вж. Определение № 597 от 17.10.2011 г. по ч. гр. д. № 538/2011 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Решение № 77 от 13.06.2014 г. по т. д. № 2172/2013 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 170 от 08.04.2015 г. по т. д. № 2174/2014 г. на ВКС, ТК, II т. о.

¹⁸⁷ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., 259-260.

когато се намерят новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства от съществено значение за делото, които не са могли да му бъдат известни до изтичането на срока за подаване на възражението или с които не е могъл да се снабди в същия срок.

Няма процесуални пречки обаче при предявен от ищеца кредитор отрицателен установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу друг кредитор и длъжника, ответникът длъжник да предяви насрещен отрицателен установителен иск по чл. 439, ал. 1 ГПК срещу ищеца, стига последният да разполага с вече издадено изпълнително основание срещу длъжника, т.е. да е налице условието по чл. 439, ал. 2 ГПК. В този случай няма да е налице хипотезата на чл. 126, ал. 1 ГПК, в която производството по насрещния иск следва да бъде прекратено – в един и същ съд да има висящи две дела между същите страни, на същото основание и за същото искане, тъй като макар и първоначалният иск и насрещният такъв да са между същите страни и по своя характер и двата да са отрицателни установителни искове, техните основания са различни (съотв. чл. 464, ал. 1 ГПК и чл. 439, ал. 1 ГПК), като исковете са и с различен предмет и отправеното с всеки от тях искане до съда също е различно (с иска по чл. 464, ал. 1 ГПК се иска да бъде установено несъществуването на вземането на кредитора ответник срещу длъжника, а с иска по чл. 439, ал. 1 ГПК – да бъде установено несъществуването на вземането на кредитора ищец срещу длъжника). За да е допустимо предявяването на насрещния иск обаче, следва да са кумулативно налични и двете предпоставки, установени в чл. 211, ал. 1 ГПК, а именно насрещният иск да има връзка с първоначалния и да е родово подсъден на същия съд. Първата посочена предпоставка в случая несъмнено е налице, като връзката между двата иска дори е връзка на преюдициалност, тъй като при уважаване на иска по чл. 439, ал. 1 ГПК с влязло в сила решение би отпаднало кредиторското качество на ищеца по първоначалния иск спрямо длъжника, а с него би отпаднала и легитимацията му да предяви иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, който ще следва да бъде оставен без разглеждане като недопустим и производството по този иск – да бъде прекратено. Втората предпоставка – еднаква родово подсъдност на двата иска, по отношение на всеки от тях се определя от разпоредбите на чл. 103 и чл. 104 ГПК и следва да бъде преценявана във всеки конкретен случай. Така би могло да се достигне до хипотеза на обективно кумулативно съединяване на иск по чл. 464, ал. 1 ГПК с иск по чл. 439, ал. 1 ГПК.

Следва да се отбележи обаче, че ако защитата на длъжника по чл. 439 ГПК е ограничена само до възражения по непреклудирани факти, то оспорването на конкуриращия вискател по чл. 464 ГПК не е ограничено от преклузии¹⁸⁸.

В допълнение към горното, в дисертацията се поддържа, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК има несъщински сурогационен характер, тъй като с предявяването му ищецът вискател, макар и да притежава типична процесуална легитимация и да не е процесуален субституент, действа не само в свой интерес, но и в интерес на длъжника, като упражнява едно право, което поначало принадлежи на длъжника и следва да бъде упражнено именно от него – правото да оспори вземането на другия конкуриращ кредитор. Исковете по чл. 439, ал. 1 ГПК и чл. 424, ал. 1 ГПК, с които осъществява защитата си длъжникът, не разкриват подобен несъщински сурогационен характер.

Следва да се има предвид, че извън исковата защита длъжникът разполага с множество разнообразни процесуални средства за защита – възражение срещу заповедта за изпълнение (чл. 414 ГПК), възражение пред въззивния съд (чл. 423 ГПК), жалба срещу широк кръг действия на съдебния изпълнител: постановлението за глоба; насочването на изпълнението върху имущество, което смята за несеквестируемо (доколкото несеквестируемостта е специфичен принцип на изпълнителния процес¹⁸⁹); отнемането на движима вещ или отстраняването му от имот, поради това, че не е уведомен надлежно за изпълнението; отказа на съдебния изпълнител да извърши нова оценка на вещта при публична продан на недвижим имот или продан на движима вещ; определянето на трето лице за пазач; отказа на съдебния изпълнител да спре, да прекрати или да приключи принудителното изпълнение; разноските по изпълнението (чл. 435, ал. 2, т. 1 – 7 ГПК); постановлението за възлагане на недвижим имот (чл. 435, ал. 3 ГПК) и др. Кредиторът от своя страна разполага с много по-малко процесуални средства за защита извън разгледаните в настоящата дисертация икове, като има право на жалба единствено срещу: отказа на съдебния изпълнител да образува изпълнително дело или да извърши исканото изпълнително действие; отказа на съдебния изпълнител да извърши нова оценка на вещта

---

¹⁸⁸ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 126; Митева, Д. – В: Пунев, Б., В. Гачев, Г. Хорозов, Д. Митева, Д. Танев, Е. Кръшкова, Е. Балева, К. Топалов, К. Влахов, М. Златарева, М. Обретенова, М. Бобатинов, С. Кюркчиев. Граждански процесуален кодекс. Приложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. С.: ИК „Труд и право“, 2012, с. 1102.

¹⁸⁹ Вж. Яновски, Б. Проблеми на съвременния изпълнителен процес на НР България. Лекции за следдипломна квалификация на юристи. Софийски университет „Климент Охридски“, том XIX, 1981, с. 29.

при публична продан на недвижим имот или продан на движима вещ; спирането, прекратяването и приключването на принудителното изпълнение (чл. 435, ал. 1, т. 1 – 3 ГПК); постановлението за възлагане на недвижим имот, но само ако е участвал като наддавач в процедурата (чл. 435, ал. 3 ГПК). Именно поради обстоятелството, че извън исковата защита кредиторът разполага с много по-малко средства за защита в сравнение с длъжника, искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение (чл. 422, ал. 1 ГПК) се оказва основно средство за защитата на неговото материално субективно право (неговото вземане), а искът му за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор (чл. 464, ал. 1 ГПК) – основно средство за защитата му срещу материалната незаконосъобразност на изпълнителния процес.

Глава трета – Искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение

§ 1 – Приложно поле

За целите на настоящото научно изследване понятието „приложно поле“ обхваща нормативната уредба на съответния разглеждан иск, конституционноправните му основи, случаите, в които кредиторът може да потърси защита чрез него (които разкриват и практическото му значение), възможността искът да бъде предявен като частичен, процесуалния ред, по който производството по него се развива, и други въпроси, свързани с обхвата на разглежданата искова защита. В дисертацията понятието „предмет на иска“ е използвано в по-тесен смисъл и визира вземането, чието установяване се цели (или при иска по чл. 464, ал. 1 ГПК – което се оспорва) по съответния исков ред.

Правната уредба на иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение по българското право *de lege lata* е в чл. 422 ГПК, озаглавен „Иск за съществуване на вземането“, поместен в Глава тридесет и седма – Заповедно производство, в Част пета – Изпълнително производство. Следва да се отбележи, че заглавието на разпоредбата не е съвсем прецизно, доколкото в производството по чл. 422 ГПК може да се установи недължимостта на спорното вземане и поради погасяването му по давност, в резултат на което искът да бъде отхвърлен, като в тази хипотеза вземането ще продължи да съществува, макар и в естествено състояние, възпрепятстващо принудителното му изпълнение.

Конституционноправните основи на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК се откриват в принципа на правовата държава, установен в преамбюла и в чл. 4, ал. 1 КРБ, както и в чл. 56 КРБ, съгласно който всеки има право на защита, когато са нарушени или застрашени негови права или законни интереси.

Искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е процесуално средство за защита на основното субективно материално право на кредитора – неговото вземане, при подадено от длъжника възражение срещу издадената заповед за изпълнение.

Доколкото разпоредбата на чл. 422 ГПК е поместена след разпоредбите на чл. 410 ГПК и чл. 418 ГПК и доколкото ал. 2 на разпоредбата визира допуснатото незабавно

изпълнение, систематичното и езиковото тълкуване на разпоредбата разкриват, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е приложим или по-точно предявим както при подадено от длъжника възражение срещу обикновена заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК, така и при подадено от длъжника възражение срещу заповед за незабавно изпълнение по чл. 418 ГПК, издадена въз основа на някой от изчерпателно изброените в чл. 417 ГПК документи. Това разбиране се споделя както в правната теория¹⁹⁰, така и в съдебната практика¹⁹¹. В тази връзка следва да се спомене, че в част от коментарната литература заповедта за изпълнение по чл. 410 ГПК е определяна като „обща заповед за изпълнение“¹⁹², който термин считам за некоректен, доколкото чл. 410 и чл. 418 ГПК уреждат два различни вида заповеди за изпълнение с различен предметен обхват, които не са в отношение на *lex generalis* към *lex specialis*. Чл. 410, ал. 1 ГПК изчерпателно урежда предметния обхват на съответната заповед за изпълнение – същата може да бъде издадена само за вземания за парични суми или за заместими вещи, когато искът е подсъден на районния съд, както и за предаването на движима вещ, която длъжникът е получил със задължение да я върне или е обременена със залог или е прехвърлена от длъжника със задължение да предаде владението, когато искът е подсъден на районния съд. Поради това не може да се приеме, че заповедта за изпълнение по чл. 410, ал. 1 ГПК е „обща“, което би предполагало такава да може да бъде издадена ако не за всички, то най-малко за широк кръг вземания, неиндивидуализирани по конкретен белег, какъвто е подсъдността на споровете относно тях на районния съд.

Следва да се отбележи, че когато искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е предявен при подадено от длъжника възражение срещу заповед за незабавно изпълнение по чл. 418 ГПК, като на кредитора е бил издаден и изпълнителен лист и срещу ответника вече е образувано изпълнително производство, предявяването на иска за установяване на вземането не спира изпълнението. Принудителното изпълнение може да бъде спряно по искане на ответника само при наличието на някое от специалните основания, установени в чл. 420 ГПК – длъжникът да е представил надлежно обезпечение за кредитора по реда на чл. 180 и 181 ЗЗД (чл. 420, ал. 1 ГПК) или искането за спиране да е подкрепено с писмени доказателства, че вземането не се дължи, че се основава на неравноправна клауза в

---

¹⁹⁰ Вж. Чернев, С. Цит. съч., с. 223.

¹⁹¹ Вж. Определение № 417 от 03.06.2011 г. по ч. т. д. № 315/2011 г. на ВКС, ТК, I т. о., Определение № 463 от 07.08.2015 г. по ч. т. д. № 1207/2015 г. на ВКС, ТК, II т. о., Решение № 36 от 30.03.2021 г. по гр. д. № 2454/2020 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

¹⁹² Вж. Димитров, Д. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., 143-146.

договор, сключен с потребител, или че неправилно е изчислен размерът на вземането по такъв договор (чл. 420, ал. 2, т. 1-3 ГПК). В ал. 5 на чл. 420 ГПК изрично е установено, че компетентен да се произнесе по искането за спиране на изпълнението е съдът в исковото производство.

В т. 11.г. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС е прието, че в производството по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е допустимо да се вземе предвид адрес на страната, посочен в заповедното производство, което е израз на трайното разбиране на върховната инстанция, че исковото производство по чл. 422 ГПК е продължение на заповедното такова, респ. и приложното поле на иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение е еквивалентно на приложното поле на заявлението за издаване на заповедта за изпълнение. В теорията се приема, че разпоредбите на чл. 422, ал. 1 и чл. 415, ал. 5 във вр. с чл. 415, ал. 1, т. 1 и т. 2 ГПК са специални процесуални норми, относими към заповедното производство, с които се предоставя правото за предявяване от кредитора на установителен иск за съществуване на вземането¹⁹³, което подчертава неразривната свързаност между заповедното и исковото производство и концепцията, че първото е продължение на второто. В коментарната литература различно становище застъпва Красимир Влахов, който приема, че заповедното производство не се преобразува в исково, тъй като искът се предявява в отделно производство и не непременно пред съда, издал заповедта за изпълнение¹⁹⁴. Поради това и Влахов счита, че заповедта за изпълнение не прекъсва давността по отношение на вземането, което е неин предмет, тъй като заявлението за издаването ѝ не е иск, а е „*част от изпълнителния процес*“; Влахов все пак посочва, че ако в срока по чл. 415, ал. 4 ГПК бъде предявен иск за установяване на вземането, той на общо основание прекъсва давността (чл. 116, б. „в“ ЗЗД), като следва да се приеме, че този ефект е настъпил със задна дата, от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение (съобразно фикцията по чл. 422, ал. 1 ГПК)¹⁹⁵. В практиката си ВКС приема обратното, а именно, че влязлата в сила заповед за изпълнение се ползва не само с право на принудително изпълнение, а осъществява и изискванията по чл. 117, ал. 2 ЗЗД – влизането ѝ в сила прекъсва давността и от този момент нататък започва да тече нова давност, като

¹⁹³ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 977.

¹⁹⁴ Вж. Влахов, К. Актуални проблеми на новия Граждански процесуален кодекс. С.: Сиби, 2009, с. 119.

¹⁹⁵ Пак там, с. 121.

обстоятелството, че изпълняемото право не е установено с влязло в сила решение, е ирелевантно за прекъсването на давността¹⁹⁶.

В практиката си касационната инстанция приема също така, че приложното поле на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е максимално широко, като законът не прави разлика относно това какво е правното основание и правната квалификация на вземането и предмет на иска могат да бъдат както вземания, произтичащи от договорно основание, така и вземания от непозволено увреждане, от неоснователно обогатяване, издръжка и пр.¹⁹⁷ В актуалната си практика ВКС не отстъпва от разбирането, че в производството по иска, предявен по реда на чл. 422 ГПК, моментът, към който се установява съществуването на вземането, е моментът на приключване на съдебното дирене в исковия процес¹⁹⁸, а това допълнително разширява приложното поле на иска, тъй като негов предмет може да бъде и вземане, което не е изискуемо към датата на предявяването на претенцията.

Доколкото предмет на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е парично вземане, няма пречка искът да бъде предявен като частичен, само за част от вземането, за което е била издадена заповедта за изпълнение. В теорията Камелия Цолова поддържа, че правният интерес при частичния иск е изграден от два елемента – наличието на несигурност относно размера на вземането и наличието на опасност от понасянето на по-високи съдебни разноски в сравнение с тази при предявяването на иск за целия размер на вземането¹⁹⁹, поради което Цолова застъпва становището, че е недопустимо предявяването на частичен иск по дела, по които или изобщо не се дължи държавна такса, или размерът на държавната такса не зависи от размера на иска²⁰⁰, но производството по чл. 422 ГПК е с определен материален интерес, държавна такса в него се дължи по общите правила, в зависимост от цената на иска (макар и с приспадане на платената в заповедното производство държавна такса – чл. 415, ал. 4 ГПК *in fine*), като не попада сред визираните производства. Съдебната практика също константно приема, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК, предявен като частичен, е допустим²⁰¹. В тази хипотеза възниква въпросът какви ще са последиците относно непредявената част от вземането. На първо място, съгласно чл. 116а. ЗЗД (Нов - ДВ, бр. 42

¹⁹⁶ Вж. Решение № 3 от 04.02.2022 г. по гр. д. № 1722/2021 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

¹⁹⁷ Вж. Решение № 50 от 29.06.2012 г. по гр. д. № 716/2011 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

¹⁹⁸ Вж. Решение № 60162 от 26.01.2022 г. по т. д. № 2482/2018 г. на ВКС, ТК, II т. о.

¹⁹⁹ Вж. Цолова, К. Частичният..., с. 88.

²⁰⁰ Пак там, с. 89.

²⁰¹ Вж. Определение № 286 от 04.05.2020 г. по т. д. № 2211/2019 г. на ВКС, ТК, II т. о., Решение № 5 от 02.12.2020 г. по т. д. № 1339/2018 г. на ВКС, ТК, I т. о.

от 2018 г.) когато вземането е предявено частично, давността се спира или прекъсва само за предявената част, т.е. за непредявената част давност ще тече. На второ място, пропускането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК по отношение на непредявената част от вземането ще дерогира по отношение на нея и фикцията по чл. 422, ал. 1 ГПК, че искът се смята за предявен от датата на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение и че съгласно чл. 116, б. „б“ ЗЗД от тази дата давността се смята прекъсната, т.е. за непредявената част от вземането давността ще е започнала да тече по общите правила, в един по-ранен момент, когато е настъпил падежът на вземането. След изтичането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК съдът, издал заповедта, ще я обесили частично съобразно чл. 415, ал. 5 ГПК. За кредитора все още ще е налице възможност да предяви иск срещу длъжника за непредявената част от вземането, но този иск вече ще трябва да е осъдителен, тъй като кредиторът няма да разполага с изпълнително основание. Не на последно място, ако кредиторът реши да инициира такъв процес, в него ще намери приложение т. 2 от ТР № 3 от 22.04.2019 г. по тълк. д. № 3/2016 г. на ОСГТК на ВКС, съгласно която решението по уважен частичен иск за парично вземане се ползва със сила на пресъдено нещо относно правопораждащите факти на спорното субективно материално право при предявен в друг исков процес иск за защита на вземане за разликата до пълния размер на паричното вземане, произтичащо от същото право. Така ако частичният иск по чл. 422, ал. 1 ГПК бъде отхвърлен с влязло в сила решение за предявената част от вземането, бъдещ осъдителен иск за непредявената част от вземането, макар и да е процесуално допустим, е безсмислен, тъй като е явно неоснователен поради факта, че съществуването на правопораждащите материалното право факти вече е отречено със сила на пресъдено нещо.

В производството по чл. 422 ГПК обаче е невъзможно да бъде предявен т.нар. скрит частичен иск – такъв, при който ищецът не заявява в исковата си молба, че претенцията му е част от по-голямо вземане²⁰² – тъй като размерът на вземането е посочен в заповедта за изпълнение, която е връчена на ответника (и срещу която той е подал възражение).

Когато спорното вземане на ищеца към ответника е породено или се отнася до търговска сделка, включително сключването, тълкуването, действителността,

---

²⁰² Вж. Цолова, К. Частичният..., 30-31.

изпълнението, неизпълнението, прекратяването ѝ или последиците от прекратяването ѝ, исковото производство по чл. 422 ГПК следва да се проведе по реда на Глава тридесет и втора от ГПК, уреждаща производството по търговски спорове. В този случай съгласно чл. 366 ГПК към исковата молба ищецът е длъжен да представи справка, която съдържа необходимите изчисления за определяне на размера на спорното парично вземане. Съдът следва да даде възможност на страните за т.нар. двойна размяна на книжа – за допълнителна искова молба на ищеца (чл. 372 ГПК) и за допълнителен отговор на ответника (чл. 373 ГПК).

В теорията се посочва, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде разгледан и по реда на бързото производство (Глава двадесет и пета от ГПК), когато попада в приложното му поле²⁰³. Споделям това становище, но с уточнението, че, доколкото приложното поле на бързото производство е силно стеснено и по неговия ред могат да бъдат разглеждани иски за парични вземания само за трудово възнаграждение и за обезщетение за времето, през което работникът е останал без работа поради уволнението (чл. 310, ал. 1, т. 1 ГПК), то само тези иски могат да бъдат разглеждани и в усл. на чл. 422 ГПК, тъй като предмет на иска за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение може да бъде само парично вземане. Освен иска за трудово възнаграждение (с правно основание чл. 128, т. 2 КТ) и иска за обезщетение за времето, през което работникът е останал без работа поради уволнението (с правно основание чл. 344, ал. 1, т. 3 КТ), съдебната практика приема че в усл. на чл. 422 ГПК по реда на бързото производство може да бъде разгледан и иск за обезщетение при прекратяване на трудовото правоотношение без предизвестие (с правно основание чл. 221, ал. 1 КТ)²⁰⁴.

В литературата Силви Чернев определя предявяването на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК като „опция“ за кредитора, която му предоставя някои преимущества и възможност да се ползва от резултатите на заповедното производство; Чернев подчертава обаче, че тази опция не лишава кредитора от правото му да търси искова защита на вземането, относно което е получил заповед за изпълнение, но заповедта за изпълнение ще изгуби

---

²⁰³ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 979.

²⁰⁴ Вж. Решение № 282 от 11.06.2012 г. по гр. д. № 490/2012 г. на ОС – Пазарджик, Решение № 157 от 30.07.2013 г. по гр. д. № 195/2013 г. на ОС – Кърджали, чието касационно обжалване не е допуснато с Определение № 237 от 15.04.2014 г. по гр. д. № 7595/2013 г. на ВКС, ГК, I г. о.

изпълнителната си сила и кредиторът ще следва да предяви осъдителен иск²⁰⁵. Посочените принципни положения са верни, но следва да се отбележи, че с пропускането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК за предявяване на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК кредиторът окончателно губи и правото при инициране на исково производство да се ползва от държавната такса, която е платил за заповедното производство (2 на сто върху интереса по заявлението за издаване на заповед за изпълнение съгласно чл. 12 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по ГПК), като довнесе държавна такса в размер на само още 2 на сто върху интереса. Така ако предяви осъдителен иск след изтичането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК, кредиторът ще трябва да внесе наново държавна такса в пълен размер по общите правила, а именно 4 на сто върху цената на иска съгласно чл. 71, ал. 1, изр. 1 ГПК във вр. с чл. 1 от Тарифата. Равносметката показва, че ако предяви осъдителен иск след срока по чл. 415, ал. 4 ГПК, ще се окаже, че ищецът е платил държавни такси за защита на вземането си по съдебен ред в общ размер, 0.5 пъти по-голям, отколкото ако предяви иск по чл. 422, ал. 1 ГПК в срок, респ. от икономическа гледна точка пропускането на тази опция е много неизгодно за кредитора. Нещо повече, при успешно провеждане на производството по осъдителния иск, съгласно чл. 78, ал. 1 ГПК ищецът ще има право да получи обратно от ответника само разноските, които е направил в това ново исково производство, но направените в заповедното производство разноси няма да му бъдат възстановени.

В практиката си СЕС посочва, че съобразно правото на ЕС заявителят в заповедното производство по българското право следва да има право да договори с адвоката си възнаграждение в по-нисък от минималния размер, определен с приетата от ВАДвС наредба (без това договаряне да е под страх от ангажиране на дисциплинарната отговорност на адвоката), респ. българският съд следва да има право да присъди разноси за адвокатско възнаграждение в по-нисък от минималния размер. Правото на кредитора (заявител в заповедното производство, а впоследствие – ищец в производството по чл. 422 ГПК) да понесе по-малки разноси за защитата на вземането си от нормативно

---

²⁰⁵ Вж. Чернев, С. Цит. съч., с. 224-225.

установения минимум е още една косвена форма на защита на кредитора, призната от правото на ЕС²⁰⁶.

За пълнота следва да се отбележи, че на основание чл. 140а. (Нов - ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 01.07.2024 г.), ал. 2, т. 7 ГПК в производството по чл. 422 ГПК съдът ще може да задължи страните да участват в процедура по медиация, когато е предявен иск за парично вземане с цена на иска до 25 000 лв. Считам това законодателно разрешение за неуместно, доколкото производството по установяване на вземането на кредитора по издадена заповед за изпълнение се развива в две фази – заповедна и искова, като образуването на исковата фаза предполага подадено възражение, респ. оспорване на процесното вземане от длъжника, поради което включването в исковата фаза на процедура по медиация само излишно би забавило разглеждането на делото и решаването на спора в разумен срок с влязъл в сила акт.

§ 2 – Предмет

Предмет на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е спорното вземане на ищеца кредитор към ответника длъжник, за което е била издадена заповедта за изпълнение.

Искът трябва да се основава на същите факти и обстоятелства, на които се основава вземането в заповедното производство, макар и да не е необходимо те да бъдат преповторени буквално, като е възможно да има разлика между посочените в заявлението за издаване на заповед за изпълнение и в посочените впоследствие в исковата молба факти и обстоятелства, но тя трябва да е в несъществените такива – тези, които само уточняват основанието, но не го индивидуализират²⁰⁷. Ако в заявлението за издаване на заповедта за изпълнение е била поискана и законната лихва от датата на депозирането му в съда, предмет на иска следва да е и тази лихва, а не само главницата, съобразно установената в чл. 422, ал. 1 ГПК фикция, че искът се смята предявен от момента на подаването на заявлението²⁰⁸. В подкрепа на този извод е трайното разбиране в правната доктрина, че при всяко неизпълнение се дължи обезщетение, което при неизпълнение на парично

---

²⁰⁶ Вж. Решение на СЕС от 23.11.2017 г. по съед. дела С-427/16 и С-428/16 – *ЧЕЗ Електро България АД и Фронтекс Интернешънъл ЕАД*.

²⁰⁷ Вж. Димитров, Д. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., с. 155.

²⁰⁸ Вж. Влахов, К. Цит. съч., с. 120.

задължение винаги е за забава; законът установява обезщетението, като определя размера му – това обезщетение е законната лихва²⁰⁹. В коментарната литература е застъпено и обратното становище – че законната лихва, начислена от датата на депозиране на заявлението в съда, не може да бъде предмет на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, като принудителното изпълнение за нея може да се осъществи само при уважен с влязло в сила решение установителен иск и въз основа на издадената заповед за изпълнение²¹⁰. В тази връзка следва да се отбележи, че съществува практика на ВКС, според която между петитумите на заявлението за издаване на заповед за изпълнение и на исковата молба по чл. 422, ал. 1 ГПК следва да е налице пълна идентичност²¹¹, което очевидно е невъзможно, ако в исковото производство се претендира и натрупалата се законна лихва. Считам това стеснително тълкуване на предмета на иска за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение за неправилно, като се има предвид, че след датата на подаване на заявлението за издаване на заповедта може да са настъпили факти от значение за спорното право, които съгласно чл. 235, ал. 3 ГПК съдът в производството по чл. 422 ГПК е длъжен да съобрази при произнасянето си по иска, респ. *per argumentum a maiori ad minus* и ищецът може да наведе в исковата си молба.

В мотивите към т. 1 от ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС е очертан кръгът от вземания, които имат значение в изпълнителното производство. Върховната инстанция посочва, че имуществото на длъжника се състои от вещи и от вземания, като според терминологията на ГПК всички имуществени обекти, които не са вещи (движими или недвижими) са вземания: паричните вземания, в т.ч. възнаграждението за труд и пенсия (частично несеквестируеми) и другите вземания, върху които не се допуска принудително изпълнение (вземания за издръжка, социални плащания и др.); вземанията за предаване на вещи; наличните и безналичните ценни книжа; дяловете от търговски дружества. Изброяването не е изчерпателно, но е достатъчно за целите на настоящото научно изследване. Предмет на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде само парично вземане. В този смисъл в казуалната си практика ВКС подчертава, че предметът на въведения с иска по чл. 422 ГПК правен спор се свежда до установяване на паричното

---

²⁰⁹ Вж. Гаджер, В. Съвременни частноправни проблеми. С.: Софи-Р, 1995, с. 181.

²¹⁰ Вж. Кюркчиев, С. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., 896-897.

²¹¹ Вж. Определение № 659 от 19.07.2010 г. по ч. т. д. № 474/2010 г. на ВКС, ТК, I т. о.

вземане, за което ищецът кредитор се е снабдил със заповед за изпълнение въз основа на представен в заповедното производство документ по чл. 417 ГПК²¹².

Доколкото предмет на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е парично вземане, т.е. облигационно отношение, исковата молба не подлежи на вписване (арг. чл. 11 във вр. с чл. 4 ПВ).

В мотивите към т. 10.в. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС се посочва, че предмет на делото по установителния иск е съществуването на вземането по заповедта за изпълнение, издадена за парична сума, за заместима вещь или за предаване на вещь – чл. 410, ал. 1 ГПК. Вземането на кредитора съответства на задължението, което длъжникът трябва да изпълни, посочено в заповедта съгласно чл. 412, т. 6 ГПК. В тази връзка в казуалната си практика ВКС пояснява, че с установителния иск с правно основание чл. 422, ал. 1 ГПК кредиторът продължава защитата си по повод направени възражения на длъжника в заповедното производство, поради което съдът не може да променя материалноправната характеристика на вземането, като се произнася по цена, различна от предявената в заявлението за издаване на заповед за изпълнение²¹³.

В мотивите към т. 10.в. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС се посочва също така, че в предмета на установителния иск по чл. 422, ал. 1 ГПК не се включват присъдените със заповедта за изпълнение разноси за заповедното производство. Доколкото същите представляват законна последица от уважаването, респ. отхвърлянето на иска, правомощието на съда в исковото производство е да разпредели отговорността за разноските по издаване на заповедта за изпълнение.

Предметът на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е обект на изследване и в мотивите към т. 1 от ТР № 8 от 02.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС, макар и тълкувателният акт да е постановен в конкретиката на предявен иск по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК за установяване дължимостта на вземане по договор за банков кредит поради предсрочна изискуемост, когато предсрочната изискуемост не е била обявена на длъжника преди подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ.

---

²¹² Вж. Решение № 71 от 3.07.2012 г. по т. д. № 444/2011 г. на ВКС, ТК, II т. о.

²¹³ Вж. Решение № 125 от 14.10.2011 г. по т. д. № 577/2010 г. на ВКС, ТК, I т. о.

В мотивите към т. 1.1. от посоченото тълкувателно решение ВКС отново изтъква, че съдът дължи произнасяне по спорното материално право, въведено като предмет на делото с основанията и петитума на исковата молба. Относно предмета на делото в производството по иск по чл. 422, ал. 1 ГПК в мотивите към т. 18 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС се приема, че предмет на делото по установителния иск по чл. 422, ал. 1 ГПК е вземането, основано на представения документ – извлечението от счетоводните книги на банката за вземане, произтичащо от договор за кредит, в който размерът и изискуемостта са определени от страните при сключването му. Ако фактите, относими към настъпване и обявяване на предсрочната изискуемост, не са се осъществили преди подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, вземането не е изискуемо в заявения размер и не е възникнало на предявеното основание.

Върховната инстанция приема, че горепосоченото разрешение в максимална степен съответства на целта и принципите на законодателната уредба на заповедното производство, тъй като целта на заповедното производство, продължение на което е производството по чл. 422, ал. 1 ГПК, е да се реализират по облекчен ред правата на кредитора. Положението на кредитора не следва да бъде по-неблагоприятно вследствие иницирането на заповедно производство, отколкото ако той направо бе предявил осъдителен иск за вземането си по общия ред. Съответно не би следвало при развиващото се в хипотезите на чл. 415, ал. 1, т. 1-3 ГПК исково производство пред банката като кредитор с вземане по чл. 417, т. 2 ГПК да съществуват пречки да получи по всяка от въведените със заявлението претенции – главница, възнаградителни лихви, лихви за забава, неустойки, такси и други суми, чието възникване и изискуемост са доказани в исковото производство, стига тези суми да са в рамките на посочените в заявлението размери. Доколкото предметът на делото по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е вземането по представения документ по чл. 417, т. 2 ГПК – извлечение от счетоводните книги, в което съгласно изричното изискване на чл. 60, ал. 2 ЗКИ (ред. към ДВ, бр. 59/2016 г.) следва да е посочен броят на вноските, които не са издължени на договорените дати за плащане или са частично погасени, както и общият размер на просрочената сума, няма пречка вземането да се признае за съществуващо в размер на тези вноски, тъй като те съставляват част от предмета на иска.

Крайният извод на върховната инстанция е, че поначало предсрочната изискуемост не може да бъде приложена по отношение на вече падежираните към момента на обявяването ѝ вноски, а само спрямо тези, чиято изискуемост не е настъпила. По отношение на вноските с настъпил падеж по погасителния план към датата на подаване на заявлението, предсрочна изискуемост не се твърди и съответно тяхното присъждане в последващото производство по чл. 422, ал. 1 ГПК не може да се разглежда като произнасяне извън заявеното от кредитора основание на иска (свръх петитум), а тъкмо напротив – в тази хипотеза съдът ще се е произнесъл по предмета на иска.

В допълнение към изложеното дотук следва да се отбележи, че съгласно чл. 166 ДОПК установяването на публичните вземания се извършва по реда и от органа, определен в съответния закон, а ако в съответния закон не е предвиден ред за установяване на публичното вземане, то се установява по основание и размер с акт за публично вземане, който се издава по реда за издаване на административен акт, предвиден в АПК. Съгласно чл. 163, ал. 1 ДОПК публичните вземания се събират по реда на този кодекс, освен ако в закон е предвидено друго. *Per argumentum a contrario* от чл. 410, ал. 1, т. 1 ГПК, съгласно която заявителят може да поиска издаване на заповед за изпълнение за вземания за парични суми или за заместими вещи, когато искът е подсъден на районния съд, издаване на заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК за публично вземане (чието установяване поначало е подведомствено на административните съдилища – арг. чл. 128 АПК) е недопустимо. В разпоредбата на чл. 417, ал. 1, т. 1 ГПК обаче изрично е установена възможност заявителят да поиска издаване на заповед за изпълнение, когато вземането, независимо от неговата цена, се основава на акт на административен орган, по който допускането на изпълнението е възложено на гражданските съдилища. Това вземане, доколкото произтича от акт на административен орган, е публично вземане, поради което се налага изводът, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да има за предмет и публично вземане, макар и само в хипотезата на издадена заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417, ал. 1, т. 1 ГПК. Съдебната практика по този въпрос е оскъдна, но все пак в практиката на ВКС се открива становището, че събирането на

публични държавни вземания по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК е недопустимо²¹⁴, което тълкуване намирам за прекалено стеснително и по изложените съображения – неправилно.

Като се имат предвид горепосочените теоретични схващания и разясненията, дадени в задължителната и в казуалната практика на ВКС, може да се заключи, че предметът на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК поначало съвпада с предмета на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, респ. с предмета на самата заповед, като доколкото предмет на иска винаги е парично вземане, следва да бъдат съобразени и общите характеристики на паричните вземания като вид дължима престация.

§ 3 – Подведомственост

Доколкото материалноправните и процесуалноправни последици от предявяване на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК настъпват от подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение пред съответния районен съд, то и искът може да бъде разгледан единствено от съответния родово компетентен държавен съд, но не и от арбитражен съд²¹⁵. В постоянната си практика, в т.ч. и в задължителната такава, обективирана в ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС, върховната инстанция трайно приема, че исковото производство по чл. 422 ГПК е продължение на заповедното такава, а съгласно императивната норма на чл. 411, ал. 1 ГПК заповедното производство се развива пред съответния районен съд. В теорията Анелия Мингова отбелязва, че подведомствеността свързва три елемента – гражданско дело, процесуален ред, по който то се разглежда и решава, и установен в закона орган (съд), който притежава юрисдикционна компетентност²¹⁶, а в настоящия контекст процесуалният ред, по който се разглежда производството за установяване на вземането на кредитора, предмет на заявлението за издаване на заповед за изпълнение (впоследствие – и на самата заповед), е императивно регламентиран в чл. 411 – 422 ГПК и установява изключителната компетентност на държавния съд. В коментарната литература становището, че искът по

---

²¹⁴ Вж. Определение № 293 от 30.05.2018 г. по ч. т. д. № 1276/2018 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 520 от 26.09.2017 г. по ч. т. д. № 2008/2017 г. на ВКС, ТК, II т. о.

²¹⁵ Вж. Определение № 585 от 21.07.2011 г. ч. т. д. № 457/2011 г. на ВКС, ТК, I т. о.

²¹⁶ Вж. Мингова, А. Някои въпроси на подведомствеността при решаването на правни спорове. Сборник: 100 години от рождението на проф. Борис Яновски. С.: Университетско издателство „Климент Охридски“, 2019, с. 57.

чл. 422, ал. 1 ГПК не може да бъде подведомствен на арбитражен съд, се поддържа от Стефан Кюркчиев²¹⁷.

Така възниква въпросът за характера на уговорената между страните арбитражна клауза, когато впоследствие за вземането по договора е поискано издаването на заповед за изпълнение, респ. инициирано е заповедно производство. Доколкото наличието на арбитражна клауза не е сред обстоятелствата, относно които съдът, сезиран със заявлението, извършва проверка съгласно чл. 410, ал. 2 и чл. 418, ал. 2 ГПК, то същият няма право да откаже издаването на заповед за изпълнение на това основание, а следва да я издаде. Считаю, че именно от момента на издаване на заповедта за изпълнение настъпва нищожност на арбитражната клауза на основание чл. 26, ал. 2 ЗЗД – поради невъзможен предмет, чиято невъзможност е не фактическа, а правна, с оглед императивния характер на разпоредбите на чл. 422, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 411, ал. 1 ГПК, от които произтича подведомствеността на държавния съд на производството по защита на вземане, за което е поискано издаването на заповед за изпълнение (и впоследствие такава е издадена). Това е особена хипотеза на последваща недействителност на арбитражната клауза, доколкото към момента на уговарянето ѝ същата е възникнала валидно.

Любопитно е да се отбележи, че независимо от горепосочените съображения и практика на ВКС, се открива противоречива практика на АрбС при БТПП относно иска по чл. 422, ал. 1 ГПК²¹⁸. В Определение от 23.12.2010 г. по ВАД № 217/2010 г. на АрбС при БТПП арбитражният съд е приел, че не е компетентен да разгледа предявения пред него иск с правно основание чл. 422 ГПК, като е прекратил производството пред себе си. В постановеното по-късно обаче Решение от 31.05.2011 г. по ВАД № 221/2010 г. на АрбС при БТПП арбитражният съд не само е приел, че повдигнатият пред него спор с правно основание чл. 422 ГПК е арбитраруем, като е допуснал иска за разглеждане, а дори е намерил претенцията за изцяло основателна и я е уважил. В теорията становището, че е възможно арбитражен съд да бъде компетентен да разгледа иск по чл. 422, ал. 1 ГПК, ако това следва от наличието на арбитражно споразумение между страните, се поддържа от Силви Чернев²¹⁹.

---

²¹⁷ Вж. Кюркчиев, С. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 894.

²¹⁸ Подробно вж. Определение от 23.12.2010 г. по ВАД № 217/2010 г. на АрбС при БТПП, Решение от 31.05.2011 г. по ВАД № 221/2010 г. на АрбС при БТПП.

²¹⁹ Вж. Чернев, С. Цит. съч., с. 233.

Във връзка с горното следва да се има предвид, че в теорията константно се приема, че когато даден орган, компетентен да правораздава по определен вид дела (каквото е арбитражният съд), е излязъл извън обсега на правораздавателната си власт и е разгледал дело, което е подведомствено на съдилищата, неговото решение е нищожно²²⁰. Споделям този извод, който е намерил нормативно отражение в разпоредбата на чл. 47, ал. 2 ЗМТА.

Следва да се отбележи също така, че е налице окончателен съдебен акт – определение, постановено от смесен състав от съдии от ВКС и ВАС по реда на чл. 135, ал. 5 АПК (по спор за подведомственост между СГС и АССГ), в което смесеният състав е приел, че иск с правно основание чл. 422 ГПК е подведомствен на административния съд, тъй като вземането, предмет на иска – вземане на Държавен фонд „Земеделие“ срещу земеделски производител по прекратен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ, макар и предявено по реда на чл. 415 ГПК, е публично държавно вземане, а съгласно чл. 27, ал. 5 ЗПЗП и чл. 269, ал. 1 във вр. чл. 268, ал. 1, т. 1 ДОПК публичните държавни вземания по влезлите в сила индивидуални административни актове, които ги установяват, подлежат на принудително изпълнение по ДОПК, респ. съгласно чл. 128, ал. 1 АПК споровете относно дължимостта на тези вземания се разглеждат от административните съдилища²²¹. Определението е подписано с особено мнение от двама от членовете на смесения петчленен състав. Считаю посочената практика за неправилна, с оглед императивната разпоредба на чл. 411, ал. 1 ГПК, имаща характер на *lex specialis* и установяваща, че производствата относно вземания, за които се иска издаването на заповед за изпълнение (независимо от вида на вземанията), са подведомствени на гражданските съдилища. Допълнителен аргумент в подкрепа на извода, че производството по чл. 422 ГПК не може да бъде подведомствено на административен съд, е, че то се развива въз основа на принципа на диспозитивното начало (чл. 6 ГПК), при който предметът на делото и обемът на дължимата защита и съдействие се определят от страните, докато водещ в административния процес е принципът на служебното начало (чл. 9 АПК), при който съдебната фаза по оспорване на административния акт е продължение на вече развитото се пред съответния орган

---

²²⁰ Вж. Мингова, А. Някои въпроси на подведомствеността..., 61-62.

²²¹ Вж. Определение № 28 от 05.04.2017 г. по д. см. х-р № 83/2016 г. на ВАС – см. петчленен с-в.

административно производство и нейната рамка е обусловена от административната преписка. Посочената практика е изолирана и впоследствие е преодоляна, като по следващи спорове за подведомственост на искиове с правно основание чл. 422 ГПК смесените състави константно приемат, че делата са подведомствени на гражданските съдилища, независимо дали техен предмет са публични вземания и дали страните по тях са публичноправни, или частноправни субекти²²².

За пълнота следва да се посочи, че съгласно ТП № 1 от 29.09.2016 г. по тълк. д. № 1/2015 г. на ОСГТК на ВКС и ОСС от I и II колегия на ВАС съдебен акт, постановен от съд, който не е компетентен по правилата на подведомствеността, разпределящи делата между гражданските и административните съдилища, е недопустим. Този извод търпи критика, доколкото единствено нищожността на решението може да бъде предявена по исков ред безсрочно (270, ал. 2 ГПК; чл. 128а, ал. 1 АПК), а недопустимостта може да бъде релевирана като порок единствено в срока за обжалване на решението, след изтичането на който последното влиза в сила и така се допуска един страдащ от изключително тежък порок акт, постановен от некомпетентен по правилата на подведомствеността съд, да породи последици и да следва да бъде зачитан в правния мир.

§ 4 – Подсъдност

Нормите на чл. 415 и чл. 422 ГПК не съдържат особени правила във връзка с родовата подсъдност на иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение, поради което приложими са общите разпоредби – чл. 103 и чл. 104 ГПК, като цената на иска е от значение за определяне на родово компетентния съд. Родовата подсъдност се подчинява на ограничения обхват на вземанията, които могат да бъдат предмет на заповедно производство (по чл. 410 или чл. 418 ГПК)²²³. Систематичното място на разпоредбата на чл. 422, ал. 1 ГПК в Глава тридесет и седма, озаглавена „Заповедно производство“, не обуславя приложимост на правилата за родовата подсъдност, приложими в заповедното производство, и в исковото такова, тъй като

---

²²² Вж. Определение № 29 от 22.03.2018 г. по д. см. х-р № 8/2018 г. на ВАС – см. петчленен с-в, Определение № 21 от 09.06.2020 г. по д. см. х-р № 16/2020 г. на ВАС – см. петчленен с-в, Определение № 26 от 20.07.2020 г. по д. см. х-р № 4/2020 г. на ВАС – см. петчленен с-в.

²²³ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 978.

посочената разпоредба е процесуална и урежда само исковия път за удовлетворяване на кредитора чрез установяване съществуването на оспореното от длъжника вземане. Ето защо възможността за получаване на заповед за изпълнение независимо от цената на вземането при усл. на чл. 117 ГПК не дерогира правилото на чл. 104, т. 4 ГПК при предявяване на иск по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК. В този смисъл е и трайната практика на ВКС²²⁴. Същото становище се споделя и в коментарната литература²²⁵.

В мотивите към т. 2.а. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция посочва, че в исковия процес родовата подсъдност се определя от предявения размер на иска, а не от размера на цялото вземане, като това правило намира приложение и в заповедното производство не само по аналогия, но и на основание изричната разпоредба на чл. 410, ал. 1 ГПК, която поставя компетентността на съда, издал заповедта, в зависимост от подсъдността на съответния иск за вземането или за заместимата вещ, а не от размера на вземането.

По отношение на местната подсъдност при иска по чл. 422, ал. 1 ГПК се прилагат общите правила, установени в чл. 105 и сл. ГПК. В тази връзка следва да се отбележи, че е възможно местно компетентен да разгледа иска да е различен съд от този, който е разгледал заповедта за изпълнение. Такава нередко срещана в практиката хипотеза например е, когато предмет на иска е парично вземане с договорен произход, в който случай съгласно чл. 111 ГПК искът може да се предяви и по настоящия адрес (не само по постоянния такъв) на ответника – физическо лице²²⁶.

За пълнота следва да се посочи, че съгласно чл. 411, ал. 1 ГПК (Изм. – ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 01.07.2024 г.) заявлението за издаване на заповед за изпълнение ще се разглежда от районен съдия, определен съобразно чл. 9, ал. 3 от ЗСВ (Нова – ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 01.07.2024 г.), която предвижда, че заявленията за издаване на заповед за изпълнение, с изключение на заявленията по чл. 417, ал. 1, т. 3, 6 и 10 ГПК, ще се разпределят централизирано на принципа на случайния подбор между всички районни съдии в страната, които са определени да разглеждат такива дела съгласно действащите в отделните съдилища правила за разпределение. Доколкото обаче ЗИД на ГПК (ДВ, бр. 11 от 02.02.2023 г., в сила от 01.07.2024 г.) не предвижда промени по отношение на исковото

²²⁴ Вж. Определение № 416 от 05.07.2010 г. по ч. гр. д. № 369/2010 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

²²⁵ Вж. Кюркчиев, С. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 895.

²²⁶ Вж. Чернев, С. Цит. съч., с. 233.

производство по чл. 422 ГПК, следва да се приеме, че и след влизането в сила на измененията в процесуалния закон на 01.07.2024 г. родовата и местната подсъдност на иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение ще се определят по общите правила и няма да бъдат обвързани от подсъдността на заявлението за издаване на заповедта.

§ 5 – Предпоставки за предявяване

1. Общи предпоставки

Основна предпоставка, за да възникне за кредитора правото на иск по чл. 422, ал. 1 ГПК срещу длъжника, е последният да е подал възражение срещу заповедта за изпълнение – пред районния съд в едномесечния срок от връчването ѝ по чл. 414, ал. 2 ГПК или, по изключение, пред въззивния съд в едномесечен срок от узнаването за издаването ѝ, ако е налице някое от основанията, изчерпателно изброени в чл. 423, ал. 1, т. 1-4 ГПК – заповедта за изпълнение да не му е била връчена надлежно, заповедта да не му е била връчена лично и в деня на връчването да не е имал обичайно местопребиваване на територията на Република България, да не е могъл да узнае своевременно за връчването поради особени непредвидени обстоятелства или да не е могъл да подаде възражението си поради особени непредвидени обстоятелства, които не е могъл да преодолее. В теорията Силви Чернев обобщава разгледаните хипотези, като посочва, че искът за установяване на вземането се предявява в случай на неуспешно проведено заповедно производство²²⁷.

Процесуалните предпоставки са условията, на които следва да отговаря даден иск, за да сезира валидно съда и да бъде разгледан от него (т.е. да бъде допустим), като те са независими и имат самостоятелно значение от материалноправните предпоставки – условията, на които следва да отговаря искът, за да бъде уважен от съда (т.е. да бъде основателен)²²⁸. В правната доктрина е трайно утвърдено разделението на процесуалните предпоставки на две основни групи – предпоставки за самото съществуване (възникване) на правото на иск и предпоставки за надлежното упражняване на правото на иск. Всяка от

---

²²⁷ Пак там, с. 223.

²²⁸ Подробно вж. ТР № 104 от 07.09.1967 г. по гр. д. № 73/1967 г. на ОСГК на ВС.

двете групи съдържа както положителни предпоставки – такива, които трябва да са налице, така и отрицателни предпоставки (процесуални пречки) – такива, които трябва да отсъстват, за да е надлежно предявен искът²²⁹.

По отношение на иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение намират приложение общите процесуални предпоставки за предявяване на всеки иск.

Положителните предпоставки за съществуването на правото на иск са интересът от търсената защита, подведомствеността, процесуалната правоспособност на страните, процесуалната легитимация на страните (дали са надлежни), а основната отрицателна предпоставка относно съществуването на правото на иск е наличие на силата на пресъдено нещо на решението по предходен спор между страните. В тази връзка може да се посочи практиката на ВКС, в която касационната инстанция приема, че при отхвърлен в предходен процес иск по чл. 422, ал. 1 ГПК, по който от ищеца е било наведено твърдение за настъпила предсрочна изискуемост на предявеното вземане и искът е бил отхвърлен поради направен от съда извод за ненастъпила такава, последващият процес по иск по чл. 422, ал. 1 ГПК относно вземания, основани на същия договор, но при твърдяна от ищеца предсрочна изискуемост, настъпила след края на устните състезания пред въззивния съд по предходното дело, е допустим²³⁰. Считам посочената практика за правилна с оглед обстоятелството, че силата на пресъдено нещо на решението по предходния спор се е формирала именно върху фактите, настъпили към датата на приключване на съдебното дирене пред въззивния съд (който като „втора първа“ инстанция е съд по съществото на спора²³¹), но не и върху фактите, настъпили след този момент, какъвто факт в случая се явява настъпилата впоследствие предсрочна изискуемост на вземането – арг. чл. 298, ал. 1 ГПК.

Положителните предпоставки за надлежното упражняване на правото на иск са процесуалната дееспособност на страните, представителната власт на представителя, редовността на исковата молба, спазване на подсъдността (родова и местна), а отрицателните предпоставки за надлежното упражняване на правото на иск са висящ процес между същите страни за същото право, висящ процес, който е преюдициален,

---

²²⁹ Подробно вж. Сталев, Ж. Българско гражданско..., 4. изд., 168-174.

²³⁰ Вж. Решение № 147 от 10.02.2021 г. по т. д. № 2356/2019 г. на ВКС, ТК, II т. о.

²³¹ Подробно вж. мотивите към ТР № 1 от 09.12.2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС.

арбитражна клауза или писмен договор за местна подсъдност, престъпно деяние, обуславящо изхода на гражданския спор, производство по несъстоятелност срещу страна търговец.

По отношение на правния интерес от предявяване на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК като една от абсолютните положителни процесуални предпоставки за съществуването на правото на иск в теорията е изразено становището, че за валидното предявяване на конкретния иск кредиторът не следва да обосновава правния си интерес, тъй като този иск е средство за защита на признатото в заповедното производство вземане и предпоставките за предявяването му са нормативно установени²³². В коментарната литература становището, че когато искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е установителен, ищецът не е длъжен да обосновава правния си интерес, е аргументирано с обстоятелството, че самият иск е предвиден в закона, поради което правният интерес от предявяването му е налице, ако са се осъществили предвидените в хипотезата на нормата факти²³³. Не съм склонен да се съглася напълно с това становище, доколкото в производството по издаване на заповед за изпълнение преценката, която извършва районният съд, се свежда до силно ограничена проверка за редовност на заявлението, за спазване на правилата за местна подсъдност, за принадлежност на вземането към обхвата на заповедното производство, за противоречие със закона или с добрите нрави и за наличие на неравноправна клауза при договор, сключен с потребител (чл. 411, ал. 1 и 2 ГПК), а когато се иска издаването на заповед за незабавно изпълнение по чл. 418, ал. 1 ГПК – и за това дали документът по чл. 417 ГПК е редовен от външна страна и удостоверява подлежащо на изпълнение вземане срещу длъжника (чл. 418, ал. 2 ГПК). Съдът, разглеждащ заявлението за издаване на заповед за изпълнение, обаче не проверява дали са налице всички материалноправни предпоставки за съществуването на вземането, поради което не може да се приеме, че вземането е „*признато в заповедното производство*“.

В допълнение към горното, дори и да се приеме, че ищецът по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК не следва да обосновава правния си интерес от предявяването на иска, когато е титуляр на вземането, обективирано в заповедта за изпълнение, то ако искът е предявен от универсален правоприменник (напр. наследник) или частен правоприменник (напр.

---

²³² Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 977.

²³³ Вж. Димитров, Д. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., с. 817.

цесионер) на посочения в заповедта титуляр на вземането, ищецът на общо основание ще следва да представи доказателства за настъпилото правоприемство, от което произтича и правният му интерес от предявяване на претенцията.

Редовността на исковата молба е една от общите абсолютни положителни процесуални предпоставки за надлежното упражняване на правото на иск. В мотивите към т. 2 от ТР № 8 от 02.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС тази предпоставка е разгледана в контекста на предявен иск по чл. 422, ал. 1 ГПК за установяване дължимостта на вземане по договор за банков кредит поради предсрочна изискуемост, когато последната не е била обявена на длъжника преди подаване на заявлението, като е поставен въпросът дали разграничението на вноските с настъпил и ненастъпил падеж в заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК и в исковата молба е условие за редовност на исковата молба и за уважаване на иска.

В мотивите към посочената точка от тълкувателния акт ВКС отбелязва, че в производството по чл. 422 ГПК следва да са налице общите предпоставки за редовността на исковата молба относно индивидуализацията на процесното вземане, в т.ч. и в конкретната разглеждана хипотеза всяко от отделните вземания на кредитора по договора за кредит да бъде индивидуализирано със съществените му белези – главница, възнаградителна лихва, договорено или дължимо по закон обезщетение за забава, неустойки, такси, застраховки и други, включени в общия размер на претендираната в заявлението сума. Върховната инстанция приема, че вземането за дължимата се счита конкретизирано в достатъчна степен, когато е посочено като глобален размер, без непременно да са разграничени вноските с настъпил падеж от тези, които се претендират с оглед настъпила предсрочна изискуемост (чиито уговорени в договора падежи не са настъпили). По изложените съображения ВКС постановява, че разграничението на вноските с настъпил и ненастъпил падеж в заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК и в исковата молба по чл. 422, ал. 1 ГПК не е условие за редовност на исковата молба и за уважаването на иска за установяване на вземането по договор за банков кредит поради предсрочна изискуемост, когато последната не е била обявена на длъжника преди подаването на заявлението. Счита, че разясненията, дадени в посочената задължителна практика намират приложение не само по отношение на искове по чл. 422, ал. 1 ГПК с предмет вземане по

договор за банков кредит, а и по отношение на такива с предмет други делими парични вземания, отделните части от които имат различен падеж и биха могли да бъдат обявени за предсрочно изискуеми.

Заплащането на дължимата държавна такса е друга от общите абсолютни положителни процесуални предпоставки за надлежното упражняване на правото на иск, но специфична особеност при иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е, че съгласно чл. 415, ал. 4 ГПК ищецът само довнося държавна такса, тъй като съгласно чл. 12 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по ГПК, ищецът вече е заплатил държавна такса в размер на 2 на сто върху интереса по заявлението за издаване на заповед за изпълнение. Силви Чернев определя заплащането на държавна такса в непълнен размер в производството по чл. 422 ГПК като благоприятна последица за кредитора²³⁴, но доколкото общата сума от платените в заповедното и в исковото производство държавни такси отново е равна на 4 на сто от материалния интерес, то реално облагодетелстване в полза на ищеца не е налице.

В коментарната литература е застъпено становището, че ако заповедта за изпълнение е била издадена от окръжния съд, след като отказът на районния съд е бил успешно обжалван по реда на чл. 413, ал. 2 ГПК, следва от дължимата за исковото производство държавна такса да се приспадне платената такса за обжалването, тъй като заявителят няма вина за издадения незаконосъобразен първоинстанционен акт²³⁵. Считам това становище за справедливо, доколкото производството по чл. 413, ал. 2 ГПК е едностранно и липсва ответна страна, която при успешното му провеждане (т.е. при издаване на заповедта за изпълнение от окръжния съд) да бъде осъдена да възстанови на жалбоподателя направените от него в производството по частната жалба разноски.

В т. 10.в. от ТР № 4/18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция приема, че процесуалните предпоставки за съществуването и надлежното упражняване на правото на иск, предявен по реда на чл. 422 ГПК, не са налице в случаите, когато искът е предявен за установяване на съществуването на вземане за разноските, направени в заповедното производство. Споделям това становище, доколкото разноските в заповедното производство са последица от уважаване на

---

²³⁴ Вж. Чернев, С. Цит. съч., с. 234.

²³⁵ Вж. Влахов, К. Цит. съч., с. 119.

заявлението за издаване на заповед за изпълнение и своеобразна санкция за длъжника за това, че е станал повод за инициране на заповедното производство. Поради това и в разпоредбата на чл. 412, т. 6 ГПК е направено разграничение между самото задължение, което длъжникът трябва да изпълни, и разноските, които трябва да плати. В исковия процес разпределението на отговорността за разноски няма характер на самостоятелно съдебно предявено притезание и не се включва във формирането на цената на иска, поради което длъжникът няма право да подаде възражение по чл. 414, ал. 1 ГПК срещу заповедта за изпълнение само в частта ѝ за разноските, а има право да я обжалва само в тази ѝ част на основание чл. 413, ал. 1 ГПК в отделно производство.

2. Специални предпоставки

Правото на иск за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение съществува при наличието не само общите, но и на специални процесуални предпоставки за надлежното му упражняване, установени в чл. 415 ГПК. В теорията тези специални процесуални предпоставки са обозначавани още като „специални условия“²³⁶. Специалните предпоставки за предявяване на иска са: длъжникът да е подал възражение по чл. 414 ГПК срещу заповедта за изпълнение в срок, заповедта да е надлежно връчена чрез залепване на уведомление и връчителят да е събрал данни, че длъжникът не живее на адреса, и да е удостоверил това с посочване на източника на тези данни в съобщението или съдът да е отказал да издаде заповед за изпълнение (чл. 415, ал. 1, т. 1 - 3 ГПК); съдът да е указал надлежно на заявителя, че може да предяви иск за вземането си (чл. 415, ал. 1 ГПК); искът да е предявен в едномесечен срок от съобщението, като заявителят е довнесъл дължимата държавна такса (чл. 415, ал. 4 ГПК). До инициране на исково производство по чл. 422 ГПК може да се достигне и в хипотезата на подадено от длъжника възражение по чл. 414а ГПК при изпълнение в срока за доброволно изпълнение, в който случай правото на заявителя да предяви иск за установяване на вземането си е изрично установено в чл. 414а, ал. 5 ГПК, независимо дали заявителят е подал становище по възражението и дали заповедта за изпълнение е била обезсилена.

---

²³⁶ Подробно вж. Чернев, С. Цит. съч., 224-231.

По силата на чл. 422, ал. 1 и чл. 415, ал. 4 ГПК предявяването на установителния иск е ограничено с преклузивен едномесечен срок, който тече от връчване на заявителя на указанията на съда по чл. 415, ал. 1 ГПК да предяви иска с оглед на подаденото от длъжника възражение срещу заповедта за изпълнение. Малко по-различно становище в теорията поддържа Силви Чернев, според който срокът за предявяване на иска „не е абсолютно преклузивен“, тъй като не е изрично определен по дата в закона, а се определя относително за всеки отделен случай – от деня на връчване на съобщението за постъпилото възражение от страна на длъжника²³⁷.

Научен и практически интерес предизвиква въпросът как следва да процедира съдът, ако искът е предявен в срок, но не е доведена дължимата държавна такса. Стриктното тълкуване на разпоредбата на чл. 415, ал. 5 ГПК води до извода, че само непредставянето на доказателства за самото предявяване на иска в срок, но не и за донасянето на държавна такса, има за последица обезсилване на заповедта за изпълнение. Недовнесената държавна такса представлява само нередовност на исковата молба, която подлежи на поправяне по общия ред, след като съдът (но вече разглеждащият иска, а не издалият заповедта) даде указания на ищеца по чл. 129, ал. 2 ГПК. В коментарната литература това становище се споделя от Красимир Влахов²³⁸. Склонен съм да подкрепя посоченото становище, доколкото част от принципа на равенство на страните в процеса е и равното им третиране от страна на съда (чл. 9, изр. 2 ГПК), поради което ищецът в производството по чл. 422 ГПК не следва да бъде поставен в по-неблагоприятно положение от ищеца по всеки друг иск, при който внасянето на държавна такса в по-късен момент, след получаване на указания за това от съда, не води до неблагоприятни последици за ищеца.

В мотивите към т. 10.а. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС се посочва, че, макар и спазването на установен от законодателя преклузивен срок да е абсолютна процесуална предпоставка за съществуване на правото на иск, производството по чл. 422 ГПК разкрива някои специфики поради обусловеността на правото на иск на кредитора от подаването на възражение от длъжника в заповедното производство. Върховната инстанция подчертава, че преценката на съда в заповедното

---

²³⁷ Пак там, с. 243.

²³⁸ Вж. Влахов, К. Цит. съч., 119-120.

производство, изразяваща се в даване на заявителя на указания по чл. 415, ал. 1 ГПК, не обвързва съда, разглеждащ установителния иск, който е длъжен да извърши собствена служебна проверка, обхващаща и спазването на срока по чл. 414, ал. 2 ГПК за подаване на възражение от длъжника пред съда, издал заповедта, като в хода на тази проверка е допустимо съдът в исковото производство да дава указания и да събира и други доказателства по искане на страните. Считам, че тези правомощия на съда в производството по чл. 422 ГПК са проявление на служебното начало в процеса (чл. 7, ал. 1 ГПК) и гарантират в по-пълна степен защитата на кредитора по отношение на вземането по издадената заповед за изпълнение, тъй като ако съдът, издал заповедта, неправилно е приел, че длъжникът надлежно е възразил срещу нея, този порок може да бъде констатиран от съда в исковото производство още преди насрочването на делото в открито заседание, в резултат на което съдът да прекрати производството и заповедта по-бързо да влезе в сила.

По-задълбочен анализ изисква разпоредбата на чл. 415, ал. 5 ГПК (чл. 415, ал. 2 ГПК в ред. му към ДВ, бр. 42 от 05.06.2009 г.), съгласно която когато заявителят не представи доказателства, че е предявил иска в посочения срок, съдът обезсилва заповедта за изпълнение частично или изцяло, както и изпълнителния лист, издаден по чл. 418 ГПК. Считам, че ако пропускането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК следва да има за последица обезсилване на заповедта за изпълнение, то простото непредставяне на доказателства за предявяването на иска в срок на съда, издал заповедта, не следва да води до толкова тежка последица. Представянето на такива доказателства няма връзка нито със самото съществуване на правото на иск, нито с надлежното му упражняване, а е чисто техническо действие, което не следва да води до загубата на субективни права. Предявяването на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, макар и да се извършва директно пред съответния родово и местно компетентен съд, а не чрез съда, издал заповедта, има своеобразен деволутивен ефект в рамките на производството по съдебна защита на кредиторското вземане, включващо в себе си заповедната и исковата фази, тъй като това процесуално действие превръща съда в исковото производство в новия „господар“ на процеса и десезира съда, издал заповедта, от качеството му на арбитър в процеса. Неслучайно, както вече бе отбелязано, в мотивите към т. 10.а. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС изрично се посочва, че съдът в исковото производство извършва собствена преценка за това дали

искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е предявен надлежно, като не е обвързан от изводите на съда, издал заповедта. Поради това и релевантно за процеса в тази му фаза следва да е именно съдът в исковото производство да се е уверил, че искът е предявен в срок, а не съдът, издал заповедта, „да иззема“ това негово правомощие и дори да си позволява да обезсили заповедта за изпълнение само защото не е получил доказателства кога и дали е предявен иск за съществуването на вземането, без значение кога и дали такъв обективно е бил предявен. В тази връзка следва да се отбележи, че проверка за това дали заявителят е предявил иск в изпълнение на указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК съдът, издал заповедта, може (като считам, че дори е длъжен) да извърши *ex officio*, въз основа на разпоредбата на чл. 7, ал. 1 ГПК, съгласно която съдът служебно извършва необходимите процесуални действия по движението и приключването на делото и следи за допустимостта и надлежното извършване на процесуалните действия от страните. По повод служебното начало в процеса Димитър Силяновски, макар и при действието на друг процесуален закон, отбелязва, че съдът може по собствена инициатива не само да събира доказателства и е длъжен не само да напътва страните при извършване на процесуалните действия, но и да участва дейно за всестраниното изясняване на действителните права и отношения на страните²³⁹. Тези принципи са намерили отражение и в актуалния процесуален закон, уреждащ задълженията на съда да съдейства на страните за изясняване на делото от фактическа и правна страна (чл. 7, ал. 1, изр. 3 ГПК) и за установяване на фактите, които са от значение за решаването на делото (чл. 10 ГПК *in fine*).

Въпреки наличието на множество аргументи в обратния смисъл, изложени по-горе, ВКС е формирал практика, според която заявителят е длъжен в едномесечния срок не само обективно да предяви иска си по чл. 422, ал. 1 ГПК пред съответния родово и местно компетентен съд, но и да представи доказателства за предявяването на иска пред съда, издал заповедта, който не е длъжен да извършва служебна проверка за това и ако не получи доказателства в едномесечния срок, следва да обезсили заповедта за изпълнение поради „императивния характер“ на разпоредбата на чл. 415, ал. 2 ГПК (ред. към ДВ, бр. 42 от 05.06.2009 г.), понастоящем чл. 415, ал. 5 ГПК, включително и в частта ѝ относно представянето на доказателства за предявяване на иска от заявителя на съда, издал

---

²³⁹ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактическата страна на спора в гражданския процес. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1961, с. 33.

заповедта²⁴⁰. В мотивите към т. 2 от ТР № 6 от 14.03.2014 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС излага съображения в подобен смисъл – че когато законът задължава страната да представи доказателства за настъпването на определен факт, каквато е хипотезата на чл. 415, ал. 2 ГПК във вр. с чл. 422, ал. 1 ГПК, съдът няма служебно задължение да изследва дали фактът се е осъществил, а последиците от недоказването му се понасят от страната, която не е изпълнила процесуалните си задължения²⁴¹. В теорията формираните в посочената съдебна практика изводи относно последиците от непредставянето на доказателства за предявяването на иска за установяване на вземането пред съда, издал заповедта, в срока по чл. 415, ал. 4 ГПК се споделят от Валентина Попова²⁴², а са остро критикувани от Силви Чернев²⁴³. Считаю посочената съдебна практика за изключително порочна и противоречаща на принципите на служебното начало и на установяване на истината в гражданския процес, установени съотв. в чл. 7 ГПК и чл. 10 ГПК, както и дори на чл. 117, ал. 1 КРБ, съгласно който съдебната власт защитава правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата. Поради това се налага изводът, че е необходимо разпоредбата на чл. 415 ГПК да бъде изменена по начин, който недвусмислено изключва непредставянето на доказателства за предявяване на иска за съществуване на вземането пред съда, издал заповедта, в срока по чл. 415, ал. 4 ГПК като основание за обезсилване на заповедта за изпълнение. Изглежда, че законодателят е съобразил констатирания проблем, тъй като задължението на заявителя да представи доказателства за предявяването на иска в срок е отпаднало в новата редакция на чл. 415, ал. 5 ГПК (Изм. - ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 01.07.2024 г.).

В допълнение към изложеното следва да се има предвид, че уреденият в чл. 415, ал. 4 ГПК срок за предявяване на иска за съществуването на вземането е сред процесуалните срокове, които съгласно чл. 3, т. 1 от Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на НС от 13.03.2020 г., и за преодоляване на последиците бяха спрели да текат в периода от 13.03.2020 г. до отмяната на извънредното положение на 13.05.2020 г.

---

²⁴⁰ Вж. Определение № 123 от 27.01.2010 г. по ч. т. д. № 736/2009 г. на ВКС, ТК, I т. о., Определение № 124 от 27.01.2010 г. по ч. т. д. № 20/2010 г. на ВКС, ТК, I т. о., Определение № 490 от 21.06.2010 г. по ч. т. д. № 254/2010 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 60328 от 21.12.2021 г. по гр. д. № 760/2021 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

²⁴¹ Подробно вж. ТР № 6 от 14.03.2014 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС.

²⁴² Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., 980-981.

²⁴³ Вж. Чернев, С. Цит. съч., 228-230.

§ 6 – Страни

В типичния случай ищец по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е кредиторът – титуляр на спорното вземане и заявител в заповедното производство, а ответник – неговият длъжник.

Ищец и ответник по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК могат да бъдат както физически, така и юридически лица, включително държавата и държавните учреждения. В практиката си КС приема, че включването на държавата и държавните учреждения като възможни субекти на инициатива за издаване на заповед за изпълнение в заповедното производство, когато става дума за осъществяване на техни неудовлетворени притезания, не се оказва в противоречие с Основния закон по съображения за целесъобразност и предвид наличието на потребност от постигането на обществено приоритетни и значими цели, каквато цел е бюджетното осигуряване на изпълнението на държавните функции²⁴⁴, поради което няма процесуални пречки държавата и държавните учреждения да бъдат ищци и по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК. Съдебната практика приема, че държавата и държавни органи могат да бъдат и ответници по иска, доколкото срещу същите е допустимо образуването на заповедно производство, респ. издаването на заповед за изпълнение, като уредената в чл. 519 ГПК забрана за принудително изпълнение срещу държавни учреждения не се прилага по аналогия нито в заповедното производство, нито в исковото производство по чл. 422 ГПК²⁴⁵.

Научен и практически интерес предизвиква хипотезата, в която искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е предявен срещу ответник, който към датата на депозиране на исквата молба в съда е починал (но това обстоятелство не е известно на ищеца). Съгласно т. 2 от ТР № 1 от 09.07.2019 г. по тълк. д. № 1/2017 г. на ОСГТК на ВКС исково производство, при което посоченият в исквата молба ответник е починал преди предявяването на иска, е недопустимо и подлежи на прекратяване, поради начална липса на правоспособна страна, с която да се учреди валидно процесуално правоотношение. Това разбиране обаче не може да бъде споделено по отношение на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, предвид неговия специфичен правен характер. В правната теория и съдебната практика е трайно становището, че исковото производство по чл. 422 ГПК е продължение на вече

---

²⁴⁴ Вж. РКС № 12 от 02.10.2012 г. по к. д. № 4/2012 г.

²⁴⁵ Вж. Решение № 266872 от 07.12.2021 г. по в. гр. д. № 13212/2020 г. на СГС.

образуваното заповедно производство. В разглежданата хипотеза, при положение че длъжникът е бил жив към датата на образуване на заповедното производство, респ. към датата на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, процесуалното правоотношение вече е възникнало валидно. Ако длъжникът почине след този момент, но преди датата на подаване на исковата молба по чл. 422, ал. 1 ГПК срещу него, исковото производство не би следвало да бъде прекратено като недопустимо, а да продължи с участието на неговите наследници. Този извод произтича пряко и от разпоредбата на чл. 227 ГПК, която е категорична – когато страната умре или юридическото лице престане да съществува, производството по делото продължава с участието на правоприменника. Дори да се приеме, че предявената срещу починал ответник искова молба с правно основание чл. 422, ал. 1 ГПК е нередовна, приложение следва да намери разрешението, дадено в мотивите към т. 2 от ТР № 1 от 30.03.2012 г. по тълк. д. № 1/2010 г. на ОСГТК на ВКС. В тях се посочва, че процесуалната легитимация на страните е абсолютна процесуална предпоставка за правото на иск, поради което за наличието ѝ съдът следи служебно и ако при проверката за това бъде констатирано, че искът е предявен срещу ненадлежен ответник, съдът следва да укаже на ищеца да отстрани в определен срок тази нередовност чрез предприемане на действия за конституиране на надлежния ответник, като едва при неизпълнение на това указание производството следва да бъде прекратено. Ето защо считам, че т. 2 от ТР № 1 от 09.07.2019 г. по тълк. д. № 1/2017 г. на ОСГТК на ВКС не намира приложение по отношение на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК.

На следващо място, в настоящото изследване следва да бъде разгледан и въпросът за участието на подпомагащи страни в производството по чл. 422 ГПК.

Поначало трето лице може да участва в процеса, за да помага на една от главните страни, в две хипотези – по негова инициатива, ако встъпи в делото (при усл. на чл. 218 ГПК) или по инициатива на някоя от главните страни, ако бъде привлечено от нея (при усл. на чл. 219 ГПК). Камелия Цолова обозначава встъпването при усл. на чл. 218 ГПК като „*допълнително встъпване*“, за да го разграничи от главното встъпване по чл. 225 ГПК²⁴⁶. Участието на подпомагаща страна в процеса е ограничено от преклузивни срокове (съгласно чл. 218 ГПК встъпването е допустимо до приключване на съдебното дирене в първата инстанция, а съгласно чл. 219, ал. 1 ГПК привличането е допустимо до края на

---

²⁴⁶ Вж. Цолова, К. Подпомагащата страна в съдебния исков процес. С.: Сиби, 2009, с. 59.

първото заседание за разглеждане на делото, ако е по инициатива на ищеца, и в срока за отговор на исковата молба, ако е по инициатива на ответника). Условието, което трябва да е налице, за да е допустимо участието на подпомагаща страна в процеса, е установено в чл. 218 ГПК *in fine* – третото лице да има интерес решението да бъде постановено в полза на страната, на която помага. В българската процесуална теория е утвърдено становището, че интересът от участието на трето лице като подпомагаща страна в процеса е правен и се състои в опасността решение с определено съдържание да окаже неблагоприятно въздействие върху право на третото лице²⁴⁷. По допускането на третото лице съдът се произнася с определение, като на обжалване с частна жалба подлежи само определението, с което съдът отказва да конституира подпомагащата страна (чл. 220 ГПК).

В теорията Камелия Цолова застъпва становището, че участието на подпомагаща страна е недопустимо в заповедното производство и в изпълнителното производство, като посочва обхвата на разпоредбите – „чл. 410-425 ГПК“ и „чл. 426-529 ГПК“²⁴⁸, от което може да бъде направен извод, че Цолова изключва производството по чл. 422 ГПК от приложното поле на участието на подпомагаща страна в процеса, макар и това производство да е исково. Склонен съм да споделя това разбиране по две основни съображения. На първо място, исковото производство по чл. 422 ГПК се разглежда като продължение на заповедното производство, а последното е строго формализирано, няма исков характер, няма състезателен характер²⁴⁹ и поради това участието в него на страни извън главните такива (заявителя и длъжника) е недопустимо. На следващо място, именно тъй като производството по чл. 422 ГПК се развива като продължение на заповедното производство (а смисълът на последното е да се провери дали едно твърдяно субективно изискуемо право е спорно, като, ако се установи, че то е безспорно, да се пристъпи директно към изпълнение на това вземане чрез издаване на изпълнителен лист²⁵⁰), негова цел трябва да бъде максимално бързото разрешаване на въпроса за дължимостта на спорното вземане – независимо дали в полза на кредитора, или на длъжника, които не следва да бъдат поставени в положение на правно очакване необосновано дълго, а евентуално участие на подпомагащи страни в производството, които съгласно чл. 221, ал.

---

²⁴⁷ Пак там, 84-85.

²⁴⁸ Пак там, 42-44.

²⁴⁹ Вж. Силяновски, Д. Цит. курс, т. III, с. 88-89.

²⁵⁰ Вж. Кунчев, К. – В: Ставру, С., В. Петров, съст. Сб. Предиизвикай: Изпълнителния процес! С.: Сиела, 2016, с. 19.

1 ГПК имат право да извършват всички съдопроизводствени действия, с изключение на действията, представляващи разпореждане с предмета на спора, би затруднило и забавило развитието и приключването на производството. Ако при установяване дължимостта на спорното вземане ответникът би разполагал с обратен иск срещу дадено трето лице, няма пречка да го предяви в отделно производство (а не при усл. на чл. 219, ал. 3 ГПК – съвместно с искането за привличане по вече образувано такова), като това друго производство ще следва да бъде спряно поради преюдициалността на производството по чл. 422 ГПК до приключването на последното (на основание чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК). Неоправдано е производството по чл. 422 ГПК да бъде затруднявано и забавяно само заради установителното действие на мотивите на решението по него в отношенията между главната и подпомагащата страна (чл. 223, ал. 2 ГПК).

Изводът, че в производството по чл. 422 ГПК е недопустимо участието на подпомагащи страни, намира опора и в по-старата българска процесуална теория, в която се приема, че трети лица могат да участват в процеса само за да предотвратят настъпването на вреди за тях²⁵¹, а доколкото трети лица не могат да встъпват или да бъдат привлечени в заповедното производство *de lege lata*, то те не биха могли да претърпят вреди от исковото производство по установяване на вземането по издадената заповед за изпълнение, което е продължение на заповедното такова.

Независимо от наличието на гореизложените аргументи в подкрепа на тезата, че институтите на встъпване (чл. 218 ГПК) и на привличане (чл. 219 ГПК) на трето лице в процеса не следва да намират приложение в производството по чл. 422 ГПК, в практиката си ВКС приема тъкмо обратното – че участието на подпомагащи страни в производството по чл. 422 ГПК на страната на ответника е допустимо²⁵². По вече изложените съображения считам тази практика за неправилна.

По отношение на представителството на страните в производството по чл. 422 ГПК важат общите правила (чл. 28 – 36 ГПК) и не се откриват много специфики.

Все пак предизвиква интерес въпросът ако в заповедното производство някоя от страните е била представлявана от процесуален представител по пълномощие (чл. 32 ГПК) и в пълномощното не е уговорено изрично, че представителната власт се учредява

---

²⁵¹ Вж. Абрашев, П. Цит. курс, т. I, с. 210.

²⁵² Вж. Решение № 60081 от 18.06.2021 г. по т. д. № 1037/2020 г. на ВКС, ТК, II т. о., Решение № 30 от 11.05.2022 г. по т. д. № 1908/2017 г. на ВКС, ТК, I т. о.

само за заповедното производство, има ли право представителят да представлява страната и в исковото производство по чл. 422 ГПК, респ. намира ли в случая приложение разпоредбата на чл. 34, ал. 4 ГПК, според която пълномощното има сила до завършването на делото във всички инстанции, ако не е уговорено друго. Считам, че разпоредбата на чл. 34, ал. 4 ГПК не намира приложение в случая, тъй като съдът в исковото производство не е горна инстанция по отношение на издалия заповедта съд; инстанционно е само исковото производство по чл. 422 ГПК (при това – триинстанционно), но не и заповедното такова; исковото производство е разглеждано като продължение на заповедното такова, поради което е възможно двете да протекат пред един и същ (районен съд); исковото производство по чл. 422 ГПК е само едно възможно развитие на процеса и отнапред не е известно дали то изобщо ще се реализира. Когато процесуалното представителство по пълномощие се осъществява от адвокат, то е възмездно (чл. 36, ал. 1 от Закона за адвокатурата), като размерът на възнаграждението на адвоката се определя в договор между него и клиента (чл. 36, ал. 2 ЗАДв). Съгласно Наредба № 1 от 09.07.2004 г. за минималните размери на адвокатските възнаграждения, издадена от ВАДвС, за защита в производства за издаване на заповед за изпълнение (чл. 7, ал. 7 от Наредбата) и за процесуално представителство, защита и съдействие по граждански дела с определен материален интерес (чл. 7, ал. 2 от Наредбата) се дължат самостоятелни възнаграждения в различен размер. Ето защо е неоправдано да се приеме, че ако страната е упълномощила адвокат да я представлява в заповедното производство, без изрично в пълномощното да е посочено, че то има действие и в евентуално бъдещо исково производство по чл. 422 ГПК, образувано в резултат на заповедното, адвокатът има право да я представлява „по подразбиране“ и в производството по чл. 422 ГПК, за което при това страната да му дължи допълнително възнаграждение (без това да е уговорено).

Когато обаче процесуалното представителство по пълномощие се осъществява от родител, дете или съпруг (чл. 32, т. 2 ГПК), в която хипотеза е безвъзмездно, считам, че може да се приеме, че пълномощното има действие и по отношение на производството по чл. 422 ГПК, макар и това да не е изрично посочено в документа, с оглед максимално ефективната защита на интересите на представлявания, с който представителя е в роднинска връзка.

При действието на първоначалната редакция на чл. 430 ГПК в т. 4 от ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС е прието, че в изпълнителното производство районният съд по местоизпълнението назначава особен представител на длъжника, ако при пристъпването към изпълнение последният има регистриран постоянен и настоящ адрес, но не може да бъде намерен там, нито може да се намери лице, което е съгласно да получи съобщението и длъжникът не се е явил да го получи в указания двуседмичен срок. Според върховната инстанция съдебният изпълнител по искане на вискателя следва да отправи искането на вискателя към районния съд, като представи надлежно удостоверение от органа по гражданска регистрация. ВКС приема, че е недопустимо разширително тълкуване на императивната разпоредба на чл. 47, ал. 6 ГПК, което да доведе до извод за компетентност за назначаване на особен представител от орган, различен от съда. Производството по назначаване на особен представител е охранително, а съгласно чл. 531, ал. 2 ГПК охранителните производства се развиват пред съд, като само в изрично предвидените случаи (напр. нотариалните удостоверявания) е допустимо охранителното производство да се развива пред орган, различен от съда. В първоначалната редакция на нормата на чл. 430 ГПК, а и в чл. 47, ал. 6 ГПК изрично е установено, че назначаването на особен представител е от компетентността на съда. Не на последно място, назначаването на особен представител на длъжника от съдебния изпълнител следва да подлежи на съдебен контрол, а подлежащите на обжалване действия на съдебния изпълнител са изчерпателно посочени в чл. 435 ГПК и назначаването на особен представител не е сред тях.

Въпреки че горните доводи са логични, последователни и почиват на принципите на процесуалния закон, съгласно приетото след постановяването на тълкувателното решение изменение на разпоредбата на чл. 430 ГПК (Изм. - ДВ, бр. 86 от 2017 г.) съдебният изпълнител назначава особен представител на длъжника в случаите по чл. 47, ал. 6 ГПК, както и когато при пристъпването към изпълнение констатира, че последният няма регистриран постоянен или настоящ адрес. Още по-голяма правна екзотика представлява изр. 2 на същата разпоредба, според което особеният представител се посочва от съответната адвокатска колегия. В контекста на настоящото научно изследване и в частност – на иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение, възниква въпросът дали посоченият от съответната адвокатска колегия и

назначен от съдебния изпълнител особен представител на длъжника в изпълнителното производство следва автоматично да бъде конституиран като особен представител и на ответника в исковото производство по чл. 422 ГПК. Ако се следва трайно възприетото от ВКС становище (напр. в ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС), че исковото производство е продължение на заповедното такова, отговорът на така поставения въпрос следва да е утвърдителен и назначеният от съдебния изпълнител особен представител на длъжника да е участник „по подразбиране“ и в образуваното впоследствие исково производство по чл. 422 ГПК. Подобно разбиране обаче би влязло в противоречие с императивната норма на чл. 29 ГПК (чието систематично място в кодекса разкрива и основополагащото ѝ значение), според която особеният представител се назначава само и единствено от съда. Колизията между разпоредбите на чл. 430 и чл. 29 ГПК би могла да бъде преодоляна чрез нова законодателна промяна, като *de lege ferenda* възприетото от ВКС в т. 4 от ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК становище, а именно че особеният представител на длъжника в изпълнителното производство следва да се назначава от районния съд по местоизпълнението, да бъде нормативно установено.

§ 7 – Тежест на доказване

Предметът на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК – спорното вземане на ищеца кредитор към ответника длъжник, за което е била издадена заповедта за изпълнение, очертава и предмета на доказване в исковото производство, с оглед разпоредбата на чл. 153 ГПК, озаглавена „Предмет на доказване“, според която на доказване подлежат спорните факти от значение за решаване на делото и връзките между тях. В литературата се прави разграничение между доказването, при което винаги се касае до убеждаването на съда в истинността на фактическото твърдение, и изясняването, при което се касае до яснотата или пълнотата на фактическите твърдения²⁵³. Ако в правната теория при действието на по-старите процесуални закони и в частност – на ЗГС /1930 г./, се е споделяло разбирането, че страната разполага само с процесуалното право да доказва изгодните за себе си факти²⁵⁴,

²⁵³ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактическата страна..., с. 7.

²⁵⁴ Вж. Силяновски, Д. Цит. курс, т. II, с. 125.

то в съвременната правна теория при действието на ГПК надделява становището, че правото на страните да провеждат доказване на фактите може да се свърже със задължение за тях да докажат изгодните им факти, като неизпълнението на това процесуално задължение довежда до настъпване на специфичната процесуална санкция на доказателствената тежест²⁵⁵. Съгласно чл. 154, ал. 1 ГПК всяка страна е длъжна да установи фактите, на които основава своите искания или възражения. В литературата се посочва, че ищецът е длъжен още в исковата молба да наведе фактите, върху които основава своя иск, или, казано по друг начин, да наведе основанията на иска, но към фактичната страна на делото се отнасят и фактите, изнесени от ответника, върху които почиват неговите възражения²⁵⁶.

Поради това в производството по чл. 422 ГПК ищецът следва да докаже кредиторското си качество спрямо длъжника, респ. наличието на ликвидно и изискуемо парично вземане срещу ответника, в т.ч. правопораждащото му основание. Това основание според съдебната практика може да бъде както договорен източник на облигационни отношения като договор или едностранна сделка, напр. запис на заповед, така и извъндоговорен източник на облигационни отношения като неправомерно увреждане или неоснователно обогатяване²⁵⁷.

Ответникът от своя страна следва да му противопостави всички възражения за недължимост на вземането, с които разполага – за недействителност (нищожност или унищожаемост) на правопораждащото основание, за погасяване на вземането поради изтекла погасителна давност или поради плащане, за наличие на вписване, поради което вземането му е непротивопоставимо, за прихващане, за наличие на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител, и др. В тази връзка Валентина Попова приема, че възражението по чл. 414, ал. 1 ГПК, съдържащо оспорвания на иска, има правните последици на отговор на искова молба по чл. 131, ал. 1 ГПК²⁵⁸. Не споделям това становище, доколкото в производството по чл. 422 ГПК длъжникът има право да подаде изричен отговор на исковата молба, който именно при това е меродавен в исковото производство при противоречие между възраженията, направени в него, и тези, направени

---

²⁵⁵ Вж. Стамболиев, О. Доказването в гражданския процес. Второ преработено и допълнено издание. С.: Сиела, 2012, с. 58.

²⁵⁶ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактичната страна..., с. 5.

²⁵⁷ Вж. Определение № 327 от 26.04.2016 г. по т. д. № 1619/2015 г. на ВКС, ТК, II т. о.

²⁵⁸ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 982.

във възражението, с оглед обстоятелството, че съгласно чл. 414, ал. 1 ГПК последното поначало е бланкетно. С отговора на исковата молба ответникът може и да представи доказателства и да формулира доказателствени искания за оборване на претенцията на ищеца (чл. 131, ал. 3 ГПК), с каквото право длъжникът не разполага при подаване на възражението. Все пак считам, че при неподаване на отговор на исковата молба от ответника в срок и направени преди това във възражението по чл. 414 ГПК възражения от длъжника, съдът в исковото производство следва да съобрази и разгледа тези възражения, доколкото последните са направени преди изтичането на преклузивния срок по чл. 131, ал. 1 ГПК. Това становище се споделя и от задължителната практика на ВКС – т. 11.а. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС.

В постоянната си практика ВКС приема, че разпределението на доказателствената тежест по предявен положителен установителен иск по чл. 422, ал. 1 ГПК зависи от това, какви правни последици настъпват за страните по спора от доказване или не на определени факти²⁵⁹.

За доказване на релевантните за спора обстоятелства са допустими всички доказателствени средства (писмени документи, свидетелски показания, вещи лица), като с оглед факта, че предмет на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е парично вземане, следва да се има предвид забраната за доказване със свидетелски показания на договори на стойност, по-голяма от 5 000 лв., освен ако са сключени между съпрузи или роднини по права линия, по сребрена линия до четвърта степен и по сватовство до втора степен включително (чл. 164, ал. 1, т. 3 ГПК).

Следва да се отбележи, че в случай на подадено от длъжника и прието от въззивния съд възражение при усл. на чл. 423 ГПК след изтичането на едномесечния срок по чл. 414, ал. 2 ГПК, обстоятелството, че кредиторът вече разполага с влязла в сила заповед за изпълнение, а в хипотезата на чл. 418, ал. 1 ГПК – и с изпълнителен лист срещу длъжника, няма да обърне доказателствената тежест в исковото производство, задължавайки ответника да докаже отрицателния факт, че не дължи обективизираната в заповедта за изпълнение сума, а напротив – доказването на съществуването на спорното вземане (като положителен факт) остава изцяло в тежест на ищеца. Това е така, тъй като в производството по издаване на изпълнителното основание и в частност на изпълнителния

---

²⁵⁹ Вж. Решение № 230 от 5.03.2012 г. по т. д. № 1041/2010 г. на ВКС, ТК, II т. о.

лист съдът не проверява дали са налице материалноправните предпоставки за съществуване на вземането, а, както посочва един от основоположниците на българското гражданско процесуално право Петър Абрашев, „работата на съда се свежда по-скоро до едно разпореждане, изискващо известна справка, а не съвещание и решаване”²⁶⁰.

В т. 11.в. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция приема, че в производството по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е допустимо въвеждането на правопогасяващи възражения за плащане и за прихващане. ВКС приема за допустимо релевирането на правопогасяващи възражения, чийто ефект е настъпил както преди подаване на заявлението, така и след депозиране на заявлението и до приключване на съдебното дирене в исковото производство. Освен възраженията за доброволно плащане на задължението и за прихващане е допустимо въвеждането и на други правопогасяващи възражения като напр. за погасителна давност, за даване вместо изпълнение, за опрощаване. Изводите на върховната инстанция се основават на разпоредбата на чл. 435, ал. 3 ГПК, съгласно която съдът взема предвид и фактите, настъпили след предявяване на иска, които са от значение за спорното право, както и на приетото в т. 9 от същия тълкувателен акт разрешение, че в производството по чл. 422 ГПК съществуването на вземането по издадена заповед за изпълнение се установява към момента на приключване на съдебното дирене в исковия процес. По отношение на възражението за прихващане важат постановките на т. 4 от ТР № 1 от 09.12.2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС, съгласно която възражението за прихващане може за първи път да се заяви пред въззивния съд, ако се изразява в материалноправно изявление за компенсиране на две насрещни изискуеми и ликвидни вземания, при което те се погасяват до размера на по-малкото от деня, в който са били налице условията за компенсируемостта им.

Горепосочените изводи на ВКС, формирани в мотивите към т. 11.а. и т. 11.в. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС, очертават кръга от възражения, с които разполага ответникът в производството по чл. 422 ГПК, като установяват и една своеобразна фикция, а именно че възраженията са направени от ответника в отговора на исковата молба, дори и когато в действителност са заявени още във възражението по чл. 414, ал. 1 ГПК, към който момент длъжникът все още не е имал

---

²⁶⁰ Вж. Абрашев, П. Цит. курс, т. III, 286-287.

качеството ответник. Независимо от момента, в който тези възражения са заявени, в исковото производство по чл. 422 ГПК съдът на основание чл. 146, ал. 1, т. 5 ГПК във вр. с чл. 154, ал. 1 ГПК следва да разпредели доказателствената тежест относно тях върху ответника, включително и когато ответникът не е подал отговор на исковата молба в срок, но е направил възраженията си за недължимост на вземането преди това във възражението срещу заповедта за изпълнение.

В т. 17 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС е разгледан един частен случай с важно практическо значение – какъв е предметът на делото и как се разпределя доказателствената тежест при предявен установителен иск по чл. 422 ГПК в хипотезата на издадена заповед за незабавно изпълнение въз основа на запис на заповед.

За целите на настоящото научно изследване следва да бъде теоретично изяснен, макар и накратко, правният характер на записа на заповед. Според един от основоположниците на българското търговско право – Константин Кацаров, записът на заповед е една опростена форма на менителницата, при която участват само две лица – издател и поемател, следователно липсва приемателят; докато менителницата е мандат или заповед за плащане отправен до третото лице – акцептант, записът на заповед е едно обещание за плащане от страна на издателя²⁶¹. Мария Павлова посочва, че записът на заповед е ценна книга, която може да представлява „*несъдебно изпълнително основание*“, като за да бъде такава, тя трябва да бъде редовна от външна страна – да съдържа всички необходими реквизити и да не възбужда съмнения относно истинността си, освен това трябва да удостоверява подлежащо на изпълнение вземане срещу лицето, срещу което се иска издаване на изпълнителен лист, и това вземане да е изискуемо, т.е. да е настъпил падежът му²⁶². Огнян Герджиков приема, че по подобие на менителницата, и записът на заповед има двойно битие – на ценна книга и на едностранна сделка, като в качеството си на ценна книга записът на заповед е налична конститутивна ценна книга на заповед, която материализира парично вземане, а в качеството си на едностранна сделка записът на заповед е абстрактно едностранно волеизявление, по силата на което издателят обещава да

---

²⁶¹ Вж. Кацаров, К. Систематичен курс по българско търговско право. Четвърто фототипно издание. С.: Държавна печатница „Георги Димитров“, 1990, с. 625.

²⁶² Вж. Павлова, М. Записът на заповед..., 184-185.

плати на поемателя или на негова заповед определена парична сума²⁶³. Поля Голева дава доста по-опростена дефиниция на понятието „запис на заповед“, като посочва, че записът на заповед е едностранна сделка, облечена в законоустановената форма, с означението „запис на заповед“, по силата на която издателят обещава да заплати на друго лице или на негова заповед определена парична сума; Голева посочва също така, че записът на заповед е абстрактна сделка, ценна книга, документ със строго определено от закона съдържание, може да се прехвърля и залага и върху него може да се упражнява право на задържане²⁶⁴. В тази връзка е любопитно да се отбележи становището на Кристиан Таков, че абстрактни и каузални сделки няма, а всички сделки са каузални, доколкото всички те имат за цел постигането на определен правен резултат (а не социален, икономически или мотивационен); доколкото абстрактни сделки няма, те не са огледалното понятие на каузалните и поради това според него делението на сделките на каузални и абстрактни трябва да отпадне²⁶⁵.

Чл. 286, ал. 2 във вр. с чл. 1, ал. 1, т. 8 ТЗ определя записа на заповед като абсолютна търговска сделка, т.е. сделка, която е търговска независимо дали страните по нея са търговци, или не, и по отношение на която винаги се прилагат специалните правила за търговските сделки. В чл. 535 ТЗ са установени задължителните реквизити на записа на заповед: наименованието “запис на заповед” в текста на документа на езика, на който е написан; безусловно обещание да се плати определена сума пари; падеж; място на плащането; името на лицето, на което или на заповедта на което трябва да се плати; дата и място на издаването; подпис на издателя. Съгласно чл. 536, ал. 1 ТЗ документ, който не съдържа някои от посочените реквизити, не е запис на заповед, като това не важи в три законоустановени хипотези, които са *numerus clausus* – запис на заповед, в който не е посочен падежът, се смята платим на предявяване (чл. 536, ал. 2 ТЗ); ако не е уговорено друго, мястото на издаването се смята за място на плащането и за местожителство на издателя (чл. 536, ал. 3 ТЗ); запис на заповед, в който не е посочено мястото на издаването, се смята издаден в мястото, посочено до името на издателя (чл. 536, ал. 4 ТЗ).

---

²⁶³ Вж. Герджиков, О. Търговски сделки. Трето преработено и допълнено издание. С.: ИК „Труд и право“, 2008, с. 322.

²⁶⁴ Вж. Голева, П. Търговски сделки. Четвърто преработено и допълнено издание. С.: Феня, 2012, с. 373.

²⁶⁵ Вж. Таков, К. Гражданско право. Правни научни изследвания. С.: Сиби, 2018, с. 112.

В мотивите към т. 17 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС се приема, че при редовен от външна страна менителничен ефект и направено общо оспорване на вземането от ответника ищецът не е длъжен да сочи основание на поетото от издателя задължение за плащане и да доказва възникването и съществуването на вземане по каузално правоотношение между него като поемател и длъжника издател, по повод или във връзка с което е издаден записът на заповед. С въвеждането на твърдения или възражения от поемателя или от издателя за наличието на каузално правоотношение обаче се разкрива основанието на поетото задължение за плащане или обезпечителния характер на ценната книга. В тази хипотеза в производството по чл. 422 ГПК на изследване вече подлежи и каузалното правоотношение, доколкото възраженията, основани на това правоотношение, биха имали за последица погасяване на вземането по записа на заповед.

Съобразно установеното в чл. 154, ал. 1 ГПК правило за разпределение на доказателствената тежест всяка от страните следва да докаже фактите, на които основава твърденията и възраженията си и които са обуславящи за претендираното, съответно отричаното право – в разгледаната хипотеза за съществуването, респ. несъществуването на вземането по записа на заповед, поради което при въведено от ищеца с исковата молба твърдение, че вземането по издадената заповед за изпълнение произтича от конкретно каузално правоотношение, изпълнението по което е било обезпечено с издадения запис на заповед, в производството по чл. 422 ГПК върху ищеца следва да бъде възложено доказването и на това правоотношение. Нововъзникналото задължение за ищеца „да разкрие“ каузалното правоотношение и правопораждащия го факт е проявление на задължението му за произнасяне по наведените от противната страна обстоятелства²⁶⁶. В тази връзка следва да се спомене становището, застъпено в литературата от Кристиан Таков, че възражения по менителничен ефект, издаден без основание, може принципно да се правят само на директния поемател, но не и на лицата, които са го придобили добросъвестно от него чрез джиро – чл. 465 ТЗ; издаденият без основание менителничен ефект е недействителен само спрямо директния поемател и е действителен спрямо

---

²⁶⁶ Подробно вж. Силяновски, Д. Изясняване фактичката страна..., с. 48-52.

добросъвестните джиратари – това е особен случай на относителна недействителност, която се проявява спрямо едни лица и не действа спрямо други лица²⁶⁷.

Във връзка с горните съображения в казуалната си практика обаче ВКС все пак пояснява, че оспорването на иска по чл. 422 ГПК от страна на ответника с твърдението, че задължението по запис на заповед е поето, без между издателя и поемателя да съществува каузално правоотношение, което да е основание за издаването му, е общо оспорване на удостовереното със запис на заповед вземане, поради което кредиторът ищецът не следва да доказва съществуването на такова правоотношение, като в тези случаи ответникът следва да конкретизира възражението си чрез посочването на обстоятелствата, при които е издал запис на заповед, като доказателствената тежест за установяването им е негова²⁶⁸. Споделям застъпеното в посочената практика становище, доколкото записът на заповед е абстрактна сделка и задължението по него има безусловен характер, поради което наличието на редовен от външна страна запис на заповед, обективиращ подлежащо на изпълнение вземане, поначало само по себе си е достатъчно да докаже основателността на претенцията на ищеца поемател, а ответникът издател е този, който, ако наведе съответно възражение за наличието на каузално правоотношение, ще следва да докаже и че от това правоотношение за него не произтича задължение спрямо ищеца, обезпечено с издаването на запис на заповед. Това тълкуване на правилата за разпределение на доказателствената тежест улеснява защитата на кредитора в исковото производство по чл. 422 ГПК.

В допълнение към изложеното дотук следва да бъде разгледана хипотезата, в която искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е предявен не пряко срещу издателя на запис на заповед, а срещу неговите наследници, тъй като същата е с важно практическо значение. Считаю, че в тази хипотеза съдът следва да разпредели доказателствената тежест между страните, като независимо от наведените от тях твърдения и възражения възложи върху ищеца доказването на каузалното правоотношение, по повод или във връзка с което е издаден записът на заповед, доколкото наследниците на издателя в качеството им на ответници по иска разполагат с всички възражения, с които е разполагал и техният наследодател, но за да могат да ги релевират и да се защитят срещу иска, следва да са им известни и всички

---

²⁶⁷ Вж. Таков, К. Цит. съч., 106-107.

²⁶⁸ Вж. Решение № 229 от 29.01.2021 г. по гр. д. № 4529/2019 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

обстоятелства, при които е сключена менителничната сделка, по която те не са страни. В случай че ищецът не докаже наличието на каузално правоотношение, във връзка с което да е бил издаден записът на заповед, на основание чл. 161 ГПК съдът следва да приеме за доказани неизгодните за ищеца обстоятелства, а именно че ценната книга е издадена при липса на каузално правоотношение, което да обезпечава. Макар и правоотношението по запис на заповед да се поражда от абстрактната сделка, то винаги е свързано с определено възмездно каузално правоотношение, за чиято цел е създадено²⁶⁹, поради което при липса на доказано каузално правоотношение от ищеца искът по чл. 422, ал. 1 ГПК срещу наследниците на издателя следва да бъде отхвърлен като неоснователен.

§ 8 – Субективни и обективни усложнения

1. Субективни усложнения

Възможните отклонения във връзка със страните в производството по чл. 422 ГПК са обект на тълкуване в редица актове от задължителната практика на ВКС. Поради това в настоящото научно изследване субективните усложнения при иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение ще бъдат разгледани основно през призмата на тълкувателната практика на върховната инстанция и въз основа на направения преглед на нея ще бъдат формирани съответни изводи.

В литературата е изразено становището, че лицата по чл. 429, ал. 3 ГПК – третите лица, дали своя вещ в залог или ипотека за обезпечение на чужд дълг, върху които се разпростират субективните предели на издадения изпълнителен лист в случаите, при които изпълнението е насочено срещу вещта, обект на предоставеното от тях обезпечение, имат качеството длъжник в изпълнителното производство²⁷⁰. Впоследствие същият извод е споделен и в задължителната практика на ВКС, обективизирана в т. 2 от ТР № 4 от 11.03.2019 г. по тълк. д. № 4/2017 г. на ОСГТК на ВКС. Ако се възприеме това становище, то следва изводът, че лицата по чл. 429, ал. 3 ГПК биха могли да имат и качеството ответници в исковото производство по чл. 422 ГПК, тъй като разпоредбите на чл. 415 и чл.

²⁶⁹ Вж. Решение № 60061 от 27.07.2021 г. по т. д. № 232/2020 г. на ВКС, ТК, II т. о.

²⁷⁰ Вж. Гилова, В., Т. Градинарова. Шест въпроса в практиката на съдилищата, свързани с изпълнителното производство. – Търговско право, № 3, 2018, с. 10.

422 ГПК не забраняват предявяването на иска срещу определена категория длъжници, стига последните да са подали възражение срещу заповедта за изпълнение в срок, заповедта да им е връчена чрез залепване на уведомление и да не живеят на посочения адрес или съдът да е отказал да издаде заповед за изпълнение срещу тях (чл. 415, ал. 1, т. 1-3 ГПК). Доколкото с оглед естеството на спорното правоотношение третото лице разполага със собствени възражения срещу иска и решението на съда не трябва да бъде еднакво спрямо него и главния длъжник, то между двамата ответници не възниква необходимо другарство (арг. чл. 216, ал. 2 ГПК), но би могло да възникне обикновено другарство по инициатива на ищеца, ако последният предяви иска срещу двамата длъжници.

По отношение на третото лице, платило трудово възнаграждение на длъжника въпреки наложен заповед, без да удържи сумата по заповедта, в литературата се приема, че това лице няма качеството длъжник в изпълнителното производство²⁷¹. В мотивите към т. 5 от ТР № 4 от 11.03.2019 г. по тълк. д. № 4/2017 г. на ОСГТК на ВКС се съдържа същият извод. Ето защо считам, че в тази разгледана хипотеза в исковото производство по чл. 422 ГПК не би могло да възникне другарство между длъжника и платилото трудовото му възнаграждение лице, доколкото искът по чл. 422, ал. 1 ГПК не може да бъде предявен срещу лице, което няма длъжниково качество (арг. чл. 415 и чл. 422 ГПК).

Възможните отклонения във връзка със страните в производството по чл. 422 ГПК са разгледани и в ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС. Макар в последното да са изложени изводи относно заповедта за незабавно изпълнение (чл. 418, ал. 1 ГПК), считам, че същите намират съответно приложение и относно заповедта за изпълнение по чл. 410, ал. 1 ГПК.

В мотивите към т. 4.б. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС е прието, че заповед за незабавно изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК не може да се издаде срещу поръчителя, ако съдът констатира от документите към заявлението, че към датата на подаването му е изтекъл срокът по чл. 147, ал. 1 ЗЗД, тъй като същият е преклузивен и за спазването му се следи служебно от съда, като за разлика от погасителната давност, с изтичането му не се погасява възможността за принудително изпълнение, а се прекратява самото поръчителство. Считам това разрешение за правилно,

---

²⁷¹ Пак там, с. 18.

доколкото, предвид преклузивния характер на срока, с изтичането му престава да съществува тристранното материално облигационно правоотношение между кредитора, длъжника и поръчителя (възникнало на основание чл. 138, ал. 1 ЗЗД), а съдът в заповедното производство при проверката си за противоречие на искането за издаване на заповед за изпълнение със закона (чл. 411, ал. 2, т. 2 ГПК) е длъжен да констатира и съобрази това обстоятелство.

Според мотивите към т. 4.г. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС в хипотезата на универсално правоприемство в производството по издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК съдът не само няма основание да откаже издаването на заповед на универсалния правоприемник на посочения в документа кредитор или срещу универсалния правоприемник на посочения в документа длъжник, а дори е длъжен да съобрази настъпилото преди подаването на заявлението универсално правоприемство, тъй като легитимирани да участват във всяко производство пред съд са именно субектите на съответното материално правоотношение, от което произтича предявеното право. Установяването на настъпването на универсалното правоприемство не предполага представяне на нови доказателства от страните, доколкото в случая намира приложение принципът на служебното начало в процеса и съдът следва *ex officio* да провери наличието на универсално правоприемство чрез справка в Националната база данни „Население” по реда на чл. 385, ал. 2 ЗСВ за физическите лица, чрез справка в ТРРЮЛНЦ за подлежащите на регистрация в него юридически лица или чрез справка в съответния специален регистър, в случай че юридическото лице е със специален статут (напр. политическа партия).

По отношение на частното правоприемство в литературата е застъпено становището, че ако след издаването на заповедта за изпълнение вземането бъде прехвърлено чрез цесия, надлежен ищец по иск по чл. 422, ал. 1 ГПК ще е новият кредитор (цесионерът), а не заявителят, но в случай че съдът, издал заповедта, не е уведомен за прехвърлянето, указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК ще бъдат дадени на цедента. Съгласно чл. 99, ал. 4 ЗЗД прехвърлянето има действие спрямо длъжника от деня, когато му е съобщено от предишния кредитор (цедента), но няма пречка уведомяването да се извърши с исковата молба, като в този случай длъжникът ответник ще се смята за

уведомен за цесията, респ. последната ще има действие по отношение на него от датата, на която е получил препис от исковата молба за отговор²⁷².

В мотивите към т. 4.г. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г на ОСГТК на ВКС е разгледана и хипотезата на настъпило частно правоприемство на страната на кредитора в производството по издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК, като върховната инстанция приема за допустимо издаването на заповед за незабавно изпълнение в полза на правоприемника на посочения в документа кредитор, тъй като по силата на самото правоприемството същият е титуляр на вземането. Споделям този извод по арг. от разпоредбата на чл. 226, ал. 2 ГПК, съгласно която при прехвърляне на спорното право приобретателят има възможност не само да встъпи в процеса, но и да замести своя праводател при усл. на чл. 222 ГПК, поради което *per argumentum a fortiori* не следва да бъде отречено правото му, без да бъде иницирано състезателно исково производство, да потърси защита на вземането си по пътя на несъстезателното заповедно такова. С оглед обстоятелството, че цедирането на вземания е широко разпространено в практиката, следва да се има предвид, че когато частното правоприемство се основава на договор за цесия, трябва да бъдат представени доказателства и за уведомяването на длъжника, доколкото съгласно чл. 99, ал. 4 ЗЗД прехвърлянето на вземането има действие спрямо третите лица и спрямо длъжника от деня, когато то бъде съобщено на последния от предишния кредитор.

В мотивите към т. 4.г. от посочения тълкувателен акт ВКС приема също така, че в хипотезата на чл. 417, ал. 1, т. 2 ГПК, при която възможността за снабдяване със заповед за незабавно изпълнение въз основа на извлечение от счетоводните книги произтича от особеното качество на кредитора (банка, държавно учреждение, община), то и неговият правоприемник – универсален или частен, следва да притежава същото качество, за да получи заповед за незабавно изпълнение въз основа на издадения в полза на праводателя му документ, тъй като издаването на заповеди за незабавно изпълнение в полза на субекти извън изрично посочените в закона, за които законодателят е предвидил специалния облекчен ред за събиране на вземанията им, би представлявало заобикаляне на закона. Считам, че това тълкуване в максимална степен отразява принципа на законност в процеса (чл. 5 ГПК), макар и да не дава допълнителна защита на кредитора правоприемник.

---

²⁷² Вж. Влахов, К. Цит. съч., 120-121.

Според разясненията, дадени в мотивите към т. 4.г. от тълкувателното решение, при настъпило преди подаване на заявлението частно правоприемство на страната на длъжника може да се издаде заповед за незабавно изпълнение срещу частния правоприемник, който е придобил качеството на длъжник по материалното правоотношение. Считаю това тълкуване за правилно в хипотезата на заместване в дълг (чл. 102 ЗЗД), доколкото при него задължението преминава върху новия длъжник *ex lege*. Ако обаче частният правоприемник е заветник (чл. 16, ал. 2 ЗН), задължението на неговия наследодател не преминава върху него, поради което и заповед за незабавно изпълнение срещу заветника не може да бъде издадена. В случай че завещателното разпореждане е направено под условие дългът на наследодателя да бъде изплатен от заветник (на основание чл. 17, ал. 1 ЗН), съм склонен да приема, че в тази хипотеза е допустимо кредиторът да поиска издаването на заповед за незабавно изпълнение срещу заветника, който от една страна с изплащането на дълга ще придобие завещаното му имущество, но от друга страна би могъл да възрази, че се отказва от наследството и по този начин да се освободи и от отговорност за дълга.

В мотивите към т. 5.в. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г на ОСГТК на ВКС е разгледана фигурата на поръчителството, като върховната инстанция приема, че правен интерес от предявяване на установителен иск по чл. 422, ал. 1 ГПК е налице само по отношение на солидарен длъжник, оспорил вземането чрез възражение. По отношение на останалите солидарни длъжници, които не са подали възражение, заповедта за изпълнение на общо основание влиза в сила (чл. 416, предл. 1 ГПК) и същите не следва да бъдат конституирани като ответници в производството по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК. От изложените изводи на върховната инстанция се налага изводът, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде предявен и срещу поръчител, но при условие че последният е подал възражение срещу заповедта за изпълнение. Не споделям посоченото тълкуване, доколкото съгласно чл. 131, ал. 1 ЗЗД поръчителят се задължава спрямо кредитора на друго лице да отговаря за изпълнение на неговото задължение, т.е. притезанието срещу поръчителя е обусловено от притезанието срещу главния длъжник, тъй като задължението е едно и също. Ако се възприеме приетото в тълкувателния акт становище, може да се достигне до хипотеза, в която в производството по чл. 422 ГПК с влязло в сила решение е установено, че кредиторът няма вземане срещу главния длъжник, но в същото време той

има безспорно установено вземане срещу поръчителя, за което разполага с влязла в сила заповед за изпълнение, защото поръчителят не е подал възражение срещу заповедта. В тази хипотеза отговорността на поръчителя не просто не е обусловена от отговорността на главния длъжник, а дори се оказва, че само и единствено поръчителят отговаря за дълга (признат за несъществуващ с влязло в сила решение), което е в противоречие със същността на института на поръчителството. Ето защо считам, че при поръчителството подаденото от един от солидарните длъжници възражение възпрепятства влизането в сила на заповедта и по отношение на останалите такива, поради което кредиторът следва по реда на чл. 422 ГПК да установи вземането си спрямо всички тях. Обстоятелството, че солидарните длъжници поначало са обикновени другари, в случая не е аргумент за неконституирането им като съответници в производството по чл. 422 ГПК, а конституирането им следва да се извърши въз основа на обстоятелството, че кредиторът вече е поискал солидарно изпълнение от всички тях в заповедното производство. При фигурата на поръчителството не са налице множество вземания срещу множество длъжници, а едно-единствено вземане срещу множество длъжници, поради което и не следва кредиторът да разполага с различни средства за неговото установяване спрямо различните длъжници. В подкрепа на изложените аргументи може да се спомене и застъпеното в теорията становище на Петър Абрашев, че срещу солидарните длъжници се издава един изпълнителен лист²⁷³.

В казуалната си практика касационната инстанция приема, че в производството по чл. 422 ГПК за да бъде изискуемо изцяло задължението на банката спрямо всеки от един от солидарните длъжници (ответници), предсрочната изискуемост поради неизпълнение на задължението следва да бъде обявена надлежно на всеки един от тях, тъй като уговорената солидарност на задължението между двама или повече длъжници не предполага действие на обявената от банката предсрочна изискуемост по отношение на един от съдлъжниците и спрямо другия солидарно отговорен длъжник, ако по отношение на него няма редовна процедура по обявяване на предсрочната изискуемост²⁷⁴.

В тази връзка следва да се има предвид, че проблемът за защитата на кредитора в изпълнителното производство, която му осигурява наличието на солидарни длъжници, е

---

²⁷³ Вж. Абрашев, П. Цит. курс, т. III, 261-264.

²⁷⁴ Вж. Решение № 171 от 16.03.2021 г. по т. д. № 1273/2019 г. на ВКС, ТК, II т. о.

предмет на образуването тълк. д. № 2/2023 г. на ГК и ТК на ВКС, по което ще бъде разгледан въпросът „В случай на множество солидарни длъжници в изпълнителното производство, може ли перемпция да настъпи само по отношение на тези от тях, срещу които не са предприемани изпълнителни действия в продължение на две години, и независимо от това, че в същия период изпълнителни действия са предприемани срещу останалите длъжници, или за настъпване на перемпцията трябва да е налице бездействие на вискателя по отношение на всеки от солидарните длъжници в производството?“. Ако се следва логиката на дадените в ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС горепосочени разяснения, тъй като в случаите на множество солидарни длъжници по едно и също изпълнително дело последното може да бъде прекратено не непременно по отношение на всички, но и само на някои от тях, то срокът по чл. 433, ал. 1, т. 8 ГПК също следва да тече самостоятелно за всеки длъжник, като предприетите изпълнителни действия по отношение на един от длъжниците не следва да имат правно значение и последици спрямо останалите. Доколкото обаче солидарните длъжници дължат на кредитора едно и също задължение и той има право да избере срещу кого от тях да насочи изпълнението (чл. 122 ЗЗД), а по арг. от чл. 123 и чл. 124 ЗЗД извършените действия спрямо един от солидарните длъжници имат действие и спрямо останалите, то считам, че и срокът по чл. 433, ал. 1, т. 8 ГПК, след изтичането на който изпълнителното дело се прекратява, следва да тече общо за всички солидарни длъжници по делото, а не поотделно за всеки от тях. Обратното би означавало, че кредиторът следва да защитава вземането си срещу всеки от солидарните длъжници с различни средства, което противоречи на концепцията за солидарните задължения, позната още от римското право.

В мотивите към т. 10.б. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция разглежда хипотезите на настъпило частно и универсално правоприемство в производството по установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение, като посочва, че прилагането на процесуалните правила за приемство в процеса по чл. 227 ГПК и за прехвърляне на спорното право по чл. 226 ГПК се съобразяват със специалните процесуални предпоставки за съществуването и надлежното упражняване на правото на иск по чл. 422, ал. 1 ГПК.

При настъпило универсално правоприемство на страната на заявителя и предявен установителен иск от правоприемника искът се смята предявен от момента на депозиране на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, като се прилага разпоредбата на чл. 227 ГПК, съгласно която когато страната умре или юридическото лице престане да съществува, производството по делото продължава с участието на правоприемника. При настъпило универсално правоприемство на страната на длъжника по арг. от чл. 227 ГПК искът следва да се предяви от заявителя срещу правоприемника.

При настъпило частно правоприемство легитимиран да предяви иска е праводателят – заявител в заповедното производство, тъй като именно на него съдът е дал указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК. Исковият процес продължава между заявителя и ответника по правилата на чл. 226 ГПК – ако в течение на производството спорното право бъде прехвърлено върху друго, делото следва своя ход между първоначалните страни, но приобретателят може да встъпи или да бъде привлечен в делото като трето лице, както и да замести своя праводател само със съгласието на двете страни, като постановеното решение във всички случаи съставлява пресъдено нещо и спрямо приобретателя.

В хипотезата на частно правоприемство по договор за цесия цесионерът няма качеството на заявител, поради което указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК се дават от съда на цедента и именно той е легитимиран да предяви иска. С оглед фикцията, че искът се смята за предявен от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение (чл. 422, ал. 1 ГПК), към който момент цедентът е носител на спорното право, той не предявява чужди права пред съд и забраната по чл. 26, ал. 2 ГПК не намира приложение. Върховната инстанция приема, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде предявен и от цесионера, стига да е спазен срокът по чл. 415, ал. 1 ГПК, който обаче и по отношение на него тече от датата на връчване на указанията на съда на цедента. Споделям това тълкуване, доколкото същото гарантира защитата на кредитора цесионер, като в допълнение следва да се отбележи и че в самия текст на разпоредбата на чл. 422, ал. 1 ГПК не е посочено изрично кой е ищецът по иска, а е използван страдателен залог – *„искът за съществуване на вземането се смята предявен...“*, поради което извод, че активно легитимиран да предяви иска е единствено заявителят, би противоречал на езиковото и граматическото тълкуване на разпоредбата.

С оглед изложеното дотук в мотивите към т. 10.б. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция подчертава, че в диспозитива на съдебното решение по установителния иск с правно основание чл. 422, ал. 1 ГПК съдът следва да отрази настъпилото правоприемство в страните по издадената заповед за изпълнение. Считаю това разрешение за правилно, доколкото същото произтича от разпоредбата на чл. 236, ал. 1, т. 4 ГПК, според която в решението съдът следва да посочи и индивидуализира страните по делото, а в разглежданата хипотеза правоприемниците вече са конституирани като страни по делото и силата на пресъдено нещо на решението се разпростира по отношение на тях именно поради това им качество (на основание чл. 298, ал. 1 ГПК), а не поради качеството им на правоприемници (на основание чл. 298, ал. 2 ГПК).

В съответствие с посочените по-горе изводи от мотивите към т. 10.б. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС в казуалната си практика ВКС приема, че на цесионера следва да се признае не само правото на иск по чл. 422, ал. 1 ГПК, но и правото на дубликат от изпълнителния лист по чл. 409 ГПК и че така, както в диспозитива на съдебното решение по установителния иск по чл. 422, ал. 1 ГПК съдът следва да отрази настъпилото правоприемство на страната на кредитора по издадената заповед за изпълнение, в диспозитива на решението по чл. 409, ал. 4 ГПК съдът следва да отрази, че правото на дубликат от изпълнителния лист в полза на цесионера е установено или отречено поради настъпилото частно правоприемство на страната на заявителя²⁷⁵. В теорията тази практика е обект на изследване от Тая Градинарова, според която производството за издаване на дубликат от изпълнителен лист, макар и със специфичен исков характер, не може да бъде задвижено за разрешаване на възникнали правни спорове относно титулярството на вземането, действителността и действието на договора за цесия между страните; тези въпроси следва да бъдат разрешавани по общия исков ред, като в производството по чл. 409 ГПК не подлежат на разглеждане възражения по материалноправната легитимация на цесионера²⁷⁶.

---

²⁷⁵ Вж. Решение № 36 от 30.03.2021 г. по гр. д. № 2454/2020 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

²⁷⁶ Вж. Градинарова, Т. Цесията и производството за издаване на дубликат от изпълнителен лист. – Търговско право, № 1-2, 2021, с. 21.

2. Обективни усложнения

По отношение на обективните усложнения в производството по иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение в теорията е застъпено разбирането, че е допустимо съединяване на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК с други осъдителни искове на кредитора, стига да са налице предпоставките за допускане на съединяването²⁷⁷.

В задължителната си практика ВКС приема, че в производството по иска, предявен по реда на чл. 422 ГПК, е допустимо да се приемат за съвместно разглеждане друг иск на ищеца – чл. 210, ал. 1 ГПК, насрещен иск – чл. 211 ГПК, инцидентен установителен иск – чл. 212 ГПК, ако са налице условията за приемането им за съвместно разглеждане с иска по чл. 422, ал. 1 ГПК (т. 11.б. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Върховната инстанция посочва, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК се разглежда по правилата на общия исков процес, като приложението на разпоредбите за отклонение във връзка с предмета на делото (Глава петнадесета от ГПК) не е изрично изключено от законодателя, а съображенията за решаване на делото в разумен срок не биха могли да дерогират предоставените на страните средства за упражняване на процесуалните им права. Приложението на правилата за първоначално съединяване на исковите, за предявяване на насрещен и на инцидентен установителен иск изисква преценка от съда на общите процесуални условия за приемането им за съвместно разглеждане с установителния иск, но според ВКС тези институти намират приложение и в производството по чл. 422 ГПК. Именно поради обстоятелството, че предметната рамка на исковото производство по чл. 422 ГПК е очертана още с подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение и със самото издаване на заповедта в заповедното производство, считам, че обективно кумулативно съединяване на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК с други искове по инициатива на ищеца, които биха излезли от така очертаната предметна рамка, е недопустимо и не споделям посочените мотиви на върховната инстанция.

Все пак в мотивите към т. 11.б. от посоченото тълкувателно решение ВКС приема, че в производството по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК ищецът не може на основание чл. 214,

---

²⁷⁷ Вж. Чернев, С. Цит. съч., 242-243.

ал. 1 ГПК да измени иска си, като измени основанието му чрез заменяне или добавяне на друго основание, от което произтича вземането по издадената заповед за изпълнение, или като увеличи размера на иска. Въвеждането на друго основание, от което произтича вземането, различно от това въз основа на което е издадена заповедта за изпълнение, може да се заяви чрез предявяване на осъдителен иск в условията на евентуалност с установителния такъв. По изложените съображения споделям мотивите на върховната инстанция в тази им част, но не ги споделям в частта им, в която се приема, че за разликата между размера на вземането, предмет на издадената заповед за изпълнение, и пълния размер на вземането, при условията на чл. 210, ал. 1 ГПК може да се предяви осъдителен иск в същото производство, в която хипотеза ще е налице обективно кумулативно съединяване по инициатива на ищеца, което считам за недопустимо.

Склонен съм да споделя особеното мнение на част от съдиите от ГК на ВКС по т. 11.б. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК. В същото се посочва, че макар и уредбата на заповедното производство (чл. 410 – 425 ГПК) да не съдържа препращаща към правилата на общия исков процес норма, това не изключва прилагането в рамките на спорното исково производство на правилата за разглеждане на делото, установени в ГПК за инстанционното разглеждане на гражданскоправните спорове, но и не предполага разширително тълкуване от гл. т. на възможността към предметната рамка на спора (при наличието на която вече има издадено изпълнително основание) да се добавят и други иски извън тези, които биха имали правопогасителен ефект по отношение на спорното субективно право. Всеки друг обективно съединен иск, разширяващ предметната рамка на спорното право, обект на вече издаденото изпълнително основание, би направил безпредметна проверката за правилността на издадената заповед за изпълнение, тъй като тази проверка, която следва да се извърши по реда на чл. 422 ГПК, т.е. в рамките на неприключилото заповедно производство, би се оказала лишена от основание.

Поради горните съображения и с оглед обстоятелството, че предметът на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е ограничен от предмета на заповедта за изпълнение²⁷⁸, считам, че обективно кумулативно съединяване на иска с други иски по инициатива на ищеца е недопустимо. В производството по чл. 422 ГПК ищецът обаче може да предяви

---

²⁷⁸ Вж. Определение № 659 от 19.07.2010 г. по ч. т. д. № 474/2010 г. на ВКС, ТК, I т. о.

установителен иск за вземането си в условията на евентуалност с осъдителен такъв, в случай че заповедта за незабавно изпълнение бъде обезсилена, тъй като при обезсилването ѝ интересът му ще бъде не просто да установи вземането си със сила на пресъдено нещо, а вече и да се снабди с изпълнително основание.

Ответникът от своя страна би могъл да предяви насрещен иск (чл. 211, ал. 1 ГПК) или инцидентен иск (чл. 212 ГПК), ако са налице общите предпоставки за предявяването им, тъй като неговата защита в производството по чл. 422 ГПК поначало не е напълно ограничена нито от предмета на заповедта за изпълнение, нито от предметната рамка на спора, очертана в исковата молба.

§ 9 – Съдебното решение и неговите правни последици

Според дефиницията, дадена от един от основоположниците на българската правна теория – Венелин Ганев, правни последици са всички онези взаимно зависими постъпки и включени в тях взаимно зависими отношения, които по силата на правната норма и нейната диспозиция следва да се извършат след предварителното проявление на юридическия факт, визиран в хипотезата на същата правна норма²⁷⁹.

Ако ищецът по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК разполага с издадена заповед за изпълнение за спорното вземане и искът е установителен, с влязлото в сила решение, с което искът е уважен, съществуването на вземането ще бъде установено със сила на пресъдено нещо, а самото решение ще бъде установително. Съгласно чл. 298 ГПК силата на пресъдено нещо на решението ще се разпростира не само по отношение на страните по него, а и на техните наследници и правоприемници. В теорията като допълнителна последица на влязлото в сила решение по установителния иск е разгледано и възникването на изпълнителната сила на заповедта за изпълнение, когато последната е такава по чл. 410 ГПК, или стабилизирането на изпълнителната сила на заповедта за изпълнение, когато последната е такава по чл. 418 ГПК²⁸⁰, като се посочва, че и в двата случая носител на

---

²⁷⁹ Вж. Ганев, В. Учебник по обща теория на правото. Част първа. Второ допълнено издание. С.: ДФ „7М График“, 1990, с. 518.

²⁸⁰ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 982.

силата на пресъдено нещо е влязлото в сила решение, а носител на изпълнителната сила е заповедта за изпълнение²⁸¹.

Ако ищецът по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК не разполага със заповед за изпълнение за спорното вземане и искът е осъдителен, с влязлото в сила решение, с което искът е уважен, ответникът ще бъде осъден да заплати на ищеца спорната сума, като освен сила на пресъдено нещо решението ще има и изпълнителна сила и въз основа на него ищецът ще може да се снабди с изпълнителен лист, а самото решение ще бъде осъдително. В този случай чрез своето правоустановяващо правопотвърждаващо действие силата на пресъдено нещо ще обуслови и изпълнителната сила на решението, като освен това и ще я стабилизира, тъй като пресича всяко несъвместимо с нея оспорване на изпълняемото право от страна на длъжника²⁸².

В допълнение към горното следва да се има предвид, че ако искът по чл. 422, ал. 1 ГПК бъде уважен с влязло в сила решение, съществуването на спорното право (вземането на кредитора срещу длъжника) ще бъде установено към момента, в който е приключило съдебното дирене пред последната инстанция, разгледала спора по същество, респ. постановила окончателното решение по него.

Ако искът по чл. 422, ал. 1 ГПК бъде отхвърлен с влязло в сила решение, независимо дали е бил предявен като установителен, или като осъдителен, силата на пресъдено нещо ще преклудира възможността кредиторът да търси защита на вземането си в бъдещи съдебни производства (чл. 299 ГПК), освен ако не настъпят нови факти от значение за спорното правоотношение.

В хипотеза на отхвърляне на иска с влязло в сила решение, съгласно чл. 422, ал. 3 ГПК, изпълнението се прекратява и на основание чл. 245, ал. 3, изр. 2 ГПК в полза на длъжника се издава обратен изпълнителен лист срещу вискателя за сумите или вещите, получени въз основа на допуснатото предварително изпълнение на отмененото решение (ако има такава), както и за събраните от длъжника такси и разноски в изпълнителното производство; тази последица не настъпва при издадена заповед за изпълнение по чл. 410

---

²⁸¹ Пак там, с. 985.

²⁸² Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., 170-171.

ГПК (а само при такава по чл. 418 ГПК), тъй като до влизане в сила на заповедта няма как да бъде иницирано изпълнително производство²⁸³.

Според чл. 422, ал. 4 ГПК (Нова – ДВ, бр. 86 от 2017 г.) обратен изпълнителен лист не се издава, ако искът е отхвърлен на едно конкретно основание – поради неизискуемост на вземането. Поради това може да се заключи, че ал. 4 има характер на *lex specialis* по отношение на ал. 3 на чл. 422 ГПК. В теорията Валентина Попова критикува тази законодателна промяна²⁸⁴, но аз я намирам за удачна, доколкото ако искът е отхвърлен единствено поради неизискуемост на вземането, това означава, че в производството по 422 ГПК (макар и в мотивите на съдебното решение) все пак е установено, че самото вземане съществува и е ликвидно, но единствено не е настъпил неговият падеж. Едва след настъпването на падежа на вземането би могло да се установи дали е налице неоснователно разместване на имуществени блага (неоснователно обогатяване), което да налага репарирание на обедняването на длъжника. В тази връзка в теорията се приема, че предпоставките за възникване на неоснователно обогатяване са: наличие на обедняване на претендиращия репарирание, тъй като този, имуществото на когото е намалено без правно основание, може да претендира от обогатилия се само това, с което е обеднял; наличие на обогатяване на ответната страна – имуществото ѝ реално да се е увеличило или да е спестила разходи, които нормално би направила; причинна връзка между обедняването на претендиращия репарирание и обогатяването на ответната страна; размерът на претенцията да не надвишава действителното обедняване и действителното обогатяване, което произтича пряко от разпоредбата на чл. 55, ал. 1 ЗЗД, съгласно която всеки, който се е обогатил без основание за сметка на другото, дължи да му върне онова, с което се е обогатил, до размера на обедняването²⁸⁵, като преценка относно тяхното наличие в разгледаната хипотеза може да бъде извършена едва следа настъпването на падежа на вземането.

В производството по чл. 422 ГПК намират приложение институтите на постановяване на решение при признание на иска²⁸⁶ (чл. 237 ГПК) и постановяване на

---

²⁸³ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 985.

²⁸⁴ Пак там.

²⁸⁵ Вж. Кожухаров, Ал. Облигационно право. Отделни видове облигационни отношения. Нова редакция и допълнения П. Попов. С.: Юриспрес, 2002, 343-345.

²⁸⁶ Вж. Решение № 260043 от 14.01.2022 г. по т. д. № 2329/2020 г. на СГС, Решение № 261609 от 11.05.2022 г. по гр. д. № 2549/2021 г. на СГС, Решение № 261965 от 13.06.2022 г. по гр. д. № 5364/2021 г. на СГС.

неприсъствено решение²⁸⁷ (чл. 238 – 240 ГПК), като не се откриват особени отлики в сравнение с обичайното им развитие и правни последици. Все пак следва да се отбележи, че е в противоречие с процесуалната логика длъжникът първо да подаде възражение срещу заповедта за изпълнение в рамките на заповедното производство, а след това в хода на исковото производство по чл. 422 ГПК да признае иска и по този начин да бъде натоварен с разноски и за исковото производство (въз основа на чл. 78, ал. 1 ГПК), като освен това върху дължимата главница да се натрупат още лихви.

За пълнота следва да се посочи, че ако производството по иска бъде прекратено (с определение), в т.ч. и поради оттегляне на иска, сила на пресъдено нещо няма да се формира²⁸⁸, но редица процесуални права на ищеца ще се окажат преклудирани (правото да се ползва от фикцията по чл. 422, ал. 1 ГПК, респ. от прекъсването на давността от датата на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение; правото да се ползва от внесената в заповедното производство държавна такса – чл. 415, ал. 4 ГПК; правото да се ползва от издадената заповед за изпълнение, която по арг. от чл. 415, ал. 5 ГПК ще бъде обезсилена²⁸⁹), като въпреки това кредиторът не губи своето субективно материално право (своето вземане), което от този момент нататък може да защити с предявяването на осъдителен иск по общия ред. Валентина Попова приема, че при прекратяване на производството заповедта за изпълнение влиза в сила от момента на влизане в сила на определението на съда, сезиран с иска²⁹⁰, но не мога да споделя това становище. Ако в разпоредбата на чл. 416 ГПК изрично е установено, че заповедта за изпълнение влиза в сила с влизането в сила на съдебното решение, с което със сила на пресъдено нещо се установява съществуването на спорното вземане, то този извод не намира приложение по аналогия и по отношение на прекратяването на производството с влязло в сила определение, тъй като в този случай кредиторът не е успял да установи съществуването на вземането си по безспорен начин, поради което следва да настъпят последици, еквивалентни на тези при непредявяване на иска в срок – съдът обезсилва заповедта за изпълнение частично или изцяло, както и изпълнителния лист, издаден по чл.

---

²⁸⁷ Вж. Решение № 436 от 04.03.2020 г. по т. д. № 1950/2019 г. на СГС, Решение № 558 от 23.03.2020 г. по т. д. № 1453/2019 г. на СГС, Решение № 829 от 15.06.2020 г. по т. д. № 806/2018 г. на СГС, Решение № 260733 от 04.02.2021 г. по гр. д. № 5258/2019 г. на СГС, Решение № 264564 от 07.07.2021 г. по гр. д. № 3953/2020 г. на СГС.

²⁸⁸ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 986.

²⁸⁹ Пак там.

²⁹⁰ Пак там, с. 979.

418 ГПК. Изводи в същия смисъл се съдържат и в мотивите към т. 13 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС.

При отказ от иска обаче определението за прекратяване на производството ще притежава сила на пресъдено нещо²⁹¹, поради което след постановяването му кредиторът няма да има право да предяви осъдителен иск срещу длъжника, като такъв иск би бил недопустим (чл. 299 ГПК). Все пак трябва да се спомене, че в теорията силата на пресъдено нещо при отказа от иск се разграничава от силата на пресъдено нещо на съдебното решение в две насоки – тя се прикрепва към самия отказ от иска, а не към съдебно решение, тъй като в хипотезата на отказ от иска производството се прекратява с определение и съдебно решение липсва; тя важи само между страните по делото и техните правоприемници, но не се разпростира по отношение на другите лица, по отношение на които би могла да се разпростира силата на пресъдено нещо на съдебното решение²⁹² (кредитора, поръчителя, третото лице, дало своя вещ в залог или ипотека за чужд дълг, и др.). В тази връзка Анелия Мингова приема, че с влизането в сила на определението за прекратяване на производството при отказ от иска, доколкото не е налице установяване по отношение на спорното материално право, ответникът получава процесуална защита, която се изразява в това, че той не може да бъде повторно обезпокоен със същата претенция от ищеца²⁹³. Споделям това становище, тъй като считам, че то най-точно отразява основната последица на влязлото в сила определение при отказ от иска – непререшаемост на спора.

Последиците на съдебното решение по иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение са анализирани в ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС и ТР № 8 от 02.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС.

В мотивите към т. 9 от първото горепосочено тълкувателно решение ВКС отбелязва, че с оглед установената в чл. 422, ал. 1 ГПК фикция, според която искът за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение се смята предявен от момента на подаване на заявлението за издаване на заповедта, обективните предели на

---

²⁹¹ Вж. Решение № 41 от 16.09.2014 г. по т. д. № 4648/2013 г. на ВКС, ТК, II т. о., Решение № 25 от 23.04.2018 г. по т. д. № 2995/2017 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 66 от 30.04.2018 г. по т. д. № 14/2018 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 67 от 30.04.2018 г. по т. д. № 36/2018 г. на ВКС, ТК, I т. о.

²⁹² Вж. Сталев, Ж. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 454.

²⁹³ Вж. Мингова, А. Отказът от иск. Второ допълнено и преработено издание. С.: Софи-Р, 2000, с. 231.

силата на пресъдено нещо на решението по иска се разпростират относно съществуване на правото както към момента на приключване на съдебното дирене, така и към минал момент – от деня на неговото възникване. Посоченият в нормата на чл. 422, ал. 1 ГПК момент, от който искът се смята за предявен, не следва да се тълкува в смисъл, че съществуването на материалното право се установява единствено и само към този минал момент, без да се съобразяват фактите от значение за съществуването му към момента на формиране на силата на пресъдено нещо – приключване на съдебното дирене, след което решението е влязло в сила. Съобразявайки общото правило на чл. 235, ал. 3 ГПК, съдът следва да вземе предвид всички факти, които са от значение за спорното право, а в производството по чл. 422 ГПК това са фактите, настъпили от момента на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение до приключване на съдебното дирене в исковото производство.

В мотивите към т. 9 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция коментира и обективните предели на силата на пресъдено нещо на решението, с което искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е отхвърлен, във връзка с правото на длъжника на основание чл. 245, ал. 3 ГПК в негова полза да бъде издаден обратен изпълнителен лист. Това право възниква при събрани в хода на изпълнителното производство суми от имуществото на длъжника за погасяване на вземане, което не съществува не само към момента на приключване на съдебното дирене в исковото производство, но и към момента на осъщественото принудително изпълнение. Обективните предели на силата на пресъдено нещо, когато правото е отречено, обхващат установяване, че правото никога не е съществувало или че е съществувало за известен период от време от момента на неговото възникване, но към момента на приключване на съдебното дирене в исковото производство е било прекратено или погасено. Доколкото предмет на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК винаги е парично вземане, възможно е както последното никога да не е съществувало (напр. ако се претендира въз основа на нищожна сделка), така и да е възникнало валидно и за даден период от време да е било дължимо, но след това да се е погасило (напр. поради изтекла давност).

По горните съображения крайният извод на върховната инстанция в диспозитива на т. 9 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС е, че в производството по чл. 422 ГПК съществуването на вземането по издадена заповед за

изпълнение се установява към момента на приключване на съдебното дирене в исковия процес, като в това производство нормата на чл. 235, ал. 3 ГПК намира приложение по отношение на фактите, настъпили след подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, с изключение на факта на удовлетворяване на вземането чрез осъществено принудително събиране на сумите по издадения изпълнителен лист въз основа на разпореждането за незабавно изпълнение в образувания изпълнителен процес.

В мотивите към т. 13 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС пък са разгледани правните последици и от отхвърлянето на установителния иск по чл. 422, ал. 1 ГПК.

В разпоредбата на чл. 422, ал. 3 ГПК изрично е посочена последицата на отхвърляне на иска за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение – изпълнението се прекратява, като ВКС посочва, че при издадена заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК тази последица не настъпва, тъй като до влизането в сила на заповедта изпълнение не се провежда, а съгласно чл. 216 ГПК отхвърлянето на иска пречатства влизането в сила на заповедта (респ. пречатства бъдещо образуване на изпълнително производство). При издадени заповед за незабавно изпълнение по чл. 418 ГПК и изпълнителен лист, въз основа на който е образувано изпълнително производство, последното се прекратява на основание чл. 422, ал. 3 ГПК. По тези съображения ВКС приема, че при отхвърляне на установителния иск по чл. 422, ал. 1 ГПК заповедта за изпълнение и изпълнителният лист не подлежат на обезсилване.

В мотивите към т. 14 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС е анализирана възможността при постановяване на решението по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК съдът да отсрочи или да разсрочи неговото изпълнение с оглед имотното състояние на страната или на други обстоятелства (чл. 241, ал. 1 ГПК). Макар и поначало съдът да може да отсрочи или разсрочи изпълнението само на осъдителни съдебни решения (арг. от ТР № 129 от 01.11.1966 г. по гр. д. № 98/1966 г. на ОСГК на ВС), ответникът по установителния иск по чл. 422, ал. 1 ГПК не следва да бъде поставен в по-неблагоприятно положение от ответник, срещу когото е уважен осъдителен иск за същото вземане, доколкото заповедното производство е факултативно и кредиторът може да избира дали направо да предяви осъдителен иск за вземането си, или да поиска издаване на заповед за изпълнение, без неговият избор да е поставен в зависимост от волята на

длъжника. Съдебното решение, с което е уважен установителният иск по чл. 422, ал. 1 ГПК при наличието на издадена заповед за изпълнение, е идентично по последици с осъдителното решение за същото вземане – създаване на изпълнително основание за принудително събиране на вземането. Поради това ВКС приема, че разпоредбата на чл. 241 ГПК намира приложение в исковото производство по чл. 422 ГПК при уважаване на иска за установяване на вземането. Споделям изложените от върховната инстанция мотиви за приложимост на разпоредбата на чл. 241 ГПК в производството по предявен по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК установителен иск, като следва да се има предвид и че отсрочването или разсрочването на изпълнението на съдебното решение по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК би могло да доведе до осигуряване от ответника длъжник на достатъчно средства, с които вземането на ищеца кредитор да бъде погасено в пълен размер. Интересът на кредитора е защитен и посредством длъжимата върху главницата законна лихва за забава (чл. 86, ал. 1, изр. 1 ЗЗД). Ето защо макар и отсрочването и разсрочването на задълженията поначало да са правни средства за защита на длъжника, същите косвено биха могли да доведат и до по-ефикасно удовлетворяване на легитимния кредиторски интерес.

В т. 1 от ТР № 8 от 02.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция разглежда въпроса по отношение на кои вноски следва да се уважи предявен иск по чл. 422, ал. 1 ГПК за длъжимостта на вземане по договор за банков кредит поради предсрочна изискуемост, ако предсрочната изискуемост не е била обявена на длъжника преди подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ – вноските с настъпил падеж към момента на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК или вноските с настъпил падеж до приключване на устните състезания в първоинстанционното или въззивното производство по чл. 422, ал. 1 ГПК. Въпреки привидната казуистичност на поставения въпрос, в посоченото тълкувателно решение върховната инстанция дава важни разяснения относно правните последици на решението по иска и в частност – относно това върху какво се формира силата му на пресъдено нещо.

По аргумент от т. 9 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС се приема, че съществуването на вземането се установява към момента, в който се формира сила на пресъдено нещо, а не към момента на подаване на заявлението за

издаване на заповед за изпълнение, искът по чл. 422, ал. 1 ГПК следва да се уважи за вземанията, изискуеми към датата, на която се формира сила на пресъдено нещо – датата на приключване на съдебното дирене в исковия процес. Обратното би означавало страните в процеса да не разполагат с равни възможности за защита на правата си, като само ответникът да разполага с възможност да релевира всички благоприятни за него факти, които са настъпили в хода на производството по чл. 422 ГПК (плащане, прихващане, разсрочване, опрощаване на дълга и др.), а такава възможност да бъде отречена на ищеца, който да се окаже ограничен да доказва съществуването на своето вземане само към момента на подаването на заявлението. Прилагането на принципа за равни възможности на страните в процеса (чл. 9 ГПК), а и на нормата на чл. 235, ал. 3 ГПК, според която съдът взема предвид и фактите, настъпили след предявяването на иска, които са от значение за спорното право, обуславя извода, че при постановяване на решението си съдът следва да вземе предвид и настъпването на падежа на определени вноски след предявяването на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК.

Според тълкуването на върховната инстанция специфичните особености на производството по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК, а именно изискването за идентичност на основанието и размера на вземането, заявени в заповедното производство и основанието и размера на вземането по предявения иск, не налагат извода, че съществуването на вземането към момента на подаването на заявлението по чл. 417 ГПК или по чл. 410 ГПК е задължителна предпоставка за уважаването на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК. Искове за установяване на съществуването на права към минал момент са допустими само в изрично предвидените от закона случаи. Уредбата на заповедното производство не съдържа изрична разпоредба, предвиждаща, че с иска по чл. 422, ал. 1 ГПК се установява съществуването на вземането към момента на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, поради което съдът в исковото производство не е обвързан от фактическото положение към датата на подаване на заявлението.

Предвид изложените съображения на поставения за тълкуване въпрос ОСГТК на ВКС дава отговор, че предявеният по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК иск за установяване дължимост на вземане по договор за банков кредит поради предсрочна изискуемост може да бъде уважен за вноските с настъпил падеж към датата на формиране на силата на пресъдено нещо, въпреки че предсрочната изискуемост не е била обявена на длъжника

преди подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК.

В правната литература още преди постановяването на разгледаното тълкувателно решение Силви Чернев споделя становището, че в производството по чл. 422 ГПК обвързаността на съда от рамките на заповедта за изпълнение се отнася само до определяне на рамките на предмета на производството, като в производството по чл. 422 ГПК е приложима разпоредбата на чл. 235, ал. 3 ГПК, съгласно която при постановяване на решението по делото съдът взема предвид и фактите, настъпили след предявяване на иска, които са от значение за спорното право²⁹⁴.

Доколкото исковата молба в производството по чл. 422 ГПК не подлежи на вписване (арг. чл. 11 във вр. с чл. 4 ПВ), влязлото в сила съдебно решение, което слага край на производството, също не подлежи на вписване (чл. 14 ПВ).

§ 10 – Проблеми в практиката

1. Относно специфичния правен характер на указанията на съда и на срока за предявяване на иска

В зависимост от правните последици, до които води неспазването на даден срок, сроковете в правото биват три вида – преклузивни, давностни и инструктивни.

С изтичането на преклузивните срокове правото, което може да бъде упражнено в съответния срок, се губи. Поради това извършените след изтичането на преклузивния срок процесуални действия по начало са недопустими, като за спазването на срока съдът следи служебно. Преклузивните срокове в процеса с изключение на сроковете за обжалване и отмяна на влезли в сила решения могат да бъдат продължавани от съда по молба на заинтересованата страна, подадена преди изтичането им, при наличие на уважителни причини (чл. 63 ГПК). Пропуснатите преклузивни срокове в процеса могат да бъдат възстановени от съда по молба на страната, ако пропускането им се дължи на особени непредвидени обстоятелства, които страната не е могла да преодолее, като едновременно

---

²⁹⁴ Вж. Чернев, С. Цит. съч., 246-247.

с молбата за възстановяване на срока се подават онези книжа, за подаването на които се изисква неговото възстановяване (чл. 64 и сл. ГПК).

С изтичането на давностните срокове правото, което може да бъде упражнено в съответния срок, не се губи, но преминава в естествено състояние и не може да бъде осъществено чрез принудително изпълнение. Поради това в процеса по правило няма давностни срокове, но по изключение, с оглед защитата на определени категории лица, могат да се открият и давностни процесуални срокове – напр. сроковете за предявяване на иски по трудови спорове (чл. 358 КТ). Поначало давностните срокове касаят упражняването на субективни материални права, поради което от процесуална гледна точка подаденият след изтичането на давностния срок иск е допустим, но по същество е неоснователен, ако ответникът направи възражение за изтекла давност в срок, тъй като за давността съдът не следи служебно.

Изтичането на инструктивните срокове не влияе на правото, което може да бъде упражнено в този срок. Те имат препоръчителен характер. Инструктивните срокове могат да бъдат както установени в закона, така и определени от съда. Извършените след изтичането на инструктивния срок процесуални действия са допустими. В процеса инструктивните срокове могат да бъдат адресирани както към страните, така и към съда. Неспазването на инструктивния срок от съда не влияе на редовността на извършените от него процесуални действия, но би могло да бъде основание за ангажиране на дисциплинарната му отговорност.

Срокът за предявяване на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, установен в чл. 415, ал. 4 ГПК, традиционно в правната теория се определя като преклузивен, но има специфичен правен характер. Доколкото срокът е законен и не попада в изключенията по чл. 63, ал. 3 ГПК, същият може да бъде продължаван от съда по молба на заявителя, подадена преди изтичането му, при наличие на уважителни причини. Неговата продължителност е уредена в закона – един месец, но началният момент, от който срокът започва да тече, е поставен в зависимост от акт на съда – указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК, които следва да бъдат надлежно съобщени (връчени) на заявителя. От неизпълнението или ненадлежното изпълнение на това процесуално задължение на съда, издал заповедта, не следва да произтичат неблагоприятни правни последици за заявителя. Въпреки това е налице съдебна практика, според която е възможно срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК да започне да

тече, независимо че указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК не са били надлежно съобщени (връчени) на заявителя, но се установява, че последният е извършвал справки по делото²⁹⁵, която практика считам за неправилна, тъй като самият текст на разпоредбата на чл. 415, ал. 1 ГПК визира активни действия на съда („указва на заявителя...“), изразяващи се във връчването на указанията, а не пасивно (и предполагаемо) узнаване за тях от заявителя.

Във всички случаи даването на указания за предявяване на иска за съществуване на вземането следва да бъде извършено изрично от съда, издал заповедта, като срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК започва да тече едва от момента, в който указанията са съобщени на заявителя надлежно. Съгласно мотивите към т.10.а от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС съдът, разглеждащ установителния иск, е длъжен да извърши собствена проверка дали срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК е спазен независимо от извода на съда, издал заповедта, като тази проверка включва и установяване дали в хода на заповедното производство заявителят е получил надлежни указания по чл. 415, ал. 1 ГПК от съда.

Поради гореизложеното евентуални нередовни (незаконосъобразни) действия или бездействия на длъжностното лице по връчването съставляват груби нарушения на процедурата по връчването на призовки и съобщения в гражданския процес, която гарантира ефективна процесуална защита на спорни субективни материални права. Ненадлежното оформяне на съобщението от връчителя и неправилното приемане на същото за редовно връчено от страна на съда възпрепятстват възможността кредиторът да предяви иск по чл. 422, ал. 1 ГПК срещу длъжника, тъй като задължителна законоустановена предпоставка за това е тази възможност да му бъде надлежно указана от съда (чл. 415, ал. 1 ГПК). В литературата се посочва, че законодателят е отдал особено важно значение на връчването на книгата, т.е. духът на закона е да се предостави фактическа възможност на страната да се запознае със съдържанието на документите, което води до упражняването на процесуални права и възникването на задължения за нея²⁹⁶. Нещо повече, срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК има специфичен правен характер, тъй като продължителността му е уредена в закона (един месец), но началният момент, от

---

²⁹⁵ Вж. Определение от 02.07.2019 г. по ч. гр. д. № 1955/2018 г. на РС – Стара Загора, потвърдено с Определение № 848 от 02.10.2019 г. по в. ч. гр. д. № 1393/2019 г. на ОС – Стара Загора.

²⁹⁶ Вж. Обретенова, М., Д. Митева. Изпълнителното производство. Второ преработено и допълнено издание. С.: Сиела, 2009, с. 17.

който същият започва да тече, е поставен в зависимост от акт на съда – указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК, които следва да бъдат надлежно съобщени на заявителя.

Ненадлежното съобщаване (връчване) на указанията на заявителя е съществено нарушение на съдопроизводствените правила и според трайната практика на ВКС дори представлява основание за отмяна на влязло в сила съдебно решение по чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК. В този смисъл касационната инстанция приема, че разпоредбите на чл. 44, ал. 1 и чл. 46 ГПК изискват връчителят да удостовери кой получава съобщението – кое е лицето което получава призовката, неговото качество, дали то е от кръга на близките на страната по делото и дали се задължава да предаде призовката, а когато отбелязването е бланкетно, без да отразява, че това е пълнолетно лице от домашните на молителя или друго лице, което живее на същия адрес и поема задължение да предаде призовката на страната по делото, отбелязването е ненадлежно²⁹⁷. ВКС посочва също така, че разпоредбата на чл. 44, ал. 1 ГПК изисква връчителят да удостовери кое лице отказва да приеме съобщението²⁹⁸. Отказът по смисъла на чл. 44, ал. 1 ГПК не е абстрактно понятие. Посочената разпоредба визира отказ на конкретно лице, чиято самоличност следва да бъде установена от връчителя чрез представяне на документ за самоличност от лицето (чл. 44, ал. 1, изр. 3 ГПК), като при отказ за представяне на такъв документ връчителят дори може да поиска съдействието на ГД „Охрана” при Министерство на правосъдието (чл. 44, ал. 1, изр. 4 ГПК).

За пълнота следва да се посочи, че в практиката си СЕС приема, че дори получаването на съобщение от трето лице от домакинството на адресата със задължение за предаване не следва да се смята за редовно уведомяване на адресата на съобщението във всички случаи. СЕС посочва, че трябва да се докаже недвусмислено, че третото лице действително е връчило призовката на заинтересованото лице и че връчването на призовката на трето лице, което се задължава да я предаде на заинтересованото лице, независимо дали третото лице се числи, или не към домакинството на заинтересованото лице, в действителност не позволява да се докаже недвусмислено нито „действителното“ получаване на информация от заинтересованото лице относно датата и мястото на неговия

---

²⁹⁷ Вж. Решение № 407 от 06.11.2015 г. по гр. д. № 4038/2015 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

²⁹⁸ Вж. Решение № 56 от 13.05.2011 г. по т. д. № 1154/2010 г. на ВКС, ТК, II т. о.

съдебен процес, нито евентуално точния момент на получаването ѝ²⁹⁹. *Per argumentum a fortiori* отказът за получаване на съобщението от произволно лице с неустановени самоличност и връзка с адресата по никакъв начин не би могъл да обвърже последния с последиците на редовното връчване на съобщението.

В допълнение към горното, съгласно чл. 46, ал. 1 ГПК съобщението се връчва на друго лице само когато не може да бъде връчено лично на адресата и когато това друго лице е съгласно да го приеме. Съгласието на другото лице е без значение единствено ако последното е надлежно упълномощен от адресата адвокат (чл. 51, ал. 3 ГПК). В теорията също се приема, че правилото е съобщенията да се връчват лично на адресата, като това гарантира своевременно получаване на съобщенията и узнаване на тяхното съдържание и на последиците от получаването им³⁰⁰.

Смисълът на указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК не е в простото уведомяване на заявителя, че има право да заведе установителен иск срещу длъжника, тъй като това негово право е изрично уредено в закона и му е известно по презумпция, а значението на указанията е именно със съобщаването им да бъде определен началния момент, от който започва да тече срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК. Поради това и обстоятелството, че заявителят е знаел, че в някакъв момент по силата на закона ще възникне това негово право, не дерогира задължението на съда да му съобщи указанията си изрично и надлежно. Задължителна законоустановена предпоставка за предявяването на иск по чл. 422, ал. 1 ГПК е възможността за това да бъде указана на заявителя от съда (чл. 415, ал. 1 ГПК), като едва след надлежното съобщаване на указанията започва да тече и срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК.

Ако кредиторът предяви иск за установяване на вземането си срещу длъжника преди да получи надлежни указания по чл. 415, ал. 1 ГПК, искът му ще бъде обикновен установителен такъв, предявен на общо основание, и няма да има за последица запазване действието на издадените заповед за незабавно изпълнение и изпълнителен лист и преди всичко нямаше да се смята предявен на датата на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, което именно е и целта на предявяването на иска по чл. 422, ал. 1

---

²⁹⁹ Вж. Решение на СЕС от 24.05.2016 г. по дело C-108/16 PPU – *Pawel Dworzecki*.

³⁰⁰ Вж. Обретенова, М., Д. Митева. Цит. съч., с. 24.

ГПК в срока по чл. 415, ал. 4 ГПК, който не може да започне да тече законосъобразно без надлежното съобщаване на указанията на съда на заявителя.

В подкрепа на изложеното е и трайната практика на апелативните съдилища, действащи като касационна инстанция по отношение на определенията по чл. 415, ал. 5 ГПК, съгласно чл. 274, ал. 2, изр. 1, предл. 2 ГПК, според която липсата на надлежно дадени ясни и точни указания от страна на съда, издал заповедта, в продължение на значителен период от време, напр. повече от една година, не може да води до последица обезсилване на издадената заповед за изпълнение³⁰¹.

Последиците от пропускането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК са *numerus clausus* и са установени в чл. 415, ал. 5 и чл. 422, ал. 1 ГПК. Според чл. 415, ал. 5 ГПК когато заявителят не представи доказателства, че е предявил иска в посочения срок, съдът обезсилва заповедта за изпълнение частично или изцяло, както и изпълнителния лист, издаден по чл. 418 ГПК. В литературата се поддържа, че съдът е длъжен да обезсили заповедта *ex officio*³⁰². В практиката си ВКС обаче приема, че определението, с което съдът оставя без уважение искане за обезсилване на издадената в полза на заявителя заповед за изпълнение, не подлежи на обжалване, тъй като не е от категорията на преграждащите развитието на производството определения по чл. 274, ал. 1 ГПК³⁰³. Съгласно чл. 422, ал. 1 ГПК искът за съществуване на вземането се смята предявен от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, когато е спазен срокът по чл. 415, ал. 4. *Per argumentum a contrario*, когато искът е предявен извън срока по чл. 415, ал. 4 ГПК, същият не се смята предявен от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, а от датата на входиране на исковата молба в съда, без обаче пропускането на срока автоматично да води до недопустимост на иска и да освобождава съда от задължението да го разгледа.

Макар и срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК по своя правен характер да е преклузивен, изтичането му преклудира единствено правото на ищеца да се ползва от издадените заповед за изпълнение (и изпълнителен лист в хипотезата на заповед за незабавно изпълнение по чл. 418, ал. 1 ГПК), от фикцията, че искът е предявен на датата на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, и от внесената за заповедното

³⁰¹ Вж. Определение № 1896 от 18.06.2018 г. по в. ч. т. д. № 1297/2018 г. на САС.

³⁰² Вж. Кюркчиев, С. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 898.

³⁰³ Вж. Определение № 236 от 11.05.2010 г. по ч. гр. д. № 238/2010 г. на ВКС, ГК, III г. о.

производство държавна такса, но не засяга по никакъв начин правото на кредитора да защити вземането си по исков ред изобщо, като докаже съществуването на вземането във вече образувано, макар и след срока, или в бъдещо исково производство. Изтичането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК не погасява нито материалното право (спорното вземане) на ищеца, нито процесуалното му право това вземане да бъде защитено по съдебен ред във вече образувано (или в бъдещо) исково производство.

В теорията се приема, че преклузията е процесуална последица от неизвинителното бездействие или недопустимото действие на страната, която се отнася до неупражняването в срок на процесуалните възможности (права) на страните, които не влияят на развитието на производството, и която се изразява в погасяването на правото на страната да извърши пропуснатото процесуално действие във висящия процес³⁰⁴. Посочената дефиниция, според която преклузията води до погасяване на дадено процесуално право, но не и на материалното право, чиято защита се търси в процеса, отразява напълно точно характера на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК – с пропускането му кредиторът губи редица свои процесуални права (правото да се ползва от фикцията по чл. 422, ал. 1 ГПК, респ. от прекъсването на давността от датата на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение; правото да се ползва от внесената в заповедното производство държавна такса – чл. 415, ал. 4 ГПК; правото да се ползва от издадената заповед за изпълнение, която съгласно чл. 415, ал. 5 ГПК се обезсилва), но въпреки това не губи своето субективно материално право (своето вземане), което от този момент нататък може да защити с предявяването на осъдителен иск по общия ред³⁰⁵. Това е така, тъй като кредиторът не е изгубил своето притезание – способността на субективното право за принудително осъществяване, наричана още право на иск в материален смисъл³⁰⁶.

В подкрепа на горните изводи е и практиката на ВКС, според която заявителят има право да предяви иска си относно вземането дори съдът да е отказал да издаде заповед за изпълнение, както и ако в последствие заповедта е била обезсилена, поради което правото

---

³⁰⁴ Вж. Костов, Ив. Преклузията за възражения на ответника в общия исков процес. С.: Сиби, 2017, с. 192.

³⁰⁵ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., 977-978.

³⁰⁶ Вж. Таджер, В. Цит. курс, д. I, с. 181.

му на иск за защита на вземането не може да бъде обвързано от изтичането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК³⁰⁷.

Хипотези, при които заповедта за изпълнение следва да бъде обезсилена, са разгледани в мотивите към т. 3.б. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС. Когато се установи, че заповедта е издадена срещу длъжник, който изобщо няма постоянен адрес или седалище в Република България, същата подлежи на служебно обезсилване от съда, издал заповедта, който има служебното задължение да осигури движението и приключване на делото (чл. 7, ал. 1 ГПК). В противен случай заповедното производство би останало винаги висящо и неприключено поради невъзможността за връчване на заповедта. Въззивният съд обезсилва служебно заповедта съгласно чл. 423, ал. 3, изр. 4 ГПК поради липса на предпоставката по чл. 411, ал. 2, т. 3 ГПК само в случай, че същата е стабилизирана с изтичане на срока за възражение, т.е. когато от външна страна е налице редовно връчване по реда на Глава шеста от ГПК, макар и в действителност длъжникът да няма постоянен адрес или седалище в страната. Когато обаче такова връчване изобщо не може да се извърши поради липса на постоянен адрес или седалище на длъжника в Република България, заповедта следва да се обезсили от съда, издал заповедта.

С новата ал. 3 на чл. 415 ГПК (Изм. - ДВ, бр. 86 от 2017 г.) законодателят изрично предвиди възможност искът по чл. 422, ал. 1 ГПК да бъде осъдителен, когато липсва заповед за изпълнение. Предпоставките за допустимост на осъдителния иск са уредени в чл. 124, ал. 2 ГПК – ищецът да твърди наличието на ликвидно (а конкретно в хипотезата на чл. 415, ал. 3 ГПК – и изискуемо) вземане срещу ответника, като допустимостта на този вид иск, както впрочем и допустимостта на установителния иск (чл. 124, ал. 1 ГПК), не са обвързани от изтичането на каквито и да било срокове. За пълнота следва да се отбележи, че дори и изтичането на 5-годишния давностен срок по чл. 110 ЗЗД или на 3-годишния давностен срок по чл. 531, ал. 1 ТЗ от падежа на спорното вземане не е основание за недопустимост на осъдителния иск, а евентуално би могло да бъде основание за неговата неоснователност при наличието на съответно изрично и своевременно възражение на ответника. Предмет на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е съществуването на вземането на ищеца

---

³⁰⁷ Вж. Решение № 205 по т. д. № 2932/2015 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 710 от 02.12.2019 г. по ч. т. д. № 2241/2019 г. на ВКС, ТК, II т. о.

срещу ответника, за което спазването/неспазването на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК е ирелевантно, поради което производството по делото следва да продължи. Именно в това осъдително исково производство, с което съдът вече е сезиран и респ. е длъжен да разгледа, въз основа на принципите на състезателното начало (чл. 8 ГПК) и на равенство на страните (чл. 9 ГПК) на ищеца следва да бъде дадена възможност да докаже съществуването на вземането си, а на ответника – недължимостта му. В тази връзка в литературата Анелия Мингова и Камелия Цолова подчертават, че принципът за равенство на страните в процеса трябва да се отнася не само до равните възможности при извършването на процесуални действия във вече висящо исково производство, но и да отразява функционалната връзка между процеса и защитавадения материалноправен интерес на страните³⁰⁸.

Научен интерес предизвиква и хипотезата, в която съдът, издал заповедта, неправилно е дал указания на заявителя за предявяване на установителен, а не на осъдителен иск, при положение че към този момент правният интерес на кредитора вече е именно да се сдобие с осъдително решение срещу длъжника, притежаващо не само сила на пресъдено нещо, но и изпълнителна сила (напр. поради обезсилване на заповедта за изпълнение). Считам, че в този случай, ако ищецът предяви осъдителен иск, следва да се приеме, че указанията на съда са спазени, като искът следва да се смята за предявен от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, съгласно установената в чл. 422, ал. 1 ГПК в защита на кредитора фикция. Ако ищецът „се подведе“ от указанията на съда, издал заповедта, и предяви установителен иск, съдът в исковото производство ще следва да разгледа иска като установителен, доколкото с оглед принципа на диспозитивното начало в процеса видът и обемът на търсената защита се определят от ищеца (чл. 6, ал. 2 ГПК). Няма пречка обаче на основание чл. 214, ал. 1, изр. 3 ГПК до приключване на съдебното дирене в първата инстанция ищецът да измени иска си, като премине от установителен към осъдителен иск.

Множеството изводи, формирани в настоящия подпараграф, доказват необходимостта от направения в него опит за теоретично осветляване на специфичния правен характер на указанията на съда и на срока за предявяване на иска за установяване

---

³⁰⁸ Вж. Мингова, А., К. Цолова. Предмет на иска за нищожност на правна сделка. – Търговско право, № 2-3, 2022, 10-11.

на вземането по издадена заповед за изпълнение, което евентуално да доведе и до преодоляване на посочената неправилна съдебна практика по приложението на съответните разпоредби, а оттам – и до по-ефикасна защита на кредитора заявител в заповедното производство.

2. Относно изменението на основанието на иска

Съгласно чл. 214, ал. 1, изр. 1 ГПК до края на първото заседание за разглеждане на делото ищецът може да измени основанието на своя иск, ако с оглед защитата на ответника съдът прецени това за уместно.

Според трайната практика на ВКС, когато спорното право е за парично вземане (каквото именно е предметът на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК), ищецът може да измени основанието, на което претендира това вземане, посочвайки нови факти и обстоятелства, които пораждат правото му. В този случай, ако съдът прецени това за уместно с оглед защитата на ответника, той следва да допусне исканото изменение на иска, предоставяйки възможност на ответника да подготви защитата си, включително чрез нов срок за отговор по новото основание и представяне на нови доказателства³⁰⁹. В практиката си, формирана по приложението на чл. 422 ГПК, ВКС обаче приема, че е недопустимо, в разрез в принципа за равенство на страните в процеса, прогласен в чл. 9 ГПК, решаващият съд служебно „да подсигури“ защитата на ответника посредством инициране на изменение на основанието на иска, с който е сезиран, осъществено във формата на задължителни за ищеца указания за това, дадени му по реда на чл. 129, ал. 2 ГПК, чието изпълнение има последица разместване на доказателствената тежест; в този случай следва да се приеме, че съдът се произнася по непредявен иск, и постановеното при този порок решение да бъде обезсилено като недопустимо³¹⁰. Аргументи в подкрепа на този извод се откриват в становището на Димитър Силяновски, че съдът е длъжен да изясни онова фактическо положение, което е изнесено в исковата молба и което съдът правно ще оформи (тъй като е длъжен да се движи в рамките на изнесеното от страната), а напътването за изменение на

---

³⁰⁹ Вж. Решение № 151 от 17.07.2013 г. по гр. д. № 574/2012 г. на ВКС, IV г. о., Решение № 158 от 01.07.2013 г. по гр. д. № 1008/2012 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

³¹⁰ Вж. Решение № 154 от 08.11.2013 г. по т. д. № 503/2012 г. на ВКС, ТК, I т. о.

иска означава да се въведе в процеса друг спорен предмет, различен от онзи, който следва от първоначално изнесеното³¹¹.

Съгласно т. 17 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС при редовен от външна страна менителничен ефект и направено общо оспорване на вземането от ответника, ищецът по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК не е длъжен да сочи основание на поетото от издателя задължение за плащане и да доказва възникването и съществуването на вземане по каузално правоотношение между него като поемател и длъжника – издател, по повод или във връзка с което е издаден записът на заповед. Ако обаче ответникът по иска направи възражение за липса на каузално правоотношение, ищецът ще е длъжен да посочи правопораждащите каузалното правоотношение факти, в резултат на което ще се достигне до изменение на основанието на иска. Така ако до този момент за ищеца в производството по чл. 422 ГПК е било достатъчно да сочи, че вземането му произтича от запис на заповед, който е формална, абстрактна и безусловна едностранна сделка и по който издателят има задължение да плати сумата, за която записът на заповед е издаден, на основание чл. 538, ал. 1 ТЗ, то след направеното възражение за липса на каузално правоотношение ищецът ще трябва да се позове на правопораждащия това правоотношение факт – напр. сключен между страните договор за заем, вследствие на който е бил издаден записът на заповед, който договор вече е каузална и възмездна двустранна сделка и по който заемателят има задължение да върне сумата, която е получил в заем, на основание чл. 240, ал. 1 ЗЗД. Разгледаната хипотеза предизвиква интерес от теоретична гледна точка, тъй като в случая изменението на основанието на иска, макар и формално да се прави от ищеца, се прави под страх от отхвърляне на претенцията вследствие на извършеното от съда разпределение на доказателствената тежест върху ищеца относно правопораждащите каузалното правоотношение факти, като при това процесуалното задължение на съда да възложи върху ищеца доказването именно на тези факти произтича не пряко от закона, а от задължителната практика на ВКС. Нещо повече – условие за това изменение на основанието на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е направено от ответника възражение.

С оглед всичко изложено трябва да се отбележи, че изменението на иска е средство, което законът предоставя на ищеца, за да постави търсената от него защита в съответствие

---

³¹¹ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактичката страна..., с. 74.

с действителното правно положение, както и да се постигнат икономия и бързина в защитата на гражданските права³¹². Поради това изменението на основанието на иска за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение следва да се използва единствено като процесуално средство за по-ефикасна защита на кредитора, а не като средство за шиканиране на процеса (каквото би било ако напр. при предявен по реда на чл. 422 ГПК иск за установяване на вземането по издаден запис на заповед по чл. 538, ал. 1 ТЗ и надлежно релевирано от длъжника възражение за погасяване на прекия иск по записа на заповед по давност, ищецът по пътя на изменението на основанието на иска се опита да предяви иск за менителнично неоснователно обогатяване по чл. 534, ал. 1 ТЗ, за който тече нова давност от датата на прескрибиране на менителничния ефект³¹³), като недобросъвестното упражняване на това право от ищеца поражда отговорността му за вреди (чл. 3 ГПК).

3. Относно увеличаването на размера на иска

Съгласно чл. 214, ал. 1, изр. 3 ГПК ищецът може да измени само размера на предявения иск до приключване на съдебното дирене в първата инстанция, като съгласно чл. 74, изр. 2 ГПК при увеличение на искането върху разликата се довнася дължимата държавна такса. Следва да се има предвид и разпоредбата на чл. 214, ал. 2 ГПК, според която не се смята за увеличение на иска прибавянето на изтекли лихви след неговото предявяване.

Когато искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е предявен като частичен – за част от вземането, за което е издадена заповедта за изпълнение, последващо увеличаване на размера на иска по реда на чл. 214, ал. 1, изр. 3 ГПК е недопустимо, тъй като с изтичането на едномесечния срок по чл. 415, ал. 4 ГПК правото на заявителя да предяви иск по чл. 422, ал. 1 ГПК за непредявената част от вземането се е преклудирало, като съгласно чл. 415, ал. 5 ГПК заповедта за изпълнение е била обезсилена частично, за непредявената част от вземането. В тази хипотеза обаче, въпреки изтичането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК,

---

³¹² Вж. Мингова, А. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 458.

³¹³ Вж. Определение № 3113 от 06.08.2014 г. по т. д. № 199/2014 г. на ОС – Варна, потвърдено с Определение № 736 от 03.11.2014 г. по т. д. № 631/2014 г. на АС – Варна, чието касационно обжалване не е допуснато с Определение № 363 от 03.07.2015 г. по ч. т. д. № 624/2015 г. на ВКС, ТК, II т. о.

ищецът може на общо основание да предяви осъдителен иск за непредявената част от вземането, за която *per argumentum a contrario* от чл. 415, ал. 4 ГПК *in fine* ще дължи държавна такса в пълен размер, а впоследствие – да поиска от съда служебно, при усл. на чл. 213 ГПК, да съедини двете дела за общо разглеждане и да постанови общо решение по тях, тъй като ще са налице и двете законоустановени предпоставки за това, наред с изискването делата да се разглеждат в един и същ съд – едни и същи лица да участват на страната на ищеца и на ответника и делата да имат връзка помежду си, въпреки че кумулативното им наличие не е необходимо. По този начин, доколкото съединяването на дела за общо разглеждане винаги става *ex officio*, независимо дали съдът е бил „подсетен“ за тази възможност с молба от някоя от страните, може да се стигне до обективно кумулативно съединяване по инициатива на съда на установителен иск по чл. 422, ал. 1 ГПК за частта от вземането, за която заповедта за изпълнение е в сила, и осъдителен иск за останалата, непредявена по реда на чл. 422 ГПК част от вземането, предявен на общо основание (чл. 124, ал. 2 ГПК). В тази хипотеза установителният иск ще се смята предявен на датата на подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение съгласно фикцията по чл. 422, ал. 1 ГПК, а осъдителният иск – на датата на която е депозираната в съда исковата молба, с която е предявен, тъй като няма да може да се ползва от посочената благоприятна за кредитора фикция.

Научен и практически интерес представлява хипотезата, в която за две части от едно и също вземане са издадени две различни заповеди за изпълнение – така възниква въпросът дали увеличаването на размера на иска до общия размер на двете части не представлява всъщност обективно съединяване на два отделни иска, както и от кой момент ще се смята предявен искът, съобразно фикцията на чл. 422, ал. 1 ГПК, че искът се смята предявен от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, при наличието на две заявления. Доколкото вземането, макар и делимо, е единно, не откривам нормативни пречки да бъде предявен един-единствен иск за установяване на цялото вземане, респ. независимо че са били образувани две заповедни производства, те да се трансформират или по-точно слеят в едно исково производство с предмет цялото вземане. В този случай за да се реализира максимално ефикасно и в пълна степен установената в чл. 422, ал. 1 ГПК фикция, че искът се смята предявен от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, считам, че искът за

цялото вземане следва да се смята предявен от момента на подаването на първото заявление за издаване на заповед за изпълнение.

Ако се иска увеличаване на размера на иска със сума, надвишаваща размера на вземането по заявлението за издаване на заповед за изпълнение, искането за изменение на предявения по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК иск поначало следва да бъде оставено без разглеждане като недопустимо, но с оглед правото на защита на ищеца и задължението на съда да оказва съдействие на страните (чл. 2 ГПК), считам, че искът за несъдържащата се в заявлението част от вземането следва да бъде отделен за разглеждане в отделно производство (чл. 210, ал. 2 ГПК), по общия ред и без да се прилага фикцията по чл. 422, ал. 1 ГПК относно момента на предявяване на иска. Съгласно чл. 2 ГПК съдилищата са длъжни да разгледат и разрешат всяка подадена до тях молба за защита и съдействие на лични и имуществени права, а в разгледаната хипотеза, макар и ищецът да не е релевиран надлежно изменение на вече предявения иск, е сезирал съда с нова претенция, представляваща по същността си нов иск, който следва да бъде разгледан. За съда възниква задължение съгласно чл. 129 ГПК да извърши проверка за редовността на новия иск, в хода на която съдът следва да констатира, че ищецът не е внесъл дължимата за този иск държавна такса, и в резултат на това на основание чл. 129, ал. 2, изр. 1 ГПК да остави исковата молба без движение, като укаже на ищеца, че следва да внесе съответната сума.

4. Относно намаляването на размера на иска

Поначало намаляването на размера на даден иск може да бъде осъществено по пътя на оттеглянето на иска (чл. 232 ГПК), което ищецът може да направи без съгласието на ответника до приключване на първото заседание по делото, или на отказа от иска (чл. 233 ГПК), който ищецът може да заяви (като пълен или частичен) във всяко положение на делото.

Както е подчертано и в мотивите към т. 9 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС и към т. 1.1. от ТР № 8 от 02.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС, исковото производство по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК е продължение на заповедното производство, респ. производството по съдебна защита на дадено вземане е единно и неделимо, независимо че се развива в две фази – заповедна и искова. Поради

това считам, че ищецът не разполага с процесуалното правомощие да оттегли иска си в исковата фаза след изтичането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК, тъй като оттегленият иск поначало може да бъде предявен отново (чл. 232, изр. 2 ГПК), а доколкото искът по чл. 422, ал. 1 ГПК следва да бъде предявен в относително кратък преклузивен срок (едномесечен срок от съобщаването на указанията, дадени от съда – чл. 415, ал. 4 ГПК) и при наличието на специални предпоставки, повторното му предявяване след изтичането на преклузивния срок е недопустимо. В практиката си ВКС приема обратното – че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде оттеглен след изтичането на преклузивния срок по чл. 415, ал. 4 ГПК (дори и по време на висиящността на касационното производство)³¹⁴, макар и да не пояснява какви са последиците от това оттегляне с оглед спецификите на производството по чл. 422 ГПК.

Доколкото в теорията се приема, че при оттегляне на иска с обратна сила се заличават всички извършени по делото процесуални действия, като ако по спора има постановено невлязло в сила решение, то се обезсилва³¹⁵, то възниква въпросът дали и по какъв начин оттеглянето на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК би рефлектирало върху издадената заповед за изпълнение. По гореизложените съображения за неразривна свързаност между заповедното производство и исковото производство по чл. 422 ГПК, ако все пак съдът допусне оттеглянето на иска за установяване на вземането, следва по аналогия да намери приложение разпоредбата на чл. 415, ал. 4 ГПК, уреждаща последиците от непредявяването на иска в законоустановения срок, в резултат на което издадената заповед за изпълнение, както и изпълнителният лист в хипотезата на чл. 418, ал. 1 ГПК да бъдат обезсилени.

Предвид изразеното становище, че, като бъде съобразен специфичният характер на иска за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение и краткият преклузивен срок за предявяването му, оттеглянето на иска на практика не може да породява типичните си последици, считам, че единствената форма на намаляване на размера на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК е чрез частичен отказ от иска (чл. 233 ГПК). С оглед силата на пресъдено нещо на определението, с което съдът прекратява производството при отказ

---

³¹⁴ Вж. Определение № 258 от 18.10.2013 г. по т. д. № 1231/2011 г. на ВКС, ТК, II т. о.

³¹⁵ Вж. Мингова, А. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 450.

от иска³¹⁶, макар и тя да е несъщинска и да се изразява преди всичко в непререшаемост на спора³¹⁷, при тази форма на намаляване на размера на иска обаче се преклудира възможността съответната част от вземането да бъде претендирана повторно и ищецът окончателно е лишен от възможността да я събере принудително.

5. Относно преминаването от установителен към осъдителен иск

Съгласно чл. 214, ал. 1, изр. 3 ГПК *in fine* ищецът може да премине от установителен към осъдителен иск до приключване на съдебното дирене в първата инстанция.

До влизането в сила на чл. 415, ал. 3 ГПК (Нова - ДВ, бр. 86 от 2017 г.) съдебната практика, в т.ч. и практиката на ВКС, приемаше, че искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение, уреден в чл. 422, ал. 1 ГПК, е винаги установителен и не може да бъде осъдителен³¹⁸. Касационната инстанция дори стигаше още по-далеч, като приемаше, че ако първоинстанционният съд се е произнесъл по иск, предявен по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК със заявен осъдителен вместо установителен петутим, въззивният съд не следва да обезсилва решението и да прекратява производството по делото, а следва да приеме, че е сезиран с нередовна искова молба и да предприеме необходимите процесуални действия по отстраняване на нейните нередовности³¹⁹. Считаю, че дори и първоначалната редакция на чл. 415 ГПК (ДВ, бр. 59 от 20.07.2007 г.), в която видът на иска не бе изрично посочен, не допуска подобно стеснително тълкуване и не обуславя извода, че във всички случаи искът е установителен.

След влизането в сила на новелата на чл. 415, ал. 3 ГПК (ДВ, бр. 86 от 2017 г.), с която законодателят изрично уреди възможността искът за вземането да бъде и осъдителен³²⁰, касационната инстанция преодоля посочената – и според мен неправилна –

---

³¹⁶ Вж. Решение № 41 от 16.09.2014 г. по т. д. № 4648/2013 г. на ВКС, ТК, II т. о., Решение № 25 от 23.04.2018 г. по т. д. № 2995/2017 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 66 от 30.04.2018 г. по т. д. № 14/2018 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 67 от 30.04.2018 г. по т. д. № 36/2018 г. на ВКС, ТК, I т. о.

³¹⁷ Вж. Мингова, А. Отказът..., с. 231.

³¹⁸ Вж. Определение № 271 от 07.05.2009 г. по ч. т. д. № 308/2009 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 377 от 15.06.2009 г. по ч. т. д. № 191/2009 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 712 от 11.12.2009 г. по ч. т. д. № 783/2009 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 138 от 25.06.2010 г. по т. д. № 927/2009 г. на ВКС, ТК, II т. о., Решение № 141 от 06.11.2014 г. по т. д. № 2706/2013 г. на ВКС, ТК, I т. о.

³¹⁹ Вж. Решение № 88 от 07.07.2011 г. по т. д. № 787/2010 г. на ВКС, ТК, I т. о.

³²⁰ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., 975-976.

своя практика. В тази връзка интерес предизвиква и практиката на ВКС, според която след като е предявен иск по чл. 422, ал. 1 ГПК за установяване на вземането и впоследствие разпореждането за незабавно изпълнение бъде отменено, разглеждането на делото по установителния иск следва да продължи, както и че когато въпреки липсата на предпоставките на чл. 417, т. 2 ГПК е била издадена заповед за изпълнение и кредиторът е предявил в срок иска си по чл. 422, ал. 1 ГПК, същият е допустим³²¹. Споделям застъпените в посочената практика разбирания, тъй като заповедното производство е факултативно и дори и същото да е процесуално незаконосъобразно, неговата процесуална незаконосъобразност не влияе на материалното субективно право на кредитора, поради което защитата на последното посредством исковото производство по чл. 422 ГПК следва да може да се реализира. В исковото производство длъжникът от своя страна също може да реализира защитата си срещу претенцията по-пълноценно, с оглед възраженията и доказателствените искания, които има право да формулира.

В актуалната си практика ВКС не отстъпва от разбирането, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде осъдителен³²², като дори в хипотезата на предявен иск за вземане, произтичащо от договор за банков кредит, и обективирано в исковата молба волеизявление на кредитора за обявяване на предсрочната изискуемост на кредита касационната инстанция приема, че с връчването на препис от исковата молба на ответника това волеизявление на ищеца достига до него, като от този момент настъпва предсрочната изискуемост³²³.

Въз основа на всички гореизложени аргументи намирам нормативно регламентираната в чл. 415, ал. 3 ГПК възможност искът на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение да е осъдителен за добро и справедливо законодателно разрешение, което следва да се утвърди в българската законодателна традиция, тъй като само поради обстоятелството, че в полза на кредитора липсва издадена заповед за изпълнение, не следва да бъде ограничавана защитата му чрез отричане на правото му да предяви иск за съществуване на вземането си, като се ползва от фикцията по чл. 422, ал. 1 относно по-ранния момент, от който искът се смята предявен.

---

³²¹ Вж. Определение № 710 от 02.12.2019 г. по ч. т. д. № 2241/2019 г. на ВКС, ТК, II т. о.

³²² Вж. Определение № 60503 от 20.10.2021 г. по т. д. № 2474/2020 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 60790 от 06.12.2021 г. по гр. д. № 2469/2021 г. на ВКС, ГК, IV т. о.

³²³ Вж. Решение № 60110 от 04.03.2022 г. по т. д. № 772/2020 г. на ВКС, ТК, I т. о.

6. Относно преминаването от осъдителен към установителен иск

В общия случай съгласно чл. 214, ал. 1, изр. 3 ГПК *in fine* ищецът може да премине от осъдителен към установителен иск до приключване на съдебното дирене в първата инстанция.

Чл. 415, ал. 3 ГПК обаче изрично посочва в кои случаи искът за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение е установителен и в кои – осъдителен. Същият е установителен в хипотезите на чл. 415, ал. 1, т. 1 и 2 ГПК – когато възражението срещу заповедта е подадено в срок или когато заповедта е надлежно връчена чрез залепване на уведомление и връчителят е събрал данни, че длъжникът не живее на адреса, и е удостоверил това с посочване на източника на тези данни в съобщението, а осъдителен – когато съдът е отказал да издаде заповед за изпълнение (чл. 415, ал. 1, т. 3 ГПК), респ. и ако разпореждането за незабавно изпълнение е било отменено. При положение че ищецът не разполага с изпълнително основание, правният интерес за него е да се сдобие с осъдително решение, което освен сила на пресъдено нещо да има и изпълнителна сила. Ето защо в случай че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК е предявен като осъдителен, за ищеца обективно не би могъл да е налице интерес от последващо преминаване към установителен иск (чието уважаване с влязло в сила решение не би довело до пораждането в полза на ищеца на изпълняемо право, на притезание), поради което негово искане за такова изменение следва да бъде оставено от съда без разглеждане като недопустимо поради липса на правен интерес. В литературата подобно становище е изразено от Валентина Попова, въпреки че тя разглежда хипотезата, в която ищецът, в чиято полза е издадена заповед за изпълнение, предявява осъдителен вместо установителен иск³²⁴, а не разгледаната тук хипотеза на преминаване от вече предявен установителен иск към осъдителен такъв.

7. Относно сроковете, в които може да бъде направено изменението на иска

Ако делото е гражданско (т.е. такова, което е извън обхвата на разпоредбата на чл. 365 ГПК, а попада в приложното поле на чл. 14, ал. 1 ГПК), за изменението на иска по чл.

---

³²⁴ Вж. Попова. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 976.

422, ал. 1 ГПК важат посочените дотук в настоящото изложение общи преклузии по чл. 214, ал. 1 ГПК, приложими в общия исков процес.

В производството по търговски спорове (Глава тридесет и втора от ГПК) обаче, съгласно разпоредбата на чл. 372, ал. 2, изр. 2 ГПК, ищецът има право да измени иска си в срока за допълнителна искова молба. Така в случай че издадената в полза на ищеца заповед за изпълнение бъде обезсилена след изтичането на срока за допълнителна искова молба, кредиторът, който вече не разполага с изпълнително основание, се оказва лишен от ефективна защита на своето вземане посредством преминаване от установителен към осъдителен иск, доколкото правото му да измени иска си се оказва преклудирано. Нещо повече – определението, с което съдът оставя без уважение искането на ищеца за преминаване от установителен към осъдителен иск, не подлежи на обжалване (арг. чл. 274, ал. 1, т. 1 ГПК). В тази връзка следва да се отбележи, че все пак съществува и съдебна практика, според която изменението на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК от установителен към осъдителен, направено след двойната размяна на книжа в производството по търговски спорове, е допустимо³²⁵. Намирам това своеобразно разширително тълкуване на разпоредбата на чл. 372, ал. 2, изр. 2 ГПК за правилно с оглед духа на закона, отразен в общата разпоредба на чл. 214, ал. 1 ГПК, и преди всичко с оглед необходимостта от гарантиране на защитата на кредитора в хипотезата на заповед за изпълнение, обезсилена след изтичането на срока за допълнителна искова молба.

8. Относно обезпечението на иска

За да бъдат изяснени проблемите в практиката, които поставя обезпечението на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, следва да бъдат разгледани две хипотези – когато искът е предявен за установяване на вземане по издадена заповед за незабавно изпълнение (чл. 418 ГПК) и когато искът е предявен за установяване на вземане по издадена заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК (т.нар. обикновена заповед за изпълнение).

Заявителят може да иска издаването на заповед за незабавно изпълнение въз основа на някой от изчерпателно изброените в чл. 417 ГПК документи (акт на административен орган, по който допускането на изпълнението е възложено на гражданските съдилища;

---

³²⁵ Вж. Определение № 162 от 09.06.2020 г. по ч. т. д. № 221/2020 г. на АС – Пловдив.

документ или извлечение от счетоводни книги, с които се установяват вземания на държавните учреждения, и общините, или извлечение от счетоводните книги на банка, към което е представен документът, от който произтича вземането на банката, заедно с всички негови приложения, включително приложимите общи условия; нотариален акт, спогодба или друг договор, с нотариална заверка на подписите относно съдържащите се в тях задължения за заплащане на парични суми или други заместими вещи, както и задължения за предаване на определени вещи; извлечение от регистъра на особените залози за вписано обезпечение и за започване на изпълнението – относно предаването на заложи на вещи; извлечение от регистъра на особените залози за вписан договор за продажба със запазване на собствеността до изплащане на цената или договор за лизинг-относно връщането на продадени или отдадени на лизинг вещи; договор за залог или ипотечен акт по чл. 160 и чл. 173, ал. 3 ЗЗД; влязъл в сила акт за установяване на частно държавно или общинско вземане, когато изпълнението му става по реда на ГПК; влезли в сила задължителни предписания на органи на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ до работодател за изплащане на забавени повече от два месеца парични задължения по трудови правоотношения; акт за начет; запис на заповед, менителница или приравнена на тях друга ценна книга на заповед, както и облигация или купони по нея), като, ако съдът допусне незабавно изпълнение, заедно със заповедта се издава и изпълнителен лист (чл. 418, ал. 1 ГПК). Така от този момент нататък кредиторът е „овластен“ да инициира изпълнително производство за принудителното събиране на вземането си (чл. 426, ал. 1 ГПК), като се превърне във взыскател (тъй като молбата за изпълнение слага началото на изпълнителното производство³²⁶). В изпълнителното производство в полза на взыскателя по негово искане могат да бъдат наложени обезпечителни мерки (чл. 442 и чл. 442а ГПК), като в теорията се приема, че обезпечението е самостоятелна фаза в развитието на изпълнителното производство³²⁷. Съгласно чл. 418, ал. 5 ГПК заповедта за незабавно изпълнение с отбелязването за издаден изпълнителен лист и копие от документа, въз основа на който е издадена заповедта, се връчват от съдебния изпълнител. Съгласно чл. 428, ал. 1 ГПК съдебният изпълнител е длъжен да покани длъжника да изпълни доброволно задължението си в двуседмичен срок,

---

³²⁶ Вж. Абрашев, П. Цит. курс, т. III, с. 290.

³²⁷ Вж. Яновски, Б. Цит. съч., 163-166.

като когато пристъпва към изпълнение въз основа на заповед за изпълнение, съдебният изпълнител кани длъжника с връчването ѝ. Съгласно чл. 428, ал. 2 ГПК поканата съдържа името и адреса на вискателя и предупреждение към длъжника, че ако в дадения му срок не изпълни задължението си, ще се пристъпи към принудително изпълнение, като в поканата се съобщават наложените запори и възбрани. Поканата за доброволно изпълнение е процесуално действие на съдебния изпълнител, с което длъжникът се поканва да изпълни доброволно задължението си по означения в нея изпълнителен лист и се предупреждава, че ако не изпълни, ще бъде пристъпено към принудително изпълнение³²⁸. Така в хипотезата на издадена заповед за незабавно изпълнение, длъжникът обикновено научава за наложените обезпечителни мерки (запори и възбрани) с получаването за заповедта³²⁹, от който момент започва да тече едномесечният срок по чл. 414, ал. 2 ГПК, в който длъжникът има право да подаде възражение срещу заповедта. Исковото производство започва едва с предявяването на иска за съществуване на вземането, след като длъжникът е подал възражение срещу заповедта за изпълнение и съдът е указал на заявителя, че има право да предяви иска (чл. 415, ал. 1 ГПК), респ. към датата на образуване на исковото производство по чл. 422 ГПК в хипотезата на издадени заповед за незабавно изпълнение и изпълнителен лист в полза на ищеца вече обикновено са наложени обезпечителни мерки, поради което провеждането на обезпечително производство по чл. 389 ГПК („производство в производството“) не е необходимо. Съгласно чл. 415, ал. 2 ГПК когато дава указания за предявяване на иск в случаите по ал. 1, т. 2 (когато възражението е подадено в срок или когато заповедта за изпълнение е връчена на длъжника при условията на чл. 47, ал. 5 ГПК и връчителят е събрал данни, че длъжникът не живее на адреса, след справка от управителя на етажната собственост, от кмета на съответното населено място или по друг начин и е удостоверил това с посочване на източника на тези данни в съобщението), съдът постановява спиране на изпълнението, ако е издаден изпълнителен лист по чл. 418 ГПК, но спирането на изпълнението няма за последица вдигането на наложени запори и възбрани (*per argumentum a contrario* от чл. 433, ал. 3 ГПК), поради което обезпечителният интерес на кредитора не е накърнен. Наложените запори и възбрани запазват действието си и по време на исковото

---

³²⁸ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, I ч., с. 146.

³²⁹ Пак там, с. 114.

производство по чл. 422 ГПК и в хипотезата на подадено от длъжника възражение срещу заповедта за незабавно изпълнение пред въззивния съд при усл. на чл. 423, ал. 1 ГПК – в едномесечен срок от узнаването на заповедта, ако длъжникът е бил лишен от възможност да оспори вземането, тъй като заповедта не му е била връчена надлежно, заповедта не му е била връчена лично и в деня на връчването той не е имал обичайно местопребиваване на територията на Република България, не е могъл да узнае своевременно за връчването поради особени непредвидени обстоятелства или не е могъл да подаде възражението си поради особени непредвидени обстоятелства, които не е могъл да преодолее – в която хипотеза подаването на възражение пред въззивния съд не спира изпълнението на заповедта, но по искане на длъжника съдът може да спре изпълнението срещу представено от длъжника надлежно обезпечение, което допълнително гарантира интереса на кредитора.

Ако въпреки че се е снабдил със заповед за незабавно изпълнение и изпълнителен лист при усл. на чл. 418, ал. 1 ГПК, кредиторът не е поискал налагането на обезпечителни мерки до предявяването на иска си по чл. 422, ал. 1 ГПК, в исковото производство ищецът може да поиска обезпечение на претенцията си по реда на чл. 389 ГПК. Ако обаче кредиторът е иницирал образуването на изпълнително производство, в хода на което в негова полза в качеството му на вискател са били наложени обезпечителни мерки, последните биха изключили обезпечителната му нужда от налагането на други такива в исковото производство по чл. 422 ГПК.

Когато кредиторът се е снабдил със заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК (т.нар. обикновена заповед за изпълнение), заявителят не е имал възможност заедно с нея да се снабди и с изпълнителен лист за вземането си, респ. да иницира изпълнително производство, в което в негова полза да бъдат наложени обезпечителни мерки (запори и възбрани). Така удовлетворяването на кредитора може да бъде затруднено или дори осуетено, тъй като унищожаването, повреждането или прехвърлянето на длъжниковото имущество е в състояние да направи бъдещо принудително изпълнение безрезултатно³³⁰, а *per argumentum a contrario* от чл. 389, ал. 2 ГПК в заповедното производство обезпечението е недопустимо (което в теорията се аргументира с обстоятелството, че

---

³³⁰ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, I ч., с. 180.

заповедното производство няма състезателен характер³³¹). При това положение удовлетворяването на кредитора може да бъде защитено посредством института на обезпечението на бъдещ иск (чл. 390 ГПК), тъй като потенциалната необходимост от инициране на исково производство по чл. 422 ГПК за защита на вземането му при подадено възражение срещу заповедта за изпълнение от длъжника следва да е известна на заявителя. В практиката си ВКС приема, че ако в определения му от съда срок по чл. 390, ал. 3 ГПК молителят представи доказателства, че е подал заявление за издаване на заповед за изпълнение, а не искова молба, респ. че е иницирал заповедно, а не исково производство, допуснатото обезпечение на бъдещ иск следва да бъде отменено на основание чл. 390, ал. 3, изр. 2 ГПК, тъй като подаването на заявление по чл. 410 ГПК не е тъждествено на подаване на искова молба, а разширително тълкуване на разпоредбата на чл. 390, ал. 2 ГПК, което да включва в обхвата ѝ и заявлението за издаване на заповед за изпълнение, е изключено³³². Съществува възможност обаче кредиторът да подаде молба за обезпечение на бъдещ иск едновременно със заявлението за издаване на заповед за изпълнение. При произнасянето си по молбата за обезпечение на бъдещ иск съдът следва да прецени единствено дали са налице предпоставките за допускане на обезпечение, установени в чл. 391, ал. 1 ГПК (без обезпечението за молителя да бъде невъзможно или да се затрудни осъществяването на правата по бъдещото решение и молбата му да бъде подкрепена с убедителни писмени доказателства или да бъде представена гаранция в определения от съда размер), и в случай че са налице – да уважи молбата и да допусне поисканото обезпечение, като съгласно чл. 390, ал. 3 ГПК да определи на молителя срок за предявяване на иска, който не може да бъде по-дълъг от един месец. В същото време съгласно чл. 411, ал. 3 ГПК при уважаване на заявлението съдът издава заповед за изпълнение, препис от която се връчва на длъжника, като съгласно чл. 414, ал. 2 ГПК длъжникът може да подаде възражение срещу заповедта в едномесечен срок от връчването ѝ. Така едновременната висящност на заповедното и обезпечителното производство може да доведе до изтичане на срока за предявяване на бъдещия иск (с което кредиторът да изгуби наложеното в негова полза обезпечение), преди за кредитора да е станало ясно дали длъжникът ще подаде възражение срещу заповедта за изпълнение и

---

³³¹ Вж. Силяновски, Д. Цит. курс, т. III, 88-89.

³³² Вж. Определение № 180 от 25.03.2009 г. по ч. т. д. № 170/2009 г. на ВКС, ТК, II т.о.

дали ще се наложи кредиторът да установява правото си по исков ред, като не е приемливо успешното обезпечение на иска да се поставя в зависимост от бързината на развитие на обезпечителното и заповедното производство, което прави обезпечението несигурно³³³. Рискът от възникване на такава процесуална безизходица би могъл да бъде елиминиран на законодателно ниво, ако в разпоредбата на чл. 390 ГПК бъде изрично установено, че правилата за обезпечение на бъдещ иск се прилагат и по отношение на бъдещо заповедно производство, като представянето на доказателства за подадено заявление за издаване на заповед за изпълнение има идентични правни последици с представянето на доказателства за предявен иск.

9. Относно защитата на кредитора в спортното право

Защитата на кредитора в спортното право разкрива някои съществени разлики от защитата на кредитора в други клонове на правото, поради което следва да бъде разгледана, макар и не в детайли, в настоящото научно изследване.

В последните години в общественото пространство се постави въпросът за идентичността на спортните клубове и начините, по които тя може да бъде загубена. След обявяването на „Професионален футболен клуб ЦСКА“ АД в несъстоятелност през 2015 г.³³⁴ в общественото пространство възникнаха спорове дали друг правен субект без юридическа връзка с обявеното в несъстоятелност дружество – „Професионален футболен клуб ЦСКА – София“ ЕАД, който използва същата емблема, същите цветове на екипите, играе домакинските си срещи на същия стадион („Българска армия“) и, не на последно място по важност, се подкрепя от същите привърженици, може да се приеме за правопреемник на обявеното в несъстоятелност дружество.

Моето становище е, че спортният клуб е специфичен субект на спортното право, изграден от множество взаимно допълващи се, но и относително независими елементи, формиращи неговата идентичност. Безспорно един от тези елементи е юридическото му лице, тъй като чрез него клубът участва в гражданския (търговския) оборот и в публичноправни правоотношения с държавата и нейните органи (плаща данъци и други

---

³³³ Вж. Спасова, С. Обезпечение на иска. С.: Сиби, 2014, с. 76.

³³⁴ Вж. Решение № 1581 от 02.10.2015 г. по т. д. № 6292/2013 г. на СГС.

публични задължения, участник е в производства по издаването на административни актове и в процедури за предоставяне на концесия, страна е в съдебни производства и др.), то е работодател по смисъла на § 1, т. 1 от ДР на КТ и в това си качество сключва трудови договори с професионални спортисти и с други свои служители, като наличието на регистрирано юридическо лице е условие и за извършването на тренировъчна и спортно-състезателна дейност (чл. 12, ал. 1 от Закона за физическото възпитание и спорта). Наред с юридическото лице обаче съществуват и други важни елементи, които, макар да нямат детайлизирана правна уредба, са неделима част от идентичността на спортния клуб – наименованието, емблемата, цветовете на спортните екипи (като наименованието на клуба, емблемата и/или комбинацията от клубните цветове могат да бъдат регистрирани като търговска марка, а външният вид на екипите – като промишлен дизайн), привържениците (чиято неделима връзка с клуба е призната и нормативно – в Закона за опазване на обществения ред при провеждането на спортни състезания), т.нар. клубен фолклор (включващ песните и скандиранията на привържениците, облеклото и хореографията им по време на спортни срещи, както и паметта им за минали срещи и успехи на клуба, която се предава между поколенията), спортните постижения, в т.ч. спечелените от клуба награди. Тъй като не всички от изграждащите клуба елементи са нормативно уредени, следва да се приеме, че спортният клуб е правен субект *sui generis*, без аналог сред останалите познати субекти на правото.

Гореизложените съображения бяха споделени в окончателен акт на Спортния арбитражен съд (CAS) със седалище в гр. Лозана, Швейцария – Арбитражно решение от 29.01.2021 г. по дело CAS 2020/A/6884 *Soukeyna Ba Bengelloun v. FIFA & PFC CSKA-Sofia*, в което CAS призна „Професионален футболен клуб ЦСКА – София“ ЕАД за „спортен правопреемник“ (*sporting successor* /англ./) на „Професионален футболен клуб ЦСКА“ АД – в несъстоятелност с мотивите, че футболният клуб не трябва да се отъждествява с юридическото му лице, тъй като идентичността му е изградена от множество елементи като наименование, цветове, привърженици, история, спортни постижения, емблема, трофеи, стадион, състав от състезатели, исторически фигури и др., които го отличават от всички останали клубове³³⁵. Това решение не е прецедент, а израз на последователна

---

³³⁵ Вж. Арбитражно решение от 29.01.2021 г. по дело CAS 2020/A/6884 *Soukeyna Ba Bengelloun v. FIFA & PFC CSKA-Sofia*.

практика на арбитражния съд, постановена в последните години³³⁶. Правните изводи на CAS в конкретното решение са формирани и с оглед защитата на кредиторите на обявеното в несъстоятелност дружество, тъй като арбитражният съд приема, че кредиторите имат право да претендират вземанията си не единствено срещу длъжника (който съдът обозначава с термина *“the Original Debtor”*³³⁷ – „оригиналният длъжник“ /англ./) в производството по несъстоятелност, а и срещу спортния му правопреемник в други производства и по този начин да получат по-бързо, лесно и най-вече пълно удовлетворение на притезанията си. Ето защо в спортното право е налице отклонение от общия принцип, че кредиторът може да търси принудително събиране на вземането си само от длъжника или негов юридически правопреемник³³⁸, като с оглед необходимостта защитата на кредитора да бъде максимално ефикасна и обезпечена се приема, че кредиторът може да насочи претенцията си и срещу лице, което макар и *de jure* да не е правопреемник на длъжника, *de facto* е негов правопреемник и затова следва да отговаря и за неговите задължения (наричано „спортен правопреемник“). Впрочем идеята, че едно трето за облигационното правоотношение лице може да се окаже носител на задължение по него не е чужда и за българската правна теория, като Александър Кожухаров приема, че „щом в облигационното отношение не се създава една правна връзка *„intuitu personae“*, лесно е да елиминираме от нея длъжника или кредитора, за да ги заместим с други лица”³³⁹, макар и тази идея да е изразена по-скоро предвид цесията и поемането на дълг.

Ако с оглед защитата на кредиторите горепосочената концепция за спортно правопреемство бъде възприета и от българския законодател, *de lege ferenda* ще следва кредиторът на даден спортен клуб да има право да поиска издаването на заповед за изпълнение директно срещу спортния правопреемник на клуба длъжник, а впоследствие, ако спортният правопреемник подаде възражение срещу заповедта за изпълнение, кредиторът ще следва да има право да инициира и исково производство за установяване

---

³³⁶ Вж. Арбитражно решение от 14.01.2014 г. по дело CAS 2013/A/3094 *Hungarian Football Federation v. Fédération Internationale de Football Association (FIFA)*, Арбитражно решение от 10.10.2018 г. по дело CAS 2018/A/5618 *Shabab Al Ahli Dubai Club v. Shanghai SIPG Football Club*.

³³⁷ Вж. Арбитражно решение от 29.01.2021 г. по дело CAS 2020/A/6884 *Soukeyna Ba Bengelloun v. FIFA & PFC CSKA-Sofia*, пар. 7.

³³⁸ Подробно вж. Апостолов, И. Цит. съч., 175-181; Кожухаров, Ал. Облигационно право. Обща..., с. 166-167; Калайджиев, А. Цит. съч., 232-234.

³³⁹ Вж. Кожухаров, Ал. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Книга втора. Нова редакция О. Герджиков. С.: Софи-Р, 1996, с. 45.

на съществуването на вземането си. В това производство ще следва длъжникът и неговият спортен правоприменник да се конституират като ответници *ex lege* (каквото разрешение законодателят е възприел напр. по отношение на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК *de lege lata*), тъй като съществуването на вземането на кредитора срещу длъжника ще е преюдициално по отношение на съществуването на вземането на кредитора срещу спортния правоприменник на длъжника, а качеството „спортен правоприменник“ ще следва да бъде доказано именно в това производство. Въпреки задължителното им конституиране двамата ответници няма да са необходими другари (а задължителни обикновени другари), тъй като решението по делото може да е различно спрямо всеки от тях – напр. искът може да е уважен по отношение на длъжника, но отхвърлен по отношение на другия ответник, ако не бъде доказано, че последният е спортен правоприменник на клуба длъжник.

§ 11 – Проблеми в актуалната нормативна уредба и предложения *de lege ferenda*

1. Проблеми в актуалната нормативна уредба

Ако ищецът по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК поиска увеличаване на размера на иска със сума, надвишаваща размера на вземането по заявлението за издаване на заповед за изпълнение, искането за изменение на предявения по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК иск поначало следва да бъде оставено без разглеждане като недопустимо, тъй като предметът на делото по иска за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение съвпада с предмета на заповедното производство, очертан в заявлението за издаване на заповед за изпълнение. В тази връзка в настоящото научно изследване бе посочено, че, с оглед правото на защита на ищеца и задължението на съда да оказва съдействие на страните (чл. 2 ГПК), искът за несъдържащата се в заявлението част от вземането може да бъде отделен за разглеждане в отделно производство, по общия ред и без да се прилага фикцията по чл. 422, ал. 1 ГПК относно момента на предявяване на иска³⁴⁰. Доколкото обаче в актуалната редакция на процесуалния закон липсва разпоредба, чието разширително тълкуване да позволява подобно отделяне на спора относно несъдържащата

---

³⁴⁰ Вж. Глава трета, § 10, подпараграф 3.

се в заявлението част от вземането, а и доколкото с оглед принципа на законност в гражданския процес (чл. 5 ГПК) такова отделяне би могло да бъде постановено само въз основа на конкретна законова разпоредба (напр. чл. 210, ал. 2, изр. 1 ГПК; чл. 211, ал. 2, изр. 2 ГПК), възможността за разглеждане на надхвърлящата определения в заявлението размер част от вземането в отделно производство следва да бъде нормативно регламентирана изрично.

Съобразно мотивите към т. 9 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС и към т. 1.1. от ТР № 8 от 02.04.2019 г. по тълк. д. № 8/2017 г. на ОСГТК на ВКС производството по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК е продължение на заповедното производство, респ. производството по съдебна защита на дадено вземане е единно и неделимо, независимо че се развива в две фази – заповедна и искова. Поради това в настоящото научно изследване бе прието, че ищецът не разполага с процесуалното правомощие да оттегли иска си в исквата фаза след изтичането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК³⁴¹, тъй като оттегленият иск поначало може да бъде предявен отново (чл. 232, изр. 2 ГПК), а доколкото искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде предявен в относително кратък преклузивен срок (едномесечен срок от съобщаването на указанията, дадени от съда – чл. 415, ал. 4 ГПК) и при наличието на специални предпоставки, повторното му предявяване след изтичането на преклузивния срок е недопустимо. Разпоредбата на чл. 232 ГПК обаче не визира искове, които не могат да бъдат оттеглени, като разширителното ѝ тълкуване би могло да доведе до извода, че е приложима и по отношение на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК (който извод считам за неправилен в хипотезата на оттегляне след изтичането на срока по чл. 415, ал. 4 ГПК). Ето защо считам, че невъзможността искът за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение да бъде оттеглен след изтичането на посочения преклузивен срок следва да бъде изрично упомената в закона.

В чл. 415 ГПК, в който е уреден процесуалният ред, по който се предявява искът за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение, законодателят е използвал единствено термина „заявителя“, визирайки лицето, което е активно легитимирано да предяви иска. Стеснително тълкуване на разпоредбата в актуалната ѝ редакция би могло да доведе до извода, че правото на иск за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение е *intuitu personae* и че никой друг освен заявителят в заповедното

---

³⁴¹ Вж. Глава трета, § 10, подпараграф 4.

производство не е активно легитимиран да предяви този иск. Поради това е била формирана и противоречива съдебна практика, която е наложила постановяването на ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС, в т. 10.б. от което се приема, че искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде предявен от универсален правоприменник на заявителя и срещу универсален правоприменник на длъжника, както и от частен правоприменник на заявителя (но не и срещу частен правоприменник на длъжника, който може да участва в исковото производство при усл. на чл. 226, ал. 2 ГПК, но не и по инициатива на кредитора). Споделям тези изводи, а наличието на тълкувателна практика по проблема е достатъчен мотив за необходимостта същият да бъде разрешен по законодателен път, като в закона изрично да бъде призната активна процесуална легитимация по иска по чл. 422, ал. 1 ГПК на универсалния и на частния правоприменник на заявителя, а пасивна процесуална легитимация – на универсалния правоприменник на длъжника.

В мотивите към т. 2 от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС, а и в правната теория и съдебната практика изобщо, се приема, че заявление за издаване на заповед за изпълнение може да бъде подадено само за част от дадено вземане, респ. заповед за изпълнение може да бъде издадена само за част от вземането. Научен и практически интерес предизвиква хипотезата, в която за две или повече части от едно и също вземане са издадени две или повече различни заповеди за изпълнение. Доколкото вземането, макар и делимо, е единно, не откривам нормативни пречки да бъде предявен един-единствен иск за установяване на цялото вземане, респ. независимо че са били образувани две заповедни производства, те да се трансформират или по-точно слеят в едно исково производство с предмет цялото вземане. Макар и при действието на различна правна система, в американската правна литература е изведен принципът, че когато две парични суми имат общ правопораждащ факт, те следва да се претендират пред съда с един иск³⁴². В хипотезата на издадени две или повече заповеди за изпълнение за две или повече части от едно и също вземане, за да се реализира максимално ефикасно и в пълна степен установената в чл. 422, ал. 1 ГПК фикция, че искът се смята предявен от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, считам, че искът за

---

³⁴² Вж. Glannon, J. W. Civil Procedure. Examples and Explanations. Third Edition. New York: Aspen Law & Business, 1997, p. 441.

цялото вземане следва да се смята предявен от момента на подаването на първото заявление за издаване на заповед за изпълнение, като тази особена, но и практически значима хипотеза и специфичното проявление на посочената фикция също следва да бъдат изрично установени в закона.

2. Предложения *de lege ferenda*

По съображенията, изложени в предходната точка от дисертационния труд, формулирам следните предложения за законодателни промени:

2.1. В чл. 210 ГПК да се създаде нова ал. 3: *„Ако в производството по чл. 422, ал. 1 се иска увеличаване на размера на иска със сума, надвишаваща размера на вземането по заповедта за изпълнение, съдът разделя иска за непосочената в заповедта част от вземането за разглеждане в отделно производство, в което не важат специалните правила, приложими в производството по чл. 422, ал. 1“.*

Така разпоредбата на чл. 210 ГПК би изглеждала по следния начин:

Първоначално съединяване на искове

Чл. 210. (1) Ищецът може да предяви с една искова молба срещу същия ответник няколко иска, ако те са подсъдни на същия съд и подлежат на разглеждане по реда на едно и също производство.

(2) (Доп. - ДВ, бр. 50 от 2015 г.) Когато предявените искове не подлежат на разглеждане по реда на едно и също производство или когато съдът прецени, че съвместното им разглеждане ще бъде значително затруднено, той постановява исковите да бъдат разделени. Не се допуска разделяне на искове, които се намират във връзка с предмета на делото, освен ако подлежат на разглеждане по реда на различни производства.

(3) (Нова) Ако в производството по чл. 422, ал. 1 се иска увеличаване на размера на иска със сума, надвишаваща размера на вземането по заповедта за изпълнение, съдът разделя иска за непосочената в заповедта част от вземането за разглеждане в отделно

производство, в което не важат специалните правила, приложими в производството по чл. 422, ал. 1.

2.2. В чл. 232 ГПК да се създаде нова ал. 2: „Ищецът не може да оттегли иска си в производството по чл. 422, ал. 1, ако срокът по чл. 415, ал. 4 е изтекъл“.

Така разпоредбата на чл. 232 ГПК би изглеждала по следния начин:

Оттегляне на иска

Чл. 232. (1) Ищецът може да оттегли исковата си молба без съгласието на ответника до приключване на първото заседание по делото. Ако ищецът предяви отново същия иск, той може да използва събраните доказателства в новото дело само ако за тяхното повторно събиране има трудно преодолима пречка.

(2) (Нова) Ищецът не може да оттегли иска си в производството по чл. 422, ал. 1, ако срокът по чл. 415, ал. 4 е изтекъл.

2.3. В чл. 415 ГПК ал. 5 да се измени така: „Искът може да бъде предявен и от универсален или частен правоприемник на заявителя, както и срещу универсален правоприемник на длъжника“, а да се създаде нова ал. 6: „Когато заявителят или неговият правоприемник не представи доказателства, че е предявил иска в посочения срок, съдът обезсилва заповедта за изпълнение частично или изцяло, както и изпълнителния лист, издаден по чл. 418.“.

Така разпоредбата на чл. 415 ГПК би изглеждала по следния начин:

Действие на възражението

Чл. 415. (Изм. - ДВ, бр. 86 от 2017 г.) (1) Съдът указва на заявителя, че може да предяви иск за вземането си в следните случаи:

1. когато възражението е подадено в срок;
2. (Доп. - ДВ, бр. 100 от 2019 г.) когато заповедта за изпълнение е връчена на длъжника при условията на чл. 47, ал. 5 и връчителят е събрал данни, че длъжникът не

живее на адреса, след справка от управителя на етажната собственост, от кмета на съответното населено място или по друг начин и е удостоверил това с посочване на източника на тези данни в съобщението;

3. когато съдът е отказал да издаде заповед за изпълнение.

(2) Когато дава указания за предявяване на иск в случаите по ал. 1, т. 2, съдът постановява спиране на изпълнението, ако е издаден изпълнителен лист по чл. 418.

(3) Искът по ал. 1, т. 1 и 2 е установителен, а по т. 3 - осъдителен.

(4) Искът се предявява в едномесечен срок от съобщението, като заявителят довнася дължимата държавна такса.

(5) (Изм.) Искът може да бъде предявен и от универсален или частен правоприемник на заявителя, както и срещу универсален правоприемник на длъжника.

(6) (Нова) Когато заявителят или неговият правоприемник не представи доказателства, че е предявил иска в посочения срок, съдът обезсилва заповедта за изпълнение частично или изцяло, както и изпълнителния лист, издаден по чл. 418.

Следва да се има предвид, че формулираните по-горе предложения *de lege ferenda* се отнасят за разпоредбата на чл. 415 ГПК (ред. към ДВ, бр. 100 от 20.12.2019 г.), доколкото разпоредбата на чл. 415 ГПК (ред. към ДВ, бр. 11 от 02.02.2023 г., в сила от 01.07.2024 г.) не е част от действащото законодателство към датата на завършване на настоящото научно изследване.

2.4. В ал. 1 на чл. 422 ГПК да се добави изречение второ: „Ако за две или повече части от едно и също вземане са издадени две или повече различни заповеди за изпълнение, искът за цялото вземане се смята предявен от момента на подаването на първото заявление за издаване на заповед за изпълнение“.

Така разпоредбата на чл. 422 ГПК би изглеждала по следния начин:

Иск за съществуване на вземането

Чл. 422. (1) (Изм. - ДВ, бр. 86 от 2017 г.) Искът за съществуване на вземането се смята предявен от момента на подаването на заявлението за издаване на заповед за

изпълнение, когато е спазен срокът по чл. 415, ал. 4. Ако за две или повече части от едно и също вземане са издадени две или повече различни заповеди за изпълнение, искът за цялото вземане се смята предявен от момента на подаването на първото заявление за издаване на заповед за изпълнение.

(2) Предявяването на иск по ал. 1 не спира допуснатото незабавно изпълнение, освен в случаите по чл. 420.

(3) Ако искът бъде отхвърлен с влязло в сила решение, изпълнението се прекратява и се прилага чл. 245, ал. 3, изречение второ.

(4) (Нова - ДВ, бр. 86 от 2017 г.) Обратен изпълнителен лист не се издава, ако искът е отхвърлен поради неизискуемост на вземането.

Глава четвърта – Искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор

§ 1 – Приложно поле

Правната уредба на иска на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор по българското право *de lege lata* е в чл. 464 ГПК, озаглавен „Оспорване на вземането на присъединен кредитор“, поместен в Глава четиридесет и първа – Присъединяване на кредитори и разпределение на събраните суми, в Част пета – Изпълнително производство. Следва да се отбележи, че заглавието на разпоредбата е неточно, тъй като, както ще бъде изяснено по-нататък в настоящото изложение, по реда на чл. 464 ГПК може да бъде оспорено вземането на всеки кредитор, който се конкурира с ищеца, в т.ч. и на първоначалния взискател, а не непременно на присъединен такъв.

Конституционноправните основи на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК се откриват в принципа на правовата държава, установен в преамбюла и в чл. 4, ал. 1 КРБ, както и в чл. 56 КРБ, съгласно който всеки има право на защита, когато са нарушени или застрашени неговите права или законни интереси. До момента този иск не е бил предмет на тълкувателната практика на ВКС и ВАС, като единствено в мотивите към постановеното наскоро ТР № 7 от 13.01.2023 г. по тълк. д. № 7/2020 г. на ОСГТК на ВКС се споменава, че нищожността на договор може да бъде наведена като основание при иска по чл. 464 ГПК³⁴³, а формираната по иска казуална съдебна практика също не е богата.

Искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е средство за защита на вземането на кредитора в изпълнителното производство, но по косвен път, тъй като с него не се установява съществуването на вземането на кредитора ищец срещу длъжника, а се установява несъществуването на вземането на друг, конкуриращ (наричан още мним и привиден) кредитор срещу длъжника, ако осребреното имущество на длъжника не е достатъчно за удовлетворяване на всички претендирани вземания. Като средство за защита искът по чл. 464, ал. 1 ГПК цели да разкрие липса на материалноправна предпоставка на изпълнителния процес спрямо взискателя, чието вземане е оспорено³⁴⁴. По този начин

³⁴³ Подробно вж. ТР № 7 от 13.01.2023 г. по тълк. д. № 7/2020 г. на ОСГТК на ВКС.

³⁴⁴ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., с. 813.

ищецът обезпечава правото си да удовлетвори своето вземане срещу длъжника в пълен размер.

В литературата се приема, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК намира приложение, когато при изпълнение на парични притезания в разпределението участва привиден кредитор, тъй като при конкуренция с него удовлетворяването на истинските (действителни) кредитори може да се окаже изцяло или отчасти осуетено³⁴⁵. Ако не разполагат с възможност да предявят такъв иск, действителните кредитори ще се окажат безсилни срещу привидния кредитор, когато неговото вземане е удостоверено с решение, плод на симулиран процес³⁴⁶. В тази връзка следва да се отбележи, че в повечето предходни изследвания на защитата на конкуриращия вискател се отделя задълбочено внимание на симулативността на правопораждащото основание на оспореното вземане, респ. на разбирането, че ответниците по отрицателния установителен иск съзнателно и умишлено са постигнали едно несъществуващо изпълнително основание с цел да бъдат увредени действителните кредитори на длъжника, каквото тяхно намерение считам, че не следва да се предполага (тъй като невинаги е налице), а несъществуването на вземането следва да се тълкува много по-разширително (като симулативността на сделката е много по-рядка хипотеза от напр. погасяването на вземането по давност) и без оглед намеренията на кредитора и длъжника по това вземане, които не следва да се възприемат непременно като недобросъвестни. В теорията константно се приема, че привидни (симулативни) юридически действия са такива, при които е налице желание от страна на участващите в тях лица да дадат вид, че са осъществили целия фактически състав на определено юридическо действие, докато всъщност не искат неговото извършване³⁴⁷, докато при сключването на правопораждащата вземането сделка между ответниците по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК такова желание не е непременно налице, а напротив – възможно е те да са искали настъпването на правните ѝ последици, които да не са настъпили по поставени извън тяхната воля причини (напр. опорочена форма на сделката, ненадлежно упълномощаване на представителя на някоя от страните и пр.). В този смисъл в коментарната литература приложното поле на оспорването по чл. 464 ГПК е очертано много успешно от Диана Митева – *„несъществуващи (привидно възникнали, невярно*

---

³⁴⁵ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1227.

³⁴⁶ Пак там, с. 1279.

³⁴⁷ Вж. Ганев, В. Цит. съч., с. 300.

установени или дори междуременно погасени) вземания“³⁴⁸, и от Таня Градинарова – „несъществуващи, погасени или невярно установени вземания на други кредитори“³⁴⁹.

В практиката си ВКС приема, че защитното средство на конкуриращия кредитор е отрицателният установителен иск, като без тази възможност истинският кредитор не би могъл да противодейства и защити правата срещу привиден кредитор, чието вземане е установено с решение в резултат на симулативен процес, респ. срещу немарливо процесуално поведение на длъжник, довело до преклудирание на предвидените в закона възможности за неговата защита³⁵⁰. Следва да се отбележи обаче, че възможността да се препятства изпълнителното производство с неоснователни претенции и жалби не е прерогатив единствено на мнимия, привиден вискател и не е от естество самостоятелно да обоснове правен интерес от иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, извън интереса привидният вискател да бъде изключен от разпределението. Чл. 464 ГПК не урежда правото на иск като гаранция за бързо, а за ефективно, с оглед удовлетворяване интереса на ищеца вискател, изпълнително производство³⁵¹.

ВКС приема, че предвидената в чл. 464, ал. 1 ГПК защита на вискателя възниква от момента на присъединяването. От тогава за него съществува правният интерес от този иск, тъй като присъединеният се вискател има същите права в изпълнителното производство, каквито има първоначалният вискател, и извършените до присъединяването изпълнителни действия ползват и присъединения се вискател – арг. чл. 457, ал. 1 ГПК. С присъединяването на вискателя възниква задължението на съдебния изпълнител да постанови разпределение на постъпленията по делото, съобразно реда на чл. 460 ГПК, поради което с присъединяването всеки един от първоначалните вискатели има интерес да оспори вземането му. Реализирането на защитата извън визириания в текста на чл. 464, ал. 1 ГПК едномесечен срок от разпределението за предявяване на иска за оспорване вземането на конкуриращия кредитор обаче не рефлектира върху неговата допустимост. Исковата защита е допустима и то без оглед на това, дали претенцията е предявена в посочения срок, или извън него. В първия случай – когато срокът е спазен – сумата не се предава фактически на вискателя и искът е установителен, докато във

---

³⁴⁸ Вж. Митева, Д. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 1102.

³⁴⁹ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., с. 811.

³⁵⁰ Вж. Определение № 75 от 28.02.2022 г. по ч. гр. д. № 321/2022 г. на ВКС, ГК, III г. о.

³⁵¹ Вж. Определение № 498 от 19.11.2019 г. по ч. т. д. № 2437/2019 г. на ВКС, ТК, I т. о.

втория случай – когато срокът не е спазен – защитата следва да се проведе чрез осъдителен иск (поради изплащане на сумата на вискателя с оспореното вземане)³⁵². В хипотезата на уважен осъдителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК ответникът следва да бъде осъден да върне неоснователно получената от него сума по сметката на съдебния изпълнител, респ. да извърши една престация по отношение не на ищеца (каквато е типичната последица на уважения осъдителен иск), а на едно трето лице – съдебния изпълнител, който следва да разпредели наново между действителните вискатели върната сума.

Съгласно чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК предявяването на иска в едномесечен срок от разпределението спира предаването на сумата, определена за кредитора с оспореното вземане. Таня Градинарова определя това частично спиране на изпълнението до размера на определената за вискателя ответник сума като обезпечителна мярка на вече предявения иск на вискателя ищец³⁵³. Практиката на ВКС също признава специално суспензивно обезпечително действие на отрицателния установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК³⁵⁴. Макар и използваният в разпоредбата на чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК термин „спира“ да е категоричен, в теорията е налице спор относно действието на това спиране. Градинарова (при действието на актуалната нормативна уредба)³⁵⁵, Димитър Силяновски и Живко Сталев (при действието на ГПК /1952 г./)³⁵⁶ приемат, че предявяването на иска от вискателя ищец в едномесечен срок от разпределението спира изпълнителното производство спрямо вискателя ответник *ex lege*, което с оглед езиковото тълкуване на разпоредбата и целта ѝ – да обезпечи интереса на вискателя ищец, считам за правилно. Според Валентина Попова в чл. 464 ГПК е налице императивно основание за спиране на изпълнителното производство, при което съдебният изпълнител е длъжен да спре предаването на сумите, но то не спира автоматично по силата на закона³⁵⁷. Въпреки че този извод не намира опора в текста на нормата, той се споделя в практиката на ВКС, според която съгласно изричната разпоредба на чл. 464, ал. 1 ГПК висящността на делото, имащо за предмет оспорване съществуването на вземането на конкуриращ кредитор,

---

³⁵² Вж. Определение № 756 от 22.12.2011 г. по ч. гр. д. № 641/2011 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

³⁵³ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 125.

³⁵⁴ Вж. Определение № 336 от 19.06.2018 г. по ч. т. д. № 1464/2018 г. на ВКС, ТК, II т. о.

³⁵⁵ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., 124-125.

³⁵⁶ Вж. Силяновски, Д., Ж. Сталев. Цит. курс, т. II, 266-267.

³⁵⁷ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1279.

спира единствено предаването от страна на съдебния изпълнител на определената по разпределението сума за кредитора с оспореното вземане; спирането настъпва по силата на закона, но следва то да бъде констатирано с изричен акт на съда, пред който е висящ спорът по чл. 464, ал. 1 ГПК, за да бъде съобразено от съдебния изпълнител по висящото изпълнително дело; ВКС квалифицира акта на съда по чл. 464, ал. 1 ГПК като правно указание, което частният съдебен изпълнител следва да съобрази при влязло в сила разпределение³⁵⁸.

Следва да се отбележи, че предявяването на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК в едномесечен срок от разпределението спира *ex lege* единствено предаването на сумата, определена за вискателя с оспореното вземане, но не и цялото изпълнително производство. Основанията за спиране на последното са изчерпателно изброени в чл. 432, ал. 1, т. 1-7 ГПК и предявяването на иск за оспорване на вземането на някой от вискателите не е сред тях. Поради това и след предявяването на иска частният съдебен изпълнител може да продължи да извършва изпълнителни действия, в т.ч. да издирва, продава и осребрява имущество на длъжника, но единствено няма право да извършва разпределение до приключването на производството по чл. 464 ГПК с влязъл в сила съдебен акт.

В практиката си ВКС не открива връзка на преюдициалност между производството по чл. 463, ал. 2 ГПК по оспорване на извършеното от съдебния изпълнител разпределение и исковото производство, с което един от вискателите е оспорил вземането на друг кредитор. Съгласно изричната норма на чл. 464, ал. 1 ГПК предявяването на този иск, съотв. висящността на спора по него, спира единствено предаването на сумата, определена за кредитора с оспореното вземане, което правно указание съдебният изпълнител следва да съобрази именно при влязло в сила разпределение. Спорът дали в случая изготвеното разпределение по чл. 460 ГПК е законосъобразно, дали следва да влезе в сила, както е изготвено, включително с оглед наличието на привилегии на някои от вискателите и реда им, ако съображения в тази връзка са изтъкнати в жалбата, следва да намери разрешение във висящото производство по чл. 463 ГПК и то без оглед на това как

---

³⁵⁸ Вж. Определение № 724 от 08.10.2014 г. по ч. гр. д. № 4232/2014 г. на ВКС, ГК III г. о., Определение № 336 от 19.06.2018 г. по ч. т. д. № 1464/2018 г. на ВКС, ТК, II т. о

ще приключи исковият процес по спора относно съществуването на някое вземане, включено в това разпределение³⁵⁹.

В допълнение към горното следва да се има предвид, че уреденият в чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК срок за предявяване на иска на взискателя за оспорване на вземането на друг конкуриращ взискател, чието спазване има за последица спиране на предаването на определената за ответника взискател сума, е сред процесуалните срокове, които съгласно чл. 3, т. 1 от Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на НС от 13.03.2020 г., и за преодоляване на последиците бяха спрели да текат в периода от 13.03.2020 г. до отмяната на извънредното положение на 13.05.2020 г.

Доколкото предмет на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК е парично вземане, считам, че няма пречка искът да бъде предявен като частичен, като с него взискателят ищец да оспори само част от вземането на взискателя ответник. В литературата Камелия Цолова застъпва становището, че предявяването на отрицателен установителен иск като частичен е недопустимо³⁶⁰, макар и да посочва, че предмет на частичния иск са делими права, които могат да бъдат количествено разделени на части и за които има възможност за извършване на самостоятелни разпоредителни действия с отделните части на правото – напр. да бъдат цедирани самостоятелно³⁶¹, на които характеристики вземането, оспорено в производството по чл. 464 ГПК отговаря изцяло. Съдебната практика по този въпрос и конкретно относно иска на взискателя за оспорване на вземането на друг конкуриращ взискател е противоречива. Налице е, макар и оскъдна, практика на ВКС, която приема, че е допустимо искът по чл. 464, ал. 1 ГПК да бъде предявен като частичен³⁶², но е налице и влязло в сила решение на Софийски апелативен съд, чието касационно обжалване не е допуснато от ВКС, в което се приема за принципно положение, че отрицателният установителен иск за несъществуването на вземане (и конкретно искът по чл. 464, ал. 1 ГПК) не би следвало да може да бъде предявяван като частичен, доколкото с отричането възникването и съществуването на частта би се отрекло възникването и съществуването на вземането въобще (когато същите изводи се базират на отричане правопораждащите

³⁵⁹ Вж. Определение № 724 от 08.10.2014 г. по ч. т. д. № 4232/2014 г. на ВКС, ТК, III т. о.

³⁶⁰ Вж. Цолова, К. Частичният..., 54-56.

³⁶¹ Пак там, с.45.

³⁶² Вж. Определение № 612 от 24.10.2018 г. по т. д. № 1203/2018 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 407 от 28.10.2020 г. по ч. т. д. № 1502/2020 г. на ВКС, ТК, I т. о.

вземането факти или признаването на настъпването на правопогасяващи, правоизключващи го или други подобни такива)³⁶³. Действително в т. 2 от ТР № 3 от 22.04.2019 г. по тълк. д. № 3/2016 г. на ОСГТК на ВКС се приема, че решението по уважен частичен иск за парично вземане се ползва със сила на пресъдено нещо относно правопораждащите факти на спорното субективно материално право при предявен в друг исков процес иск за защита на вземане за разликата до пълния размер на паричното вземане, произтичащо от същото право. В хипотезата на уважен с влязло в сила решение отрицателен установителен иск за парично вземане обаче за ищеца все още ще е налице правен интерес от предявяването на иск и за непредявената част от вземането, защото, макар и силата на пресъдено нещо на решението да се разпростира върху правопораждащите цялото вземане факти, т.е. да ги отрича, тя все пак не се разпростира върху самата непредявена част от вземането, която не е била предмет на делото по частичния иск (респ. не се включва в диспозитива на решението по него) и поради това непредявената част от вземането остава дължима (в типичния случай на отрицателен установителен иск – от ищеца, а конкретно при иска по чл. 464, ал. 1 ГПК – от длъжника спрямо конкуриращия вискател). В този смисъл и Живко Сталев подчертава, че когато частичният иск бъде уважен, предмет на силата на пресъдено нещо е само предявената част от вземането³⁶⁴. В производството по чл. 464 ГПК не бил могъл да бъде отречен правният интерес на ищеца вискател да оспори вземането на ответника вискател срещу ответника длъжник частично и когато част от вземането е погасена по давност, поради плащане или поради друга причина, в който случай оспорване на цялото вземане би било очевидно неоснователно, а освен това би натоварило ищеца с излишни съдебни разноски (за държавна такса и възстановяване на направените от ответниците разноски съобразно отхвърлителния диспозитив на решението). Ето защо считам, че посочената практика на САС не може да бъде споделена.

Ищецът по частичен отрицателен установителен иск не следва „да се притеснява“ и от разпоредбата на чл. 116а. ЗЗД (Нов - ДВ, бр. 42 от 2018 г.), съгласно която когато вземането е предявено частично, давността се спира или прекъсва само за предявената част, тъй като в случая вземането не се „предявява“, а се отрича и евентуалното изтичане

---

³⁶³ Вж. Решение № 11616 от 21.07.2020 г. по в. т. д. № 4923/2019 г. на САС, чието касационно обжалване не е допуснато с Определение № 41 от 31.01.2022 г. по т. д. № 2324/2020 г. на ВКС, ТК, II т. о.

³⁶⁴ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., с. 230.

на давността е в интерес на ищеца. Следва да се отбележи обаче, че ако искът по чл. 464, ал. 1 ГПК бъде предявен като частичен, по отношение на непредявената част от вземането няма да се „активира“ законоустановената последица по чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК – спиране на предаването на сумата, определена за вискателя с оспореното вземане (поради специалното суспензивно обезпечително действие на предявяването на иска), и ответникът вискател ще получи част от определената за него сума. Така впоследствие ако ищецът предяви иск за нея, той вече ще трябва да бъде осъдителен.

В производството по чл. 464 ГПК обаче е невъзможно да бъде предявен т.нар. скрит частичен иск – такъв, при който ищецът не заявява в исковата си молба, че претенцията му е част от по-голямо вземане³⁶⁵ – тъй като оспореното вземане вече е предявено в изпълнителното производство и размерът му е известен на двамата ответници, които са страни в това производство.

Когато спорното вземане на ответника конкуриращ вискател към ответника длъжник е породено или се отнася до търговска сделка, включително сключването, тълкуването, действителността, изпълнението, неизпълнението, прекратяването ѝ или последиците от прекратяването ѝ, исковото производство по чл. 464 ГПК следва да се проведе по реда на Глава тридесет и втора от ГПК, уреждаща производството по търговски спорове. В този случай съгласно чл. 366 ГПК към исковата молба ищецът е длъжен да представи справка, която съдържа необходимите изчисления за определяне на размера на спорното парично вземане. Съдът следва да даде възможност на страните за т.нар. двойна размяна на книжа – за допълнителна искова молба на ищеца (чл. 372 ГПК) и за допълнителен отговор на всеки от двамата ответници (чл. 373 ГПК).

В допълнение към изложеното дотук, чл. 42 от Закона за особените залози, уреждащ споровете между заложни кредитори, в чиято полза са учредени особени залози, изрично предвижда, че правата на присъединен кредитор могат да бъдат оспорени от друг присъединен кредитор, както и от трето лице, претендиращо противопоставимо право върху отчужденото имущество, по реда на чл. 464 ГПК. В тази връзка следва да се има предвид т. 1 от ТР № 1 от 10.07.2018 г. по тълк. д. № 1/2015 г. на ОСГТК на ВКС, съгласно което трето лице, придобило движима вещ, предмет на договор за особен залог, след вписване на договора в Централния регистър на особените залози, има положението на

---

³⁶⁵ Вж. Цолова, К. Частичният..., 30-31.

залогодател по смисъла на чл. 13, ал. 1 ЗОЗ (редакция до приемане на ЗИД на ЗОЗ с ДВ, бр. 105/2016 г., в сила от 30.12.2016 г.), ако е придобило вещта от вписан залогодател или ако към момента на придобиването на вещта е знаело за учредения върху нея особен залог, независимо от липсата на вписване на залога по партида на праводателя му в ЦРОЗ. В актуалната редакция на чл. 13, ал. 1 ЗОЗ всяко лице, на което залогът може да бъде противопоставен, придобива правата върху заложеното имущество, обременени със залога, и има положението на залогодател.

От всичко изложено дотук може да се направи извод, че исковото производство по чл. 464 ГПК като част от българската правна традиция отразява изразеното още в началото на ХХ в. становище на Петър Абрашев, че съдът е контролен орган в принудителното изпълнение³⁶⁶, тъй като, макар и в производството по чл. 464 ГПК съдът да не оказва контрол за законосъобразност върху конкретни действия на съдебния изпълнител, в това производство съдът на практика проверява законосъобразността на цялото изпълнително производство и в частност дали то би могло да постигне своята легитимна законова цел – удовлетворяване на притезанията (вземанията, разглеждани като материални субективни права) на вискателите, при това на действителните такива, което би било невъзможно, ако в разпределението на осребреното имущество на длъжника участва мним, привиден кредитор. В този смисъл и при актуалната нормативна уредба Тая Градинарова поддържа, че преценката за материалноправна законосъобразност се ползва с приоритет поради обуславящото значение на изпълняемото право спрямо правото на принудително изпълнение³⁶⁷.

За пълнота следва да се отбележи, че на основание чл. 140а. (Нов - ДВ, бр. 11 от 2023 г., в сила от 01.07.2024 г.), ал. 2, т. 8 ГПК в производството по чл. 464 ГПК съдът ще може да задължи страните да участват в процедура по медиация, когато е предявен иск за оспорване на вземане с цена на иска до 25 000 лв. Считам това законодателно разрешение за неуместно, доколкото производството по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК е достатъчно усложнено с оглед участието на 3 страни в него – ищеца вискател, ответника конкуриращ вискател и ответника длъжник, като установеното в чл. 464, ал. 1 изр. 2 ГПК специално суспензивно действие на предявяването на иска, изразяващо се в спиране на предаването

---

³⁶⁶ Вж. Абрашев, П. Цит. курс, т. III, с. 258.

³⁶⁷ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 90.

на сумата, определена за взыскателя с оспореното вземане, забавя изпълнителното производство, поради което включването на процедура по медиация в производството по иска само излишно допълнително би забавило осъществяването на започналото принудително изпълнение.

§ 2 – Предмет

Предмет на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК е оспореното парично вземане на конкуриращ взыскател, чиято недължимост се твърди. Тази недължимост може да се дължи на широк кръг обстоятелства – вземането да произлиза от нищожна или унищожима сделка, от развален или прекратен договор, да е погасено поради изтекла давност или плащане и др. Именно поради това считам, че обозначаването на ответника конкуриращ взыскател в теорията и съдебната практика като „мним“ и „привиден“ кредитор не отразява в пълна степен предмета на производството, тъй като навежда на извода, че оспореното вземане е възникнало непременно от симулативна сделка и/или процес, като тази привидност е известна на страните по сделката и те се опитват да я прикрият, а това невинаги е така – възможно е ответниците по иска (кредитор и длъжник) да са напълно добросъвестни, но въпреки това да са сключили негодна сделка, която обективно да не е породила правни последици или същите впоследствие да са отпаднали. Живко Сталев справедливо обозначава като „привидно“ самото оспорено вземане – предмет на иска, но не и взыскателят, който погрешно счита, че е титуляр на вземането³⁶⁸. Терминът, използван от Диана Митева – „кредитор, чието материално право на вземане или акцесорно обезпечение не съществува в действителност“³⁶⁹, отразява сполучливо предмета на производството по чл. 464 ГПК, но е прекалено описателен и честата му употреба би натоварила изложението. Таня Градинарова коректно определя предмета на иска, посочвайки по-широкия му обхват – „несъществуващи, погасени или невярно установени вземания на други кредитори“, без конкуриращите кредитори да са определени като мними или привидни³⁷⁰. Любен Корнезов тълкува предмета на иска стеснително – че оспореното вземане може да произлиза само и единствено от

³⁶⁸ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., с. 118.

³⁶⁹ Вж. Митева, Д. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 1102.

³⁷⁰ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., с. 811.

симулативна сделка (нищожна съгласно чл. 26, ал. 2, изр. 1, предл. 5 ЗЗД) и че искът по чл. 464 ГПК е правно средство само за разкриване на симулацията от истинския кредитор³⁷¹, като ответникът конкуриращ вискател е мним кредитор в тесен смисъл, но това становище е изолирано и не го споделям по изложените съображения. Ето защо смятам, че е по-коректно ответникът по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК да бъде определян като „конкуриращ вискател“ или „вискател с оспорено вземане“, които термини не му придават негативна оценка и не предполагат недоброръчно упражняване на права от негова страна (тъй като всеки, включително и вискателят с оспорено вземане, е „невинен“ до доказване на противното).

Следва да се отбележи, че недължимостта на оспореното парично вземане може да се дължи и на развален договор, но само при условие че към датата на предявяване на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК договорът вече е бил надлежно развален от някоя от страните по него. В самото производство по чл. 464 ГПК ищецът, макар и да действа в условията на несъщинска сурогация и да упражнява едно право, което поначало принадлежи на длъжника, няма право да развали сключен между ответника вискател и ответника длъжник договор, тъй като съгласно чл. 87 ЗЗД развалянето на договора е само правна възможност, от която би могла, ако желае, да се възползва единствено страна по сделката. Ако напр. нищожността и изтичането на давността са обективни обстоятелства, които водят до липса на облигационна връзка, то развалянето е субективно такова, поставено в зависимост от волята на кредитора. Ето защо по пътя на чл. 464 ГПК друг кредитор на длъжника не може да развали договор, по който той самият не е страна.

В теорията Камелия Цолова посочва, че при предявяването на отрицателен установителен иск ищецът заявява основанието му или чрез отричане на правопораждащите факти – когато поддържа, че те не са настъпили, или чрез признание на тези факти – когато заявява, че са настъпили³⁷². Споделям това разбиране, като в контекста на отрицателния установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК ищецът поддържа или че правопораждащият вземането факт не е настъпил (напр. поради нищожност на

---

³⁷¹ Вж. Корнезов, Л. Гражданско съдопроизводство – том втори. Съдебни и несъдебни производства. С.: Софи-Р, 2010, с. 286.

³⁷² Цолова, К. За основанието на отрицателния установителен иск за собственост. – Търговско право, № 3, 2020, с. 34.

сделката), или че е настъпил друг факт, който е довел до недължимост на вземането (напр. погасителна давност).

Предвидената от законодателя защита на конкуриращия взискател е искова, тъй като предмет на спора е материално (а не процесуално) право³⁷³ – оспореното вземане на ответника взискател към ответника длъжник. Тази защита не може да се реализира пред съдебния изпълнител, доколкото последният е длъжен да се съобрази с издадените изпълнителни листове или удостоверени в публични регистри вписвания³⁷⁴, нито има правомощие да разрешава спорове за материални права, затова спорът между взискателите се отнася до съда и новообразуваното исково производство по чл. 464 ГПК може да бъде разглеждано като продължение на вече образуваното изпълнително производство. В практиката на административните съдилища също се застъпва становището, че правата на присъединен кредитор могат да бъдат оспорени от друг присъединен кредитор само по исковия ред на чл. 464 ГПК³⁷⁵.

Предмет на иска на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор е установяването със сила на пресъдено нещо на недължимостта на процесното вземане в отношенията между страните, което би имало действие и по бъдещи, необразувани към съответния момент изпълнителни дела между същите страни (арг. чл. 298, ал. 1, т. 1 ГПК). Образуването на изпълнително дело, респ. прекратяването на вече образувано такова, е правна възможност, предоставена изцяло на волята на взискателя, поради което правното му значение не бива да се абсолютизира и не е основание за допустимост на производството по чл. 464 ГПК. Допустимостта на претенцията на ищеца не може да бъде поставена в зависимост от волята на ответника дали да поиска прекратяване на образуваното от него изпълнително дело, за да избегне постановяването на неблагоприятно за него решение в производството по чл. 464 ГПК. Смесът на това исково производство е при успешното му провеждане вземането на кредитора ответник никога повече да не може да бъде противопоставено на кредитора ищец. Поради това активната процесуална легитимация на ищеца и пасивната процесуална легитимация на ответника произтичат не от образувани изпълнителни дела, а преди всичко от обстоятелството, че всеки от двамата е кредитор на едно и също лице длъжник и би могъл

---

³⁷³ Вж. Митева, Д. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 1102.

³⁷⁴ Пак там.

³⁷⁵ Вж. Решение от 03.04.2015 г. по адм. д. № 37/2015 г. на АдМС – Велико Търново.

(макар и да не е длъжен) да поиска принудително изпълнение на вземането си срещу длъжника, като се конкурира с другия кредитор. Ето защо производството по чл. 464 ГПК има и превантивен, защитен, гаранционно-обезпечителен характер и съдът следва да се произнесе относно дължимостта на оспореното вземане независимо дали ищецът и единият от ответниците са претендирали вземанията си срещу другия ответник по едно и също изпълнително дело. В случай че ищецът и ответникът кредитор не се конкурират по едно и също изпълнително дело или дори не са пристъпили към принудително удовлетворяване на вземанията си, искът следва да бъде квалифициран като обикновен отрицателен установителен иск (чл. 124, ал. 1, предл. 3 ГПК) и отново да бъде разгледан по същество, тъй като за ищеца отново ще е налице правен интерес от успешното му провеждане, т.е. от установяването със сила на пресъдено нещо в отношенията между страните, че вземането на ответника кредитор към ответника длъжник е недължимо.

Подобно на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, предмет на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК може да бъде само парично вземане. В литературата това становище се подкрепя от Таня Градинарова³⁷⁶, която посочва още, че по своя правен характер предметът на разглеждания иск е отричаното притезателно право на привидния вискател³⁷⁷.

Доколкото предмет на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК е парично вземане, т.е. облигационно отношение, исковата молба не подлежи на вписване (арг. чл. 11 във вр. с чл. 4 ПВ).

Постоянната практика на ВКС признава, че оспорването по реда на чл. 464 ГПК може да касае както основанието на вземането на кредитора, така и привилегията, доколкото последната поставя вискателите в конкуренция при разпределението на получените в изпълнителното производство суми³⁷⁸. Съгласно чл. 460 ГПК ако събраната по изпълнителното дело сума е недостатъчна за удовлетворяване на всички вискатели, съдебният изпълнител извършва разпределение, като най-напред отделя суми за изплащане на вземанията, които се ползват с право на предпочитително удовлетворение, а остатъкът се разпределя между другите вземания по съразмерност. Чл. 136, ал. 1 ЗЗД установява реда на привилегираните вземания, като с право на предпочитително

---

³⁷⁶ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 122.

³⁷⁷ Пак там, с. 124.

³⁷⁸ Вж. Определение № 464 от 01.11.2016 г. по ч. т. д. № 553/2016 г. на ВКС, ТК, I т. о., Определение № 75 от 28.02.2022 г. по ч. гр. д. № 321/2022 г. на ВКС, ГК, III г. о.

удовлетворение се ползват редица публични вземания (вземанията на държавата за данъци върху определен имот или за моторно превозно средство – чл. 136, ал. 1, т. 2 ЗЗД; всички вземания на държавата, освен тези за глоби – чл. 136, ал. 1, т. 6 ЗЗД).

От изложеното дотук се налага изводът, че по реда на чл. 464 ГПК могат да бъдат оспорени и публични вземания срещу длъжника, за които държавата е присъединен вискател по право въз основа на чл. 458 ГПК. В литературата Силви Чернев тълкува разпоредбата на чл. 458 ГПК разширително, като поддържа, че държавата следва да се счита за присъединен кредитор не само за публичните, а и за всички други нейни вземания, но под условие, че размерът им е бил съобщен до разпределението³⁷⁹. Видовете публични вземания са *numerus clausus*³⁸⁰ и са посочени в разпоредбата на чл. 162, ал. 2, т. 1 – 9 ДОПК, а именно: вземанията за данъци, включително акцизи, както и мита, задължителни осигурителни вноски и други вноски за бюджета; вземанията за други вноски, установени по основание и размер със закон; вземанията за държавни и общински такси, установени по основание със закон; вземанията за незаконосъобразно извършени осигурителни разходи; вземанията за паричната равностойност на вещи, отнети в полза на държавата, глоби и имуществени санкции, конфискации и отнемане на парични средства в полза на държавата; вземанията по влезли в сила присъди, решения и определения на съдилищата за публични вземания в полза на държавата или общините, както и решения на ЕК за възстановяване на неправомерно предоставена държавна помощ включително за дължимите по тях обезщетения, глоби и имуществени санкции; вземанията по влезли в сила наказателни постановления; вземанията за недължимо платени и надплатени суми, както и за неправомерно получени или неправомерно усвоени средства по проекти, финансирани от средства на ЕС, включително свързаното с тях национално съфинансиране, които възникват въз основа на административен акт, включително финансови корекции, надплатен аванс, надхвърлени процентни ограничения, превишени позиции по бюджета на проекта, кръстосано финансиране, както и глобите и другите парични санкции, предвидени в националното законодателство и в правото на ЕС; лихвите за всички изброени вземания. Изчерпателното изброяване на видовете публични вземания

---

³⁷⁹ Вж. Чернев, С. – В: Иванова, Р., Б. Пунев, С. Чернев. Коментар на новия граждански процесуален кодекс. С.: ИК „Труд и право“, 2008, 690-691.

³⁸⁰ Вж. Решение № 14173 от 21.11.2017 г. по адм. д. № 9579/2016 г. на ВАС, Решение № 8043 от 22.06.2017 г. по адм. д. № 6651/2016 г. на ВАС, Решение № 3499 от 12.03.2012 г. по адм. д. № 12802/2011 г. на ВАС.

е израз на принципа на предварителна определеност на публичните вземания, който според практиката на КС съответства на конституционно оправданите очаквания на стопанските субекти, като удовлетворява изискванията им за определеност на отношенията, в които встъпват с държавата, и за сигурност на гражданския обмен³⁸¹. Общото за изброените вземания е, че те са парични, ликвидни, изискуеми, делими, непрехвърлими и следва да постъпят в бюджета на орган на публична власт, като дължимостта им е нормативно установена и не произтича от волята на частноправни субекти.

§ 3 – Подведомственост

Доколкото искът по чл. 464, ал. 1 ГПК рефлектира пряко върху вече образувано изпълнително производство, а титуляр на принудителното изпълнение е държавата (дори и когато то се извършва от ЧСИ, правомощията на последния са делегирани от държавата – чл. 2, ал. 1 ЗЧСИ), искът може да бъде разгледан единствено от съответния родово компетентен държавен съд, но не и от арбитражен съд (макар и да не попада изрично в ограниченията на чл. 19, ал. 1 ГПК).

Следва да се отбележи, че по реда на чл. 464 ГПК могат да бъдат оспорени и публични вземания срещу длъжника, за които държавата е присъединен вискател по право въз основа на чл. 458 ГПК. Доколкото публичните задължения поначало се начисляват въз основа на актове на административни органи, конкуриращият вискател, който иска да оспори такова вземане по реда на чл. 464 ГПК, би могъл да се заблуди, че искът му е подсъден на съответния административен съд. В тази връзка следва да се има предвид ТП № 1 от 29.09.2016 г. по тълк. д. № 1/2015 г. на ОСГТК на ВКС и ОСС от I и II колегия на ВАС, съгласно което съдебен акт, постановен от съд, който не е компетентен по правилата на подведомствеността, разпределящи делата между гражданските и административните съдилища, е недопустим. Процесуалното средство за защита срещу незаконосъобразен административен акт е жалбата (а не искът), като активно легитимиран да подаде такава срещу акта е длъжникът, но не и упражняващ неговите права кредитор. Искът по чл. 464, ал. 1 ГПК не е сред делата, подведомствени на административните

---

³⁸¹ Подробно вж. РКС № 2 от 30.03.2000 г. по к. д. № 2/2000 г.

съдилища, които са изчерпателно изброени в чл. 128 АПК. В теорията се посочва, че АПК не просто „изземва“ компетентността по решаването на определени дела от гражданските съдилища, а включва тези дела в компетентността на административните съдилища съобразно прилагането на критерии, които обособяват и квалифицират вида на делото като административно, т.е. като „негражданско“³⁸². По изложените дотук съображения спорът по чл. 464 ГПК е частноправен (гражданскоправен), дори и когато негов предмет е публично вземане, и представлява гражданско дело по смисъла на чл. 14, ал. 1 ГПК, поради което делото винаги е подведомствено на гражданския съд.

§ 4 – Подсъдност

Нормата на чл. 464, ал. 1 ГПК не съдържа особени правила във връзка с родовата подсъдност, поради което приложими са общите разпоредби – чл. 103 и чл. 104 ГПК, като единствено цената на иска е от значение за определяне на родово компетентния съд.

По отношение на местната подсъдност при иска по чл. 464, ал. 1 ГПК също намират приложение общите правила – чл. 105 и сл. ГПК, като следва да се има предвид, че доколкото ответниците по иска са двама (конкуриращият вискател и длъжникът), ако двамата са от различни съдебни райони, съгласно чл. 116 ГПК искът се предявява по избор на ищеца в съда на един от тези райони. Независимо че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК възниква по повод на вече образувано изпълнително производство, местната компетентност на съответния съдебен изпълнител, респ. районът, в който е образувано и се развива изпълнителното производство, са ирелевантни за местната подсъдност по исковото производство. Когато предмет на иска е публично вземане, съобразно правилото на чл. 108, ал. 2 ГПК съдът, в чийто район е седалището на органа, издал административния акт, въз основа на който е възникнало публичното вземане, е компетентен да разгледа делото. И в тази хипотеза обаче подсъдността остава изборна и ищецът има право да предяви иска си и по постоянния адрес или седалището на другия ответник – длъжника, тъй като разпоредбата на чл. 108, ал. 2 ГПК не дерогира нормата на чл. 116 ГПК.

---

³⁸² Вж. Мингова, А. Някои въпроси на подведомствеността..., с. 63.

§ 5 – Предпоставки за предявяване

1. Общи предпоставки

По отношение на иска на кредитора за оспорване на вземането на конкуриращ кредитор намират приложение общите предпоставки за предявяване на всеки иск.

Положителните предпоставки за съществуването на правото на иск са интересът от търсената защита, подведомствеността, процесуалната правоспособност на страните, процесуалната легитимация на страните – активна и пасивна (дали са надлежни), а основната отрицателна предпоставка за съществуването на правото на иск е силата на пресъдено нещо на решението по предходен спор между страните. В тази връзка ВКС сочи, че нормата на чл. 464 ГПК дава възможност на възискателите да оспорят вземането на присъединен кредитор, но само когато спорът между възискателя, присъединения кредитор и длъжника не е решен със сила на пресъдено нещо³⁸³.

Положителните предпоставки за надлежното упражняване на правото на иск от своя страна са процесуалната дееспособност на страните, представителната власт на представителя, редовността на исковата молба, подсъдността (родова и местна), а отрицателните предпоставки относно надлежното упражняване на правото на иск са висящ процес между същите страни за същото право, висящ процес, който е преюдициален, арбитражна клауза или писмен договор за местна подсъдност, престъпно деяние, обуславящо изхода на гражданския спор, производство по несъстоятелност срещу страна търговец.

Наличието на интерес от установяване на несъществуването на спорното право е единствената предпоставка за предявяване на отрицателния установителен иск, установена изрично в разпоредбата на чл. 124, ал. 1 ГПК. Интересът за ищеца от предявяване на отрицателен установителен иск косвено произтича и от принципа на равно третиране на страните в процеса (чл. 9 ГПК), тъй като ищецът, искащ да установи несъществуването на едно спорно право, не следва да бъде поставян в по-неблагоприятно положение от ищеца, искащ да установи съществуването на дадено право. Тези общи

---

³⁸³ Вж. Определение № 91 от 31.03.2015 г. по ч. гр. д. № 673/2015 г. на ВКС, ГК, II г. о.

постановки са валидни и по отношение на отрицателния установителен иск на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор.

Доколкото искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е поначало отрицателен установителен, като при това с него ищецът иска да бъде отречено съществуването на чуждо вземане (на ответника конкуриращ вискател към ответника длъжник), интересът за ищеца от предявяването на иска поначало е негативен, тъй като уважаването на иска с влязло в сила решение не води непременно до увеличаване на патримониума на ищеца. В теорията Георги Бойчев дефинира правния интерес по-широко – като полза, която правният субект има от извършването на определени действия или волеизявления с правно значение³⁸⁴. Ето защо по отношение на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК би могло да се поддържа също така, че интересът от предявяването му е и позитивен, тъй като съгласно чл. 133 ЗЗД цялото имущество на длъжника служи за общо обезпечение на неговите кредитори и поради това уважаването на иска би могло да доведе, макар и косвено, до увеличаване на патримониума на ищеца, в случай че именно уважаването на иска и „отпадането“ на оспореното вземане му осигурят възможност да събере своето вземане в пълен размер. Обстоятелството, че едно и също имущество на длъжника служи за удовлетворяване на всички участващи в изпълнителното производство вискатели, разкрива връзката между отделните изпълнителни правоотношения, създадени между всеки един от вискателите и изпълнителния орган³⁸⁵.

При действието на отменена нормативна уредба, аналогична на актуалната, Живко Сталев и Димитър Силяновски посочват, че правният интерес за ищеца от предявяването на иска му за оспорване на вземането на друг конкуриращ вискател се поражда и от обстоятелството, че сумите, постъпили в резултат на осребряването на имуществото на длъжника, което служи за удовлетворяване на всички участващи в принудителното изпълнение вискатели, са недостатъчни и подлежат на разпределение³⁸⁶. В тази връзка Таня Градинарова отбелязва, че правният интерес за ищеца възниква от момента на извършване на разпределението и установената от него недостатъчност на сумата, отредена за него, да удовлетвори вземането му към длъжника³⁸⁷. Валентина Попова

---

³⁸⁴ Вж. Бойчев, Г. Цит. съч., с. 43.

³⁸⁵ Вж. Сталев, Ж. Исковата защита..., 75-76.

³⁸⁶ Вж. Силяновски, Д., Ж. Сталев. Цит. курс, т. II, с. 266.

³⁸⁷ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., с. 817.

приема, че, доколкото производството по чл. 464 ГПК се води в интерес на всички вискатели³⁸⁸, правният интерес от предявяването на този иск възниква от момента на присъединяването на вискателя по изпълнителното дело³⁸⁹.

Казуалната практика на ВКС споделя последното становище, като в нея константно се приема, че предвидената в чл. 464, ал. 1 ГПК защита на вискателя по изпълнителното дело възниква от момента на присъединяването на друг вискател, като от този момент се поражда и правният интерес за вискателя да предяви отрицателния установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу длъжника и присъединения вискател. С присъединяването на нов вискател всеки един от първоначалните вискатели има интерес да оспори с иск по чл. 464, ал. 1 ГПК вземането на присъединения вискател, тъй като с присъединяването възниква задължение за съдебния изпълнител да извърши разпределение на постъпленията по делото, съобразно реда на чл. 460 ГПК. Реализирането на защитата извън визирания в чл. 464, ал. 1 ГПК едномесечен срок от разпределението обаче не рефлектира върху допустимостта на иска³⁹⁰.

Считам, че правният интерес от предявяване на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК следва да бъде тълкуван по-разширително, за да не бъде поставян в зависимост от волята на конкуриращия вискател по изпълнителното дело (ответник по иска) дали да поиска неговото прекратяване по отношение на себе си (на основание 433, ал. 1, т. 2 ГПК) и по този начин да постигне и прекратяване на производството по чл. 464 ГПК поради липса на правен интерес за ищеца. Ето защо намирам, че правният интерес за кредитора да оспори по реда на чл. 464 ГПК вземането на друг конкуриращ кредитор възниква, макар и под условие, още в момента, когато срещу длъжника за пръв път е образувано изпълнително производство, по което кредиторът има право да се присъедини като вискател, и съществува (в активно или латентно състояние) до момента, в който кредиторът изгуби кредиторското си качество.

Една от общите абсолютни положителни процесуални предпоставки за надлежното упражняване на правото на иск е заплащането на дължимата държавна такса. В практиката си ВКС застъпва разбирането, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е оценяем, като по

---

³⁸⁸ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1279.

³⁸⁹ Пак там, с. 1280.

³⁹⁰ Вж. Определение № 756 от 22.12.2011 г. по ч. гр. д. № 641/2011 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Определение № 159 от 31.03.2009 г. по ч. гр. д. № 1930/2008 г. на ВКС, ГК, I г. о.

отношение на него приложение намира разпоредбата на чл. 69, ал. 1, т. 1 ГПК, съгласно която размерът на цената на иска е търсената сума, а оттам, съобразно чл. 71, ал. 1, изр. 1 ГПК във вр. с чл. 1 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по ГПК, дължимата от ищеца държавна такса е в размер на 4 на сто върху цената на иска³⁹¹. Считам, че тази практика е неправилна и не може да бъде споделена. Макар и предмет на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК формално действително да е оспореното парично вземане на конкуриращия възискател, с претенцията си ищецът не цели да се обогати с тази сума, той не би могъл да я получи, а посредством предявяването на иска той единствено защитава удовлетворяването на своето собствено вземане, поради което неговият интерес е негативен (а не позитивен). В руската правна литература е застъпено становището, че с отрицателния установителен иск не се цели толкова защитата на едно субективно материално право, колкото установяването на едно изгодно за ищеца правно положение³⁹². Ето защо считам за неправилно да се приеме, че размерът на цената на иска в случая е оспорената сума, още повече че в разпоредбата на чл. 69, ал. 1, т. 1 ГПК *in fine* е използван изразът „търсената сума“, а в случая, както бе отбелязано, ищецът не „търси“ и не желае да получи сумата, чиято дължимост оспорва и която е предмет на иска. С оглед естеството на иска на конкуриращия възискател е несправедливо ищецът да бъде товарен със заплащането на държавна такса в толкова голям размер, като може да се приеме, че разбирането на съда в обратния смисъл противоречи на принципа на равенство на страните (чл. 9 ГПК) и дори на принципа на социалната държава, установен в преамбюла на КРБ. В тази връзка Живко Сталев посочва, че равенството на страните в процеса е само формално, когато едната от страните е икономически по-силна и има преимуществото да започне и да издържи скъпо струващия процес, да плати висок хонорар за по-добра адвокатска защита, да се снабди с всички необходими доказателства³⁹³. Поради това считам, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК следва да се приема за неоценяем иск (обратното становище – че искът е оценяем, в литературата се поддържа от Таня Градинарова³⁹⁴), като съгласно правилото на чл. 71, ал. 1, изр. 2 ГПК размерът на дължимата държавна такса следва да се определя от съда. Аналогично разрешение ВКС вече възприе в т. 1 от

³⁹¹ Вж. Определение № 402 от 26.06.2012 г. по ч. т. д. № 350/2012 г. на ВКС, ТК, I т. о., Определение № 466 от 02.11.2016 г. по ч. т. д. № 1835/2016 г. на ВКС, ТК, I т. о.

³⁹² Вж. Осокина, Г. Л. Цит. съч., с. 36.

³⁹³ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., с. 34.

³⁹⁴ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 123.

ТР № 4 от 06.11.2017 г. по тълк. д. № 4/2015 г. на ОСГТК на ВКС, в което се прие, че когато негативният иск (чл. 109 ЗС) съдържа осъдителен петитум – претендира се от ответникът да бъде осъден да се въздържа от определени действия (да бездейства) или да извърши определени незаместими действия, искът е неощеняем и размерът на дължимата такса съгласно чл. 71, ал. 1, изр. 2 ГПК се определя от съда.

По отношение на определянето на цената на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК е налице и любопитна съдебна практика, според която база за определяне на дължимата от ищеца държавна такса следва да бъде по-малката сума измежду размера на неудовлетвореното вземане на кредитора ищец и стойността на вземането по оспореното правоотношение³⁹⁵. Това разбиране изглежда логично, доколкото изхожда от позицията, че дължимата държавна такса следва да бъде определена въз основа на позитивен, а не на негативен интерес.

В тази връзка следва да се има предвид и че въпросът за дължимата държавна такса по тази иск вече е бил разрешен на нормативно ниво – в разпоредбата на чл. 856, ал. 2 ЗГС /1930 г./, съгласно която съдебното мито (държавната такса) по иска на вискателя (наричан „ищец по изпълнението“) за оспорване на вземането на друг вискател се плаща след окончателното свършване на делото от страната, която го е загубила. Считам, че този забравен нормативен подход към разглеждания проблем *de lege ferenda* също би бил удачно законодателно разрешение.

2. Специални предпоставки

Специалните предпоставки за предявяването на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК са: да са налице множество вискатели в производството по индивидуално принудително изпълнение (т.нар. конкуриращи вискатели); постъпилите в резултат на осребряването на имуществото на длъжника суми да са недостатъчни за удовлетворяване на вземанията на всички вискатели в пълен размер; в изпълнителния процес да участва кредитор с несъществуващо вземане (мним кредитор в широк смисъл); разпределението да е изготвено.

---

³⁹⁵ Вж. Определение № 127 от 22.01.2010 г. по ч. гр. д. № 3409/2009 г. на САС.

В теорията има спор дали и последната посочена предпоставка трябва да е кумулативно налична наред с останалите три. В тази връзка Таня Градинарова застъпва становището, че не е необходимо разпределението да е изготвено, а е достатъчно сумите, постъпили в резултат на осребряването на имуществото на длъжника, което служи за удовлетворяване на всички участващи в принудителното изпълнение вискатели, да са недостатъчни и да подлежат на разпределение³⁹⁶, което становище считам за правилно с оглед нуждата защитата на кредитора да бъде гарантирана още към този момент. Постеснителното тълкуване на нормата, според което във всички случаи разпределението трябва да е изготвено, се споделя от Димитър Силяновски³⁹⁷ и Живко Сталев³⁹⁸, макар и при действието на по-стара нормативна уредба – чл. 359 ГПК /отм., в сила от 12.02.1952 г. до 01.03.2008 г./.

В литературата недостатъчността на сумите, постъпили в резултат на осребряването на имуществото на длъжника, се обосновава като специална предпоставка за предявяването на иска по чл. 464 ГПК с обстоятелството, че ако наличните суми са достатъчни за пълно удовлетворяване на вземанията на всички вискатели, за ищеца няма да е налице правен интерес от оспорване на вземането на друг вискател³⁹⁹, тъй като двамата няма да са поставени в условията на конкуренция. Критерий за наличието на тази предпоставка е събраната по изпълнителното дело сума (арг. чл. 460 ГПК). Доколкото обаче, за разлика от производството по несъстоятелност като форма на универсално принудително изпълнение, при което изпълнението е насочено върху цялото имущество на длъжника, подлежащо на осребряване (арг. чл. 614 ТЗ, чл. 716 ТЗ), при производството по индивидуално принудително изпълнение изпълнението е насочено върху конкретни посочени от вискателя вещи или вземания на длъжника (арг. чл. 442 ГПК), а не непременно върху цялото му имущество. Поради това е възможно длъжникът да разполага и с друго имущество, освен осребреното и включено в разпределението по чл. 460 ГПК. Така се оказва, че недостатъчността на постъпилите в резултат на осребряването суми невинаги означава, че длъжникът не разполага с достатъчно имущество, за да бъдат удовлетворени вземанията на всички вискатели. Ето защо считам, че критерий за

---

³⁹⁶ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 126.

³⁹⁷ Вж. Силяновски, Д., Ж. Сталев. Цит. курс, т. II, с. 266.

³⁹⁸ Вж. Сталев, Ж. Исковата защита..., с. 75.

³⁹⁹ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., 816-817.

наличието на правен интерес за ищеца от оспорване на вземането на друг взыскател следва да бъде цялото имущество на длъжника, а не само осребреното и включено в разпределението по чл. 460 ГПК. Установяването на цялото имущество, с което длъжникът разполага, от практическа гледна точка би предизвикало повече затруднения, но в тази връзка следва да се има предвид, че на основание чл. 426, ал. 4 ГПК взыскателят може да поиска от съдебния изпълнител да проучи имущественото състояние на длъжника.

Когато кредиторът не е присъединен взыскател по закон (въз основа на чл. 458 или чл. 459 ГПК), за да бъде присъединен като взыскател по вече образувано изпълнително дело срещу неговия длъжник, кредиторът следва да подаде до съдебния изпълнител писмена молба по чл. 456, ал. 2 ГПК, към която следва да приложи изпълнителния си лист или удостоверение, че листът е приложен към друго изпълнително дело. В тази хипотеза кредиторът не придобива качеството взыскател *ex lege*, нито го придобива със самото подаване на молбата, а следва да бъде конституиран като взыскател с нарочно постановление на съдебния изпълнител, от чието издаване именно кредиторът придобива това качество⁴⁰⁰. Ето защо когато взыскателят е присъединен по негова инициатива (с писмена молба), може да се приеме, че трябва да е налице още една допълнителна специална предпоставка, за да възникне правото му на иск по чл. 464 ГПК, а именно съдебният изпълнител да е издал постановление, с което кредиторът да е конституиран като взыскател в производството. Мотиви в подкрепа на този извод се откриват и в казуалната практика на ВКС⁴⁰¹.

Като се имат предвид специалните предпоставки за предявяването на иска за оспорване на вземането на конкуриращ взыскател, не би бил лишен от правна логика изводът, че исковото производство по чл. 464, ал. 1 ГПК е своеобразно продължение на вече образуваното изпълнително производство между същите страни (по аналогия и от широко застъпеното в правната теория и съдебната практика становище, че исковото производство по чл. 422, ал. 1 ГПК е продължение на вече образуваното заповедно производство). Все пак в тази връзка следва да бъде направено разграничението, че заповедното производство и исковото производство по чл. 422 ГПК се развиват пред един

---

⁴⁰⁰ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. и др. Цит. съч., с. 815.

⁴⁰¹ Вж. Решение № 179 от 20.10.2020 г. по гр. д. № 1224/2020 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

и същ орган – съда, докато изпълнителното производство и исковото производство по чл. 464 ГПК се развиват пред различни органи – съотв. съдебния изпълнител и съда. Освен това ако предявяването на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК слага край на заповедното производство, то предявяването на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК нито прекратява, нито дори спира изпълнителното производство, като то продължава да се развива паралелно с исковото.

§ 6 – Страни

Ищец по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК е взискател (кредитор, който вече е иницирал принудително изпълнение за събиране на вземането си, в резултат на което е образувано изпълнително производство). Ищецът може да бъде както обезпечен, така и хирографарен кредитор, като това обстоятелство е ирелевантно за производството⁴⁰². Той е типична страна, а не процесуален субституент, тъй като в производството брани своето право да се удовлетвори (напълно) от имуществото на длъжника, без да се конкурира с взискател, чието вземане не съществува⁴⁰³.

Ответниците по иска са двама – друг взискател, който има вземане срещу същия длъжник (и това вземане се оспорва от ищеца като несъществуващо), и самият длъжник. В теорията ответникът взискател е определян като „привиден (мним) кредитор“, което считам за непрецизно, тъй като волята на страните по привидната сделка включва привидност, прикритост и е насочена към постигането на различни правни последици от тези, които поначало настъпват в резултат от привидната сделка⁴⁰⁴ (напр. привидната продажба може да цели постигането на правните последици на дарение), докато ответниците в производството по чл. 464 ГПК може да са целели именно настъпването на правните последици на сделката, породила оспореното вземане, но въпреки тяхната воля тези правни последици да не са настъпили (напр. поради опорочена форма на сделката) или впоследствие да са отпаднали (напр. поради изтичане на погасителна давност).

Поради самото естество на производството между двамата ответници възниква необходимо другарство, тъй като решението по делото не може да е различно спрямо

⁴⁰² Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 122.

⁴⁰³ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1279.

⁴⁰⁴ Вж. Ганев, В. Цит. съч., 305-306.

всеки от тях, а доколкото конституирането им като ответници в процеса се реализира въз основа на изрична законова разпоредба – чл. 464, ал. 1, изр. 1 ГПК, необходимото другарство е и задължително, като неучастието на някой от законоустановените ответници в делото би довело до недопустимост на решението по спора. Това виждане е застъпено и в казуалната практика на ВКС⁴⁰⁵.

Аргументи в подкрепа на извода, че ответниците по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК са задължителни необходими другари се откриват и в мотивите към ТР № 7 от 13.01.2023 г. по тълк. д. № 7/2020 г. на ОСГТК на ВКС, в които е посочено, че задължително необходимо другарство възниква между ответниците в производството по чл. 464 ГПК, когато вземането е оспорено поради нищожност на правопораждащата сделка⁴⁰⁶, но няма основание този извод да не е приложим и при оспорване на вземането по реда на чл. 464 ГПК на друго основание, различно от нищожността.

В правната литература становището, че ответниците по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК са задължителни необходими другари, се споделя от Таня Градинарова⁴⁰⁷, а Валентина Попова⁴⁰⁸, Любен Корнезов⁴⁰⁹ и Диана Митева⁴¹⁰ ги определят като „задължителни другари“. Следва да се отбележи, че Живко Сталев застъпва обратното становище – че двамата ответници по иска на конкуриращия кредитор не са необходими другари⁴¹¹, но това негово становище е изолирано.

Ищец и ответник по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК могат да бъдат както физически, така и юридически лица, включително и държавата (която при това съгласно чл. 458, изр. 1 ГПК се смята винаги за присъединен вискател за дължимите ѝ от длъжника публични вземания, размерът на които е бил съобщен на съдебния изпълнител до извършване на разпределението).

В постоянната си практика ВКС изрично посочва, че не само първоначалният вискател, по молба на когото е било образувано изпълнителното производство, може да оспори вземането на присъединил се в последствие вискател и че правото на иск по чл.

---

⁴⁰⁵ Вж. Определение № 711 от 29.07.2016 г. по т. д. № 3445/2015 г. на ВКС, ТК, I т. о.

⁴⁰⁶ Подробно вж. ТР № 7 от 13.01.2023 г. по тълк. д. № 7/2020 г. на ОСГТК на ВКС.

⁴⁰⁷ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 124.

⁴⁰⁸ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1279.

⁴⁰⁹ Вж. Корнезов, Л. Цит. съч., с. 286.

⁴¹⁰ Вж. Митева, Д. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 1102.

⁴¹¹ Вж. Сталев, Ж. – В: Силяновски, Д., Ж. Сталев. Цит. курс, т. II, с. 266.

464, ал. 1 ГПК принадлежи на всеки присъединил се вискател⁴¹². В този смисъл в настоящото научно изследване бе констатирано, че заглавието на разпоредбата на чл. 464 ГПК, а именно „Оспорване на вземането на присъединен кредитор“ е неточно⁴¹³, тъй като по реда на чл. 464 ГПК може да бъде оспорено вземането на всеки кредитор, който се конкурира с ищеца, в т.ч. и на първоначалния вискател, а не непременно на присъединен такъв, респ. ответник по иска може да бъде всеки вискател. В подкрепа на този извод е и самият текст на разпоредбата на чл. 464, ал. 1, изр. 1 ГПК, в който е посочено, че се оспорва вземането на „*друг кредитор*“, без да е нормативно установено, че този друг кредитор може да е само и единствено присъединен такъв.

Качеството присъединен вискател възниква в полза на кредитора по два начина – по негова инициатива, чрез писмена молба, към която кредиторът прилага изпълнителния си лист или удостоверение от съдебния изпълнител, че листът е приложен към друго изпълнително дело (456 ГПК), или по право, когато кредиторът притежава специфично правно качество, което изисква по-засилена защита на неговия интерес (държавата, действаща в качеството си на фиск, за дължимите от длъжника публични вземания – чл. 458 ГПК; кредиторът, в полза на който е допуснато обезпечение чрез налагане на заповест или възбрана, когато изпълнението е насочено върху предмета на обезпечението, както и ипотечарният кредитор, заложенният кредитор и кредиторът с право на задържане – чл. 459 ГПК). В тази връзка в практиката си КС приема, че законовият статус на държавата като присъединен вискател е само процедурно осигуряване на изпълнението на нейните функции при събиране на публичните вземания, а не създава в нейна полза привилегировано положение⁴¹⁴. В правната теория и съдебната практика присъединеният вискател по право се нарича още присъединен вискател по закон, тъй като това негово право не може да се подразбира, а следва да произтича от изрична законова разпоредба (каквито са посочените разпоредби на чл. 458 и чл. 459 ГПК).

В мотивите към т. 2 от ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС се посочва, че законодателят е установил възможността за присъединяване на кредитори към вече образувано изпълнително производство, за да не се образуват паралелни изпълнителни производства по отношение на един длъжник от всеки от

⁴¹² Вж. Определение № 711 от 29.07.2016 г. по т. д. № 3445/2015 г. на ВКС, ТК, I т. о.

⁴¹³ Вж. Глава четвърта, § 1.

⁴¹⁴ Вж. РКС № 2 от 30.03.2000 г. по к. д. № 2/2000 г.

кредиторите, а другите кредитори освен вискателя да се присъединят, съгласно чл. 456, ал. 1 и 2 ГПК. Присъединеният се кредитор има същите права, каквито има първоначалният вискател, и се ползва от извършените процесуални действия до този момент – чл. 457, ал. 1 и 2 ГПК, като участието му в разпределението е гарантирано при спазване реда на привилегиите.

В мотивите към т. 6 от ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция разглежда хипотезите, в които кредитора има качеството на присъединен вискател по право (по закон). Съгласно ал. 1 на чл. 459 ГПК кредиторът, в полза на който е допуснато обезпечение чрез налагане на запор или възбрана, се смята за присъединен вискател, когато изпълнението е насочено върху предмета на обезпечението, а ал. 2 приравнява на кредитора по ал. 1 и ипотечарния и зложния кредитор, както и кредитора с право на задържане. ВКС отбелязва, че и в заглавието на разпоредбата на чл. 459 ГПК – „Присъединяване на кредитор с обезпечен иск“, е отчетено особеното правно положение на такъв кредитор с вземане, чието съществуването все още не е съдебно потвърдено, поради което и правото му на принудително изпълнение не е удостоверено в изпълнителен лист. В закона не съществува отделна изрична разпоредба, уреждаща участието на кредитор, чието право на принудително изпълнение е удостоверено в изпълнителен лист, защото вземането му или е съдебно потвърдено, или той пристъпва към принудително изпълнение въз основа на изпълнителен лист, макар правото му още да не е съдебно потвърдено (когато изпълнителният лист е издаден въз основа на невлязла в сила заповед за незабавно изпълнение или при предварително изпълнение на невлязло в сила осъдително въззивно решение). Независимо обаче дали съществуването на вземането на даден кредитор е съдебно потвърдено, или не, след като същият има качеството вискател по вече образувано изпълнително дело, той е активно легитимиран да оспори вземането на друг конкуриращ вискател, като предяви отрицателен установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК.

В мотивите към посочената точка от тълкувателния акт ВКС приема също така, че когато изпълнението е насочено върху недвижим имот, присъединени по право са тези вискатели, чиято възбрана е вписана преди насочването на изпълнението от конкуриращия вискател върху имота чрез вписването на възбрана съгласно чл. 483 ГПК (чл. 373 ГПК /отм./), защото само тези възбрани стават известни на конкуриращия

взискател и само тях съдебният изпълнител е длъжен да установи. След този момент и до изготвянето на разпределението съдебният изпълнител не следи за вписването на нови възбрани, поради което според ВКС ако след този момент бъдат наложени нови възбрани, последващите кредитори могат да се присъединят до изготвяне на разпределението само по тяхна молба. Същото тълкуване върховната инстанция дава и по отношение на насочването на изпълнението върху движима вещь или вземане, когато конкуриращият взискател узнава за предходните запови от длъжника, пазача или третото задължено лице, но последващите взискатели могат да се присъединят само по тяхна молба. Намирам посоченото тълкуване за неправилно, доколкото считам, че разпоредбата на чл. 459 ГПК е императивна и следва да се тълкува стриктно, като според нея кредиторът, в полза на който е допуснато обезпечение чрез налагане на запови или възбрана, се смята за присъединен взискател, когато изпълнението е насочено върху предмета на обезпечението – без нормата да поставя ограничения нито относно момента, в който е наложен запови или възбраната, нито относно предмета на обезпечението (който може да бъде и недвижим имот). Ето защо на кредиторите с наложени в тяхна полза запови или възбрани върху предмета на изпълнението не следва да бъде вменявано непроизтичащо от процесуалния закон задължение да поискат присъединяване по изпълнителното дело по тяхна нарочна молба, при положение че качеството им на присъединени взискатели възниква *ex lege*, респ. неподаването на такава молба не следва да ги изключва от разпределението.

От изложеното дотук може да се заключи, че в хипотезите, в които за кредитора качеството присъединен взискател възниква *ex lege* (чл. 458 и чл. 459 ГПК), правото на този кредитор да предяви иск за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор също възниква *ex lege*. *Per argumentum a contrario* във всички останали случаи, в които е необходимо кредиторът да подаде молба до съдебния изпълнител за присъединяване по вече образувано изпълнително дело на основание чл. 456, ал. 2 ГПК, издаването на постановление от съдебния изпълнител, с което кредиторът се конституира като взискател по изпълнителното дело, се явява правопораждащо условие за предявяването на иск по чл. 464, ал. 1 ГПК.

В казуалната си практика ВКС допуска и по реда на чл. 464 ГПК да се оспорва съществуването на вземането на кредитор, който участва в процедурата по публична

продан, без да внесе задатък, и на който, предвид размера на наддавателното му предложение, е възложен изнесеният на публична продан имот, но само при условие че следващото по размер предложение изхожда от кредитора ищец. Именно последното обстоятелство обуславя правният интерес на ищеца да оспори вземането на ответника, доколкото присъединеният се вискател има същите права в изпълнителното производство, каквито има първоначалният вискател, и те не се изчерпват само с участие в разпределението⁴¹⁵.

По отношение на пасивната процесуална легитимация ВКС константно приема, че разпоредбата на чл. 464 ГПК е ясна и, тълкувана систематично с останалите разпоредби от Глава четиридесет и първа от ГПК „Присъединяване на кредитори и разпределение на събраните суми“, дава категоричен и недвусмислен отговор на въпроса за предмета на уредения в нея отрицателен установителен иск като правен способ за защита на лице, легитимиращо се като вискател в изпълнителното производство, срещу включване в разпределението по чл. 460 ГПК на вземане на друг вискател, каквото качество съдебният изпълнител, като орган на изпълнителното производство, очевидно не притежава⁴¹⁶.

По-напред в настоящия параграф бе посочено, че ответник по иска на конкуриращия кредитор е друг, привиден (мним) кредитор, чието вземане не съществува и именно това следва да бъде доказано в производството по чл. 464 ГПК. В т. 3 от ТР № 4 от 11.03.2019 г. по тълк. д. № 4/2017 г. на ОСГТК на ВКС се приема, че дори възлагането на недвижим имот на публична продан не поражда вещнопрехвърлителен ефект, ако имотът е възложен на привиден кредитор. В мотивите си върховната инстанция посочва, че принудителното осъществяване на вземането не лишава нито длъжника, нито третото лице, дало реално обезпечение на чужд дълг, от възможността да се защитят от материалнонезаконосъобразния изпълнителен процес, като могат да оспорят с иск съществуването на вземането (а трето лице – и на обезпечението), както по време, така и след приключване на принудителното изпълнение. Привидният кредитор не може да запази правата, придобити в материалнонезаконосъобразния изпълнителен процес, тъй като злоупотребата с право винаги има за последица порок на придобиването. Той дължи

---

⁴¹⁵ Вж. Определение № 123 от 19.03.2018 г. по ч. гр. д. № 668/2018 г. на ВКС, ГК, III г. о.

⁴¹⁶ Вж. Определение № 324 от 15.06.2017 г. по ч. т. д. № 1219/2017 г. на ВКС, ТК, II т. о.

да върне всичко получено, дори и в качеството си на купувач по публична продан (поради своята недобросъвестност той не може да придобие нито възложената му движима вещ на оригинално основание, нито възложения му недвижим имот с кратка давност), тъй като получаването е без основание, като освен това дължи и обезщетение за всички причинени вреди. В подробно изложените си мотиви към посочената точка от тълкувателния акт ВКС обаче пропуска да отбележи, че едно от процесуалните средства за защита срещу материалната незаконосъобразност на принудителното изпълнение и в частност – срещу привидно вземане, е искът с правно основание чл. 464, ал. 1 ГПК, макар и приложното му поле да не се ограничава до атакуването на вземания, произтичащи от привидна (симулативна) сделка.

В контекста на настоящото научно изследване и в частност – на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, следва да се отбележи, че именно този иск е най-ефикасното процесуално средство за защита на действителния вискател, който се конкурира с привидния такъв. Противно на процесуалната логика, искът може да се окаже средство за защита и на ответника длъжник, доколкото ако погасяването на вземането след образуването на изпълнителното производство се дължи на други правопогасяващи факти, а не на плащане, пътят за доказването им е не пред съдебния изпълнител, а пред съда по реда на исков процес⁴¹⁷ (макар и в случая иницииран от друго лице – конкуриращия вискател).

Научен и практически интерес предизвиква хипотезата, в която искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е предявен срещу ответник, който към датата на депозиране на исковата молба в съда е починал (но това обстоятелство не е известно на ищеца). Съгласно т. 2 от ТР № 1 от 09.07.2019 г. по тълк. д. № 1/2017 г. на ОСГТК на ВКС исково производство, при което посоченият в исковата молба ответник е починал преди предявяването на иска, е недопустимо и подлежи на прекратяване, поради начална липса на правоспособна страна, с която да се учреди валидно процесуално правоотношение. Това разбиране обаче не може да бъде споделено по отношение на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, предвид неговия специфичен правен характер. Предпоставка за предявяването на този иск е наличието на вече образувано изпълнително производство (изпълнително дело), по което ищецът има качеството вискател, каквото качество има и единият ответник, а другият ответник е длъжник. Както бе посочено по-напред в настоящото изложение, исковото производство

---

⁴¹⁷ Вж. Сталев, Ж. Изпълняемо право..., с. 82; Градинарова, Т. Цит. курс, I ч., 160-161.

по чл. 464, ал. 1 ГПК може да се възприеме като своеобразно продължение на вече образуваното изпълнително производство между същите страни. В разглежданата хипотеза, при положение че ответникът (конкуриращ взыскател или длъжник) е бил жив към датата на образуване на изпълнителното производство, а конкретно конкуриращият взыскател – дори и към един по-късен момент, когато е възникнало качеството му взыскател (по право или по негова молба), процесуалното правоотношение вече е възникнало валидно. Ако някой от ответниците почине след този момент, но преди датата на подаване на исковата молба по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу него, исковото производство не би следвало да бъде прекратено като недопустимо, а да продължи с участието на неговите наследници. Този извод произтича пряко и от разпоредбата на чл. 227 ГПК, която е категорична – когато страната умре или юридическото лице престане да съществува, производството по делото продължава с участието на правоприемника. Дори да се приеме, че предявената срещу починал ответник искова молба с правно основание чл. 464, ал. 1 ГПК е нередовна, приложение следва да намери разрешението, дадено в мотивите към т. 2 от ТР № 1 от 30.03.2012 г. по тълк. д. № 1/2010 г. на ОСГТК на ВКС. В тях се посочва, че процесуалната легитимация на страните е абсолютна процесуална предпоставка за правото на иск, поради което за наличието ѝ съдът следи служебно и ако при проверката за това бъде констатирано, че искът е предявен срещу ненадлежен ответник, съдът следва да укаже на ищеца да отстрани в определен срок тази нередовност чрез предприемане на действия за конституиране на надлежния ответник, като едва при неизпълнение на това указание производството следва да бъде прекратено. Ето защо считам, че т. 2 от ТР № 1 от 09.07.2019 г. по тълк. д. № 1/2017 г. на ОСГТК на ВКС не намира приложение не само по отношение на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК, но и по отношение на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК.

В настоящото изследване следва да бъде разгледан и въпросът за участието на подпомагащи страни в производството по чл. 464 ГПК.

В теорията Камелия Цолова застъпва становището, че участието на подпомагаща страна е недопустимо в изпълнителното производство, като посочва обхвата на разпоредбите – „чл. 426-529 ГПК“⁴¹⁸, от което може да бъде направен извод, че според Цолова участието на подпомагащи страни в исковото производството по чл. 464 ГПК е

---

⁴¹⁸ Вж. Цолова, К. Подпомагащата..., с. 44.

допустимо. В коментарната литература е изложено становището, че в производството по чл. 464 ГПК участието на подпомагачи страни както на страната на ищеца, така и на страната на ответниците е допустимо при усл. на чл. 218 и чл. 219 ГПК, доколкото искът подлежи на разглеждане по правилата на общия исков процес, макар и да е свързан с изпълнителното производство⁴¹⁹. Практиката на ВКС относно участието на подпомагачи страни в производството по чл. 464 ГПК е оскъдна, но все пак в нея се приема, че е допустимо трето лице помагач да участва на страната на ищеца⁴²⁰ и на страната на ответника вискател⁴²¹.

Моето становище е, че участието на подпомагача страна в процеса по чл. 464 ГПК е допустимо на страната на ответника конкуриращ вискател във всички случаи, както и на страната на ищеца, но не и към момента на образуване на производството.

Ищецът, макар и вискател в образуваното изпълнително производство, не е страна в материалното (облигационно) правоотношение, възникнало по повод оспореното вземане, по което страни са само двамата ответници (кредитор и длъжник). Ето защо към момента на предявяване на претенцията трето лице не би могло да има интерес решението по това конкретно производство да бъде постановено в полза на ищеца, поради което в случая не е налице установеното в чл. 218 ГПК *in fine* условие за допускане на встъпването или привличането на третото лице. В хода на процеса обаче ищецът кредитор може да прехвърли (цедира) вземането си на трето лице, като в тази хипотеза по отношение на цесионера ще се прилагат правилата на чл. 226, ал. 1 и ал. 2 ГПК – делото ще следва своя ход между първоначалните страни, но цесионерът ще може да встъпи или да бъде привлечен в делото като трето лице, както и да замести цедента при условията на чл. 222 ГПК (със съгласието на всички страни по делото).

Трето лице не би могло да има интерес решението по делото да бъде постановено и в полза на ответника длъжник, тъй като ако искът по чл. 464, ал. 1 ГПК бъде отхвърлен, в полза на ответника няма да възникне регресно право срещу участващото на негова страна трето лице помагач, а ако искът бъде уважен, спорното вземане ще бъде признато за несъществуващо, което е изцяло в интерес на ответника длъжник и последният отново няма да разполага с регресна претенция срещу третото лице. Поради това участието на

---

⁴¹⁹ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. Цит. съч., с. 816.

⁴²⁰ Вж. Определение № 500 от 01.07.2020 г. по гр. д. № 643/2020 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

⁴²¹ Вж. Определение № 498 от 19.11.2019 г. по ч. т. д. № 2437/2019 г. на ВКС, ТК, I т. о.

трето лице помагач на страната на ответника длъжник е недопустимо (арг. чл. 218 ГПК *in fine*).

Ответникът конкуриращ вискател обаче би имал правен интерес от привличането на негова страна напр. на трето лице, което му е цедирало оспореното вземане, тъй като ако се окаже, че вземането не съществува, се поставя въпросът за регресната отговорност на цедента спрямо цесионера по чл. 100, ал. 1 ЗЗД. Ето защо считам, че участие на подпомагача страна в производството по чл. 464 ГПК на страната на ответника конкуриращ вискател е допустимо – било по пътя на встъпването (чл. 218 ГПК), било по пътя на привличането му в процеса (чл. 219 ГПК).

По отношение на представителството на страните в производството по чл. 464 ГПК вадат общите правила (чл. 28 – 36 ГПК) и не се откриват особени специфики.

Все пак следва да се отбележи, че ако по гражданските (търговските) дела е често срещана практика съищите или съответниците по дадено дело да се представляват по пълномощие от един и същ адвокат (на основание чл. 32, т. 1 ГПК), което по начало процесуалният закон не забранява, то в хипотезата на чл. 464 ГПК двамата ответници са с противоречиви интереси (тъй като единият е кредитор на другия), поради което в случая намира приложение забраната по чл. 43, ал. 3 ЗАДв двете страни да бъдат представлявани от един и същ адвокат. Съгласно чл. 40, ал. 2 ЗАДв адвокатът се ръководи от върховенството на закона и е длъжен да защитава правата и законните интереси на клиентите си по най-добрия начин, което *a priori* е невъзможно, когато интересите на клиентите му са противоречиви. Ето защо ако един и същ адвокат представлява и двамата ответници в производството по чл. 464 ГПК, той нарушава и принципа на добросъвестност в гражданския процес, установен в чл. 3 ГПК, съгласно който представителите на участващите в съдебните производства лица под страх от отговорност за вреди са длъжни да упражняват предоставените им процесуални права добросъвестно и съобразно добрите нрави.

§ 7 – Тежест на доказване

Предметът на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК – оспореното от ищеца вискател вземане на ответника конкуриращ вискател срещу ответника длъжник, очертава и предмета на

доказване в исковото производство, с оглед разпоредбата на чл. 153 ГПК, озаглавена „Предмет на доказване“, според която на доказване подлежат спорните факти от значение за решаване на делото и връзките между тях.

Ето защо в производството по чл. 464 ГПК ищецът взискател следва да докаже, на първо място, кредиторското си качество спрямо ответника длъжник (тъй като то е предпоставка за допустимост на производството – Димитър Силяновски изтъква, че такива преюдициални правоотношения „играт ролята“ на факти, които обосновават искането, т.е. иска, като тяхното навеждане е правно твърдение, но има функцията на фактическо твърдение⁴²²), и, на второ място, че оспореното вземане не съществува – поради недействителност (нищожност или унищожаемост) на правопораждащото основание, поради погасяване на вземането вследствие на изтекла погасителна давност или вследствие на плащане, поради наличие на вписване, което прави вземането непротивопоставимо на длъжника, и др. В литературата Анелия Мингова и Камелия Цолова посочват, че фактите, които пораждат спорното материално правоотношение, са основание и на отрицателния установителен иск⁴²³. Обратното становище по отношение на отрицателния установителен иск в теорията застъпва Силяновски, според който не е необходимо обосноваването чрез навеждане на фактически твърдения, когато се предявява отрицателен установителен иск, като в този случай ответникът по отрицателния установителен иск, ако настоява на своето право, е длъжен по общо правило да наведе фактите, от чиято наличност той извежда своето право⁴²⁴. Съгласно чл. 464, ал. 2 ГПК искът по ал. 1 може да бъде основан и на факти, които предхождат приключването на съдебното дирене в производството, по което е издадено изпълнителното основание. Поради това в производството по оспорване на вземането на конкуриращия взискател ищецът има право да предяви всички факти, които изключват, унищожават, или погасяват оспореното вземане⁴²⁵. *Per argumentum a contrario* от чл. 298, ал. 1 ГПК силата на пресъдено нещо на решението, въз основа на което в полза на конкуриращия взискател е издаден изпълнителен лист, не обвързва ищеца по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, който не е

---

⁴²² Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактическата страна..., с. 42.

⁴²³ Вж. Мингова, А., К. Цолова. Цит. съч., с. 18.

⁴²⁴ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактическата страна..., с. 45.

⁴²⁵ Вж. Силяновски, Д. Цит. курс, т. IV, с. 169.

бил страна в предходното производство между двамата ответници⁴²⁶. В теорията се приема, че изпълнителното основание, с което е приключило предходното производство, може да е както съдебно решение, така и съдебна или арбитражна спогодба⁴²⁷. В практика си ВКС също приема, че влязлото в сила решение не обвързва и не може да бъде противопоставено единствено на онези трети лица, които не са участвали като страна по делото, но претендират самостоятелни права върху предмета на спора, сред които е и ищецът в производството по чл. 464 ГПК, като единствено спрямо тази категория трети лица съдът, разглеждащ един правен спор, не следва да зачита влязлото в сила решение по преюдициалния спор, в който те не са участвали като страна⁴²⁸.

Ответникът взискател от своя страна следва да докаже кредиторското си качество спрямо ответника длъжник, респ. наличието на ликвидно и изискуемо парично вземане срещу длъжника, в т.ч. правопораждащото му основание (договорен източник на облигационни отношения като договор или едностранна сделка, напр. запис на заповед, или извъндоговорен източник на облигационни отношения като непозволено увреждане или неоснователно обогатяване). Доколкото ищецът не е бил страна в производството, в което е било установено оспореното по реда на чл. 464 ГПК вземане, респ. силата на пресъдено нещо на решението по този спор не се разпростира по отношение на него (чл. 298, ал. 1 ГПК), то в производството по чл. 464 ГПК ответникът взискател има право да му противопостави всякакви възражения, с които установява качеството си на кредитор, включително и като навежда факти, настъпили преди приключването на съдебното дирене в предходното производство, независимо дали са били релевирани в него.

В постоянната си практика ВКС приема, че оспорването на вземането на конкуриращ кредитор се осъществява по реда на чл. 464 ГПК с предявяването на отрицателен установителен иск, като предмет на спора по него е отричаното от ищеца съществуване на вземането на конкуриращия кредитор. Всяка страна в гражданското съдопроизводство следва да установи фактите и обстоятелствата, на които основава исканията и възраженията си, поради което при отрицателния установителен иск ищецът доказва твърденията си, с които обосновава правния си интерес от него – като установи наличието на свое защитимо право, засегнато от спора, доказвайки фактите, от които то

---

⁴²⁶ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 126.

⁴²⁷ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., 1278-1279.

⁴²⁸ Вж. Решение № 281 от 14.07.2011 г. по гр. д. № 87/2011 г. на ВКС, ГК, I г. о.

произтича. Единствено ответникът е длъжен да доказва съществуването на отричаното от ищеца право⁴²⁹.

В допълнение към горното, според формираната по приложението на чл. 464 ГПК трайна практика на касационната инстанция един и същ спор може да бъде повод било за положителен, било за отрицателен установителен иск, като разпределението на доказателствената тежест е едно и също, защото то зависи не от процесуалната роля на страните, а от отношението към спорното право, затова не ищецът, а ответникът по отрицателен установителен иск трябва да докаже, че вземането е възникнало и съществува⁴³⁰.

Считам, че в производството по чл. 464 ГПК ответникът длъжник поначало не носи никаква доказателствена тежест и че от него не се очаква някакво определено процесуално поведение, тъй като в случай че искът е отхвърлен, той ще „спечели“ делото, а в случай че искът е уважен, респ. че вземането на конкуриращия вискател бъде признато за несъществуващо, дългът (пасивът) му ще бъде намален, което несъмнено ще го облагодетелства.

За доказване на релевантните за спора обстоятелства са допустими всички доказателствени средства (писмени документи, свидетелски показания, вещи лица), като с оглед факта, че предмет на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК е парично вземане, следва да се има предвид забраната за доказване със свидетелски показания на договори на стойност, по-голяма от 5 000 лв., освен ако са сключени между съпрузи или роднини по права линия, по сребрена линия до четвърта степен и по сватовство до втора степен включително (чл. 164, ал. 1, т. 3 ГПК).

По отношение на разпределението на доказателствената тежест в производството по чл. 464, ал. 1 ГПК, когато искът е отрицателен установителен, следва да се имат предвид и разясненията, дадени от ВКС в мотивите към ТР № 6 от 15.07.2014 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГК на ВКС, според които доказването на отрицателни фактически твърдения може да се извърши чрез съвкупност от положителни факти (индиции), които са основа за доказателствени изводи относно отрицателния факт. Да се приеме противното

---

⁴²⁹ Вж. Решение № 104 от 16.08.2019 г. по гр. д. № 2683/2018 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

⁴³⁰ Вж. Решение № 240 от 15.12.2012 г. по гр. д. № 1438/2011 г. на ВКС, ГК, III г. о., Решение № 173 от 12.01.2011 г. по т. д. № 901/2009 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 22 от 27.05.2014 г. по гр. д. № 5260/2013 г. на ВКС, ГК II г. о., Определение № 382 от 05.05.2017 г. по гр. д. № 4922/2016 г. на ВКС, ГК, III г. о.

становище – че отрицателното фактическо твърдение (в случая – несъществуването на оспореното вземане) не подлежи на доказване от ищеца, би означавало при липсата на ангажирани от ответната страна убедителни доказателства твърдението да се приеме за доказано, а това според мен би противоречало на принципите на състезателното начало (чл. 8 ГПК) и на равенство на страните (чл. 9 ГПК) в гражданския процес.

§ 8 – Субективни и обективни усложнения

1. Субективни усложнения

Между двамата ответници в производството по чл. 464 ГПК – вискателят с оспорено вземане и длъжникът, възниква задължително необходимо другарство⁴³¹, тъй като решението по делото трябва да бъде еднакво спрямо тях, а пасивната им процесуална легитимация произтича от изрична законова разпоредба (чл. 464, ал. 1, изр. 1 ГПК). Това становище се споделя и в практиката на ВКС⁴³².

В случай че за оспореното вземане на длъжника е поръчителствало лице, което (макар и да е солидарен длъжник) не е конституирано като страна в изпълнителното производство, искът по чл. 464, ал. 1 ГПК, бидейки неразривно свързан с конкретното изпълнително производство, не би могъл да бъде предявен и срещу поръчителя, респ. между последния и длъжника не би могло да възникне другарство.

Ако обаче двама или повече вискатели са солидарни кредитори на длъжника за оспореното вземане, искът по чл. 464, ал. 1 ГПК може да бъде предявен срещу всички или някои от тях, като между тях ще възникне обикновено другарство, тъй като решението по делото може да е различно по отношение на някои от тях.

Интерес предизвиква хипотезата, в която има двама или повече солидарни кредитори на длъжника, но не всички от тях притежават качеството вискател в изпълнителното производство. В тази хипотеза поради солидарността на вземането искът на кредитора, с който същото се оспорва, следва да бъде допустим по отношение на всички солидарни кредитори, между които отново ще бъде налице обикновено другарство

---

⁴³¹ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 124.

⁴³² Вж. Определение № 711 от 29.07.2016 г. по т. д. № 3445/2015 г. на ВКС, ТК, I т. о.

(каквото поначало е налице между всички солидарни кредитори). Само по отношение на онези кредитори, които са и взискатели обаче, ще настъпи уредената в чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК последица от предявяването на иска – спиране на предаването на сумата, определена за кредитора с оспореното вземане. Участието в делото на останалите кредитори невзискатели не би накърнило интереса на ищеца, тъй като те *a priori* не участват в разпределението, щом като не са били конституирани като взискатели в изпълнителното производство.

2. Обективни усложнения

В случай че ищецът твърди недължимост на оспореното вземане на конкуриращия взискател на различни основания, ще е налице обективно съединяване по инициатива на ищеца на два или повече иска с правно основание чл. 464, ал. 1 ГПК – евентуално (ако напр. искът за прогласяване на сделката, от която произтича вземането, за недействителна е предявен в условията на евентуалност с иск за установяване на погасяване на вземането по давност) или алтернативно (ако напр. се твърди нищожност на породилата вземането сделка на различни основания).

Предпоставките за допустимост на съединяването на искове, установени от българския законодател, са преди всичко процесуални – исковете да са подсъдни на същия съд и да подлежат на разглеждане по реда на едно и също производство при първоначалното съединяване на искове по инициатива на ищеца (чл. 210, ал. 1 ГПК) и искът да е родово подсъден на същия съд по отношение на насрещния иск (чл. 211, ал. 1 ГПК), като единствено по отношение на насрещния иск законодателят добавя и две материалноправни предпоставки в условията на алтернативност – „да има връзка“ с първоначалния иск (макар и понятието „връзка“ да не ясно дефинирано) или да може да стане прихващане с него. В американската правна литература, макар и разглеждаща различна по характер правна система – прецедентната, се подчертава, че съединяването на искове е допустимо, когато исковете „*произлизат от един и същ набор от факти*“ (“*arise out from the same set of facts*” /англ./)⁴³³, т.е. водещ е материалноправният (и дори фактическият), а не процесуалният критерий. Считаю, че именно материалноправният

---

⁴³³ Вж. Glannon, J. W. Op. cit., p. 247.

критерий следва да е определящ и при преценката за допустимост на съединяването на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК с други искове.

Обективно съединяване на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК по инициатива на ищеца с искове с друго правно основание срещу конкуриращия вискател и/или длъжника е недопустимо, с оглед неразривната свързаност на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК с конкретното изпълнително производство и разпределението на сумите между вискателите в него. В правната литература⁴³⁴ и съдебната практика⁴³⁵ се открива становище, че е допустимо първоначално обективно съединяване на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК в условията на евентуалност с отменителен иск по чл. 135 ЗЗД, но не споделям този извод по следните съображения: искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е отрицателен установителен, а искът по чл. 135 ЗЗД – конститутивен; предявяването на иск по чл. 135 ЗЗД не спира предаването на сумата, определена за кредитора с оспореното вземане, каквато е специалната последица от предявяването на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, уредена в изр. 2 от разпоредбата; при уважен иск по чл. 135 ЗЗД имуществото не се връща в патримониума на длъжника, то остава в патримониума на приобретателя⁴³⁶, като ищецът единствено има право да насочи принудително изпълнение срещу него (което до голяма степен обезсмисля приложението на отменителния иск по отношение на парични вземания).

Изискването за връзка между съединените искове е установено по отношение на насрещния иск (чл. 211, ал. 1 ГПК), но считам, че по аналогия следва да се прилага и за съединените по инициатива на ищеца искове, доколкото съвместното разглеждане на искове без връзка помежду им *a priori* би създавало значително затруднение за съда (а оттам би нарушило и принципа за разглеждане и решаване на делата в разумен срок – чл. 13 ГПК), в който случай се стига до хипотезата на чл. 210, ал. 2 ГПК и до разделянето на исковете на това основание. По същата причина в производството по чл. 464 ГПК е недопустимо и някой от ответниците да предяви насрещен или инцидентен иск, освен в две хипотези.

---

⁴³⁴ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 124.

⁴³⁵ Вж. Решение № 21 от 15.01.2014 г. по в. т. д. № 722/2013 г. на АС – Варна, чието касационно обжалване не е допуснато с Определение № 240 от 11.05.2015 г. по т. д. № 1630/2014 г. на ВКС, ТК, II т. о.

⁴³⁶ Вж. Решение № 246 от 30.06.2015 г. по гр. д. № 578/2015 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Решение № 90 от 12.09.2015 г. по т. д. № 404/2012 г. на ВКС, ТК, II т. о., Решение № 55 от 24.02.2016 г. по гр. д. № 4525/2015 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

Първата хипотеза е ответникът взискател също да оспори вземането на ищеца с иск по чл. 464, ал. 1 ГПК, който, предвид отрицателния си установителен характер, ще се яви едновременно и насрещен, и инцидентен. В тази хипотеза ще сме изправени пред обективно кумулативно съединяване на два реципрочни иска, предявени между едни и същи страни и на едно и също правно основание, но с различен предмет. В случай че двамата ищци са единствените взискатели по изпълнителното дело, при уважаване от съда с влязло в сила решение на всеки от двата иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, т.е. при установяване със сила на пресъдено нещо на несъществуването на всяко от двете спорни вземания, изпълнителното производство срещу длъжника ще следва да бъде прекратено. Така в тази хипотеза ще се окаже, че най-голям интерес от уважаването на исковете има длъжникът, който, оказвайки се конституиран като ответник по всеки от тях *ex lege*, ще трябва да се надява „да изгуби“ делото.

Втората хипотеза е при предявен от ищеца кредитор отрицателен установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу друг кредитор и длъжника, ответникът длъжник да предяви насрещен отрицателен установителен иск по чл. 439, ал. 1 ГПК срещу ищеца, стига ищецът да разполага с вече издадено изпълнително основание срещу длъжника, т.е. да е налице условието по чл. 439, ал. 2 ГПК. В този случай няма да е налице хипотезата на чл. 126, ал. 1 ГПК, в която производството по насрещния иск следва да бъде прекратено – в един и същ съд да има висящи две дела между същите страни, на същото основание и за същото искане, тъй като макар и първоначалният иск и насрещният такъв да са между същите страни и по своя характер и двата да са отрицателни установителни искове, техните основания са различни (съотв. чл. 464, ал. 1 ГПК и чл. 439, ал. 1 ГПК), като исковете са и с различен предмет и отправеното с всеки от тях искане до съда също е различно (с иска по чл. 464, ал. 1 ГПК се иска да бъде установено несъществуването на вземането на кредитора ответник срещу длъжника, а с иска по чл. 439, ал. 1 ГПК – да бъде установено несъществуването на вземането на кредитора ищец срещу длъжника). За да е допустимо предявяването на насрещния иск обаче, следва да са кумулативно налични и двете предпоставки, установени в чл. 211, ал. 1 ГПК, а именно насрещният иск да има връзка с първоначалния такъв и да е родово подсъден на същия съд. Първата посочена предпоставка в случая несъмнено е налице, като връзката между двата иска дори е връзка на преюдициалност, тъй като при уважаване на иска по чл. 439, ал. 1 ГПК с влязло в сила

решение би отпаднало кредиторското качество на ищеца по първоначалния иск спрямо длъжника, а с него би отпаднал и правният интерес за ищеца от предявяване на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, който ще следва да бъде оставен без разглеждане като недопустим. Втората предпоставка – еднаква родова подсъдност на двата иска, по отношение на всеки от тях се определя от разпоредбите на чл. 103 и чл. 104 ГПК и следва да бъде преценявана във всеки конкретен случай. Така би могло да се достигне до хипотеза на обективно кумулативно съединяване на иск по чл. 464, ал. 1 ГПК с иск по чл. 439, ал. 1 ГПК.

§ 9 – Съдебното решение и неговите правни последици

Ако искът по чл. 464, ал. 1 ГПК бъде уважен с влязло в сила решение, оспореното вземане се изключва от разпределението и съдебният изпълнител извършва ново разпределение съразмерно между останалите вискатели⁴³⁷, в което се включва и определената за мнимия кредитор сума. Силата на пресъдено нещо на решението осуетява реализацията на оспореното право (вземането на вискателя ответник), а с това – и неоснователното обогатяване, което би настъпило в негова полза, ако събере принудително вземането си⁴³⁸. Решението по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК не дерогира силата на пресъдено нещо на решението, с което вземането на ответника вискател (мним кредитор) спрямо ответника длъжник е било установено, тъй като е налице разлика в субективните предели на двете влезли в сила решения – ищецът в производството по чл. 464 ГПК не е бил страна в предходното производство и силата на пресъдено нещо на решението по него не го обвързва (арг. чл. 298, ал. 1 ГПК)⁴³⁹.

Ако искът бъде отхвърлен с влязло в сила решение, съдебният изпълнител предава на вискателя ответник определената за него с разпределението сума⁴⁴⁰. Така възниква въпросът за отговорността на вискателя ищец за имуществени вреди, причинени на вискателя ответник вследствие на неоснователно водения срещу него процес, като размерът на дължимото обезщетение за тези вреди би следвало да включва най-малко

---

⁴³⁷ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1279.

⁴³⁸ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., с. 159.

⁴³⁹ Пак там, с. 289.

⁴⁴⁰ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1279.

законната лихва върху определената за взыскателя ответник сума за периода от предявяването на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК до реалното ѝ получаване от взыскателя.

С иска по чл. 464, ал. 1 ГПК ищецът кредитор иска със сила на пресъдено нещо да бъде установено, че вземането на ответника конкуриращ кредитор към другия ответник – длъжника, не съществува, поради което в типичния си случай искът е отрицателен установителен, респ. установително е и съдебното решение, с което искът се уважава. Поради това негова защитно-санкционна последица е силата на пресъдено нещо. Съгласно чл. 298 ГПК силата на пресъдено нещо на решението ще се разпростира не само по отношение на страните по него (кредиторът, конкуриращият кредитор и длъжникът), а и на техните наследници и правоприемници.

Когато обаче искът е предявен извън срока по чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК (едномесечен от разпределението) и в резултат на това сумата, определена за кредитора с оспореното вземане, вече е предадена на последния от съдебния изпълнител, искът е осъдителен, тъй като от този момент нататък правният интерес за ищеца вече е не само да бъде установено със сила на пресъдено нещо несъществуването на вземането на ответника конкуриращ кредитор, а и този ответник да бъде осъден да върне сумата, която е получил неоснователно от съдебния изпълнител след разпределението. В тази хипотеза решението, с което е уважен искът по чл. 464, ал. 1 ГПК, има като защитно-санкционна последица не само сила на пресъдено нещо, но и изпълнителна сила. Следва да се отбележи, че с осъдителното решение по уважения иск по чл. 464, ал. 1 ГПК ответникът взыскател следва да бъде осъден да върне неоснователно получената от него сума на съдебния изпълнител (а не на ищеца взыскател), като е налице отклонение от типичното осъдително решение, с което ответникът се осъжда да извърши определена престация спрямо ищеца. Важно е да бъде уточнено също, че в този случай искът е осъдителен спрямо ответника взыскател, но не и спрямо длъжника, доколкото последният не следва да бъде осъден да престира нещо, а само търпи действието на силата на пресъдено нещо на решението, която се разпростира по отношение на него.

С оглед изложеното дотук може да се поддържа, че при влязлото в сила решение, с което е уважен искът чл. 464, ал. 1 ГПК, се проявява т.нар. новиращо действие на силата на пресъдено нещо спрямо съществуващото преди постановяването на решението правно

положение между страните⁴⁴¹ и по-конкретно – спрямо изпълнителното правоотношение, от което е „елиминиран“ привидният вискател.

Следва да се има предвид, че ако в производството по 464 ГПК бъде конституиран само единият ответник (конкуриращият вискател или длъжникът), решението по делото, постановено при неговото отсъствие, ще бъде недопустимо, тъй като между двамата ответници е налице задължително необходимо другарство. Въпреки това, ако недопустимото решение не бъде обжалвано, доколкото само нищожността като порок на съдебното решение може да се иска безсрочно (чл. 270, ал. 2 ГПК), то ще влезе в сила и ще има сила на пресъдено нещо, която ще се разпростира и по отношение на неучаствалия в делото ответник – задължителен необходим другар. Аргумент в полза на този извод е разпоредбата на чл. 304 ГПК, съгласно която задължителният необходим другар има право да иска отмяна на влязлото в сила решение, по което е следвало да бъде конституиран като страна, именно тъй като силата на пресъдено нещо на това решение има действие и по отношение на него.

В производството по чл. 464 ГПК намират приложение институтите на постановяване на решение при признание на иска (чл. 237 ГПК) и постановяване на неприсъствено решение⁴⁴² (чл. 238 – 240 ГПК), но разпоредбите им следва да се прилагат съответно, съобразно особеностите на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК и по-специално – съобразно обстоятелството, че двамата ответници по иска (конкуриращият вискател и длъжникът) са задължителни необходими другари⁴⁴³. Поради това постановяване на неприсъствено решение по иск по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу ответниците е допустимо само ако законоустановените предпоставки за това са налице по отношение на всеки от двамата ответници – никой от двамата да не е представил в срок отговор на исковата молба и да не се е явил в първото заседание по делото, без да е направил искане за разглеждането му в негово отсъствие (чл. 238, ал. 1 ГПК), както и на всички страни надлежно да са указани последиците от неспазването на сроковете за размяна на книжа и от неявяването им в съдебно заседание и искът да е вероятно е основателен с оглед на посочените в исковата молба обстоятелства и представените доказателства (чл. 239, ал. 1, т. 1 и 2 ГПК). В тази връзка следва да бъде споменато изразеното в теорията становище, че личното явяване на

---

⁴⁴¹ Вж. Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо..., с. 102.

⁴⁴² Вж. Решение № 262519 от 16.04.2021 г. по гр. д. № 14007/2019 г. на СГС.

⁴⁴³ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 124.

страната в заседанието е едно от средствата за изясняване на фактическата страна на делото⁴⁴⁴. Ако един от двамата ответници подаде отговор на исковата молба в срок или се яви в първото заседание по делото, всички извършени от него процесуални действия имат значение и за неявили се или неизвършил тези действия ответник – необходим другар (чл. 216, ал. 2 ГПК), поради което постановяването на неприсъствено решение е недопустимо и производството се развива и приключва по общия ред. Изложеното дотук важи съответно и за постановяването на решение при признание на иска – доколкото признанието на иска представлява разпореждане с предмета на спора (макар и за разлика напр. от отказа от иска признанието да няма абсолютен характер, доколкото чл. 237, ал. 1 ГПК задължава съда единствено в решението да съобрази направеното признание на иска, но не и непременно да уважи последния), в хипотезата на необходимо другарство то следва да е направено от всички другари (арг. чл. 216, ал. 2, изр. 2 ГПК), тъй като решението по делото трябва да бъде еднакво спрямо всички тях (чл. 216, ал. 2, изр. 1 ГПК). Поради това ако само един от ответниците направи признание на иска, постановяването на решение при признание на иска е недопустимо и производството по чл. 464 ГПК следва да се развие и приключи по общия ред. Друг е въпросът, че ако и двамата ответници направят признание на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, т.е. ако признаят, че оспореното от ищеца вземане между тях не съществува, това би могло да означава да признаят, че са иницирали и провели симулативен процес, което би могло да доведе до ангажиране на тяхната имуществена отговорност, а и евентуално – на тяхната наказателна отговорност за измама.

За пълнота следва да се посочи, че ако производството по иска бъде прекратено (с определение), в т.ч. и поради оттегляне на иска, сила на пресъдено нещо няма да се формира, но суспензивният ефект на иска, уреден в чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК, ще отпадне и съдебният изпълнител ще следва да предаде на вискателя ответник определената за него сума. При отказ от иска определението за прекратяване на производството ще притежава сила на присъдено нещо⁴⁴⁵ (макар и не идентична със силата на пресъдено

---

⁴⁴⁴ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактическата страна..., с. 89.

⁴⁴⁵ Вж. Решение № 41 от 16.09.2014 г. по т. д. № 4648/2013 г. на ВКС, ТК, II т. о., Решение № 25 от 23.04.2018 г. по т. д. № 2995/2017 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 66 от 30.04.2018 г. по т. д. № 14/2018 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 67 от 30.04.2018 г. по т. д. № 36/2018 г. на ВКС, ТК, I т. о.

нещо на съдебно решение по отношение на субективните ѝ предели⁴⁴⁶), но тя ще се разпростира само върху ищеца възискател в отношенията му с ответниците, като няма да е налице процесуална пречка впоследствие друг конкуриращ възискател да предяви иск по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу същите ответници и да оспори същото вземане.

Във връзка с последиците на съдебното решение, постановено в производството по чл. 464 ГПК, теоретичен и практически интерес предизвиква въпросът за съдебните разноси при уважаване на иска с влязло в сила съдебно решение. Съгласно правилото на чл. 78, ал. 1 ГПК *de lege lata* в тази хипотеза разносните по производството следва да се заплатят от двамата ответници – конкуриращият възискател и длъжникът. Така възниква въпросът каква е тяхната отговорност – солидарна или разделна. Доколкото солидарната отговорност винаги произтича от закона или от изрична договорна клауза, в случая солидарна отговорност между двамата ответници може да се аргументира с разпоредбата на чл. 53 ЗЗД, съгласно която за деликт, причинен от неколцина, те отговарят солидарно, но този извод би бил правилен само ако се възприеме тезата, че отговорността за съдебни разноси по чл. 78 и сл. ГПК е деликтна (каквото извод се съдържа в мотивите към ТР № 1 от 11.12.2018 г. по тълк. д. № 1/2017 г. на ОСГК на ВКС⁴⁴⁷). Ако се приеме, че липсва основание за възникване на солидарна отговорност между ответниците в производството по чл. 464 ГПК, то тогава тяхната отговорност е разделна, но в такъв случай възниква въпросът за това при какви квоти отговаря всеки от тях. Тъй като не може да се определи кой от двамата е „по-виновен“ за уважаването на предявения срещу тях иск, се налага изводът, че двамата отговарят еднакво, в съотношение 1:1, респ. че следва да заплатят разносните поравно. С оглед обстоятелството обаче, че „същински ответник“ по иска е конкуриращият възискател, тъй като именно той е титуляр на оспореното вземане и именно неговият патримониум се е облагодетелствал от него, *de lege ferenda* би могло да се предвиди, че той следва да понесе и по-голяма отговорност за уважаването на иска, като напр. съдебните разноси се заплатят от него и ответника длъжник в съотношение 2:1. Предвид изложеното в настоящото научно изследване становище, че в производството по чл. 464 ГПК ответникът длъжник поначало не следва да носи доказателствена тежест, тъй като изходът на спора винаги е в негов интерес, не би бил лишен от аргументи и изводът,

---

⁴⁴⁶ Вж. Сталев, Ж. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 454.

⁴⁴⁷ Подробно вж. ТР № 1 от 11.12.2018 г. по тълк. д. № 1/2017 г. на ОСГК на ВКС.

че при уважаване на иска съдебните разноси следва да се заплатят изцяло от ответника-взискател.

Доколкото исковата молба в производството по чл. 464 ГПК не подлежи на вписване (арг. чл. 11 във вр. с чл. 4 ПВ), влязлото в сила съдебно решение, което слага край на производството, също не подлежи на вписване (чл. 14 ПВ).

§ 10 – Проблеми в практиката

1. Относно възможността искът да е не само отрицателен установителен, но и осъдителен

Поначало искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е отрицателен установителен, тъй като с него ищецът-взискател иска с влязло в сила решение да бъде установено несъществуването на оспореното вземане на ответника-конкуриращ-взискател срещу другия ответник – длъжника. Съгласно чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК искът следва да бъде предявен в едномесечен срок от разпределението. След изтичането на този срок обаче искът не е недопустим, но сумата, определена за взискателя с оспореното вземане, му се предава от съдебния изпълнител. Поради това от този момент нататък правният интерес за оспорвания взискател е да предяви не отрицателен установителен, а осъдителен иск срещу конкуриращия взискател, в чийто патримониум съответната сума вече е постъпила. Така искът по чл. 464, ал. 1 ГПК, предявен след изтичане на едномесечния срок, е допустим и е осъдителен. Характерна негова особеност в този случай обаче ще бъде, че с него ищецът ще иска ответникът (конкуриращ-взискател) да бъде осъден да престира спорната сума не на него (какъвто е типичният случай на осъдителния иск), а на едно трето лице – съдебния изпълнител, по неговата банкова сметка, който ще следва да разпредели наново неоснователно получената от ответника-взискател сума.

В допълнение към горното следва да се отбележи, че в хипотезата на осъдителен иск, предявен след предаването на сумата на конкуриращия взискател, ищецът-взискател отново упражнява свое собствено процесуално право, предоставено му изрично в разпоредбата на чл. 464, ал. 1, изр. 1 ГПК, с цел защитата на друго свое материално право – вземането му срещу длъжника. Следва да се има предвид, че езиковото тълкуване на

разпоредбата на чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК в частта ѝ „Ако искът не бъде предявен в едномесечен срок от разпределението...“ обуславя извода, че искът с правно основание чл. 464, ал. 1 ГПК може да бъде предявен и след изтичането на този срок, когато поради предаването на сумата, отредена за вискателя ответник, искът следва да е осъдителен.

Това становище се възприема и в практиката на ВКС, според която при изплащане на сумата от съдебния изпълнител на вискателя с оспорено вземане исковата защита на вискателя обаче ще бъде осъдителният иск, тъй като сумата ще се намира в патримониума на този конкуриращ вискател, а не по сметка на съдебния изпълнител. Следователно пропускането на срока, респ. предявяването на иска извън посочения в чл. 464, ал. 1 ГПК срок, не рефлектира върху правото на защита на вискателя, който оспорва вземането на друг вискател. Исковата защита е допустима без оглед на това, дали искът е предявен в едномесечния срок по чл. 464, ал. 1 ГПК, или извън него. Видът на искова защита ще зависи от това дали сумата се намира по сметка на съдебния изпълнител, или е в патримониума на вискателя с оспорено вземане. В първия случай искът е установителен, а във втория – осъдителен⁴⁴⁸.

Следва да се отбележи, че в теорията Таня Градинарова⁴⁴⁹ и Валентина Попова⁴⁵⁰ не признават изрично, че след изтичането на едномесечния срок по чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК може да бъде предявен осъдителен иск с правно основание чл. 464, ал. 1 ГПК, а посочват, че действителният вискател запазва правото си да оспори вземането и да върне в патримониума на длъжника недължимо полученото от привидния кредитор чрез осъдителен иск, предявен съобразно чл. 134 ЗЗД или по реда на чл. 510 ГПК. В коментарната литература Диана Митева също признава възможността за провеждане на защитата на конкуриращия вискател след пропускането на срока по чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК чрез осъдителен иск⁴⁵¹, но не посочва дали този иск отново ще бъде с правно основание чл. 464, ал. 1 ГПК, каквото становище е аргументирано в настоящото научно изследване.

---

⁴⁴⁸ Вж. Определение № 464 от 01.11.2016 г. по ч. т. д. № 553/2016 г. на ВКС, ТК, I т. о.

⁴⁴⁹ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 125.

⁴⁵⁰ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1279.

⁴⁵¹ Вж. Митева, Д. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 1103.

2. Относно правния интерес от предявяване на иска

Правният интерес от предявяване на иска на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор като абсолютна процесуална предпоставка за допустимост на иска изисква задълбочен научен анализ.

В литературата се посочва, че производството по чл. 464 ГПК се води в интерес на всички вискатели⁴⁵² и че правният интерес от предявяването на този иск възниква от момента на присъединяването на вискателя по изпълнителното дело⁴⁵³. Изразено е и становище, че правният интерес за ищеца възниква от момента на извършване на разпределението и установената от него недостатъчност на сумата, отредена за него, да удовлетвори вземането му към длъжника⁴⁵⁴. В тази връзка възниква въпросът дали допустимостта на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК следва да бъде обвързана от наличието на висящо по време на целия исков процес изпълнително дело, по което ищецът (оспорващият кредитор) и единият ответник (кредиторът с оспорено вземане) са вискатели, а другият ответник е длъжник, или правният интерес от предявяването на иска следва да бъде тълкуван по-разширително. Ако се приеме, че наличието на такова висящо по време на целия исков процес изпълнително дело е предпоставка за допустимостта на иска, то допустимостта на претенцията се оказва поставена в зависимост от волята на ответника вискател дали да поиска прекратяване на изпълнителното дело при усл. на чл. 433, ал. 1, т. 2 ГПК, за да избегне постановяването на неблагоприятно за него решение в производството по чл. 464, ал. 1 ГПК. Обратното становище – че допустимостта на иска за оспорване на вземането на конкуриращ кредитор не следва да бъде обвързана от наличието на висящо по време на целия исков процес изпълнително дело, по което ищецът и единият ответник са вискатели, а другият ответник е длъжник, което становище именно считам за правилно, разкрива превантивния, защитен, гаранционно-обезпечителен характер на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК. Поради това може да се приеме, че правният интерес за кредитора да оспори по реда на чл. 464 ГПК вземането на друг конкуриращ кредитор възниква, макар и под условие, още в момента, когато срещу длъжника за пръв път е образувано изпълнително производство, по което кредиторът има право да се

⁴⁵² Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1279.

⁴⁵³ Пак там, с. 1280.

⁴⁵⁴ Вж. Градинарова, Т. – В: Градинарова, Т. Цит. съч., с. 817.

присъедини като взыскател, и съществува (в активно или латентно състояние) до момента, в който кредиторът изгуби кредиторското си качество. Така възниква и въпросът дали силата на пресъдено нещо на решението по иска може да се разпростира и по отношение на бъдещи, необразувани към момента на постановяване на решението изпълнителни дела между същите страни, респ. може ли по друго бъдещо изпълнително дело с участието на взыскателя ищец признатото за недължимо вземане отново да бъде предявено, включено в разпределението и противопоставено на този взыскател, като считам, че по арг. от чл. 298, ал. 1 ГПК силата на пресъдено нещо на решението по чл. 464 ГПК следва да бъде зачитана във всички бъдещи изпълнителни производства между същите страни, като това би гарантирало допълнителна защита на кредитора ищец.

Следва да бъде разгледана и хипотезата, в която искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е предявен срещу присъединен кредитор, който все още не разполага с изпълнителен лист за оспореното вземане (но е присъединен кредитор *ex lege*, по силата на чл. 459 ГПК – такъв, в чиято полза е допуснато обезпечение чрез налагане на запор или възбрана, ипотекарен кредитор, заложен кредитор или кредитор с право на задържане) или разполага с изпълнителен лист, но същият е издаден въз основа на невлязла в сила заповед за незабавно изпълнение или при предварително изпълнение на невлязло в сила осъдително въззивно решение. Любопитно е да се отбележи, че в теорията Борис Яновски обозначава предварителното изпълнение именно с термина „незабавно“⁴⁵⁵. Считам, че в тази хипотеза правният интерес за оспорващия кредитор не следва да бъде *a priori* отречен, тъй като е възникнал, макар и под условие. Производството по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК обаче следва да бъде спряно на основание чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК до окончателното приключване на производството, в което дължимостта/недължимостта на оспореното вземане ще бъде установена по съдебен ред.

Следва да се отбележи, че в теорията е налице спор относно това дали е допустим иск по чл. 464, ал. 1 ГПК, предявен преди разпределението, като Таня Градинарова счита, че такъв е недопустим поради липса на правен интерес⁴⁵⁶, а Валентина Попова го приема за допустим и дори посочва, че предявяването на иска преди изготвянето на

---

⁴⁵⁵ Вж. Яновски, Б. Цит. съч., 106-109; с. 113; с. 117.

⁴⁵⁶ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 126.

разпределението е препоръчително⁴⁵⁷. В коментарната литература Диана Митева определя това ранно предявяване на иска като „предварителна защита“ и застъпва междинно становище, като приема, че иск, предявен преди разпределението, е допустим само при явна необходимост от съставяне на разпределение, но не и когато стойността на имуществото, върху което е насочено изпълнението, е достатъчна да покрие и двете задължения, в който случай удовлетворяването на оспорващия кредитор няма да бъде застрашено⁴⁵⁸. В практиката си ВКС приема второто становище – за допустимост на иск, предявен в този по-ранен от установения в чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК срок⁴⁵⁹.

Наличието на интерес у ищеца от предявяване на съответната претенция е абсолютна положителна процесуална предпоставка за допустимост на производството. За да прецени дали е налице интерес за ищеца обаче, съдът не следва да е установил всички факти от значение за делото, нито да е събрал всички относими и необходими доказателства, нито да ги е анализирал поотделно и в тяхната взаимовръзка, каквито задължения съдът има при произнасянето си по съществуващото на спора. В трайната си практика ВКС приема, че преценката си относно наличието на правен интерес съдът извършва единствено въз основа на твърденията на ищеца, които той е изложил в исковата си молба, а не въз основа на фактите по делото и представените доказателства, които имат отношение към основателността на претенцията⁴⁶⁰.

По отношение на преценката относно правния интерес за ищеца от предявяване на отрицателен установителен иск, какъвто е искът по чл. 464, ал. 1 ГПК в типичния си случай, ВКС изрично посочва, че правният интерес при предявен отрицателен установителен иск се преценява на базата на твърденията на ищеца в обстоятелствената част на исковата молба, като изложените мотиви в тази насока от въззивния съд

---

⁴⁵⁷ Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1280.

⁴⁵⁸ Вж. Митева, Д. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 1104.

⁴⁵⁹ Вж. Определение № 159 от 31.03.2009 г. по ч. гр. д. № 1930/2008 г. на ВКС, ГК, I г. о., Определение № 756 от 22.12.2011 г. по ч. гр. д. № 641/2011 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Определение № 123 от 19.03.2018 г. по ч. гр. д. № 668/2018 г. на ВКС, ГК, III г. о.

⁴⁶⁰ Вж. Определение № 1235 от 04.11.2009 г. по гр. д. № 1039/2009 г. на ВКС, ГК, I г. о., Определение № 586 от 29.07.2010 г. по ч. т. д. № 344/2010 г. на ВКС, ТК, II т. о., Определение № 95 от 22.02.2018 г. по ч. гр. д. № 510/2018 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Определение № 318 от 02.10.2020 г. по ч. т. д. № 1665/2020 г. на ВКС, ТК, I т. о., Определение № 373 от 02.10.2020 г. по гр. д. № 1630/2020 г. на ВКС, ГК, I г. о., Определение № 192 от 13.11.2020 г. по ч. гр. д. № 3192/2020 г. на ВКС, ГК, I г. о.

представяват доводи по съществуването на спора, касаещи основателността на претенцията на ищеца⁴⁶¹.

Правният интерес е израз на осъзната потребност на ищеца, той се включва в правосъзнанието и се отразява в правото, като се институционализира и се свързва с принудителните възможности за реализация на правото⁴⁶². Ето защо при някои искове ищецът дори не следва да обосновава правния си интерес, тъй като последният произтича пряко от изрична разпоредба на закона. Типичен пример за такъв иск в правната доктрина е именно искът по чл. 464, ал. 1 ГПК. С оглед така определения предмет на иска на конкуриращия вискател ответниците по него имат качество на необходими задължителни другари. Обосноваване на правния интерес от предявяването на иска от страна на ищеца не се изисква, тъй като той е признат по силата на изричната законова разпоредба⁴⁶³.

Следва да се отбележи, че правният интерес за ищеца като предпоставка за допустимост на иска поначало се преценява към момента на предявяване на претенцията, т.е. към датата на постъпване на исковата молба в съда, още преди делото да бъде насрочено в о.с.з. (арг. чл. 130 във вр. с чл. 129 ГПК). Поради това ако се приеме тезата, че производството по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК следва да бъде спряно или дори прекратено само защото съществува хипотетичната възможност в един бъдещ неопределен момент кредиторското качество на ищеца да отпадне, *per argumentum a fortiori* това би означавало, че всяко дело с ищец физическо лице следва да бъде спирано само заради потенциалната опасност в един бъдещ неопределен момент ищецът да умре, което при това рано или късно действително ще случи и така правният интерес за него от предявяване на иска ще отпадне. Именно заради това един от водещите принципи в гражданския процес е принципът за разглеждане и решаване на делото в разумен срок (чл. 13 ГПК; чл. 6, пар. 1 КЗПЧОС) – спорът между страните следва да бъде разрешен максимално бързо и адекватно на потърсената защита, съобразно очертаната в исковата молба към момента на подаването ѝ фактическа и правна рамка, като изходът му не бива да бъде поставян в зависимост от настъпването/ненастъпването на едно бъдещо сигурно или несигурно събитие.

---

⁴⁶¹ Вж. Определение № 793 от 04.12.2013 г. по ч. гр. д. № 5580/2013 г. на ВКС, ГК, IV г. о.

⁴⁶² Вж. Бойчев, Г. Цит. съч., с. 42-43.

⁴⁶³ Вж. Градинарова, Т. Цит. курс, II ч., с. 124.

Правното средство за защита на дадено лице при бъдещо установяване на недължимостта на определена сума, след като лицето вече е било осъдено да я плати (с каквито опасения ответникът би могъл да поиска спиране на делото поради хипотетичната възможност в бъдеще кредиторското качество на ищеца да отпадне), е обратният изпълнителен лист (чл. 245, ал. 3, изр. 2 ГПК; чл. 422, ал. 4 ГПК).

Искът с правно основание чл. 464, ал. 1 ГПК обаче поначало е отрицателен установителен иск – с него ищецът иска от съда единствено дадено вземане на ответника кредитор да бъде признато за несъществуващо, като в това производство ищецът няма имуществени претенции към ответниците (тъй като предмет на производството не е неговото вземане срещу длъжник). В типичния си случай искът не е осъдителен, като при евентуалното му уважаване ищецът не би могъл да се снабди с изпълнително основание срещу ответниците, тъй като интересът му от предявяването на иска е негативен (в това производство ищецът не иска от ответниците да му престоират нищо). Ето защо ако искът бъде уважен, дори и в бъдеще кредиторското качество на ищеца да отпадне, няма да са налице недължимо присъдени на ищеца срещу ответника суми, респ. в полза на ответника няма да възникне правото да се снабди с обратен изпълнителен лист, поради което продължаването на съдопроизводствените действия по производството по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК, независимо от изхода на развиващото се паралелно с него производство за установяване на съществуването на вземането на кредитора ищец, не би могло да доведе до накръняване на легитимния, признат от закона интерес на ответника конкуриращ кредитор.

В подкрепа на горните изводи в мотивите към т. 5.г. от ТР № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС върховната инстанция посочва, че законодателят е предвидил издаване на обратен изпълнителен лист в полза на длъжника единствено в хипотезата на чл. 422, ал. 3 ГПК – при отхвърляне на иска за установяване на вземането с влязло в сила съдебно решение.

Частен случай с важно практическо значение е хипотезата, в която ищецът оспорва вземането на конкуриращия вискател срещу длъжника не поради развалена или прекратена облигационна връзка, унищожаемост, частична недействителност, висяща недействителност или относителна недействителност на породилата вземането сделка, а поради нищожност на правопораждащата сделка. Нищожността на договор като

основание за предявяване на иска по чл. 464 ГПК е спомената изрично, макар и без да е анализирана подробно, в мотивите към постановеното наскоро ТР № 7 от 13.01.2023 г. по тълк. д. № 7/2020 г. на ОСГТК на ВКС⁴⁶⁴. В тази хипотеза от значение за преценката относно наличието на правен интерес за ищеца от предявяване на иска (респ. относно допустимостта на последния) са и някои допълнителни, специфични обстоятелства.

Според правната теория и трайната съдебна практика нищожността е най-тежкият порок, от който може да страда една сделка, като нищожната сделка е изначално негодна да породи правни последици. Тази негодност, макар и изначална, обаче невинаги е очевидна, което налага установяването ѝ по съдебен ред. Поради това ако нищожността произтича пряко от сделката или от събраните по делото доказателства, съдът е длъжен да се произнесе в мотивите на решението по нищожността на правни сделки или на отделни клаузи от тях, които са от значение за решаване на правния спор служебно, без да е направено възражение от заинтересованата страна (ТР № 1 от 27.04.2022 г. по тълк. д. № 1/2020 г. на ОСГТК на ВКС). Нищожността е абсолютно основание за недействителност на сделката, докато всички други основания са относителни. Ето защо интересът от прогласяването на дадена сделка за нищожна би могъл да се тълкува разширително и такъв да бъде признат на всички правни субекти, които са пряко или косвено засегнати от правните ѝ последици, тъй като признаването на правните последици на една нищожна сделка засяга неблагоприятно нормалното осъществяване на гражданските (търговските) правоотношения изобщо, отразява се негативно на целия граждански (търговски) оборот. Правото не търпи такова драстично нарушение на правилата за сключване на сделки, което нарушава принципите и нормалното функциониране на цялата правна система. Връзката между материалното право и процеса при предявен иск за прогласяването на нищожността на сделка е разгледана от Анелия Мингова и Камелия Цолова, които посочват, че функционалното взаимодействие между материалното право и процеса за неговата защита не може да бъде осъществено, ако чрез предявения иск за нищожност би се постигнал само частичен защитен резултат, който оставя в правното пространство една сделка, чиято нищожност е настъпила по право още в момента на нейното сключване⁴⁶⁵.

---

⁴⁶⁴ Подробно вж. ТР № 7 от 13.01.2023 г. по тълк. д. № 7/2020 г. на ОСГТК на ВКС.

⁴⁶⁵ Вж. Мингова, А., К. Цолова. Цит. съч., с. 12.

Предвид горните съображения, дори и хипотетично да се приеме, че в бъдещ неопределен момент кредиторското качество на ищеца по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК спрямо ответника длъжник би могло да отпадне, правната сфера на ищеца ще остане неблагоприятно засегната от правните последици на сделката, поради което съдът отново ще следва да разгледа спора по същество и да се произнесе относно валидността на процесната правопораждаща сделка, с оглед нормалното (законосъобразно и добросъвестно) осъществяване на гражданския (търговския) оборот, в защита на интереса не само на ищеца, а на всички правни субекти, които са пряко или косвено засегнати от правните последици на сделката. Ищецът по иск за прогласяване на дадена сделка за нищожна е само сезиращ съда субект, но решението, с което такъв иск се уважава, защитава интереса на всички пряко или косвено засегнати от сключването ѝ правни субекти подобна изначално опорочена сделка да не породи последици в правния мир. В литературата съображения в подобен смисъл са изложени от Анелия Мингова и Камелия Цолова, които приемат, че по правило на нищожността може да се позове всеки заинтересован, като диспозитивното начало и волята на заинтересуваната от конкретната нищожност на една правна сделка страна трябва да отстъпят пред принципа на законност, така че в резултат на водения процес да не остане съмнение пред валидността на сделката чрез принципната възможност по този въпрос да се водят следващи искове, в резултат на което в правния мир да продължи да съществува една правна привидност⁴⁶⁶.

В подкрепа на всичко изложено дотук е и практиката на СЕС, която константно приема, че защитата на интересите на кредиторите не трябва да се тълкува стеснително, само в частен интерес на конкретните кредитори, а е сред императивните съображения от обществен интерес, които дори допускат ограничаването на основни права, признати от правото на ЕС. Такова право, чието ограничаване СЕС допуска с оглед интереса на кредиторите, е напр. свободата на установяване, като СЕС приема, че е допустимо национална правна уредба да ограничава възможностите за трансгранична промяна на седалището на дадено дружество, макар и извършена в рамките на ЕС, именно с оглед защитата на кредиторите на дружеството⁴⁶⁷. В практиката си Съдът обаче посочва, че, дори и с цел защита на кредиторите, правото на ЕС не допуска прилагането на национална

---

⁴⁶⁶ Пак там, с. 12.

⁴⁶⁷ Вж. Решение на СЕС от 13.12.2005 г. по дело C-411/03 – *SEVIC Systems AG*, Решение на СЕС от 25.10.2017 г. по дело C-106/16 – *Polbud – Wykonawstwo sp. z o.o.*

разпоредба, предвиждаща налагането на ограничение на правото на свобода на движение на гражданин на държава-членка (физическо лице) в рамките на ЕС само поради това че има към частноправно юридическо лице задължение, което надхвърля законовоопределен праг и не е обезпечено⁴⁶⁸. Освен по посочените въпроси, в практиката на СЕС защитата на кредиторите е разгледана не само в частен, но и в обществен интерес, по повод и на вземанията на кредитори – вложители в търговски банки в несъстоятелност, срещу държавния фонд за гарантиране на влоговете в банките, като Съдът подчертава, че държавата следва да осигури не само изплащане на средствата на кредиторите вложители до гарантирания от закона размер, но и това изплащане следва да е навременно, в съответствие със сроковете, установени в правото на ЕС, като в противен случай държавата в лицето на нейните органи носи отговорност за вреди от нарушение на правото на ЕС в размер на законната лихва върху гарантираното вземане за периода на забавата⁴⁶⁹.

В допълнение към горното, в практиката си ЕСПЧ също приема, че защитата на кредиторите се реализира не само в техен частен интерес, но и в интерес на цялото общество. Според ЕСПЧ отнемането на банковия лиценз на кредитна институция засяга не само интересите на банката, на нейните клиенти и на нейните кредитори (в т.ч. вложители), а и финансовата система на държавата като цяло, и в частност – нарушава прогласеното в чл. 1 от Протокол № 1 към КЗПЧОС право на собственост не само на кредитната институция с отнет лиценз, но и на нейните кредитори (в т.ч. вложители), чиито вземания ЕСПЧ в трайната си практика разглежда като производни на правото на собственост⁴⁷⁰.

3. Относно несъщинския сурогационен характер на иска

Доколкото ищецът по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК оспорва вземането на конкуриращия кредитор в защита на собственото си вземане и това негово процесуално право е установено в изрична законова норма, то в случая ищецът е лице с типична

---

⁴⁶⁸ Вж. Решение на СЕС от 04.10.2012 г. по дело C-249/11 – *Бянков*.

⁴⁶⁹ Вж. Решение на СЕС от 04.10.2018 г. по дело C-571/16 – *Кантарев*, Решение на СЕС от 25.03.2021 г. по дело C-501/18 – *ВТ срещу БНБ*.

⁴⁷⁰ Вж. Решение на ЕСПЧ от 24.11.2005 г. по ж. № 49429/99 – *Капитал Банк АД срещу България*; Решение на ЕСПЧ от 30.08.2022 г. по ж. № 46564/15 и 68140/16 – *КТБ АД срещу България*.

процесуална легитимация, а не процесуален субституент. В същото време обаче може да се приеме, че ищецът упражнява и едно право на бездействащия длъжник, който именно поначало следва да оспори вземането, освен ако дължимостта на последното в отношенията между него и кредитора вече е установена с влязло в сила решение. Поради това, макар и в производството по чл. 464 ГПК да не е налице същинска сурогация и процесуална субституция, считам, че искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор има несъщински сурогационен характер.

Искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор е поначало отрицателен установителен, като интересът за ищеца – оспорващ кредитор, от предявяването му поначало е негативен, тъй като уважаването на иска не води непременно до увеличаване на патримониума на ищеца. От друга страна обаче би могло да се поддържа, че интересът от предявяването на иска е и позитивен, тъй като съгласно чл. 133 ЗЗД цялото имущество на длъжника служи за общо обезпечение на неговите кредитори и поради това уважаването на иска би могло да доведе, макар и косвено, до увеличаване на патримониума на ищеца, в случай че именно уважаването на иска и „отпадането“ на оспореното вземане му осигури възможност да събере своето вземане в пълен размер.

В допълнение към горното следва да се отбележи, че в чл. 856 ЗГС /1930 г./ изрично е посочено, че искът на вискателя (наричан „ищец по изпълнението“) за оспорване на вземането на друг вискател срещу длъжника се предявява при усл. на чл. 140 ЗЗД /1893 г./, съгласно който кредиторите могат да оспорват от свое име актовете, които длъжникът с измама е извършил в ущърб на техните права (а предявяването от свое име на чужди права пред съд представлява процесуална субституция), т.е. в българското законодателство сурогационният характер на иска е бил признат на нормативно ниво.

Особено внимание изисква въпросът дали по реда на чл. 464 ГПК кредиторът може да релевира възражение за погасяване на вземане срещу неговия длъжник по давност. По този въпрос е формирана оскъдна съдебна практика, но все пак в последната се приема, че в производството по реда на чл. 464 ГПК следва да се разгледат всички възражения относно съществуването на вземането на кредитора ответник срещу кредитор на длъжника, в т.ч. и на тези, които са свързани с погасяване на претенцията му поради изтекла погасителна давност⁴⁷¹.

---

⁴⁷¹ Вж. Решение № 2505 от 01.12.2017 г. по в. гр. д. № 6024/2017 г. на САС.

Следва да се уточни, че в настоящото изложение понятието „възражение за погасяване на вземането по давност“ се използва в широк смисъл, като се има предвид предявяване на искова претенция – отрицателен установителен иск за несъществуване на вземането, решението по който ще има сила на пресъдено нещо, а не просто релевиране на правопогасяващо възражение в процеса, което не се ползва със сила на пресъдено нещо (възражение в тесен смисъл).

Изтъкнатият френски юрист Марсел Планиол (1853-1931), преподавател по гражданско право в Сорбоната, чийто най-известен труд – „*Елементарно ръководство по гражданско право*“ (“*Traité élémentaire de droit civil*”), е издаден в България в началото на ХХ в., приема, че изтеклата давност дава на длъжника срещу кредитора едно перемпторно възражение (*exception péremptoire* /фр./), с други думи едно средство за защита по същество, което му дава възможност да отблъсне иска и да не плати нищо⁴⁷². Френската правна теория дефинира давността като причина за погасяване на облигацията (задължението) в резултат на продължителното бездействие на кредитора⁴⁷³.

В българската правна литература една от най-ранните дефиниции на понятието „погасителна давност“ е направена от Любен Диков, според който погасителната давност е способ за отнемане от кредитора на възможността да иска принудително осъществяване на своето право⁴⁷⁴. Любен Василев определя погасителната давност като бездействие на носителя на едно гражданско право да го упражни или да поиска принудителното му изпълнение през определен от закона срок, което води до погасяване на искането за принудително осъществяване⁴⁷⁵. Според Витали Таджер погасителната давност може да бъде определена като право на длъжника да погаси с волеизявление пред компетентен държавен орган за защита правото на иск или правото на принудително изпълнение поради това, че то не е упражнено в определен от закона срок от време⁴⁷⁶. Мария Павлова разглежда погасителната давност като юридически факт, представляващ период от време, определен от закона, през който субективното право не е прекратено по някой от

---

⁴⁷² Вж. Планиол, М. Цит. съч., с. 229.

⁴⁷³ Вж. Bihg, P. Op. cit., p. 270.

⁴⁷⁴ Вж. Диков, Л. Курс по българско гражданско право, част I, III издание. С.: Циклопечат „Шипка“, 1947, с. 393.

⁴⁷⁵ Вж. Василев, Л. Гражданско право. Обща част. Нова редакция: проф. д-р Чудомир Големинов. Варна: ИК „ТедИна“, 1993, с. 391.

⁴⁷⁶ Вж. Таджер, В. Цит. курс, д. II, с. 350.

предвидените за това начини, и пораждащ за задълженото лице потестативното право да се позове на давността и да откаже изпълнение⁴⁷⁷.

Изследователски интерес предизвиква застъпеното от Любен Велинов становище, че погасителната давност е преобразуващо (потестативно) субективно право, което възниква от новонастъпили факти – неупражняването на предвидената от закона защита в течение на определения от закона срок, и променя съществуващо субективно право, като погасява последното, установената му от закона правна защита за принудително изпълнение. Велинов характеризира погасителната давност като вторично право, тъй като тя не би могла да съществува, ако не съществува първичното субективно право, и като акцесорно право, тъй като тя възниква и съществува, доколкото съществува друго субективно право и го съпътства, без да внася промени в съдържанието му, а с прекратяването на съпътстваното право поради изпълнение, опрощаване, прихващане, отказ, се прекратява и правото на погасителна давност, поради липса на предмет⁴⁷⁸. В теорията възражението за изтекла погасителна давност е разглеждано като субективно материално право и от Димитър Силяновски⁴⁷⁹.

Ако се възприеме становището, че погасителната давност е субективно материално право, което се припокрива със самото вземане, няма основание да се счита, че това право следва да бъде изключено от приложното поле на чл. 464, ал. 1 ГПК и по този начин вискателят да не може да се защити срещу бездействието на длъжника по отношение на вземането на конкуриращия вискател срещу него, изразяващо се в неоспорването му. Планиол посочва, че бездействието на длъжника би довело ако не до пълното му разорение, то поне до постепенното му обедняване, което в края на краищата ще падне по-скоро върху кредиторите му, отколкото върху него, при все че с малко повече усилия той би могъл да избегне намаляването на своето имущество; затова кредиторите имат право да упражнят от негово име исковете, които принадлежат на длъжника, за да отклонят загубата, която ги заплашва⁴⁸⁰. Бездействието на длъжника и отказът му да оспори изпълняемото право на кредитора може да се дължи и на сключена между тях

---

⁴⁷⁷ Вж. Павлова, М. Гражданско право. Обща част. Второ преработено и допълнено издание. С.: Софи-Р, 2002, 642-646.

⁴⁷⁸ Вж. Велинов, Л. Погасителната давност по българското частно право. С.: Феня, 2007, 20-21.

⁴⁷⁹ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактичката страна..., с. 78.

⁴⁸⁰ Вж. Планиол, М. Цит. съч., с. 62.

симулативна сделка и проведен симулативен съдебен процес⁴⁸¹, като в тези хипотези конкуриращият действителен кредитор има възможност да защити интереса си именно с предявяването на иск по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу двамата. В теорията се посочва, че длъжникът обикновено не само не е заинтересован да бъде разкрито несъществуването на привидния кредитор, а дори е заинтересован от участието на привидния кредитор в разпределението, тъй като обикновено му е съдействал за възникването на привидното изпълнително основание (склучвайки симулативна сделка или провеждайки симулативен процес), поради което се надява да запази за себе си част от сумата, отредена за привидния кредитор при разпределението⁴⁸². Не считам, че симулативността на правопораждащото оспореното вземане основание следва да се предполага, а напротив – бездействието на длъжника може да се дължи на немарливост⁴⁸³ (неполагане на дължимата грижа за отпадането на дълга), непознаване на закона, дезинтересиране⁴⁸⁴, обективни причини за бездействието като заболяване, трайно установяване в чужда държава и пр. други обстоятелства, които не обуславят непременно извод за неговата недобросъвестност.

Ако се възприеме тезата, че погасителната давност е факт, то тя не е сред фактите с правно значение, чието установяване по исков ред е допустимо, тъй като е изрично предвидено в законова норма (чл. 124, ал. 4, изр. 2 ГПК). В тази връзка следва да се отбележи обаче, че предмет на отрицателния установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК не е самата изтекла давност, а спорното вземане на конкуриращия вискател и именно относно неговото съществуване длъжи произнасяне съдът в диспозитива на решението по делото, като евентуалното му погасяване поради изтекла давност съдът следва да констатира единствено в мотивите към решението. Въпреки това ищецът ще следва да посочи началния и крайния момент на периода от време, който обуславя погасяването на вземането⁴⁸⁵.

В действащото към момента българско законодателство не се съдържа легална дефиниция на понятието „давност“. Такава обаче се е съдържала в чл. 1 от Закона за давността /отм., в сила до 17.12.1951 г./, съгласно който давността е средство за

---

⁴⁸¹ Вж. Силяновски, Д., Ж. Сталев. Цит. курс, т. II, с. 265.

⁴⁸² Вж. Попова, В. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1278.

⁴⁸³ Пак там, с. 1279.

⁴⁸⁴ Вж. Митева, Д. – В: Пунев, Б. и др. Цит. съч., с. 1102.

⁴⁸⁵ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактичката страна..., с. 47.

придобиване на едно право или за освобождаване от едно задължение чрез изтичане на известно време и под определени в закона условия.

В тълкувателната практика и по-специално в мотивите към т. 4 от ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС са разгледани общите положения и принципните различия по отношение на давността в исковото и в изпълнителното производство, като върховната инстанция посочва, че в гражданското право давността е правна последица на бездействието, но ако кредиторът няма правна възможност да действа, давност не тече. Ако кредиторът бездейства (не предявява иск), давността тече, защото той може да избира дали да се възползва от това свое процесуално право, или не. Давността не тече, докато трае исковият процес за вземането (чл. 115, б. „ж“ ЗЗД). С влизането в сила на съдебното решение започва да тече нова давност (чл. 117 ЗЗД). Нова давност започва да тече и с предприемането на всяко действие по принудително изпълнение (чл. 116, б. „в“ ЗЗД). В изпълнителния процес давността не спира, защото кредиторът може да избере дали да действа (да иска извършването на изпълнителни действия), или не (да не иска извършването на изпълнителни действия). Независимо от мотивите за бездействието на кредитора обаче, в крайна сметка то би могло да доведе до погасяване на вземането му по давност, което погасяване, ако бъде установено с влязло в сила решение, би предотвратило и принудителното изпълнение на вземането.

Горните съображения разкриват възражението за изтекла давност като едно от основните защитни средства на длъжника срещу кредитора. Когато удовлетворяването на друг кредитор е застрашено от погасено по давност вземане, този кредитор също следва да разполага с правно средство да релевира съответно възражение. Поради това считам, че и на ищеца по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК следва да се признае правото чрез този иск да възрази, че вземането на ответника кредитор към другия ответник длъжник се е погасило по давност. Този извод би затвърдил разбирането, че искът на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор има несъщински сурогационен характер.

Следва да се отбележи, че в актуалната си практика ВКС приема, че ако ищецът в производството по предявен отрицателен установителен иск за недължимост на вземане се позове на изтекла в хода на този процес погасителна давност по отношение на вземането, този негов довод винаги ще е неоснователен, тъй като предявяването на иска е спряло

давността на основание чл. 115, б „ж“ ЗЗД⁴⁸⁶. Считам, че тази практика не може да бъде споделена по отношение на отрицателния установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК, доколкото ищецът по него не е кредитор на спорното вземане, респ. страна в спорното материално правоотношение, поради което и предявяването на иска не следва да води до настъпването на неблагоприятна последица за него, каквато се явява спирането на давността за спорното вземане. Ето защо считам, че в производството по чл. 464 ГПК намира приложение разпоредбата на чл. 235, ал. 3 ГПК, съгласно която съдът взема предвид и фактите от значение за спорното право, настъпили след предявяване на иска, какъвто факт в случая би могло да бъде и настъпването на погасителната давност.

В допълнение към изложеното следва да се има предвид, че съгласно чл. 3, т. 1 от Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на НС от 13.03.2020 г., и за преодоляване на последиците погасителната давност за вземанията (петгодишна за вземанията за главница и тригодишна за вземанията за лихви – съотв. чл. 110 и чл. 111 б. „в“ ЗЗД), в т.ч. и тази, чието изтичане може да бъде релевирано в производството по чл. 464 ГПК, не тече в периода от 13.03.2020 г. до отмяната на извънредното положение на 13.05.2020 г. Това обстоятелство следва да бъде отчетено от ищеца при оспорване на вземането на конкуриращия вискател поради погасяването му по давност, а и от съда при произнасянето му по основателността на иска.

Ищецът и съдът в производството по чл. 464 ГПК следва да съобразят и постановеното наскоро ТР № 3 от 28.03.2023 г. по тълк. д. № 3/2020 г. на ОСГТК на ВКС, в което се прие, че погасителната давност не тече, докато трае изпълнителният процес относно вземанията по изпълнителни дела, образувани до приемането на 26.06.2015 г. на ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС. От постановяването и влизането в сила на последното тълкувателно решение на 26.06.2015 г. се счита за изгубило сила ППВС № 3 от 18.11.1980 г. по гр. д. № 3/1980 г., според което погасителната давност не тече, докато трае изпълнителният процес относно принудителното осъществяване на вземането. Ето защо именно от 26.06.2015 г. е

---

⁴⁸⁶ Вж. Решение № 50017 от 27.03.2023 г. по гр. д. № 720/2022 г. на ВКС, ГК, IV г.о.

започнала да тече давността за вземанията по изпълнителните дела, образувани преди влизането в сила на ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС⁴⁸⁷.

4. Относно обезпечението на иска

Доколкото в настоящото научно изследване се поддържа, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК може да бъде както отрицателен установителен, така и осъдителен, въпросът за обезпечението на иска също следва да бъде разгледан в тези две хипотези.

Искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е отрицателен установителен, когато е предявен в срока по чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК (едномесечен от разпределението), като в този случай с него ищецът възискател иска със сила на пресъдено нещо да бъде установено несъществуването на оспореното вземане на ответника конкуриращ възискател срещу другия ответник – длъжника. В тази хипотеза искът на възискателя за оспорване на вземането на конкуриращ възискател се оказва обезпечен още със самото му предявяване, без ищецът преди това да е поискал обезпечение на бъдещ иск (чл. 390 ГПК) и без да е необходимо исковата молба да съдържа изрично искане за обезпечение по чл. 390 ГПК. Видно от изложеното дотук, когато искът за оспорване на вземането на конкуриращ възискател е отрицателен установителен, респ. когато е предявен в едномесечния срок по чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК, допълнително обезпечение (освен законоустановеното спиране на предаването на сумата, определена за кредитора с оспореното вземане) не е необходимо, тъй като обезпечителната нужда на ищеца се оказва задоволена изцяло. В тази хипотеза евентуална молба на ищеца за налагане на друга обезпечителна мярка в хода на процеса по чл. 464 ГПК следва да бъде оставена без уважение, тъй като за ищеца нито би могло да бъде невъзможно, нито дори би могло да бъде затруднено осъществяването на правата му по бъдещото решение по делото (*per argumentum a contrario* от чл. 391, ал. 1 ГПК), тъй като ответникът възискател обективно не е получил – частично или изцяло – оспорената парична сума, макар и тя или част от нея да е била отредена за него от съдебния изпълнител в разпределението.

---

⁴⁸⁷ Подробно вж. ППВС № 3 от 18.11.1980 г. по гр. д. № 3/1980 г., ТР № 2 от 26.06.2015 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС и ТР № 3 от 28.03.2023 г. по тълк. д. № 3/2020 г. на ОСГТК на ВКС.

Когато обаче искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е осъдителен, т.е. когато е предявен след изтичането на едномесечния срок по чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК и поради това на основание чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК съдебният изпълнител вече е предал на конкуриращия вискател отредената за него сума в резултат на разпределението, ищецът вискател вече иска не само да бъде установено със сила на пресъдено нещо несъществуването на вземането на ответника конкуриращ вискател, а и този ответник да бъде осъден да върне по банковата сметка на съдебния изпълнител сумата, която е получил неоснователно от него след разпределението. В тази хипотеза за ищеца е налице обезпечителна нужда като при всеки един осъдителен иск. Обезпечителната нужда по осъдителни искове за парични притезания е свързана с предприети или очаквани действия на ответника, които могат да доведат до затруднение или невъзможност да бъде удовлетворено претендираното от ищеца притежание⁴⁸⁸, а в разглежданата хипотеза, след като ответникът конкуриращ вискател вече разполага с паричната сума – предмет на иска, или с част от нея, той очевидно би могъл да се разпореди с нея и по този начин да застраши, макар и косвено, удовлетворяването на вземането на ищеца. В тази връзка Живко Сталев посочва, че в очакване на осъдителното решение ответникът може да отчужди секвестрируемите си права или да ги укрие (ако те са движими вещи), така че предприетото изпълнение на решението да се окаже удар във въздуха⁴⁸⁹. Поради това в производството по осъдителния иск по чл. 464, ал. 1 ГПК (за разлика от производството по отрицателния установителен иск по чл. 464, ал. 1 ГПК) обезпечение е допустимо във всяко положение на делото до приключване на съдебното дирене във въззивната инстанция (чл. 389, ал. 1 ГПК), ако е налице някоя от предпоставките по чл. 391, ал. 1, т. 1-2 ГПК, а именно искът да е подкрепен с убедителни писмени доказателства или да е представена гаранция в определения от съда размер.

Следва да се отбележи, че ако срокът по чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК е изтекъл, отредената за конкуриращия вискател сума му е предадена от съдебния изпълнител и оспорващият вискател още не е предявил иска си за оспорване на вземането на конкуриращия вискател, но се опасява, че последният може да се разпореди с имуществото си, оспорващият вискател може да подаде молба за обезпечение на бъдещ

---

⁴⁸⁸ Вж. Спасова, С. Цит. съч., с. 95.

⁴⁸⁹ Вж. Сталев, Ж. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 1325.

иск по чл. 390, ал. 1 ГПК и да предяви иска си в определения му от съда срок по чл. 390, ал. 3 ГПК, който не може да бъде по-дълъг от един месец.

5. Относно иска с предмет публично вземане

Ако длъжникът е пропуснал да обжалва административния акт, въз основа на който му е начислено оспореното публично вземане, в производството по чл. 464 ГПК гражданският съд има право да се произнесе инцидентно както по валидността на административния акт (чл. 17, ал. 2, изр. 1 ГПК), така и по законосъобразността на административния акт, тъй като ищецът не е бил участник в административното производство по издаването му (чл. 17, ал. 2, изр. 2 ГПК). В коментарната литература разпоредбата на чл. 17, ал. 2, изр. 2 ГПК е анализирана от Благовест Пунев, който посочва че отменителното или изменителното решение на административния съд, което замества обжалвания административен акт, би подлежало също на преценка за законосъобразност по преюдициалния за гражданския спор въпрос, щом като в административното производство не е участвала страна по този спор, направила възражение в този смисъл⁴⁹⁰. Тук Пунев открива противоречие между нормативни актове от един и същ ранг, тъй като според АПК дори и когато страната в гражданския спор не е участвала в административното производство, влязлото в сила решение по административния спор следва да бъде задължително за гражданския съд и по отношение на нея, когато то отменя или изменя оспорения административен акт, тъй като това решение има действие по отношение на всички – арг. чл. 177, ал. 1, изр. 2 АПК⁴⁹¹.

Ако обаче административният акт е бил обжалван и оспорването му е отхвърлено с влязло в сила решение, гражданският съд е длъжен да приеме административния акт за валиден и законосъобразен съгласно императивната разпоредба на чл. 302 ГПК. В ТР № 5 от 14.01.2013 г. по тълк. д. № 5/2011 г. на ОСГК на ВКС също се откриват аргументи в подкрепа на становището, че е недопустимо упражняването на косвен съдебен контрол върху административен акт, когато върху него вече е упражнен пряк съдебен контрол⁴⁹².

---

⁴⁹⁰ Вж. Пунев, Б. – В: Иванова, Р. и др. Цит. съч., 389-490.

⁴⁹¹ Пак там.

⁴⁹² Подробно вж. ТР № 5 от 14.01.2013 г. по тълк. д. № 5/2011 г. на ОСГК на ВКС.

Междинна хипотеза е тази, в която длъжникът е обжалвал административния акт, но преди административният спор да е решен окончателно, вискател е оспорил вземането на органа по реда на чл. 464 ГПК, като висящи едновременно са производството по оспорване на акта пред административния съд и производството по чл. 464 ГПК пред гражданския съд. Считаю, че в тази хипотеза производството по иска на вискателя следва да бъде спряно до приключването на административното дело с влязло в сила решение на основание чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК – поради преюдициалност на административния спор. В този смисъл в мотивите към ТР № 2 от 14.03.2023 г. по тълк. д. № 2/2022 г. на ОСТК на ВКС се посочва, че наличието на обуславящо дело, без значение от неговия вид (гражданско, административно, наказателно) и от момента на образуването му, актът по което следва да бъде зачетен от съда по обусловения иск с оглед разпоредбите на чл. 297, чл. 298, чл. 300 и чл. 302 ГПК, съставлява абсолютна отрицателна предпоставка за упражняването на правото на иск и за развитието на процеса по обусловеното дело⁴⁹³.

Научно и практическо значение има и хипотезата, в която с иска по чл. 464 ГПК се атакува публично вземане поради погасяването му по давност. Макар и разпоредбата на чл. 464 ГПК да говори за оспорване на „съществуването на вземането на друг кредитор“, а погасеното по давност вземане да продължава да съществува в естествено състояние, като с изтичането на давностния срок е отпаднала единствено възможността за принудителното му събиране, считаю, че разширително тълкуване на разпоредбата, което да позволи по реда на чл. 464 ГПК да бъдат оспорвани и вземания поради погасяването им по давност, е допустимо, правилно и дори наложително, тъй като отразява духа на закона и гарантира в по-пълна степен защитата на кредитора. В мотивите към ТР № 7 от 15.04.2021 г. по тълк. д. № 8/2019 г. на ОСС от I и II колегия на ВАС се посочва, че за нуждите на изпълнителното производство по ДОПК погасителната давност е способ, чрез който се преустановява възможността публично задължение да бъде събрано принудително, като позоваването на предвидената в закона погасителна давност е средство за защита на длъжника, но в производството по чл. 464 ГПК установяването на недължимостта на публичното вземане поради погасяването му по давност несъмнено защитава и кредитора ищец, който ще може да събере от имуществото на длъжника напълно или най-малко в по-голяма степен своето вземане, тъй като вече няма да се

---

⁴⁹³ Подробно вж. ТР № 2 от 14.03.2023 г. по тълк. д. № 2/2022 г. на ОСТК на ВКС.

конкурира с държавата, която освен това е и привилегирован кредитор. В тази връзка следва да се има предвид, че съгласно чл. 171, ал. 1 ДОПК публичните вземания се погасяват с изтичането на 5-годишен давностен срок, считано от 1 януари на годината, следваща годината, през която е следвало да се плати публичното задължение, освен ако в закон е предвиден по-кратък срок, като освен това съгласно ал. 2 на разпоредбата по отношение на публичните задължения е приложима и 10-годишна абсолютна давност. При предявяването на иска ищецът (а и при произнасянето си по него съдът) следва да съобрази, че съгласно чл. 3, т. 1 от Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на НС от 13.03.2020 г., и за преодоляване на последиците погасителната давност за вземанията е спряла да тече в периода от 13.03.2020 г. до отмяната на извънредното положение на 13.05.2020 г. Следва да се отбележи също така, че дори и административният акт, от който произлиза публичното вземане, да е бил обжалван и потвърден от административния съд с влязло в сила решение, няма пречка с иска по чл. 464, ал. 1 ГПК ищецът да поиска установяване на недължимостта на вземането поради изтекла давност, тъй като давността е юридически факт, който не е бил предмет на административното оспорване (чийто предмет е била единствено законосъобразността на административния акт), респ. в този случай гражданският съд няма да дължи произнасяне при усл. на чл. 302 ГПК.

§ 11 – Проблеми в актуалната нормативна уредба и предложения *de lege ferenda*

1. Проблеми в актуалната нормативна уредба

Доколкото искът по чл. 464, ал. 1 ГПК рефлектира пряко върху вече образувано изпълнително производство, а титуляр на принудителното изпълнение е държавата (дори и когато то се извършва от ЧСИ, правомощията на последния са делегирани от държавата – чл. 2, ал. 1 ЗЧСИ), искът може да бъде разгледан единствено от съответния родово компетентен държавен съд, но не и от арбитражен съд. В настоящото научно изследване е формиран извод за неарбитраруемост и на иска на кредитора за установяване на

вземането по издадена заповед за изпълнение⁴⁹⁴, тъй като доколкото материалноправните и процесуалноправни последици от предявяване на иска по чл. 422, ал. 1 ГПК настъпват от подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение пред съответния районен съд, то и искът може да бъде разгледан единствено от съответния родово компетентен държавен съд, но не и от арбитражен съд. Извън конкретиката на двата иска, които са непосредствен обект на настоящото научно изследване, може да бъде направен генерален извод, че всички спорове по Част пета от ГПК – Изпълнително производство, не подлежат на разглеждане от арбитраж, предвид смесения им частно-публичен характер и контролът за законосъобразност, който държавата в лицето на нейните съдебни органи осъществява върху изпълнителното производство, макар и при спазване на принципа на диспозитивното начало (чл. 6 ГПК). В практиката си ВКС приема, че неарбитражуемите спорове са изчерпателно изброени в чл. 19, ал. 1 ГПК⁴⁹⁵, но очевидно кръгът на делата, чието разглеждане от арбитраж е недопустимо, е по-широк от установения в чл. 19, ал. 1 ГПК и същите не са *numerus clausus*. Налице е и прецедент – в практиката на АрбС при БТПП вече е бил приет за разглеждане и дори уважен иск по чл. 422, ал. 1 ГПК⁴⁹⁶. Това налага законодателят изрично да регламентира нормативно, че споровете по Глава пета от ГПК, сред които са и разглежданите в настоящото научно изследване иски с правно основание съотв. чл. 422, ал. 1 и чл. 464, ал. 1 ГПК, не подлежат на разглеждане от арбитраж, а са от изключителната компетентност на държавните съдилища.

В дисертацията бе изяснено, че заглавието на разпоредбата на чл. 464 ГПК, а именно „Оспорване на вземането на присъединен кредитор“, е неточно⁴⁹⁷, тъй като по реда на чл. 464 ГПК може да бъде оспорено вземането на всеки вискател, който се конкурира с ищеца, в т.ч. и на първоначалния вискател, а не непременно на присъединен такъв, респ. ответник по иска може да бъде всеки вискател. Ето защо е наложително заглавието на разпоредбата да бъде изменено по начин, който да отразява максимално точно характерът на производството по чл. 464 ГПК, като за най-уместно считам заглавието „Оспорване на вземането на конкуриращ вискател“.

---

⁴⁹⁴ Вж. Глава трета, § 2.

⁴⁹⁵ Вж. Решение № 227 от 27.11.2018 г. по т. д. № 2215/2018 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 60072 от 30.07.2021 г. по т. д. № 2/2021 г. на ВКС, ТК, I т. о.

⁴⁹⁶ Вж. Решение от 31.05.2011 г. по ВАД № 221/2010 г. на АрбС при БТПП.

⁴⁹⁷ Вж. Глава четвърта, § 1 и § 6.

В хода на настоящото научно изследване бе установено, че не както в заглавието, така и в текста на разпоредбата на чл. 464 ГПК законодателят неправилно е използвал термина „кредитор“ вместо по-коректния термин „взискател“⁴⁹⁸, тъй като при усл. на чл. 464 ГПК е налице конкуренция именно между взискатели – кредитори, които вече са иницирали изпълнително производство за принудително събиране на вземанията си срещу един и същ длъжник, като са получили качеството „взискател“ в изпълнителния процес, независимо дали това е станало по тяхна молба (по реда на чл. 456 ГПК), или по право/по закон (на основание чл. 458 или чл. 459 ГПК). Ето защо считам, че и в текста на разпоредбата на чл. 464 ГПК понятието „кредитор“ следва да бъде заменено с понятието „взискател“, което по-точно отразява правната същност на уреденото в нормата исково производство.

В хода на настоящото научно изследване бе констатирано, че с иска по чл. 464, ал. 1 ГПК взискателят би следвало да може да релевира възражение за погасяване на вземане на друг взискател срещу неговия длъжник по давност⁴⁹⁹. Съгласно чл. 26, ал. 2 ГПК обаче ищецът може да предявява от свое име чужди права пред съд само в предвидените в закон случаи, като разпоредбата се тълкува стриктно и в практиката на ВКС⁵⁰⁰. Освен това възражението за погасяване на вземането по давност, включително и когато е релевирано по пътя на отрицателния установителен иск, поначало е лично и принадлежи на длъжника, доколкото и с изтичането на давността задължението не подлежи на принудително изпълнение, но продължава да съществува в естествено състояние. Всичко изложено дотук обуславя необходимостта в процесуалния закон с оглед гарантиране на защитата на кредитора да бъде закрепено изрично, че оспорването на вземането на конкуриращия взискател може да се реализира и чрез възражение за погасяване на вземането или на част от него поради изтекла давност.

Поначало искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е отрицателен установителен, тъй като с него ищецът взискател иска с влязло в сила решение да бъде установено несъществуването на оспореното вземане на ответника конкуриращ взискател срещу другия ответник – длъжника, като съгласно чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК искът следва да бъде предявен в

---

⁴⁹⁸ Вж. Глава втора, § 1.

⁴⁹⁹ Вж. Глава четвърта, § 10, подпараграф 3.

⁵⁰⁰ Вж. Решение № 28 от 14.07.20

11 г. по т. д. № 331/2010 г. на ВКС, ТК, I т. о., Решение № 304 от 19.02.2019 г. по гр. д. № 1262/2018 г. на ВКС, ГК, IV г. о., Решение № 60083 от 02.08.2021 г. по гр. д. № 3632/2020 г. на ВКС, ГК, I г. о.

едномесечен срок от разпределението. След изтичането на този срок обаче искът не е недопустим, но сумата, определена за вискателя с оспореното вземане, му се предава от съдебния изпълнител. Поради това, както бе констатирано в настоящата научна разработка⁵⁰¹, от този момент нататък правният интерес за оспорващия вискател е да предяви не отрицателен установителен, а осъдителен иск срещу конкуриращия вискател, в чийто патримониум съответната сума вече е постъпила. Така искът по чл. 464, ал. 1 ГПК, предявен след изтичане на едномесечния срок, е допустим, но вече е осъдителен. Езиковото тълкуване на разпоредбата на чл. 464, ал. 1 ГПК обаче и в частност – на израза „*Когато един от вискателите оспорва съществуването на вземането на друг кредитор...*“, навежда на извода, че уреденият в нормата иск може да бъде само и единствено отрицателен установителен. Ето защо е необходимо в закона изрично да бъде регламентирана възможността искът по чл. 464, ал. 1 ГПК да бъде и осъдителен, по аналогия с ал. 3 от чл. 415 ГПК, в която законодателят изрично е посочил, че когато липсва заповед за изпълнение, искът по чл. 422, ал. 1 ГПК може да бъде и осъдителен.

Научен и практически интерес предизвиква и хипотезата, в която искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е предявен срещу присъединен вискател по право (който може да не е конституиран като такъв с нарочно постановление от съдебния изпълнител) или срещу вискател, чието изпълнително основание не е влязло в сила (напр. при подадено след изтичане на едномесечния срок по чл. 414, ал. 2 ГПК възражение срещу заповедта за изпълнение пред въззивния съд при усл. на чл. 423 ГПК). В тази хипотеза, макар и ищецът да няма срещу себе си надлежен конкуриращ вискател – титуляр на безспорно установено изискуемо вземане, правният интерес за ищеца от предявяване на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК не следва да бъде отречен, тъй като той продължава да бъде изправен пред угрозата оспореното вземане в един по-късен момент да бъде безспорно установено, в резултат на което съдебният изпълнител да включи конкуриращия вискател в разпределението. Съгласно чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК съдът спира производството, когато в същия или в друг съд се разглежда дело, решението по което ще има значение за правилното решаване на спора. Видно от изложеното дотук, в разглежданата хипотеза може да се открие връзка на преюдициалност между производството по установяване с влязло в сила решение на дължимостта или недължимостта на оспореното по реда на чл.

---

⁵⁰¹ Вж. Глава четвърта, § 10, подпараграф 1.

464 ГПК вземане и самото производство по чл. 464 ГПК, макар и тази връзка да не е пряка и очевидна, респ. да не води до автоматично спиране на производството по иска на конкуриращия взыскател. Ето защо следва изрична норма да установи, че ако искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е предявен срещу присъединен взыскател по чл. 459 ГПК или срещу взыскател, чието изпълнително основание не е влязло в сила, производството по чл. 464 ГПК се спира до установяването с влязло в сила решение на дължимостта или недължимостта на оспореното вземане. Новата норма би имала характер на *lex specialis* по отношение на разпоредбата на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК.

В хода на настоящото научно изследване бе констатирано обстоятелството, че, доколкото „същински ответник“ по иска по чл. 464, ал. 1 ГПК е конкуриращият взыскател, тъй като именно той е титуляр на оспореното вземане и именно неговият патримониум се облагодетелства от това вземане⁵⁰², а и предвид изложеното в дисертацията становище, че в производството по чл. 464 ГПК ответникът длъжник поначало не следва да носи доказателствена тежест, тъй като изходът на спора винаги е в негов интерес⁵⁰³, то ответникът конкуриращ взыскател следва да понесе и по-голяма отговорност при уважаване на иска, като съдебните разноски се заплащат от него и ответника длъжник в съотношение 2:1. Това правило би могло да бъде нормативно закрепено, като новата разпоредба би имала характер на *lex specialis* по отношение на общото правило за възлагане на разноските върху ответника при уважаване на иска, установено в чл. 78, ал. 1 ГПК.

На следващо място, следва да се има предвид, че предявяването на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК създава значителни затруднения на взыскателя с оспореното вземане. До приключване на производството, което продължава неопределен период от време и може да се развие на три съдебни инстанции, ответникът взыскател се оказва лишен от възможността да събере своето вземане и по този начин да удовлетвори своя легитимен кредиторски интерес, като предявяването на иска в едномесечния срок от разпределението спира предаването на сумата, определена за взыскателя с оспореното вземане *ex lege*, по силата на изричната разпоредба на чл. 464, ал. 1, изр. 2 ГПК. Като се има предвид и установеният в чл. 3 ГПК принцип на добросъвестност в гражданския процес, съгласно

---

⁵⁰² Вж. Глава четвърта, § 9.

⁵⁰³ Вж. Глава четвърта, § 7.

който участващите в съдебните производства лица и техните представители под страх от отговорност за вреди са длъжни да упражняват предоставените им процесуални права добросъвестно и съобразно добрите нрави, законодателят трябва да гарантира в максимална степен, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК няма да бъде предявяван шиканьозно и че ищците няма да злоупотребяват с това свое процесуално право. В правната литература Димитър Силяновски разглежда задължението на страните за добросъвестно упражняване на процесуалните права като част от принципа на дирене на истината в процеса⁵⁰⁴, като посочва, че най-честият случай на недобросъвестно упражняване на процесуални права е упражняването им в противоречие с принципа (който Силяновски нарича „начало“) на бързина в процеса⁵⁰⁵, а в разглежданата хипотеза неоснователното водене на исков процес по чл. 464 ГПК неоснователно забавя удовлетворяването на притезанието на вискателя ответник в изпълнителното производство. Борис Яновски подчертава, че в изпълнителния процес страните и техните процесуални представители имат задължение да упражняват добросъвестно предоставените им от закона права и да изнасят пред изпълнителния орган истината⁵⁰⁶, а исковото производство по чл. 464 ГПК е неразривно свързано с изпълнителното такова. Соломон Розанис поддържа становището, че ако бъде потвърдено, че упражняването на дадено право не е свързано със задоволяването на лични нужди, би могло да се направи заключение, че това е станало с намерение само да се увредят интересите на контрагента⁵⁰⁷. С оглед изложените дотук съображения не би бил лишен от правна логика изводът, че при отхвърляне на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК с влязло в сила решение, ищецът следва да дължи на ответника вискател обезщетение. Живко Сталев посочва, че процесуалният закон не предвижда производства, чрез които да се осъществяват процесуалните задължения на страните, сред които е и задължението да се упражняват добросъвестно процесуалните права, тъй като обратното би направило процеса твърде бавен, неикономичен и скъп⁵⁰⁸, но предложеният ред за ангажиране на отговорността на недобросъвестния ищец не е „производство в производството“ и не би забавил, затруднил или оскъпил самия процес по чл. 464 ГПК, а е само една потенциална възможност за защита на накърнения интерес на ответника вискател в друг,

---

⁵⁰⁴ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактичката страна..., с. 5.

⁵⁰⁵ Пак там, с. 13.

⁵⁰⁶ Вж. Яновски, Б. Цит. съч., 22-25.

⁵⁰⁷ Вж. Розанис, С. Търговски сделки. Обща част. С.: Феня, 1998, 19-20.

⁵⁰⁸ Вж. Сталев, Ж. – В: Сталев, Ж. и др. Цит. съч., 10. изд., с. 43.

самостоятелен бъдещ процес, в който да бъде ангажирана деликтната отговорност на ищеца. Считам, че тази специална деликтна отговорност на ищеца за неоснователно предявяване на претенция, респ. за образуване на производство по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу взыскател, чието вземане съществува и не е отречено с решението по делото, би могла също да намери изрична нормативна уредба. Още през 1961 г. Силяновски посочва, че поправянето на вредите, причинени от недобросъвестно упражняване на процесуални права, може да се иска чрез предявяване на отделен иск⁵⁰⁹. Подобно законодателно решение би отразило и съвременната концепция за гражданската отговорност, която извежда напред компенсационната ѝ функция, един от изразите на която е и установяването на обективната отговорност във все повече сфери, като в деликтното право има тенденция към усъвършенстване на положението на увреденото лице, което се постига, като се ограничава или дори изоставя принципа „няма отговорност без вина“⁵¹⁰. Размерът на дължимото обезщетение не следва да бъде по-малък от размера на законната лихва върху определената за взыскателя ответник в производството по чл. 464 ГПК сума от предявяването на иска до предаването на сумата на него, тъй като в този ясно дефиниран период взыскателят ответник е бил лишен от вземането си, а съгласно чл. 86, ал. 1, изр. 1 ЗЗД длъжникът дължи обезщетение в размер на законната лихва от деня на забавата до окончателното изплащане на задължението. Размерът на обезщетението обаче не следва да се ограничава до тази сума, а следва да обхваща всички имуществени и неимуществени вреди, които са пряка и непосредствена последица от увреждането. Специфичният начин за определяне на размера на обезщетението е още един аргумент в подкрепа на извода за необходимост от изрична нормативна уредба на тази специална деликтна отговорност.

2. Предложения *de lege ferenda*

По съображенията, изложени в предходната точка от дисертационния труд, формулирам следните предложения за законодателни промени:

---

⁵⁰⁹ Вж. Силяновски, Д. Изясняване фактическата страна..., с. 19.

⁵¹⁰ Вж. Голева, П. Деликтно право. Непозволено увреждане. Четвърто преработено и допълнено издание. С.: Нова звезда, 2018, 91-92.

2.1. В ал. 1 на чл. 19 ГПК *in fine* да се постави запетая и да се добавят думите: „*както и ако е спор по Част пета от този кодекс*“.

Така разпоредбата на чл. 19 ГПК би изглеждала по следния начин:

Арбитражно споразумение

Чл. 19. (1) (Доп. - ДВ, бр. 8 от 2017 г.) Страните по имуществен спор могат да уговорят той да бъде решен от арбитражен съд, освен ако спорът има за предмет вещи права или владение върху недвижим имот, издръжка или права по трудово правоотношение или е спор, по който една от страните е потребител по смисъла на § 13, т. 1 от допълнителните разпоредби на Закона за защита на потребителите, както и ако е спор по Част пета от този кодекс.

(2) Арбитражът може да има седалище в чужбина, ако една от страните има обичайно местопребиваване, седалище според устройствения си акт или местонахождение на действителното си управление в чужбина.

2.2. Заглавието на разпоредбата на чл. 464 ГПК да бъде изменено от „*Оспорване на вземането на присъединен кредитор*“ на „*Оспорване на вземането на конкуриращ вискател*“.

2.3. В изречение първо от ал. 1 на чл. 464 ГПК думата „*кредитор*“ да се замени с думата „*вискател*“; в изречение второ от ал. 1 на чл. 464 ГПК думата „*кредитора*“ да се замени с думата „*вискателя*“.

2.4. В ал. 2 на чл. 464 ГПК да се създаде изречение второ: „*Оспорването може да се реализира и чрез възражение за погасяване на вземането или на част от него поради изтекла давност*“.

2.5. В чл. 464 ГПК да се създаде нова ал. 3: „*Искът, предявен в срока по ал. 1, изр. 3, е установителен, а искът, предявен извън този срок – осъдителен*“.

2.6. В чл. 464 ГПК да се създаде нова ал. 4: „Ако искът е предявен срещу присъединен взыскател по чл. 459 или срещу взыскател, чието изпълнително основание не е влязло в сила, производството по ал. 1 се спира до установяването с влязло в сила решение на дължимостта или недължимостта на оспореното вземане“.

2.6. В чл. 464 ГПК да се създаде нова ал. 5: „Заплатените от ищеца такси, разноски по производството и възнаграждение за един адвокат, ако е имал такъв, се заплащат от ответника взыскател и ответника длъжник в съотношение 2:1 съразмерно с уважената част от иска“.

2.7. В чл. 464 ГПК да се създаде нова ал. 6: „При отхвърляне на иска с влязло в сила решение ищецът дължи на ответника взыскател обезщетение за всички имуществени и неимуществени вреди, които са пряка и непосредствена последица от увреждането, в размер, не по-малък от законната лихва върху определената за този взыскател сума от предявяването на иска до предаването на сумата на ответника“.

Така, след всички предложени изменения и допълнения, разпоредбата на чл. 464 ГПК би изглеждала по следния начин:

(Изм.) Оспорване на вземането на конкуриращ взыскател

Чл. 464. (1) (Изм.) Когато един от взыскателите оспорва съществуването на вземането на друг взыскател, той трябва да предяви иск срещу него и длъжника. Предявяването на иска спира предаването на сумата, определена за взыскателя с оспореното вземане. Ако искът не бъде предявен в едномесечен срок от разпределението, сумата се предава на взыскателя.

(2) (Доп.) Искът може да бъде основан и на факти, които предхождат приключването на съдебното дирене в производството, по което е издадено изпълнителното основание. Оспорването може да се реализира и чрез възражение за погасяване на вземането или на част от него поради изтекла давност.

(3) (Нова) Искът, предявен в срока по ал. 1, изр. 3, е установителен, а искът, предявен извън този срок – осъдителен.

(4) (Нова) Ако искът е предявен срещу присъединен взискател по чл. 459 или срещу взискател, чието изпълнително основание не е влязло в сила, производството по ал. 1 се спира до установяването с влязло в сила решение на дължимостта или недължимостта на оспореното вземане.

(5) (Нова) Заплатените от ищеца такси, разноски по производството и възнаграждение за един адвокат, ако е имал такъв, се заплащат от ответника взискател и ответника длъжник в съотношение 2:1 съразмерно с уважената част от иска.

(6) (Нова) При отхвърляне на иска с влязло в сила решение ищецът дължи на ответника взискател обезщетение за всички имуществени и неимуществени вреди, които са пряка и непосредствена последица от увреждането, в размер, не по-малък от законната лихва върху определената за този взискател сума от предявяването на иска до предаването на сумата на ответника.

Заклучение

В настоящия дисертационен труд могат да бъдат открити шест приносни момента в правната наука и в частност – в областите Граждански процес и Граждански изпълнителен процес.

На първо място, в научното изследване е направен всеобхватен преглед на съдебната практика по въпроси, свързани с иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение (чл. 422, ал. 1 ГПК) и с иска на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор (чл. 464, ал. 1 ГПК). Акцент в този преглед е казуалната практика на ВКС, постановена по реда на чл. 290 ГПК, и тълкувателната практика на върховната инстанция. В дисертацията са разгледани голям брой съдебни актове, някои от които са групирани въз основа на засегнатите в тях въпроси или на съдържащите се в тях идентични правни изводи. Прегледът съдържа аналитични и критични моменти, като са изложени собствени изводи на автора по разгледаните в практиката проблеми.

На второ място, двата иска, които са непосредствен предмет на научното изследване, са разгледани не само поотделно, но и в сравнителен план. Така е формиран изводът, че и двата иска осигуряват защитата на кредитора в изпълнителното производство, но докато с иска по чл. 422, ал. 1 ГПК кредиторът пряко защитава собственото си вземане, като установява неговото съществуване, то с иска по чл. 464, ал. 1 ГПК вискателят непряко защитава вземането си, като оспорва вземането на друг конкуриращ вискател и по този начин подsigурява удовлетворяването на собственото си вземане от имуществото на длъжника. Освен това видът на разгледаните искове не може да бъде определен еднозначно, без да са известни конкретните обстоятелства, при които съответният иск е предявен, като исковете невинаги са установителни, а при определени предпоставки могат да бъдат осъдителни, поради което в настоящото научно изследване са обозначени като искове от хибриден тип.

На трето място, макар и в теорията да се приема, че срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК за предявяване на иска за установяване на вземането е преклузивен, в дисертацията се посочва, че изтичането му преклудира единствено правото на ищеца да се ползва от издадената заповед за изпълнение (и изпълнителен лист в хипотезата на чл. 418, ал. 1

ГПК), от фикцията, че искът е предявен на датата на подаване на заявлението и от внесената за заповедното производство държавна така, но не погасява нито материалното право на кредитора (спорното вземане), нито процесуалното му право това вземане да бъде защитено по исков ред на общо основание. Смисълът на указанията по чл. 415, ал. 1 ГПК не е в простото уведомяване на заявителя, че има право да заведе иск за вземането си срещу длъжника, а значението им е със съобщаването им да бъде определен началния момент, от който започва да тече едномесечният срок по 415, ал. 4 ГПК. Поради това и обстоятелството, че заявителят очаква в бъдещ момент да възникне правото му да предяви иск по чл. 422, ал. 1 ГПК или е разбрал, че длъжникът е подал възражение срещу заповедта и дори, че съдът е издал указания за предявяване на иска (напр. при справка по делото), не дерогира задължението на съда да му съобщи указанията си изрично и надлежно.

На четвърто място, самостоятелен приносен момент представлява изводът, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК може да бъде осъдителен, когато е предявен извън срока по чл. 464, ал. 1, изр. 3 ГПК (едномесечен от разпределението) и в резултат на това сумата, определена за кредитора с оспореното вземане, вече е предадена на последния от съдебния изпълнител, тъй като от този момент нататък правният интерес за ищеца вече е не само да бъде установено със сила на пресъдено нещо несъществуването на вземането на ответника конкуриращ кредитор, а и този ответник да бъде осъден да върне по банковата сметка на съдебния изпълнител сумата, която е получил неоснователно от него в резултат от разпределението. Поради това в посочената хипотеза решението, с което е уважен искът по чл. 464, ал. 1 ГПК, има като защитно-санкционна последица не само сила на пресъдено нещо, но и изпълнителна сила.

На пето място, в настоящото научно изследване е прието, че искът по чл. 464, ал. 1 ГПК има несъщински сурогационен характер, тъй като посредством този иск ищецът възискател, макар и да притежава типична процесуална легитимация и да не е процесуален субституент, упражнява и едно чуждо право – правото на длъжника да оспори дължимостта на вземането на конкуриращия възискател. Активното поведение на ищеца е провокирано от пасивното поведение на длъжника – ищецът е мотивиран да предяви иска, защото длъжникът бездейства и не оспорва вземането на другия кредитор срещу него. Важно практическо значение има формираният извод, че поради несъщинския

сурогационен характер на иска по чл. 464, ал. 1 ГПК чрез него вземането на конкуриращия вискател може да бъде оспорено и поради погасяването му по давност.

На шесто място, приносен момент в дисертацията е и направеният извод, че предмет на иска на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор може да бъде и публично вземане, като и в този случай искът е подведомствен на гражданските съдилища. В производството по чл. 464 ГПК съдът има право да се произнесе инцидентно по валидността и законосъобразността на административния акт, от който произлиза оспореното публично вземане, ако длъжникът е пропуснал да обжалва акта, но ако административният акт е бил обжалван и оспорването му е отхвърлено с влязло в сила решение, гражданският съд е длъжен да приеме акта за валиден и законосъобразен.

В резултат от задълбоченото изследване на поставената проблематика, при отчитане на констатираните теоретични и практически проблеми, в настоящото научно изследване са формулирани редица предложения *de lege ferenda*, чиято цел е подобряване на правоприлагането.

По отношение на иска на кредитора за установяване на вземането по издадена заповед за изпълнение в Глава трета от дисертацията са формулирани следните предложения за законодателни промени: разпоредбата на чл. 415 ГПК да бъде изменена по начин, който недвусмислено изключва непредставянето на доказателства за предявяване на иска за съществуване на вземането пред съда, издал заповедта, в срока по чл. 415, ал. 4 ГПК като основание за обезсилване на заповедта за изпълнение; законът изрично да допуска, ако в производството по чл. 422, ал. 1 ГПК се иска увеличаване на размера на иска със сума, надвишаваща размера на вземането по заповедта за изпълнение, съдът да раздели иска за непосочената в заповедта част от вземането за разглеждане в отделно производство; да бъде нормативно установено, че ищецът не може да оттегли иска си в производството по чл. 422, ал. 1 ГПК, ако срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК е изтекъл; да бъде нормативно регламентирана възможността искът по чл. 422, ал. 1 ГПК да бъде предявен от универсален или частен правопреемник на заявителя, както и срещу универсален правопреемник на длъжника; процесуалният закон да предвижда, че ако за две или повече части от едно и също вземане са издадени две или повече различни

заповеди за изпълнение, искът за цялото вземане се смята предявен от момента на подаването на първото заявление за издаване на заповед за изпълнение.

По отношение на иска на кредитора за оспорване на вземането на друг конкуриращ кредитор в Глава четвърта от дисертацията са формулирани следните предложения *de lege ferenda*: в заглавието на разпоредбата на чл. 464 ГПК понятието „присъединен кредитор“ да бъде заменено с понятието „конкуриращ вискател“; в текста на разпоредбата на чл. 464 ГПК понятието „кредитор“ да бъде заменено с понятието „вискател“; да бъде законово установена възможността при усл. на чл. 464 ГПК вземането на вискателя ответник да бъде оспорено поради погасяването му по давност; да бъде изрично посочено в разпоредбата на чл. 464 ГПК, че искът, предявен след изтичането на едномесечния срок по ал. 1, изр. 3, е осъдителен; да бъде нормативно регламентирано, че ако искът по чл. 464, ал. 1 ГПК е предявен срещу присъединен вискател по чл. 459 ГПК или срещу вискател, чието изпълнително основание не е влязло в сила, производството по чл. 464 ГПК се спира до установяването с влязло в сила решение на съществуването или несъществуването на оспореното вземане; в производството по чл. 464 ГПК при уважаване на иска законът да предвижда по-голяма отговорност за разноси за ответника вискател, отколкото за ответника длъжник, в съотношение 2:1; в закона да бъде предвидена специална деликтна отговорност за вискателя, предявил неоснователно иск по чл. 464, ал. 1 ГПК срещу друг вискател и забавил по този начин удовлетворяването на вземането на последния; да бъде изрично прогласена неарбитражността на споровете по Глава пета от ГПК, сред които са и разглежданите в настоящото научно изследване иски с правно основание съотв. чл. 422, ал. 1 и чл. 464, ал. 1 ГПК.

В дисертацията са формулирани и някои предложения *de lege ferenda*, които са косвено свързани с исковите, непосредствен предмет на научното изследване, но имат по-широк обхват, а именно: да бъде нормативно закрепено правилото, че за задължения на непълнолетни лица не се начислява и респ. дължи лихва; законът да постановява, че особеният представител на длъжника в изпълнителното производство се назначава от районния съд по местоизпълнението; в българското законодателство да бъде признато т.нар. спортно правопримство между спортни клубове, познато в практиката на Спортния арбитражен съд.

В хода на настоящото научно изследване бе проучена многобройна тълкувателна и казуална практика на ВКС, като се открие тенденцията за доближаване на българската правна система, исторически утвърдена като правна система от континентален (позитивноправен) тип, в която водещ източник на правото е законът, до прецедентните правни системи, в които основни източници на правото са прецедентът и съдебната практика. Такава тенденция впрочем в последните години се открива и при много други континентални правни системи поради нарастващата роля на съдебните решения по „оформяне“ на правото⁵¹¹. В България това до голяма степен се дължи на селективната фаза по допускане на касационното обжалване (чл. 280 ГПК), която, освен че поставя под съмнение прилагането на принципа на триинстанционност на съдебното производство по граждански дела (чл. 10, ал. 1 ЗСВ), абсолютизира практиката на ВКС – както тълкувателната, така и казуалната – и я превърна в източник на правото, при това от най-висок ранг. Оказва се, че тази активност на ВКС в тълкувателната му дейност води до пасивност на законодателя, въпреки че именно последният следва да попълва празнотите в закона по нормативен път. Считам, че констатираните проблеми биха могли да бъдат разрешени с отпадането на тълкувателните правомощия на ВКС по чл. 124 ЗСВ и с допускането на противоречива съдебна практика по въпроси, които не са уредени в закона, стига решенията на съдилищата по тези въпроси, макар и да противоречат помежду си, да не противоречат на закона, морала и основните начала на правото. Това би стимулирало законодателя да попълва празнотите в нормативните актове и по този начин косвено да уеднаквява и съдебната практика.

Още от Античността до наши дни защитата на кредитора е имала и има важно обществено и правно значение. Процесуалните средства за защита на кредитора обаче са се променяли и продължават да се променят, като се забелязва тенденция към отслабване на тяхната ефективност. Ако според Законите на Дванадесетте таблици (V в. пр.н.е.) кредиторът в Древния Рим е разполагал с иска *legis actio per manus iniectioem*, който му е давал възможност в продължение на 60 дни да държи длъжника си окован в своя частен затвор, а впоследствие при неплащане на дълга – да го продаде в робство или дори да го убие⁵¹², то според новата редакция на чл. 112 от българския ЗЗД (ДВ, бр. 102 от 2020 г., в

---

⁵¹¹ Вж. Mousourakis, G. Op. cit., p. 304.

⁵¹² Вж. Андреев, М. Цит. съч., 97-98.

сила от 02.06.2021 г.) редица парични вземания срещу физически лица ще се погасяват с изтичането на абсолютна десетгодишна давност (започнала да тече на 02.06.2021 г., съгласно приетото в РКС № 4 от 20.04.2021 г. по к. д. № 1/2021 г.⁵¹³), независимо от прекъсването ѝ, която абсолютна давност на практика лишава кредитора от възможност да удовлетвори легитимния си правен интерес. С тази промяна в закона, без да е налице конкретна промяна и в обществените отношения, която да я налага, българският законодател не само не стимулира длъжника добросъвестно да престира на кредитора дължимото му вземане, а дори дава възможност на длъжника да шиканира изпълнителния процес и да бездейства, очаквайки изтичането на абсолютната давност. Като че ли законодателят, а и съдебната практика все повече изоставят разбирането, че кредиторът е „господар на изпълнителното производство“. Констатираната тенденция доказва необходимостта от настоящия опит за задълбочено и всеобхватно научно изследване и теоретично осветляване на проблема за исковата защитата на кредитора в изпълнителното производство, в хода на което са разгледани и проблемите в нормативната уредба и практиката. В тази връзка следва да се спомене изразеното във френската правна литература становище, че с оглед изключително динамичното развитие на обществените процеси в последните години (което обуславя необходимост от нова правна уредба, отговаряща на актуалното състояние на обществените отношения) правото, което се създава и прилага днес, може да бъде определено като „междинно право“ (*droit intermédiaire /фр/*)⁵¹⁴.

В заключение се надявам в резултат на постигането на непосредствената цел на настоящата научна разработка – да бъде направено самостоятелно всеобхватно изследване, посветено на исковата защита на кредитора в изпълнителното производство и в частност на исковите по чл. 422, ал. 1 ГПК и чл. 464, ал. 1 ГПК *de lege lata*, да бъде постигната и косвената цел на настоящото научно изследване – чрез теоретичното осветляване на разглежданите проблеми от една страна да се постигне по-точно и безпротиворечиво прилагане на съответните правни норми в българската юридическа практика, в т.ч. в съдебната такава, а от друга страна – констатираните проблеми *de lege ferenda* да бъдат разрешени по законодателен път. Ефективната защита на кредитора по

---

⁵¹³ Подробно вж. РКС № 4 от 20.04.2021 г. по к. д. № 1/2021 г.

⁵¹⁴ Вж. Леса, А. *Petite histoire du droit de la famille*. Paris: LexisNexis, 2019, p. 105.

исков ред е израз на принципите на справедливостта и на правовата държава, установени в преамбюла на КРБ, а оттам – и гаранция за доверието в правосъдието изобщо.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Литература на български език:

Абрашев, П. Гражданско съдопроизводство (лекции), том I. С.: Царска придворна печатница, 1910.

Абрашев, П. Гражданско съдопроизводство (лекции), том II. С.: Царска придворна печатница, 1914.

Абрашев, П. Гражданско съдопроизводство (лекции), том III. С.: Царска придворна печатница, 1918.

Андреев, М. Римско частно право. С.: Софи-Р, 1992.

Апостолов, И. Облигационно право. Част първа. Общо учение за облигацията. С.: Издателство на БАН, 1990.

Бойчев, Г. Въведение в правото. Част втора. Философия на правото. С.: Юриспрес, 2006.

Василев, Л. Гражданско право. Обща част. Нова редакция: проф. д-р Чудомир Големинов. Варна: ИК „ТедИна“, 1993.

Велинов, Л. Погасителната давност по българското частно право. С.: Феня, 2007.

Влахов, К. Актуални проблеми на новия Граждански процесуален кодекс. С.: Сиби, 2009.

Ганев, В. Учебник по обща теория на правото. Част първа. Второ допълнено издание. С.: ДФ „7М График“, 1990.

Герджиков, О. Търговски сделки. Трето преработено и допълнено издание. С.: ИК „Труд и право“, 2008.

Гилова, В., Т. Градинарова. Шест въпроса в практиката на съдилищата, свързани с изпълнителното производство. – Търговско право, № 3, 2018.

Голева, П. Търговски сделки. Четвърто преработено и допълнено издание. С.: Феня, 2012.

Голева, П. Деликтно право. Непозволено увреждане. Четвърто преработено и допълнено издание. С.: Нова звезда, 2018.

Градинарова, Т. Гражданско изпълнително производство (курс лекции, първа част). Русе: Издателски център при РУ „А. Кънчев”, 2015.

Градинарова, Т. Гражданско изпълнително производство (курс лекции). Втора част. Русе: Издателски център при РУ „А. Кънчев”, 2016.

Градинарова, Т. Цесията и производството за издаване на дубликат от изпълнителен лист. – Търговско право, № 1-2, 2021.

Градинарова, Т., М. Обретенова, Д. Димитров, Б. Николова, К. Машев, Г. Хорозов, Н. Колев. Актуални проблеми на гражданския изпълнителен процес. Приложен коментар. Анализ на съдебната практика. С.: ИК „Труд и право”, 2023.

Грациански, П., В. Зоркин, Л. Мамут, В. Нерсисянц, Е. Розин. История на политическите и правните учения. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1989.

Диков, Л. Курс по българско гражданско право, част I, III издание. С.: Циклопечат „Шипка“, 1947.

Иванова, Р., Б. Пунев, С. Чернев. Коментар на новия граждански процесуален кодекс. С.: ИК „Труд и право”, 2008.

Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. Четвърто издание. С.: Сиби, 2007.

Кант, И. Критика на чистия разум. С.: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013.

Кацаров, К. Систематичен курс по българско търговско право. Четвърто фототипно издание. С.: Държавна печатница „Георги Димитров”, 1990.

Кожухаров, Ал. Облигационно право. Обща част. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1954.

Кожухаров, Ал. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Книга втора. Нова редакция О. Герджиков. С.: Софи-Р, 1996.

Кожухаров, Ал. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Нова редакция и допълнения П. Попов. С.: Юриспрес, 2002.

Кожухаров, Ал. Облигационно право. Отделни видове облигационни отношения. Нова редакция и допълнения П. Попов. С.: Юриспрес, 2002.

Корнезов, Л. Гражданско съдопроизводство – том втори. Съдебни и несъдебни производства. С.: Софи-Р, 2010.

Костов, Ив. Преклузията за възражения на ответника в общия исков процес. С.: Сиби, 2017.

- Мартин, Дж. Р. Р.** Игра на тронове. С.: ИК „Бард“, 2001.
- Мингова, А.** Отказът от иск. Второ допълнено и преработено издание. С.: Софи-Р, 2000.
- Мингова, А.** Някои въпроси на подведомствеността при решаването на правни спорове. Сборник: 100 години от рождението на проф. Борис Яновски. С.: Университетско издателство „Климент Охридски“, 2019.
- Мингова, А., К. Цолова.** Предмет на иска за нищожност на правна сделка. – Търговско право, № 2-3, 2022.
- Мутафчиев, Г.** Изпълнително производство на НР България. Сравнително-правно изследване. С.: Университетско издателство „Климент Охридски“, 1989.
- Мутафчиев, Г.** Граждански процес. Изпълнително производство. Трето, допълнено и преработено издание. С.: Нова звезда, 2005.
- Обретенова, М., Д. Митева.** Изпълнителното производство. Второ преработено и допълнено издание. С.: Сиела, 2009.
- Павлова, М.** Записът на заповед и менителницата. С.: Софи-Р, 1998.
- Павлова, М.** Гражданско право. Обща част. Второ преработено и допълнено издание. С.: Софи-Р, 2002.
- Планиол, М.** Елементарно ръководство по гражданско право с предговор от И. Фаденхехт. С.: Печатница „Балкан“, 1919.
- Пунев, Б., В. Гачев, Г. Хорозов, Д. Митева, Д. Танев, Е. Кръшкова, Е. Балеvsка, К. Топалов, К. Влахов, М. Златарева, М. Обретенова, М. Бобатинов, С. Кюркчиев.** Граждански процесуален кодекс. Приложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. С.: ИК „Труд и право“, 2012.
- Розанис, С.** Търговски сделки. Обща част. С.: Феня, 1998.
- Силяновски, Д.** Гражданско съдопроизводство. Том III: Обжалване на решенията и определенията. Особени производства. Второ издание. С.: 1946.
- Силяновски, Д.** Гражданско съдопроизводство. Том IV: Изпълнително производство. Първо издание. С.: 1946.
- Силяновски, Д.** Гражданско съдопроизводство. Том II: Производство пред първата инстанция. Трето издание. С.: Университетска печатница, 1948.

Силяновски, Д., Ж. Сталев. Граждански процес. С.: ДИ „Наука и изкуство”, том II, 1955.

Силяновски, Д., Ж. Сталев. Граждански процес. С.: ДИ „Наука и изкуство”, том I, 1958.

Силяновски, Д. Изясняване фактичката страна на спора в гражданския процес. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1961.

Спасова, С. Обезпечение на иска. С.: Сиби, 2014.

Ставру, С., В. Петров, съст. Сб. Предизвикай: Изпълнителния процес! С.: Сиела, 2016.

Сталев, Ж. Изпълняемо право и изпълнителен процес. Годишник на Софийския университет, Юридически факултет, том XL, С., 1944/1945, том XLC, С., 1945/1946.

Сталев, Ж. Исковата защита на длъжника срещу принудителното изпълнение. Годишник на Софийския университет, Юридически факултет, том XLIII, 1947/1948.

Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право. Четвърто допълнено и преработено издание. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1988.

Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. С.: Сиела, 2007.

Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право. 10-то преработено и допълнено издание. С.: Сиела, 2020.

Стамболиев, О. Доказването в гражданския процес. Второ преработено и допълнено издание. С.: Сиела, 2012.

Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част, Дял I. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1972.

Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част, Дял II. С.: ДИ „Наука и изкуство“, 1973.

Таджер, В. Съвременни частноправни проблеми. С.: Софи-Р, 1995.

Таков, К. Гражданско право. Правни научни изследвания. С.: Сиби, 2018.

Токушев, Д. История на българската средновековна държава и право. С.: Сиби, 2009.

Цолова, К. Подпомагащата страна в съдебния исков процес. С.: Сиби, 2009.

Цолова, К. Частичният иск. С.: Сиби, 2012.

Цолова, К. За основанийето на отрицателния установителен иск за собственост. – Търговско право, № 3, 2020.

Чернев, С. Заповедно производство. С.: Сиби, 2012.

Яновски, Б. Проблеми на съвременния изпълнителен процес на НР България. Лекции за следдипломна квалификация на юристи. Софийски университет „Климент Охридски“, том XIX, 1981.

2. Литература на чужд език:

Осокина, Г. Л. Право на защита в искомом судопроизводстве (право на иск). Томск: Издательство Томского университета, 1990.

Суханов, Е. А. Российское гражданское право. Том I. Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права. 4-е издание стереотипное. Москва: Статут, 2015.

Суханов, Е. А. Российское гражданское право. Том II. Обязательственное право. Москва: Статут, 2015.

Bihr, P. Droit civil général. Paris: Dalloz, 2010.

De Deza, L. Juicio de las leyes civiles. Madrid: Dykinson, 2016.

Dionisi-Peyrusse, A. Droit civil. Tome 1. Les personnes, la famille, les biens. Paris: CNPFT, 2007.

Dionisi-Peyrusse, A. Droit civil. Tome 2. Les obligations. Paris: CNPFT, 2008.

Friedenthal, J. H., A. R. Miller, J. E. Sexton, H. Hershkoff. Civil Procedure. Cases And Materials. Eleventh Edition. St. Paul: West Academic, 2013.

Gerlis, Stephen M., P. Loughlin. Civil Procedure. London: Cavendish Publishing Limited, 2001.

Glannon, J. W. Civil Procedure. Examples and Explanations. Third Edition. New York: Aspen Law & Business, 1997.

Leca, A. Petite histoire du droit de la famille. Paris: LexisNexis, 2019.

Macqueron, J. Histoire des obligations. Le droit romain. Aix-en-Provence: Faculté de Droit et de Science Politique, 1971.

- Montesquieu, C.** Esprit Des Lois. Paris: Librairie de Firmin Didot Frères, 1844.
- Mousourakis, G.** Roman Law and the Origins of the Civil Law Tradition. Cham-Heidelberg-New York-Dordrecht-London: Springer, 2015.
- Moya, F. A.** Lecciones de Derecho Civil II. Obligaciones y contratos. Castelló de la Plana: Publicaciones de la Universidad Jaume I, 2009.
- Ourliac, P., J. De Malafosse.** Histoire du Droit privé. 1 / Les Obligations. Paris: Presses Univeristaires de France, 1957.
- Riggsby, A. M.** Roman law and the legal world of the Romans. New York: Cambridge University Press, 2010.
- Uzelac, A.** Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems. Cham-Heidelberg-New York-Dordrecht-London: Springer, 2014.
- Yeazell, Stephen C., J. C. Schwartz.** Civil Procedure. Ninth Edition. New York: Wolters Kluwer, 2016.